

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

LUONTOMATKAILU JA KANSALLISPUISTOT.

Seitsemisen kansallispuiston luontomatkailusuunnitelman anatomia

Pro gradu -tutkielma

Ympäristöpolitiikka

Toukokuu 2012

Johanna Lintala

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

LINTALA, JOHANNA: Luontomatkailu ja kansallispuistot. Seitsemisen kansallispuiston luontomatkailusuunnitelman anatomia

Ympäristöpolitiikan pro gradu -tutkielma, 134 sivua, 16 liitesivua

Toukokuu 2012

Suomen matkailun merkittävin vetovoimatekijä on luonto, ja luontomatkailu muodostaakin Matkailun edistämiskeskuksen arvion mukaan noin neljänneksen koko maan matkailusta. Huomattava osa luontomatkailusta suuntautuu kansallispuistoihin tai niiden välittömään läheisyyteen. Kansallispuisto muodostaa luontomatkailukohteelle tietynlaisen statuksen, mikä houkuttelee koskematonta ja erämaista luontoa etsiviä matkailijoita. Kansallispuistoista onkin alkuperäisen suojelutarkoituksensa ohella tullut entistä tiiviimpi osa muuta yhteiskunnallista toimintaa. Maatalouden rakennemuutoksen ja maan sisäisen muuttoliikkeen seurauksena uudet elinkeinomahdollisuudet ovat maaseudulla tärkeitä, ja luontomatkailu on alkanut useissa kunnissa vaikuttaa houkuttelevalta kehitystieltä matkailun paikkasidonnaisuuden, työvoimavaltaisuuden sekä muille elinkeinoille mukanaan tuomien kerrannaisvaikutusten vuoksi.

Kansallispuistojen käyttöä koskevat päätökset eivät siis enää perustu vain suojelukriteereihin, vaikka suojelu nimetäänkin kansallispuistoja koskevassa yleisessä määritelmässä puistojen tärkeimmäksi tehtäväksi. Muita kansallispuistojen tehtäviä ovat ympäristökasvatus ja opetus, tutkimus ja ympäristön tilan seuranta sekä virkistys. Luontomatkailu ja jokamiehenoikeuksiin perustuva virkistyskäyttö on erotettava toisistaan, sillä matkailu taloudellista voittoa tavoittelevana toimintana asettaa puistojen vetovoimaisuudelle ja palveluille erilaisia vaatimuksia kuin jokamiesretkeily. Tässä tutkielmassa kansallispuistoja luontomatkailukohteena tarkastellaan Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelman kautta. Tapaustutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kyetäänkö kansallispuistojen toimintojen suunnittelussa sovittamaan yhteen puistojen erilaiset taustat ja tehtävät luontomatkailun kehittämistarpeiden ja -mahdollisuuksien kanssa. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti Seitsemisen kansallispuistoon ja siihen, miten puiston erilaisia käyttötarpeita ja luontomatkailua koskevia kehittämistavoitteita käsiteltiin luontomatkailusuunnitelman laatimisprosessissa, miten tavoitteet on muotoiltu varsinaiseen suunnitelmadokumenttiin ja mitkä tavoitteista ovat tärkeimpiä sekä siihen, millaisilla keinoilla luontomatkailusuunnitelmassa asetettuja tavoitteita pyritään toteuttamaan.

Tutkielman keskeistä aineistoa ovat luontomatkailusuunnitelman ohella suunnitelmahankkeen ohjausryhmän jäsenten sekä yrittäjätapaamisiin osallistuneiden yrittäjien kanssa tehdyt teemahaastattelut. Lisäksi tutkielmaa varten on haastateltu alueellisen matkailuorganisaatio GoTampereen edustajaa ja Metsähallituksen luontopalveluiden erikoissuunnittelijaa. Muuta keskeistä aineistoa ovat Metsähallituksen luontomatkailusuunnitelman laatimisohje, Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen yritystutkimus sekä Seitsemisen kansallispuiston kävijätutkimus 2006–2007. Aineistoa analysoitiin teemoittelun avulla.

Luonnon määrittely eri yhteyksissä ohjaa sitä, miten luontoa voi hyödyntää matkailussa. Luontokäsitykset kertovat siitä, millaisia käyttömahdollisuuksia luonnossa nähdään ja millaisia

odotuksia luontoon kohdistetaan. Metsähallitus pyrkii luonnonvarojen käytön suunnittelussa avoimeen ja vuorovaikutteiseen toimintaan. Luontomatkailusuunnitteluprosessin kautta käydään keskustelua siitä, millaisia toiveita suojelualueisiin kohdistuu ja millaista matkailua esimerkiksi kansallispuistoissa on mahdollista toteuttaa. Kansallispuistojen matkailukäyttöä perustellaan kestävän kehityksen näkökulmasta. Kansallispuistoissa ei tulisi harjoittaa luontoa pysyvästi muuttavaa taloudellista toimintaa, joten luontomatkailu nähdään yhtenä harvoista keinoista toteuttaa kestävyuden taloudellista ulottuvuutta, koska vetovoimaisen toimintaympäristön säilyttäminen on keskeistä luontomatkailun menestymisen kannalta.

Suojelualueiden matkailutoiminta perustuu Metsähallituksen kestävän luontomatkailun periaatteisiin. Kestävän matkailun toteuttaminen on kuitenkin käytännössä mahdotonta, koska tavoitteet ovat moniulotteisia ja niillä voi olla samanaikaisesti näkökulmasta riippuen sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia. Siksi Metsähallitus hyödyntää hyväksyttävän muutoksen rajat -menetelmää, jota käytetään kestävän luontomatkailun mittareiden välityksellä matkailun vaikutusten arviointiin ja seurantaan. Kyse on siitä, millaisia vaikutuksia luontomatkailulla voi ja pitää olla, jotta ne olisivat eri intressiryhmien näkökulmasta hyväksyttäviä ja täten kestävyuden tavoitetta tukevia. Aineistosta käy ilmi, että luontomatkailun kehittämistyössä eri intressiryhmien tavoitteiden yhteensovittaminen ei ole kaikkien kysymysten kohdalla täysin ristiriidatonta. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset siitä, kuinka suuria kävijämääriä ja millaisia aktiviteetteja puisto kestää suojelutavoitteiden vaarantumatta. Yksi suunnitelman keskeisistä tavoitteista on Metsähallituksen kestävän luontomatkailun periaatteisiin sitoutuneiden sopimusyrittäjien määrän kasvattaminen ja ympäristökysymykset sekä matkailutuotteet ja palvelut huomioivan laadunhallintajärjestelmän kehittäminen. Haastatteluissa esitettiin kuitenkin kritiikkiä sitä kohtaan, että Metsähallituksella olisi isona laitoksena mahdollisuus ohjailta liikaa yksittäisten yrittäjien toimintaa. Lisäksi aineistosta ilmeni, että intressit voivat vaihdella paitsi eri toimijaryhmien välillä, myös niiden sisällä esimerkiksi sen suhteen, millaisia odotuksia kävijät kohdistavat kansallispuiston maisemaan, palveluihin ja rakenteisiin.

Asiasanat: kansallispuisto, luontomatkailu, kestävä matkailu, Metsähallitus, matkailusuunnittelu, luontomatkailusuunnitelma

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	AINEISTO JA MENETELMÄT	6
3	TUTKIMUSASETELMA	14
3.1	LUONTOKÄSITYSTEN RAKENTUMINEN JA MERKITYS LUONNON KÄYTÖLLE	14
3.2	KANSALLISPUISTOJEN TEHTÄVÄT	17
3.3	SEITSEMISEN KANSALLISPUISTON ESITTELY	23
3.4	LUONTOMATKAILUSUUNNITELMAN LAATIMISEN LÄHTÖKOHDAT	28
4	LUONTOMATKAILUN MÄÄRITTELYN AVAUKSIA JA RAJAUKSIA	42
4.1	MILLOIN MATKAILU ON LUONTOMATKAILUA?	42
4.2	NÄKÖKULMIA KESTÄVÄÄN MATKAILUUN	44
4.3	KESTÄVÄ LUONTOMATKAILU METSÄHALLITUKSEN SUOJELUALUEILLA.....	48
5	LUONTOMATKAILUSUUNNITELMAN TAVOITTEELLISET ULOTTUVUUDET	59
5.1	TALOUDELLINEN NÄKÖKULMA.....	60
5.2	SOSIAALINEN NÄKÖKULMA	81
5.3	EKOLOGINEN NÄKÖKULMA.....	103
5.4	YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTI	111
6	PÄÄTELMÄT	114
	LÄHTEET	125
	LIITTEET	135

1 JOHDANTO

Matkailun kehitys viime vuosikymmeninä oikeuttaa pitämään sitä maailman nopeimmin kasvavana elinkeinona, ja luontomatkailua on monissa yhteyksissä pidetty maailman nopeimmin kasvavana matkailun osa-alueena (Koivula ym. 2005, 8). Suomen matkailun keskeisin vetovoimatekijä on luonto, ja luontomatkailu muodostaa merkittävän osan myös Suomen matkailusta. Matkailun edistämiskeskuksen arvion mukaan noin neljännes koko maan matkailusta on luontomatkailua, eikä kaikkia kasvumahdollisuuksia ole vielä hyödynnetty. Kaupungistuva väestö kaipaa yhä enemmän luontomatkailun palveluita ja on valmis maksamaan luonnossa virkistäytymisestä. Kotimaanmatkailusta syntyy perusta Suomen matkailulle, mutta huomattava mahdollisuus muodostuu myös Euroopan unionin sisämarkkinoista. (Ympäristöministeriö 2002, 7–12)

Luontomatkailun todellisesta laajuudesta ja kasvun määrästä sekä vaikutuksista on kuitenkin vaikea saada selvyyttä, sillä luontomatkailun perustutkimus ja jatkuva seuranta on toistaiseksi järjestämättä (Koivula ym. 2005, 8). Luontomatkailusta ja luonnon virkistyskäytöstä aiheutuvat kustannukset jakautuvat laajasti. Enimmäkseen matkoihin käytetään vähän rahaa, josta suurin osa kuluu kuljetuksiin, majoitukseen, vaatteisiin ja harrastusvälineisiin. Luontomatkailu perustuu muuta matkailua enemmän julkisille hyödykkeille, jotka ovat useimmiten maksuttomia sekä yksityiselle kuluttajalle että myös luontomatkailijalle. Suomessa julkisiin hyödykkeisiin lukeutuvat esimerkiksi jokamiehenoikeudella käytettävät maa- ja vesialueet, retkeily- ja virkistysalueet sekä kansallispuistot, joiden rakenteet ja palvelut ovat maksuttomia. Yhteiskunnan ohjauksella pyritään siihen, että kysyntä ja tarjonta kohtaisivat luonnon virkistyskäytössä sekä luontomatkailussa. Kysynnän tuntemiseksi on selvitettävä ja seurattava matkailijoiden tarpeita. Lisäksi muutokset kysynnässä tulisi voida ennakoida, koska virkistyskäyttöpalvelut ja niiden edellyttämät investoinnit ovat pitkäaikaisia. Virkistyskäytön ja luontomatkailun talous- ja työllisyysvaikutuksia ei toistaiseksi tunneta riittävästi. Kaupallista matkailutoimintaa on mitattu esimerkiksi matkailun satelliittitilinpidon avulla, mutta luontomatkailun julkisen infrastruktuurin talous- ja työllisyysvaikutusten yleistä arviointia ei ole järjestetty. (Ympäristöministeriö 2002, 14–26)

Luontomatkailu koostuu alueellisesti hajautuneista ja pitkälti omatoimisuuteen perustuvista toiminnoista, joita koskevaa tiedonkeruuta ja seurantaa on ollut haastavaa toteuttaa (Koivula ym. 2005, 9). Alalla on paljon pieniä toimijoita, kausiluonteisuutta ja sivutoimisuutta. Seurannan ja tilastoinnin ongelma olisikin ratkaistava, sillä ilman kattavia tietoja toimijoista alan kehitystä on lähes mahdotonta arvioida. Tiedon puute saattaa myös hidastaa kehitystyötä, sillä ilman

tarvitsemiaan tietoja rahoittajat voivat kokea alan riskikohteeksi. Luontomatkailun käsitteen laajuuden vuoksi voi olla vaikea rajata, mitkä kaikki palvelut ja toiminnot kuuluvat luontomatkailuun, jolloin esimerkiksi kehittämisresurssien kohdistaminen eri toimijoille saattaa tuottaa vaikeuksia. (Toivonen ym. 2005)

Seurantatietoa tarvitaan paitsi luontomatkailun taloudellisten ja sosiaalisten, myös ekologisten vaikutusten arviointiin ja seurantaan (Jokimäki & Kaisanlahti-Jokimäki 2007a, 6). Suomen kestävä kehityksen strategian tavoitteena on osaava ja vahvuutensa hyödyntävä kestävä kehityksen Suomi. Tähän pyritään yhdistämällä luontopääoman kestävä käyttö, hoito ja suojeleminen sekä turvaamalla kansalaisten hyvinvointi ja yhteiskunnan eheys. (Kohti kestäviä... 2006, 33) Matkailulla on merkittävä osa kestävä kehityksen kontekstissa paitsi aluetaloudellisten vaikutusten vuoksi, myös siksi, että matkailussa käsitellään samanaikaisesti teollisuuden, kuluttajien, paikallisten yhteisöjen ja ympäristön yhteiselo. Matkailuteollisuuden tulisi kestävä matkailun ideologian mukaisesti pyrkiä toimimaan siten, että toiminnan vaikutukset luontoon ja paikalliskulttuuriin olisivat mahdollisimman vähäiset ja että toiminta samaan aikaan mahdollistaisi paikallisväestön toimeentulon sekä elinympäristön säilyvyyden. Nämä vaikutukset ja tarpeet olisikin voitava ottaa huomioon sekä kaikessa matkailua koskevassa suunnittelu- ja kehitystyössä että varsinaisessa operationaalisisessa toiminnassa. (Jokimäki & Kaisanlahti-Jokimäki 2007b, 19)

Tutkimuskohteen valinta

Suoritin työharjoitteluni kesällä 2008 Metsäntutkimuslaitoksen Virkistyskäytön seuranta ja arviointi -hankkeessa. Hanke tuotti luonnon virkistyskäytön kysyntää kuvaavaa seurantatietoa, minkä lisäksi hankkeessa laadittiin ennusteita virkistyskäytön muutoksista ja tutkittiin ympäristön hyvinvointivaikutuksia sekä ympäristömuutosten vaikutusta ulkoilukäyttäytymiseen. Oma tehtäväni liittyi luontomatkailun tieto- ja kehittämistarpeita koskevan taustaselvityksen valmisteluun. Halusin pro gradu -tutkielmassani käsitellä luonnon virkistyskäyttöä ja sen suunnittelua sekä seuranta koskevia kysymyksiä nimenomaan luontomatkailun näkökulmasta. Etsiessäni sopivaa tapausta tutkielmaani varten tutustuin Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen alueen ensimmäiseen luontomatkailusuunnitelmaan, joka laadittiin syyskuun 2007 ja kesäkuun 2008 välisenä aikana Metsähallituksen ja Pirkanmaan liiton rahoittamassa hankkeessa. Hankkeen ohjausryhmässä olivat mukana Metsähallituksen ja Pirkanmaan liiton edustajien ohella myös alueen kuntien edustajat. Luontomatkailusuunnitelma on toimintastrategia, jonka laatimisessa on huomioitu valtakunnallisten, maakunnallisten ja paikallisten periaatteiden sekä suunnitelmien ohella alueesta

tehtyjä tutkimuksia sekä yrittäjien näkökulmia. (Metsähallitus 2010a) Suunnitelman osana ovat myös Metsähallituksen kestävä luontomatkailun periaatteisiin perustuvat kestävä luontomatkailun mittarit, joilla arvioidaan virkistyskäytön ja luontomatkailun vaikutuksia alueilla.

Kansallispuistojen ohella luontomatkailusuunnitelman aluekokonaisuuteen kuuluvat Riuttaskorven virkistysmetsä sekä Aurejärven Natura 2000 -alueet. Suunnittelualuerajauksen sisälle sekä läheisyyteen kuuluu myös Metsähallituksen metsätalouden hallinnoimaa talousmetsää, jota on mahdollista hyödyntää luontomatkailussa. (Rouvala & Peltonen 2008, 12) Keskityn tutkielmassani kuitenkin erityisesti Seitsemisen kansallispuistoon. Valitsin Seitsemisen, koska se on kävijämäärien perusteella alueen suosituin kohde ja koska Seitsemisestä oli saatavilla eniten taustatietoja. Seitsemisen ja Helvetinjärvi ovat suunnitelma-alueen vetovoimaisimmat luontokohteet, jotka yhdessä muiden aluekokonaisuuden kohteiden kanssa muodostavat sekä maakunnallisesti että valtakunnallisesti merkittävän luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun keskittymän. Kokonaisuus on merkitty Pirkanmaan uuteen maakuntakaavaan luontomatkailun kehittämisen kohdealueeksi. Luontomatkailusuunnitelmassa luontomatkailua ja sen kehittämistä käsitellään myös Tampereen matkailualueen vaikutuspiirin kannalta, sillä luontomatkailualue paitsi mahdollistaa lähiasukkaiden virkistyskäytön ja ulkoilun, tarjoaa myös ympäristön Tampereen läheisille virkistysalueille suuntautuvalla kansainvälisellä matkailulla. (Rouvala & Peltonen 2008, 12)

Merkittävä osa luontomatkailusta suuntautuu kansallispuistoihin tai niiden välittömään läheisyyteen (Puhakka 2007, 135). Arviolta noin joka viides suomalainen käyttää kansallispuistoja tai valtion erämaita virkistäytymiseen (Pouta & Sievänen 2001, 52). Puistojen vieressä tai niiden sisällä voi sijaita matkailukeskuksia tai ne voivat muodostaa luontomatkailualueen ytimen, jonka ympärille muut matkailupalvelut ovat kehittyneet. Samalla kun luonnonsuojelun tehtäväkenttä ja näkökulma ovat laajentuneet erillisten suojelualueiden ulkopuolelle, aikaisemmin taloudellisesta ja sosiaalisesta ympäristöstään irrallisiksi mielletyistä suojelualueista on tullut yhä tiiviimpi osa muuta yhteiskunnallista toimintaa. (Puhakka 2007, 134–135) Tämä käy eksplisiittisesti ilmi myös Suomen uudesta luonnonsuojelulaista (1096/1996: 11 §; ks. 1 §), jossa todetaan: ”Alueella on oltava merkitystä yleisenä luonnonnähtävyytenä tai muutoin luonnontuntemuksen lisäämisen tai yleisen luontoharrastuksen kannalta.” Sulkava ja Norokorpi (2007, 49) toteavat, että koska kansallispuistojen yhteenlaskettu pinta-ala on vuonna 2007 ollut vain 8300 km² eli 17 prosenttia kaikista Suomen suojelualueista, matkailijapaine kohdistuu hyvin rajalliselle osalle suojelualueista.

Suomessa onkin viime aikoina käyty vilkasta keskustelua maan 37 kansallispuiston tarkoituksesta sekä niiden hoidon ja käytön tavoitteista. Kansallispuistojen kävijämäärät ovat olleet selkeässä

kasvussa 1990-luvulta lähtien, jolloin puistojen keskimääräinen käyntikertojen määrä yli kaksinkertaistui (Saarinen 2005, 121). Kasvu on jatkunut tasaisempana 2000-luvulla. Luontomatkailun kasvun seurauksena kansallispuistojen matkailukäyttöä koskevat taloudelliset ja poliittiset odotukset ovat lisääntyneet (Puhakka 2007, 14). Toisaalta kansallispuistomatkailu nähdään ratkaisuksi syrjäisten alueiden ongelmille, toisaalta matkailun pelätään aiheuttavan muun muassa ruuhkautumista ja kulumista. Siksi puistoihin suuntautuvasta matkailusta käydään kriittistä keskustelua esimerkiksi kehittämistavoitteisiin, matkailun rakenteisiin ja luonnonsuojelualueiden palveluihin liittyen. (Puhakka & Rytteri 2009, 139) Huolimatta siitä, että kävijämäärien kasvu todennäköisesti tasaantuu ajan kanssa, suojelualueiden hoidossa ja käytössä on varauduttava luontomatkailijoiden määrän kasvuun ja palveluiden lisääntyvään tarpeeseen sekä eri käyttömuotojen yhteensovittamiseen. Lisäksi tulisi kehittää matkailuyrittämisen mahdollisuuksia ja ohjausta sekä lisätä alueisiin kohdistuvaa tutkimusta. (Saarinen 2005, 121) Kansallispuistojen käyttöä koskeva keskustelu ei ole uutta, onhan puistoille eri aikoina asetettu erilaisia tavoitteita, joita puolestaan on painotettu eri tavoin. Puistoille annetut merkitykset eivät siis ole itsestäänselvyksiä vaan poliittisia kysymyksiä. (Puhakka & Rytteri 2009, 139)

Kansallispuistojen hallinnassa peruskysymys koskee sitä, missä määrin luonnon käyttöä pitäisi joidenkin luonnonarvojen säilymiseksi rajoittaa. Toisaalta kansallispuistojen tehtävänä ei ole vain yhden luonnon suojelu, sillä luonto voi olla erityinen tai tyypillinen kansallismaisema, vanha tai ennallistettava metsä, ihmistoiminnan seurauksena syntynyt kulttuurimaisema tai mahdollisimman koskematon luonto, kokonainen ekosysteemi tai yksi laji. Lisäksi luonnon käyttäjät ja suojelijat ovat erilaisia. Kun arvioidaan kansallispuistojen ja yleensäkin luonnon käyttöä ja suojelua, tulisi ottaa huomioon sekä tavoiteltavien arvojen kestävyys ja periaatteiden johdonmukaisuus että paikka, historia ja toimijoiden moninaisuus. (Puhakka & Rytteri 2009, 139)

Tutkimuskysymykset

Kansallispuistoille perinteisesti asetetut tehtävät käsittävät luonnonsuojelun, ympäristökasvatuksen ja opetuksen, tutkimuksen ja ympäristön tilan seurannan sekä virkistyksen. Samalla kansallispuistoja hyödynnetään yhä enemmän myös luontomatkailun tarpeisiin. Vaikka luontomatkailu pitää sisällään monia samanlaisia kysyntää ja tarjontaa koskevia elementtejä kuin puistojen virkistyskäyttö, virkistyskäyttö ja matkailu eivät kuitenkaan ole sama asia. Matkailu taloudellista voittoa tavoittelevana toimintana asettaa puistojen vetovoimaisuudelle, palveluille ja rakenteille erilaisia vaatimuksia kuin jokamiehenoikeuksiin perustuva virkistyskäyttö, jota varten

suunnitellut rakenteet, reitit ja opasteet toki tukevat matkailun tarpeita. Kuitenkin matkailussa on kyse siitä, että puistoon pyritään houkuttelemaan maksavia asiakkaita, joiden toivotaan tuovan tuloja ja työpaikkoja puiston lähikuntiin. Tarkastelen tässä tutkielmassa kansallispuistojen luontomatkailukäytön ja muiden tarpeiden välistä moniulotteista suhdetta. Tutkimuskysymykseni on seuraava:

- Kyetääkö kansallispuistojen toimintojen suunnittelussa sovittamaan yhteen puistojen erilaiset taustat ja tehtävät luontomatkailun kehittämistarpeiden ja -mahdollisuuksien kanssa?

Pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelman laatimisen taustoja, suunnitteluprosessia, lopputulosta ja seurauksia erityisesti Seitsemisen kansallispuiston osalta. Alakysymyksiäni ovatkin:

- Miten Seitsemisen kansallispuiston erilaisia käyttötarpeita ja luontomatkailua koskevia kehittämistavoitteita käsiteltiin luontomatkailusuunnitelman laatimisprosessissa?
- Miten tavoitteet on muotoiltu suunnitelmaan ja mitkä ovat niistä tärkeimpiä?
- Millaisilla keinoilla ja välineillä luontomatkailusuunnitelmassa asetettuja tavoitteita pyritään toteuttamaan?

2 AINEISTO JA MENETELMÄT

Koska tavoitteenani on Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailusuunnitelmaan ja suunnitelman laatimisprosessiin perehtymällä selvittää, millaisin keinoin kansallispuistoissa pyritään sovittamaan yhteen suojelun, tutkimuksen, opastuksen, virkistykseen ja luontomatkailun tarpeet, tutkimukseni on määriteltävissä tapaustutkimukseksi. Vaikka kaikessa empiirisessä tutkimuksessa käsitelläänkin tapauksia, tapaustutkimuksessa tapauksen muodostaa yleensä jokin ilmiö tai tapahtumakulku, jolloin tarkastelussa on ainoastaan pieni joukko tapauksia tai usein vain yksi tapaus (Laine ym. 2007, 9). Häikiö ja Niemenmaa (2007, 42) nimeävät tapaustutkimuksen erityisyydeksi sen, että tapaustutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä monimutkaisena sekä erilaisia näkökulmia ja yhteiskunnallisia prosesseja käsittävänä kokonaisuutena. Françoise Zonabend (1992, 52) kuvailee tapaustutkimusta yksityiskohtaiseksi esitykseksi tutkittavasta kohteesta, joka voi olla esimerkiksi yksilö, yhteisö, organisaatio, valtio tai tapahtumakulku. Monimutkaisia ja pitkään jatkuvia ilmiöitä tarkasteleva tapaustutkimus sopii hyvin, kun etsitään vastauksia kysymyksiin miten ja miksi. Tarkoituksena on siis auttaa ymmärtämään paremmin tutkittavaa tapausta ja niitä olosuhteita, joiden seurauksena tapauksesta tuli sellainen kuin tuli. (Laine ym. 2007, 10)

Laineen, Bambergin, ja Jokisen (2007, 9–11, 27) mukaan tapaustutkimus sisältää yleensä useita eri tutkimusmenetelmiä, joten sitä on perusteltua pitää pikemminkin tutkimustapana tai tutkimusstrategiana kuin metodina. Tapaustutkimuksen sisällä on mahdollista käyttää erilaisia metodeja ja aineistoja. Useimpia tapaustutkimuksia kuvailevat holistisuus eli kokonaisvaltainen analyysi luonnollisesti ilmenevästä tapauksesta, sosiaaliseen prosessiin tai prosesseihin kohdistuva mielenkiinto, monenlaisten aineistojen ja menetelmien hyödyntäminen, aiempien tutkimusten käyttäminen sekä tapauksen ja kontekstin rajan hämäryys. Tavoitteena on koota mahdollisimman monipuolinen aineisto ja kuvata tutkimuskohde perusteellisesti. Tapaustutkijan tulee erottaa toisistaan itse tapaus ja tutkimuksen kohde, joka koskee tapauksen ilmentämää asiaa.

Tutkimuskysymykseni näkökulmasta tarvitsemani aineisto koostuu ensisijaisesti Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelmasta (Rouvala & Peltonen 2008) sekä suunnitteluprosessin kulkua kuvaavasta haastatteluaineistosta. Hallin (2000) mukaan suunnittelu on sanana erittäin kunnianhimoinen ja vaikea määritellä. Suunnittelussa on kyse päätöksenteosta, jossa päätökset ovat enemmän keskenään riippuvaisia kuin yksilöllisiä. Siten suunnittelu on vain yksi osan suunnittelusta, päätöksenteosta ja toiminnasta koostuvassa prosessissa. On tärkeää muistaa

erottaa suunnitteluprosessi itse suunnitelmasta, koska prosessin eri toimintoja on vaikea erottaa toisistaan. Prosessin toiminnot sisältävät kaupankäyntiä, neuvotteluja, valintoja, arvoja, kompromisseja ja politiikkaa, kun taas suunnitelma on kokoelma päätöksiä. (Hall 2000, 6–7) Cullingsworth (1997, 5) toteaa, että suunnittelu on prosessi, jossa tavoitteet asetetaan ja menettelytavat valitaan tavoitteiden toimeenpanoa ajatellen. Barrett ja Fudge (1981, 6) lisäävät, että toimenpideanalyysissä puolestaan pyritään ymmärtämään ja selittämään sisältö ja päätökset sekä se, miten päätöksiin on päädytty. Dye (1976, 5–6) painottaakin, että julkisen päätöksenteon tutkiminen on tärkeää, jotta ymmärrettäisiin syyt ja seuraukset päätösten taustalla, minkä lisäksi pitäisi ymmärtää myös toimenpiteiden itsensä syyt ja seuraukset.

Metsähallituksen toimintaa kansallispuistossa ohjaa suojelualueiden käytön päätöksijä ja strategisia valintoja sisältävä hoito- ja käyttösuunnitelma. Sitä voidaan täydentää esimerkiksi luontomatkailusuunnitelmalla, jonka sisällön on noudatettava hoito- ja käyttösuunnitelmassa määriteltyjä päälinjoja. Luontomatkailusuunnitelman suunnittelualue määritellään yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Luontomatkailusuunnitelman keskeisin tehtävä on kestävän luontomatkailun edistäminen, ja sen tulee sisältää luontopalveluiden ja luonnon virkistyskäyttöprosessin strategioiden toteuttamista koskevia johtopäätöksiä ja toimenpide-ehdotuksia. Koska luontomatkailusuunnitelma tehdään Metsähallituksen ja sidosryhmien yhteisenä hankkeena, suunnitelma voi sisältää Metsähallituksen oman ohjeistuksen ohella myös matkailualueelle tärkeitä osioita. Suunnitelman yhtenä tehtävänä onkin rakentaa yhteisymmärrystä Metsähallituksen luontopalvelujen ja alueen hoitajan, alueeseen tukeutuvien yritysten ja muiden matkailun sidosryhmien välille. (Metsähallitus 2007a, 3–4) Koska luontomatkailusuunnitelma täydentää hoito- ja käyttösuunnitelmaa, Seitsemisen suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelmaan (Metsähallitus 2009a) perehtyminen oli tutkielmani kannalta keskeistä, sillä se avaa luontomatkailusuunnitelmaa yksityiskohtaisempia näkökulmia nimenomaan Seitsemisen hoidon ja käytön tavoitteisiin. Samaten olennainen dokumentti luontomatkailusuunnitelman ymmärtämiseen on Metsähallituksen luontomatkailusuunnitelmia koskeva suunnitteluohje (Metsähallitus 2007a), joka ohjaa suunnitteluprosessin toteuttamista ja suunnitelman laatimista. Muuhun tärkeään aineistoon kuuluvat Seitsemisen kansallispuiston kävijätutkimus 2006–2007 (Tunturi 2008a) sekä Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen yritystutkimus (Tunturi 2008b).

Selvittääkseni suunnitteluprosessin konkreettista kulkua keräsin aineistoa haastattelemalla sekä luontomatkailusuunnitelmahankkeen ohjausryhmän jäseniä Metsähallituksesta, Pirkanmaan liitosta, Ikaalisista ja Kurusta että muutamia hankkeen yhteydessä järjestettyihin yrittäjätapaamisiin

osallistuneita yrittäjiä. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 11) toteavat, että haastattelu on yksi tiedonhankinnan peruskeinoista, koska se joustavana menetelmänä sopii monenlaisiin tarkoituksiin, sitä on mahdollista käyttää lähes kaikkialla ja sen avulla voidaan saada syvällistä tietoa. Glesnen (2010) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen päämääriä ovat toimijoiden näkökulman ymmärtäminen, kontekstuaalisuus ja tulkinta. Haastattelussa painotetaan Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan sitä, että ihminen tulee tutkimustilanteessa nähdä subjektina eli hänellä on oltava mahdollisuus kertoa itseään koskevista asioista mahdollisimman vapaasti. Ihminen on siis tutkimuksessa aktiivinen ja merkityksiä luova osapuoli. Koska haastattelussa on kyse kielellisestä vuorovaikutuksesta tutkittavan kanssa, haastattelijalla voi suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa sekä saada selville vastausten takana olevia motiiveja. Haastattelijalla ei voi tietää monitahoisten ja moniin suuntiin viittaavien vastausten suuntia ennakolta, mutta hänellä on mahdollisuus syventää ja selventää saamiaan tietoja. Haastattelua voidaan hyödyntää kartoituksessa, kun haastattelun aikana saadaan muun tiedon ohella uusia hypoteeseja tai viitteitä ilmiöiden välisistä yhteyksistä. Haastateltavan puhe on mahdollista sijoittaa laajempaan kontekstiin, minkä lisäksi haastattelun avulla saadaan kuvaavia esimerkkejä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34–36)

Haastattelin neljää ohjausryhmän jäsentä (puistonjohtaja, Pirkanmaan liiton edustaja, Kurun kunnan edustaja, Ikaalisten kaupungin edustaja) sekä kolmen eri yrityksen edustajia. Yhdestä yrityksestä haastattelussa oli mukana kaksi henkilöä. Lisäksi haastattelin yrittäjätapaamisissa mukana ollutta alueellisen matkailuorganisaatio GoTampereen edustajaa (GoTampereen edustaja) sekä Metsähallituksesta myös Etelä-Suomen luontopalveluiden erikoissuunnittelijaa (erikoissuunnittelija). Erikoissuunnittelija ei osallistunut luontomatkailusuunnitelman laatimisprosessiin, mutta oli ollut mukana työstämässä Metsähallituksen kestävän luontomatkailun periaatteita sekä periaatteista johdettuja kestävän luontomatkailun mittareita. Tein haastatteluja kesällä 2009 ja keskustelin ohjausryhmän jäsenten sekä erikoissuunnittelijan kanssa yksityishenkilönä. Yrittäjiä sekä GoTampereen edustajaa haastatelllessani olin mukana luontomatkailusuunnitelmaan pohjautuvan Seitsemisen-Helvetinjärven matkailualueen yritystoimintaympäristön kehittämishankkeen (SYTYKE) yhteydessä toimineessa opiskelijoille tarkoitettussa SYTYKE-projektissa. Projektissa tiimini tehtäviin kuului haastatella yrittäjiä sekä muita toimijoita yritystoimintaympäristön kehittämiseen liittyvistä aiheista, ja pyysin samalla luvan käyttää gradussani sellaisten yrittäjien haastatteluja, jotka olivat olleet mukana myös luontomatkailusuunnitelmahankkeen yrittäjätapaamisissa. Haastatelluista kaksi yritystä kuului Metsähallituksen sopimusyrittäjiin (sopimusyrittäjä sekä sopimusyrittäjäpariskunta m ja/tai n) ja yksi yritys oli sellainen, joka ei ollut yhteistyösopimusta solminut (sopimukseton yrittäjä).

Toteutin haastattelut puolistrukturoidulla eli puolistandardoidulla menetelmällä tekemällä teemahaastatteluja. Fieldingin (1993, 136) mukaan puolistandardoiduissa haastatteluissa kysymysten muoto on kaikille haastateltaville samanlainen, mutta haastattelija voi muuttaa kysymysten järjestystä. Robson (1995, 237) puolestaan määrittelee asian niin, että kysymykset on päätetty ennalta, mutta haastattelija voi vaihdella niiden sanamuotoa. Hirsjärvi ja Hurme (2000) kiteyttävät, että puolistrukturoiduissa menetelmissä jokin haastattelun näkökohta on siis lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Käyttämäni teemahaastattelu on heidän mukaansa lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua ja on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että eräs haastattelun aspekteista eli teema-alueet ovat kaikille samat. Teemahaastattelulle on ominaista, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen, minkä lisäksi tutkija on etukäteen selvittänyt tutkittavan ilmiön keskeisiä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Taustatyönsä perusteella hän on tehnyt tiettyjä oletuksia tilanteen määräävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille ja kehittää analyysinsä perusteella haastattelurungon. (Merton ym. 1990, 3)

Tutustuttuani Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelmaan laadin ohjausryhmän jäsenille haastattelurungot (liitteet 1, 2 ja 3). Muotoilin ja tarkensin kysymyksiä sen mukaan, millaista tahoja kukin ohjausryhmän jäsen suunnitteluprosessissa edusti, mutta teemat olivat kaikille samat. Yrittäjien ja GoTampereen edustajan kohdalla valmistelin haastattelurungot (liitteet 4 ja 5) muiden SYTYKE-projektillaisten kanssa, ja rungot olivat projektin tarpeiden vuoksi laajemmat ja monialaisemmat kuin ohjausryhmälle laatimani. Esitin SYTYKE-haastatteluiden aikana sopivissa kohdin samankaltaisia luontomatkailusuunnitelmaa ja suunnitteluprosessia koskevia kysymyksiä kuin olin ohjausryhmän jäsenillekin esittänyt. Erikoissuunnittelijalle tein oman haastattelurungon (liite 6), koska hänen kanssaan en keskustellut Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelmasta vaan kestävän luontomatkailun periaatteiden ja mittareiden laatimisesta.

Alun perin pohdin, olisiko yrittäjähaastatteluissa sekä SYTYKE-projektin että gradun kannalta olennaisten kysymysten yhdistäminen ongelmallista oman aineistoni keruun ja kattavuuden kannalta, koska luontomatkailusuunnitelmaa ja sen laatimisprosessia koskevat kysymykset voisivat jäädä vähemmälle käsittelylle haastattelun päätarkoituksen ollessa toisaalla. Jälkikäteen arvioituna voin todeta, että asetelma oli ennemminkin hyödyllinen kuin haitallinen, sillä sain laajemman käsityksen yrittäjien ajatuksista ja yrittäjät ehkä suhtautuivat aiheeseen avoimemmin kuin jos olisin keskustellut heidän kanssaan yksityishenkilönä. Yrittäjähaastattelujen toteuttaminen olisi saattanut olla jopa vaikeampaa ilman projektin antamaa taustatukea, sillä haastatteluaiakatauluista sopiminen

oli haastavaa matkailun kiireisen kesäsesongin sekä joissakin tapauksissa matkailuyrittämisen sivutoimisuuden vuoksi. Olisin toivonut voivani haastatella ainakin kahta sellaista yrittäjää, jotka eivät olleet tehneet yhteistyösopimusta Metsähallituksen kanssa, mutta edellä mainituista syistä oli tyytyminen yhteen.

Koska teemahaastattelun puitteissa keskustelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin, tutkittavien ääni pääsee kuuluville, sillä teemahaastattelussa keskeistä ovat ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän asioille antamansa merkitykset. Olennaista on myös se, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu ei ota kantaa siihen, kuinka monia haastattelukertoja toteutetaan tai miten syvälle aiheen käsittelyssä mennään. Teemahaastattelu ei myöskään sido haastattelua kvantitatiiviseen tai kvalitatiiviseen leiriin. Keskittymällä yhteen tapaukseen kvalitatiivisesti on mahdollista tutkia yksityiskohtia ja selvittää esimerkiksi tiettyjen toimintojen yhteyttä olosuhteisiin ja tilanteisiin. Koska kvalitatiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa pyritään tilastollisten yleistysten sijasta ymmärtämään jotakin tapahtumaa syvällisemmin tai saamaan tietoa jostakin paikallisesta ilmiöstä, siinä on tapana puhua otoksen sijasta harkinnanvaraisesta näytteestä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48, 58–59) Seuraavaksi esittelen tarkemmin haastateltavia sekä heidän taustojaan ja yhteyksiään luontomatkailusuunnitelma-alueeseen liittyen.

Metsähallituksen luontopalvelut

Metsähallituksesta haastattelin siis erikoissuunnittelijaa ja luontomatkailusuunnitelmahankkeen ohjausryhmässä mukana ollutta puistonjohtajaa. Metsähallituksen luontopalvelujen toimintaan kuuluu kolme alueyksikköä sekä neljä niitä leikkaavaa prosessia. Alueyksiköt jakautuvat Lappiin, Pohjanmaahan ja Etelä-Suomeen, prosessit puolestaan alueiden hallintaan, eräasioihin, luonnonsuojeluun ja luonnon virkistyskäyttöön. Puistonjohtajat toimivat luonnon virkistyskäyttöprosessissa. (Metsähallitus 2011a) Luontopalvelut on vastuussa lähes koko Suomen luonnonsuojelualueista sekä niiden luonto- ja kulttuuriympäristöjen hoidosta. Luontopalvelut hoitaa esimerkiksi kaikkia Suomen 37 kansallispuistoa ja ylläpitää kansallispuistojen, retkeilyalueiden sekä muiden suosittujen luontokohteiden peruspalveluita, jotka ovat kaikkien käytettävissä. (Metsähallitus 2012a) Puistonjohtajat vastaavat luonnonsuojelualueiden sekä muiden erityisalueiden hoidosta (Metsähallitus 2012b). Erikoissuunnittelijoiden tehtävänä puolestaan on haastattelun perusteella luonnon virkistyskäytön alueellinen suunnittelu ja valtakunnallisiin kehittämistehtäviin osallistuminen. Erikoissuunnittelijat koordinoivat esimerkiksi sitä, että

jokaisella alueella toimitaan yhteneväisesti luontomatkailusuunnittelussa ja kestävyysseurannassa.

Kunnat

Kunnat hoitavat monenlaisia tehtäviä luonnon virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyen. Kunnat omistavat ja ylläpitävät luonnonsuojelu- ja virkistysalueita sekä reittejä ja suunnittelevat maankäyttöä ja vastaavat näin omalta osaltaan virkistyskäytön edellytyksistä. Lisäksi kunnat kehittävät ja sovittavat yhteen erilaisia elinkeinoja alueillaan yhteistyössä maakuntaliittojen ja seutukuntien kanssa. (Ympäristöministeriö 2002, 22) Kuru on liitetty osaksi Ylöjärven kaupunkia vuonna 2009, mutta luontomatkailusuunnitelman laatimisen aikaan Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa sijaitseva Kuru oli vielä itsenäinen kunta. Kurun edustajan tehtäväkuva on laaja ja siihen liittyy myös matkailua koskevia kysymyksiä. Hän piti luontomatkailusuunnitelmahanketta siinä määrin tärkeänä, että halusi olla itse mukana ohjausryhmässä kunnan edustajana. Luoteis-Pirkanmaan seutukunnassa sijaitsevan Ikaalinen on tunnettu matkailukaupunkina, ja Ikaalisten edustaja on ollut kaupungin edustajana muissakin matkailuhankkeissa sekä suunnittelemassa Ikaalisten matkailuorganisaation perustamista. Hän oli mukana myös Seitsemisen kansallispuiston ensimmäistä hoidon ja käytön tavoitteita sekä toiminnan päälinjoja määrittelevän runkosuunnitelman laatimisessa.

Pirkanmaan liitto

Maakuntien liitot toimivat maakuntien aluekehitysviranomaisina, vastaavat maakuntakaavoituksesta sekä edistävät maakunnan kuntien yhteistyötä (Ympäristöministeriö 2002, 22). Pirkanmaan liiton edustaja kertoi haastattelussa, ettei liitolla ole matkailukoordinaattoria tai muuta suoranaisesti matkailuun keskittyvää henkilöä. Liitossa käsitellään matkailua esimerkiksi siltä osin kuin se liittyy maakuntasuunnitelmiin, maakuntaohjelmiin ja hankerahoituksiin. Haastateltava itse on toiminut muun muassa Pirkanmaan matkailustrategian edunvalvonnassa ja oli luontomatkailusuunnitelmahankkeen valvojana.

Alueellinen matkailuorganisaatio GoTampere

Matkailun alueorganisaatioilla on merkittävä rooli kotimaan matkailumarkkinoinnissa ja tuotteistamisessa. Maakunnallisten organisaatioiden vastuulle kuuluvat oman alueensa matkailun

markkinointi- ja tuotekehitystehtävät, matkailupalveluiden välitys ja myynti sekä varaus- ja tietojärjestelmien kehittäminen ja ylläpito. (Pesonen ym. 2000, 44–45) GoTampere on Tampereen kaupungin vuonna 2007 perustama matkailuorganisaatio, joka palvelee Pirkanmaan maakuntaa ja edustaa sitä valtakunnallisesti. GoTampereen tehtäviin kuuluu matkailuneuvonta, markkinointi ja myynti. GoTampereessa ovat organisaation edustajan mukaan mukana kaikki Pirkanmaan merkittävimmät matkailukunnat. Haastatteluhetkellä GoTampereen omisti Tredea Oy, joka on Tampereen kaupunkiseudun elinkeino- ja kehitysyritys.

Yritykset

Metsähallituksen luontopalvelujen virkistyskäyttöprosessin ohjausryhmä teki vuonna 2006 toimeksiannon, joka tähtää luontopalvelujen ja matkailuyritysten välisen yhteistyön ohjeistamiseen sekä yhteistyöhön liittyvän koulutuksen järjestämiseen. Toimeksiannon tavoitteena oli yhdenmukaistaa yhteistyösopimukset valtakunnallisesti. Luontopalveluiden ja matkailuyritysten välisen kahdenkeskisen yhteistyön kehyksenä ovat Metsähallituksen ja yritysten laatimat yhteistyösopimukset. Yhteistyön tavoitteet on tarkoitus asettaa aluekohtaisesti, mutta kaikkien yritysten kanssa ei kuitenkaan aina päästä yhteistyösopimukseen. Tällöin käyttäjäoikeussopimukset tai luvat ovat parempi tapa luontomatkailun kestävyuden varmistamiseksi. Matkailun painopistealueille laadittavat luontomatkailusuunnitelmat ovat keskeisessä asemassa Metsähallituksen ja matkailuyritysten yhteistyötä rakennettaessa, sillä luontomatkailusuunnitelmassa määritellyt tavoitteet, periaatteet ja menetelmät ohjaavat yhteistyötä. Lisäksi suunnitelma on viestinnän työkalu. Yhteistyön on Metsähallituksen mukaan oltava suunnitelmallista ja tavoitteiden sekä vastuiden selkeästi määriteltyä luontomatkailun edistämisen onnistumiseksi. (Metsähallitus 2007a, 4–9) Haastattelin kahta Seitsemisen kansallispuiston alueella toimivaa yhteistyösopimusyrittäjää, jotka tarjoavat majoituspalveluita, pienimuotoista välinevuokrausta, ateriapalveluita sekä yhteistyökumppaneiden kautta myös erilaisia ohjelmapalveluita. Haastatelluille sopimusyrittäjille matkailu on sivutoimiala. Lisäksi haastattelin yhtä Seitsemistä toiminnassaan hyödyntävää pirkanmaalaista luontomatkailuyrittäjää, joka ei ole tehnyt Metsähallituksen kanssa yhteistyösopimusta. Yritys tarjoaa ohjelmapalveluja, välinevuokrausta ja -myyntiä sekä koulutuspalveluja ja kursseja.

Aineiston analyysimenetelmät

Aloitin aineiston analysointiprosessin jo sen keruuvaiheessa. Eskola ja Suoranta (2005, 174) toteavat, että aineistoa tarkastellaan usein ensimmäiseksi tematisoinnin avulla. Luontomatkailusuunnitelmaa lukiessani järjestin keskeisiä havaintoja ja huomioita erilaisten teemojen alle, joiden perusteella laadin myös haastattelukysymykset. Nauhoitin ja litteroin kaikki haastattelut ja jatkoin niiden pohjalta teemoittelua etsimällä yhtäläisyyksiä, eroavaisuuksia, tarkennuksia ja lisäyksiä luontomatkailusuunnitelmasta tekemiini huomioihin. Samalla vertasin luontomatkailusuunnitelmaa ja haastatteluaineistoa Metsähallituksen luontomatkailusuunnitelman suunnitteluohjeeseen. Miten suunnitteluprosessia kuvataan sekä suunnitelmassa että suunnitteluohjeessa ja miten haastateltavat ovat sen kokeneet? Miten kestävä luontomatkailu kansallispuistojen kontekstissa määritellään ja mitä sidosryhmät määritelmästä ajattelevat? Millaisia tavoitteita ja ajatuksia haastateltavilla on puiston tehtäviä ja käyttöä sekä luontomatkailua koskien ja miten nämä sopivat yhteen lopullisen suunnitelmatekstin kanssa? Millaisia vaikutuksia suunnitelmalla toivotaan olevan? Mikä suunnitelman laatimisessa koettiin haastavaksi?

Haastatteluaineistoa analysoidessani pidin tärkeänä muistaa, että ihmiset pyrkivät haastattelutilanteessa antamaan sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia (Hirsjärvi ym. 2009, 206), ja kestävä matkailu, luonnonsuojelua sekä eri toimijoiden kesken edelleen jatkuvaa yhteistyötä käsittelevä tutkimusaiheeni voisi herättää haastateltavissa tällaisen tarpeen. Lisäksi analyysin teossa oli otettava huomioon, että luontomatkailusuunnitelmapirosessista oli haastatteluhetkellä kulunut jo aikaa ja muutamat haastateltavat miettivät etenkin ennen haastattelun aloittamista, kuinka tarkasti he suunnitteluprosessiin liittyviä asioita vielä muistaisivat.

Laineen ym. (2007, 11) mukaan tapaustutkimuksen suhdetta tapahtumaympäristöön ja tieteelliseen keskusteluun ei ole määritetty etukäteen vaan rajaaminen on tutkimusprosessin osa. Eskola ja Suoranta (2005, 175) toteavat, että teemoittelun onnistuminen edellyttää teorian ja empirian vuorovaikutusta. Kun olin muodostanut käsityksen Seitsemisen tapauksesta luontomatkailusuunnitelman ja haastatteluaineiston perusteella, lähdin laajentamaan näkökulmaani tutustumalla luontomatkailua ja kansallispuistoja koskevaan keskusteluun maakunnallisella ja valtakunnallisella tasolla sekä kirjallisuuden perusteella teoreettisella tasolla. Pilkoin tutkimuskysymykseni kansallispuistojen taustoja ja tehtäviä, luontomatkailun kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia sekä suunnittelun periaatteita ja käytäntöjä koskeviin osiin kootakseni aiheesta ja ilmiöstä lopulta mahdollisimman kattavan kokonaiskuvan.

3 TUTKIMUSASETELMA

Puhakan (2007, 51–55) mukaan luonnon määrittely eri yhteyksissä ohjaa sitä, miten luontoa voi hyödyntää matkailussa. Hän pohtii, millä kriteereillä esimerkiksi kansallispuistoissa tapahtuvaa matkailua tulisi arvioida, kun edes matkailun ekologisia haittoja ei voi havainnoida yhteiskunnallisten määrittelyprosessien ulkopuolella. Valkonen (2010, 30) toteaa, että on tärkeää pohtia, millaisia luontokäsityksiä yhteiskunnassa on vallalla ja mitä niillä tehdään. Millaiset luontokäsitykset nousevat esille tiettyinä aikoina, millaisia toimintoja ne ylläpitävät ja millaisia vaihtoehtoisia toimintatapoja ne sulkevat pois? Tarkastelen tässä luvussa ensin yleisesti sitä, miten luontokäsitykset muotoutuvat ja millaisia vaikutuksia niillä on luonnon käytön kannalta. Sitten perehdyn kansallispuistojen tehtäviin koskevaan keskusteluun. Miksi kansallispuistoja perustetaan? Miten niiden käyttötarpeet ovat muuttuneet ja kehittyneet ajan myötä? Lopuksi tarkennan näkökulman Seitsemisen kansallispuistoon ja luontomatkailusuunnitelman laatimisen taustoihin.

3.1 LUONTOKÄSITYSTEN RAKENTUMINEN JA MERKITYS LUONNON KÄYTÖLLE

Valkonen (2010) toteaa, että luontoa, ympäristöä ja ekologiaa voi ympäristösosiologisen näkemyksen mukaan tarkastella yhteiskunnallisina ja kulttuurisina ilmiöinä, jolloin luonto ei ole pelkästään konkreettista, aineellista todellisuutta vaan myös idea tai joukko ideoita. Luonnosta voi etsiä esimerkiksi ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin tai selityksiä yhteiskunnan olemassaolon edellytyksille, mutta ihmiset käyttävät sitä myös maailman kehystämiseksi ja ymmärtämiseksi. Esimerkiksi ympäristökysymys on jaettavissa ainakin kolmeen eri tasoon, joita ovat ekologinen, yhteiskunnallinen ja kulttuurinen. Ekologiseen tasoon kuuluvat ympäristön tila ja siinä tapahtuvat muutokset, yhteiskunnallinen taso puolestaan liittyy ympäristön muutosten taustalla vaikuttaviin poliittisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin ja prosesseihin. Kulttuurisella tasolla ovat luontokäsitykset, arvostukset, asenteet, ideologiat ja tavat, kuten vallitsevat käsitykset luonnonkäytön oikeutuksesta sekä haittojen ja hyötyjen oikeudenmukaisesta jakautumisesta. Koska luontokäsitykset ovat historiallisia, paikallisia ja poliittisia, niitä sekä luontoa tulisikin tarkastella niissä yhteyksissä, joissa luontoa merkityksellistetään tietynlaiseksi kohteeksi. Samoin olisi tehtävä sellaisille käytännöille, joiden tavoitteena on oikeuttaa itsensä toiminnan luonnollisuuteen vetoamalla. (Valkonen 2010, 29–31)

Hajer (1995, 17) toteaa, että kulloinkin kulttuurissa vallitsevat merkitysjärjestelmät vaikuttavat siihen, miten luonto ymmärretään. Luontokäsitysten syntyyn vaikuttava luonnon mallintaminen kuvastaa sekä aikaisempia kokemuksia että nykyisiä näkemyksiä luonnosta, ihmisestä ja kulttuurista. Luonnon yhteiskunnallinen arvokkaan ei ole abstrakti mitta vaan sidoksissa kullekin ajalle ominaisiin arvostuksiin (Yearley 1991, 45; Haila & Levins 1992, 8–9). Luontokäsitysten aika- ja kulttuurisidonnaisuudesta huolimatta ne eivät ole sisällöltään tai merkitykseltään ristiriidattomia ja yksimielisiä. Luontoon on mahdollista liittää varsin erilaisia merkityksiä kulttuurista ja käyttöyhteyksistä riippuen. (Valkonen 2003, 26–27) Ingold (2000, 207–217) muistuttaa, että koska luonto on samaan aikaan paikallinen ja globaali, luonto käsitteenä mahdollistaa erilaisten luontokäsitteiden samanaikaisen olemassaolon. Erilaiset luontokäsitykset rakentavat ilmiötä jokainen omalla tavallaan sulkien samalla pois muita mahdollisia tapoja saman ilmiön jäsentämiseen (Valkonen 2003, 28). Tällöin tietynlainen luonnonkäytön kenttä avautuu ja esillä on yhdenlainen tapa ratkaista kysymys siitä, millaista luontoa ja yhteiskuntaa halutaan (Hajer 1996, 256–259). Ympäristökeskusteluiden merkitys ei ole vain tietyn luonnonympäristön kohtalosta päättämisessä, sillä keskustelut ja kiistat vaikuttavat niihin tapoihin, joilla luonnon kanssa ylipäätään toimitaan (Beck 1990, 73–77; Haila & Lähde 2003, 26).

Loppujen lopuksi kaikki luontoa koskeva tieto sisältää tulkinnan kohteesta. Se miten luonto ja luonnollinen kulloinkin käsitetään, ohjaa pitämään toisia ympäristöjä luonnollisempina kuin toisia, mikä vaikuttaa luonnon avaamien mahdollisuuksien tulkintaan. (Valkonen 2010, 31–39) Luonnon konstruktivisuus ei siis rajoitu vain luonnon käsitteelliseen konstruoimiseen vaan luontoa konstruoidaan konkreettisesti ja fyysisesti niissä tavoissa, joita ihminen luonnon muokkaamiseen käyttää (Peterson 1999, 339). Erilaisia ihmistoimintoja suunnataankin sellaisiin ympäristöihin, jotka on tulkittu niille sopiviksi. Siksi olisi tärkeää tarkastella vallitsevia luontokäsityksiä suhteessa niihin kulttuurisiin käytäntöihin, joissa käsityksiä luonnosta ja luonnollisesta luodaan. Luonnonympäristöjen konkreettinen käyttö ei tarkoita vain luonnon muokkaamista vaan samalla myös merkitään luontoa kulttuurisesti ja rakennetaan yhteiskunnan ja luonnon välisiä suhteita. (Valkonen 2010, 39–41)

Luonnonympäristöjen käyttöä koskevat spatiaaliset ja hallinnolliset käytännöt vaikuttavat luonnonympäristön erilaisiin tulkintoihin ja siihen, millaisen statuksen tietty ympäristö saa suhteessa muihin luonnonympäristöihin sekä millaisen muodon se voi ottaa. Tällaisista käytännöistä esimerkkejä ovat luonnonsuojelu alueittain sekä luonnon virkistyskäyttöä tukevien rakenteiden ylläpitäminen ja luontomatkailu. (Valkonen 2010, 41) Ympäristöillä on aina historia ja

ihmistoiminnan ohella niihin on voinut kohdistua eriasteisia ihmisistä riippumattomia tapahtumakulkuja. Yhdessä nämä vaikuttavat alueen nykyiseen tilaan sekä siihen, millaisiin ympäristöluonnon osa-alueisiin alue jäsenyy. (Valkonen 2007, 29) Koska alueet ovat fyysisesti ja visuaalisesti erilaisia, esimerkiksi luonnonsuojelukäyttöön otettuja alueita pidetään usein luonnollisempina kuin talouskäytössä olevia alueita. Lisäksi luonnonsuojelualue toimii esimerkkinä siitä, miten eri luonnoille pidetään mahdollisina erilaisia käyttötapoja, jotka puolestaan vaikuttavat niiden sijoittumiseen ihmisten elämäntapoihin. Luonnonsuojelualue mahdollistaa luontomatkailun harjoittamiselle ominaisia toimia talousmetsäalueita paremmin. Kulttuuri tarjoaa luontomatkailijoille tietoa siitä, millaisiin kohteisiin heidän kannattaa suunnata. Niinpä he suuntavat usein esimerkiksi puistojen sijasta niin sanottuihin erämaisiin tai luonnontilaisiin ympäristöihin, joita luonnonsuojelualueet edustavat. Luontomatkailijat odottavat luonnonsuojelualueilta erilaisia kokemuksia kuin vaikkapa metsätalouksista. (Valkonen 2010, 43)

Erilaiset luonnonympäristöt rakentuvat siis erilaisiksi paikoiksi, joista kullekin muodostuu oma identiteettinsä, joka puolestaan vaikuttaa aluetta koskeviin käsityksiin ja käytäntöihin. Kun luontoa suojellaan erityisillä sille varatuilla alueilla, luonnon ja kulttuurin erosta tulee spatiaalinen eli kulttuuri kuuluu keskustaan ja luonnon paikka on marginaalissa, joskin sitä marginaalisuudestaan huolimatta hallitaan erilaisten säännösten ja interventioiden avulla. Suojelu myös tuottaa spatiaalisia käytäntöjä, muuttaa paikkojen suhteita, positioine suhteessa toisiin ympäristöihin ja samalla konstruoi paikoille identiteettejä. Vaikka luonto asettaa ihmistoiminnalle rajoja, rajat eivät ole suoraan luonnosta johdettavissa. (Macnaghten & Urry 1998, 14–15; Valkonen 2010, 43) Maurice Godelierin (1987, 9–13) mukaan tuotantotapojen on sopeuduttava luonnon asettamiin rajoituksiin, mutta samalla rajoitukset ovat myös seurausta itse tuotantotavasta.

Valkonen (2010, 45) toteaa, että luonto on ympäristösosiologisen näkemyksen mukaan läpeensä poliittinen ilmiö, koska luontoa koskevat käsitykset ohjaavat poliittista toimintaa. Luontoa koskeviin käsityksiin sisältyy paljon inhimillistä historiaa. Niitä voikin pitää yhteiskunnallisina kannanottoina, koska ne kertovat siitä, millaisia inhimillisiä käyttömahdollisuuksia luonnossa nähdään ja millaisia odotuksia luontoon kohdistetaan. Luontokäsitykset eivät kerro vain luonnosta vaan myös ihmisestä ja yhteiskunnasta sekä siitä, mitä pidetään ja mikä on inhimillisesti mahdollista tai mahdotonta toimintaa luonnon asettamien rajojen sisällä. (Williams 2003, 45) Luonto ei ole ainoa, joka rajaa ihmistoiminnan edellytyksiä aineellisen voiman tavoin, koska myös luontokäsitykset ovat esityksiä inhimillisen toiminnan rajoista. Luontoa tai luonnontilaa koskevien

kuvausten kautta tuotetaan kollektiivista tietoisuutta siitä, miten luonnon kanssa olisi toimittava. Kuvaukset ovat normatiivisia luontokonstruktioita. (Eder 1996, 203–204; Valkonen 2010, 47)

Luonnon symbolisia konstruktioita ei voi johtaa luonnosta, sillä luonto on merkittävä ja merkittävänä on itse yhteiskunta. Luonnonsymboloinnin avulla luontoa yhteiskunnallistetaan ja tehdään ymmärrettäväksi, jotta olisi mahdollista keskustella siitä, miten luonnon kanssa pitäisi toimia. (Eder 1998, 99–100) Erilaiset luonnon objektit edustavatkin yhteiskunnallisia toiveita, haluja ja vaatimuksia. Luonnon objektien kautta tuotetaan kollektiivista tietoisuutta siitä, millaisia hyvä yhteiskunta ja hyvä ympäristösuhde olisivat ja miten luonnon kanssa menetellä. Näin ollen erilaiset luontokuvaukset eivät oikeastaan olekaan puhetta luonnosta vaan paremminkin yhteiskunnasta ja sen kehittämisen suunnasta. (Valkonen 2010, 47)

Haila ja Lähde (2003, 9) toteavat, että vaikka luontoa voidaankin pitää poliittisena ilmiönä, se ei osallistu politiikkaan yleiskäsitteenä. Poliitikassa ovat mukana nimetyt oliot ja prosessit, jotka eivät kuitenkaan ole mukana ns. paljaina tosiasioina. Valkonen (2010, 49) jatkaa, että erilaiset käsitteet, prosessit ja oliot antavat ainesta keskusteluihin, joissa käsitellään sitä, mikä on mahdollista tai mahdotonta inhimillisille yhteisöille luonnon asettamissa rajoissa. Luontoa, luonnollista ja luonnon käyttöä käsittelevät keskustelut ja väittelyt ovat luonnonpolitiikkaa eli kulttuurista politiikkaa, jossa luontoa koskevilla lausumilla pyritään vaikuttamaan luonnon ja kulttuurin suhdetta järjestäviin käytäntöihin. Valkonen (2003) toteaa, että kaikki yksittäisissäkin vuoropuheluissa tai konfliktitilanteissa esitetyt lausumat luovat osaltaan tietynlaisen luonto-kulttuuri-asetelman, jonka pohjalta kyseinen ilmiö tai asiakokonaisuus on ymmärrettävissä. Kun on kyse luonnosta tai ympäristöstä, ongelmanmäärittelyt ja luontoa koskevat käsitykset kietoutuvat yhteen. (Valkonen 2003, 30) Haila (1991, 59) muistuttaa, että kaikki käytännöllistä toimintaa koskevat päätökset tai toimenpidesuosituksukset perustuvat aina johonkin näkemykseen inhimillisen toiminnan yleisistä tavoitteista. Siksi luontoa koskevat väittämät ovat nimenomaan poliittisia (Valkonen 2010, 49).

3.2 KANSALLISPUISTOJEN TEHTÄVÄT

Suomi on ensimmäisiä maita, joissa on aloitettu lakiin perustuva luonnonsuojelu, ja viime vuosien sekä vuosikymmenten aikana luonnonsuojelun merkitys maankäyttömuotona on kasvanut huomattavasti. Suojelualueverkoston perustana on nykyisin luonnonsuojelulain lisäksi monia erityislakeja. Luonnonsuojelualueet on perustettu tärkeiden luontokohteiden suojelua varten. Aluksi suojeluun suhtauduttiin positiivisesti, koska sen ajateltiin olevan marginaali-ilmiö, joka loppujen

lopuksi toimisi taloudellisten intressien mukaan. Positiivista suhtautumista luonnonsuojeluun kesti 1960-luvun loppupuolelle saakka, kunnes luonnonsuojelun vastaisuus heräsi 1970-luvulla. (Arajärvi 1999, 14–17) Sittenkin suojelualueverkoston laajentamista koskevat ehdotukset ovat herättäneet runsaasti keskustelua, jossa usein on vedottu suojelualueiden negatiivisiin vaikutuksiin, esimerkiksi menetettyihin hakkuumahdollisuuksiin ja tuloihin (Harkki 2003, 48).

Suomessa on hyväksytty seitsemän luonnonsuojeluohjelmaa, joista kansallis- ja luonnonpuisto-ohjelma on yksi (Petäjistö & Selby 2008, 6). Ajatus kansallispuistojen perustamisesta on lähtöisin 1880-luvulta, mutta ensimmäiset varsinaiset kansallispuistot perustettiin vasta vuonna 1938. Suurin osa näistä menetettiin kuitenkin sodissa, ja vuonna 1956 Suomeen perustettiin seitsemän uutta kansallispuistoa. (Arajärvi 1999, 12–15) Nykyään Suomessa on 37 kansallispuistoa. Puhakka ja Rytteri (2009) ovat jakaneet kansallispuistojen vaiheet kolmeen ajanjaksoon kulttuuristen merkitysten jäsentämisen avulla. Ensimmäisessä vaiheessa eli 1800-luvun lopulta 1950-luvulle kansallispuistoja perustettaessa, suunniteltaessa ja puistoverkkoa täydennettäessä pyrittiin erityisten maisemakokonaisuuksien säästämiseen. Kyseessä oli kansallisten instituutioiden rakentaminen, puistoihin liitettiin suuri sivistyksellinen merkitys ja niiden haluttiin edistävän kansallista tieteellistä tutkimusta. Toinen vaihe kesti 1960-luvulta 1980-luvulle, ja sen aikana kansallispuistojen tehtäväksi nähtiin maan tyypillisten piirteiden sekä ekologisten ja maisemallisten kokonaisuuksien säilyttäminen. Kun teollisen käytön vaikutukset näkyivät luonnossa entistä selvemmin, tyypillisen suomalaisen luonnon koettiin olevan uhattuna ja sen säilyttämiseksi haluttiin muodostaa kattava verkosto kansallispuistoista. (Puhakka & Rytteri 2009, 139–140)

Kolmas vaihe alkoi 1990-luvulla, kun kansallispuistot on alettu entistä useammin nähdä arvokkaina matkailukohteina, joissa on mahdollisuus kokea alkuperäistä luontoa. Metsätalouden työllistävyyden heiketessä luontomatkat on alkanut vaikuttaa monissa kunnissa houkuttelevalla kehitystiellä. Kansallispuistojen näkeminen kasvavana matkailun toimintakenttänä on osaltaan seurausta tuottavuutta, taloudellisuutta ja tuloksellisuutta painottavan uusliberalistisen ideologian leviämisestä valtionhallintoon. (Puhakka & Rytteri 2009, 140) Saarinen ym. (2000, 6) toteaa, että biodiversiteetin säilyttämisen korostuminen luonnonsuojelussa korvasi osaltaan aluesuojelupyrkimyksiä, jolloin luonnonsuojelun tehtäväkenttä laajeni suojelualueiden ulkopuolelle. Samalla luonnonsuojelualueet alettiin nähdä aikaisempaa monikäyttöisempinä, muun muassa luontomatkatilaa mahdollistavina resursseina.

Kansallispuistojen perustamista on luonnollisesti myös vastustettu. Alussa vastustuksen perusteena oli maa-alueiden arvo maataloudelle ja asutukselle, sittenkin keskeisenä kysymyksenä on ollut

metsien arvo. (Puhakka & Rytteri 2009, 140) Viime vuosikymmeninä tulkinnat ovat osittain muuttuneet, kun suojeltavat alueet on alettu nähdä taloudellisesti hyödyllisempinä matkailukäytössä. Vaikka taloudelliset arvot ovatkin säilyneet tärkeinä, näkemykset metsien taloudellisen hyötykäytönärkevimmistä muodoista ovat kokeneet muutoksia. (Puhakka & Rytteri 2008, 141) Ajattelutavoissa tapahtuneista muutoksista huolimatta kansallispuistoja perustellaan edelleen osittain samoilla argumenteilla kuin ensimmäisten perustelujen aikoihin. Esimerkiksi kansalliset arvot ovat säilyttäneet voimansa 1800-luvun lopulta nykypäiviin asti. Vaikka kansallispuistoajattelun taustalla on aina ollut koskemattomien luontoalueiden säilyttäminen tuleville sukupolville, suojelun eettinen idea ja kansallismieliset tunteet ovat vähitellen yhdistyneet selkeäksi käytännölliseksi toimintamalliksi. (Puhakka & Rytteri 2009, 140)

Suomessa kansallispuiston ja sen tehtävien yleinen määritelmä on seuraavanlainen:

Kansallispuisto on valtion omistama suuri ja luontonsa puolesta monipuolinen tai muuten merkittävä, suojeluarvoltaan vähintään valtakunnallinen luonnonsuojelualue. Sillä on oltava myös merkitystä yleisenä luonnonnähtävyytenä tai muutoin luonnontuntemuksen lisäämisen tai yleisen luontoharrastuksen kannalta. Se säilytetään pysyvästi luontoa muuttavan taloudellisen toiminnan ulkopuolella, ja sen luonnontila pyritään ylläpitämään tai palauttamaan. Uuden luonnonsuojelulain mukaan kansallispuiston pinta-ala on oltava vähintään 1000 ha.

Kansallispuiston tärkein tehtävä on suojelu, joka kohdistuu alkuperäisen elottoman ja elollisen luonnon piirteisiin, lajeihin ja eliöyhteisöihin, mutta voi kohdistua myös ihmisen toiminnan tuloksena syntyneisiin perinteisiin ympäristöihin, eliöyhteisöihin, maisemiin ja rakenteisiin. Yleisen suojelun periaatteesta voidaan kansallispuistossa poiketa porotalouden ja paikallisen väestön luontaiselinkeinojen hyväksi, mikäli niistä ei koidu oleellista eikä pysyvää vahinkoa suojelutavoitteiden kannalta.

Suojelun sallimissa rajoissa kansallispuiston tehtävänä on myös palvella ympäristökasvatusta, opetusta ja yleistä luonnontuntemusta tarjoamalla paikka ja mahdollisuudet omatoimiseen ja ohjattuun luonnon havainnointiin. Samoin kansallispuisto palvelee luonnontieteellistä tutkimusta ja ympäristön tilan seurantaa. Kansallispuisto palvelee lisäksi virkistystä yleisenä, kaikille avoimena nähtävyydenkohteena ja antamalla mahdollisuudet luonnossa tapahtuvaan retkeilyyn ja luontoelämysten kokemiseen. (Metsähallitus 2008, 14)

Kansallispuiston hoidon päämääränä on, että puisto täyttää mahdollisimman hyvin kaikki tehtävänsä suojelusta omatoimiseen ja ohjattuun luonnon havainnointiin. Siksi kansallispuistoa pyritään kehittämään toiminnalliseksi ja käyttömahdollisuuksiltaan monipuoliseksi. Suojelutehtävä on kuitenkin ensisijainen eivätkä muut toiminnot saa vaarantaa sitä. Kansallispuistojen toisistaan merkittävästi poikkeavan koon, sijainnin ja luonteen vuoksi puistot kehitetään kävijämääriltään, toiminnoiltaan ja sijainniltaan eritasoisiksi. (Metsähallitus 2008, 14)

Suomessa suojelualueiden hoito ja käyttö perustuvat kaikilla suojelualueilla esimerkiksi luonnonsuojelulakiin ja muuhun lainsäädäntöön, Natura 2000 -verkoston tavoitteisiin, suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteisiin, muihin luontopalveluiden linjauksiin sekä laajempaan maankäytön suunnitteluun. Luonnonsuojelulaki (1096/1996) on keskeisin luonnon ja maisemien suojelua koskeva laki, joka sisältää kaikkien alueiden hoidossa huomioon otettavia määräyksiä. Perustetuilla luonnonsuojelualueilla merkittävin alueen hoitoon ja käytön ohjaukseen vaikuttava asiakirja on alueen perustamissäädos, jossa on määritelty alueen suojelun tavoite sekä alueella sallitut, kielletyt ja luvanvaraiset toimet. Alueen perustamissääöksessä on mahdollista tietyin rajoituksin säätää poikkeuksia uuden luonnonsuojelulain varsin yksityiskohtaisiin rauhoitussäännöksiin. Luonnonsuojelulain perusteella kansallispuistoille on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jossa määritellään toimenpiteet puiston perustavoitteiden toteuttamiseksi. Kansallispuistojen järjestyssäännössä voidaan kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä, mairinnousua sekä kulkuneuvojen pitämistä. Lisäksi suojelualueiden hoidossa ja käytössä tulee huomioida maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT). Maakunta- ja yleiskaavoissa puolestaan määritellään alueiden maankäytön pääpiirteet ja luonnonvarasuunnittelussa (LVS) käsitellään luonnonvarojen käytön tulevia painotuksia sekä keskeisten toimintojen mitoituksia. Lisäksi suojelualueiden hoidossa on huomioitava muikin lainsäädäntö, kuten metsästys- ja kalastuslaki, muinaismuistolaki sekä laki oikeudesta yleisiin vesialueisiin. (Metsähallitus 2008, 18–22)

Metsähallitus vahvisti vuonna 1992 suosituksen luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteista. Periaatteita päivitettiin vuosina 1999 ja 2004. Hoidon päivitys tuli jälleen ajankohtaiseksi vuonna 2007, kun luontopalveluiden toiminta laajentui ja monipuolistui. Vuoden 2007 periaatteissa on kuvattu suojelualueiden hoidon ja käytön kokonaisuus sekä siihen liittyvät periaatteet, joista osa tulee suoraan säädöksistä ja osa on luontopalveluiden alueiden haltijana ja hoitajana mairittelemiä. Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet ei ole normilainsäädännön mukainen sitova ohje vaan ensisijaisesti luontopalvelujen henkilöstön käytännön työtä tukemaan tarkoitettu ohje. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on Metsähallituksen ISO 14001 -standardin mukaisen ympäristöjärjestelmän yhtenä päämääränä, ja suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet ovat ympäristöjärjestelmän osa. Järjestelmässä mairitellään ympäristönäkökohdat ja -riskit, joiden perusteella asetetaan ympäristöpäämäärät ja mairitellään toiminnalliset tavoitteet. Suojelualueiden hoito ja käyttö on olennainen osa monimuotoisuuden suojelua. (Metsähallitus 2008, 7, 24)

Suomi on mukana kaikissa maailmanlaajuisissa sekä Suomea koskevissa alueellisissa kansainvälisissä sopimuksissa, joissa luonnon monimuotoisuuden suojeleminen sekä kestävä käyttö on asetettu keskeiseksi tavoitteeksi. Biodiversiteettisopimus vuodelta 1992 on tärkein kansainvälinen sopimus, jonka päämääränä on sisällyttää biodiversiteetin ylläpito osaksi kaikkea luontoa muuttavaa toimintaa. Vuoden 2004 biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksessa hyväksyttiin suojelualueiden työohjelma, jonka tavoitteena on maailmanlaajuisen suojelualueverkoston luominen. Monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen on keskeinen tavoite myös valtioneuvoston periaatepäätöksellään vuosille 2006–2016 vahvistamassa biodiversiteettistrategiassa. Kansainvälisellä tasolla suojelualueille pyritään laatimaan yhdenmukainen luokittelu, nimistö ja sopimusjärjestelmä, johon myös Suomen suojelualuejärjestelmä olisi mahdollisuuksien mukaan sovitettava. Maailman luonnonsuojelualueista ylläpidetään Yhdistyneiden kansakuntien luetteloa, johon sisällyttämisen kriteerit ja suojelualueiden luokituksen on Maailman luonnonsuojeluliitto (IUCN) laatinut. IUCN-suojelualueluokituksen määritelmien perusteella eri suojelualuetyypeillä on erilaisia hoidon ja käytön tavoitteita. Kansallispuisto esimerkiksi on luokituksen mukaan sellainen suojelualue, jonka hoito keskittyy ekosysteemien suojelemaan ja virkistyskäytön turvaamiseen. Tällaiset suojelualueiden yleiset kansainväliset tavoitteet ja tehtävät ovat mukana sekä luonnonsuojelulaissa että suojelualueiden perustamissäännöksissä. (Metsähallitus 2008, 9–12, 74)

Kansallispuistoille on siis määritelty kaksoistehtävä, sillä ne ovat samanaikaisesti sekä luonnonsuojelun että matkailun kohdealueita (Puhakka 2007, 14). Matkailun ja luonnonsuojelun välillä voi vallita symbioosi, ristiriita tai rinnakkaiselo (Budowski 1976). Koska matkailun usein koetaan aiheuttavan luonnolle vähemmän haittaa kuin monien muiden luonnon käyttömuotojen, luonnon matkailukäyttöön ja suojelemaan nähdään liittyvän synergiaa. Etenkään alkuvaiheessa matkailun kehittämisen ja luonnonsuojelun välillä ei yleensä uskota olevan suurta ristiriitaa. (Puhakka 2007, 14) Symbioositilassa matkailuelinkeino ja luonnonsuojelu hyötyvät toisistaan, kun luonnonympäristön laatu säilyy hyvänä tai jopa paranee, vaikka matkailukäyttö lisääntyisikin (Järviluoma 2006, 69). Koska kansallispuisto muodostaa luontomatkailukohteelle eräänlaisen statuksen, puistot kiinnostavat koskemattomaa ja villiä luontoa etsiviä matkailijoita, mistä on hyötyä matkailuelinkeinolle (Eagles 2002, 133). Järviluoma (2006, 70–71) toteaa, että matkailu voi edesauttaa luonnonsuojelua myös taloudellisesti, sillä mahdollisuudet suojelualueiden ylläpitämiseen voisivat heikentyä ilman matkailijoiden tuomia tuloja. Lisäksi matkailuyrittäjät ja -kehittäjät voivat kiinnostua suojelukysymyksistä, koska luontomatkailun menestyminen ja kehittyminen on riippuvaista toimintaympäristöstä ja sen laadusta. Matkailun

ympäristöystävällisyyttä perustellaan yleisellä tasolla myös valistuksellisista ja kasvatuksellisista lähtökohdista (Eagles & McCool 2002, 23–24).

Ristiriitaisesta vuorovaikutussuhteesta matkailun ja luonnonsuojelun välillä on kyse etenkin silloin, kun matkailu vahingoittaa luonnonympäristön laatua (Järviluoma 2006, 68–70). Konflikteja voi syntyä erityisesti sellaisissa tapauksissa, kun matkailua kehitetään nopeasti ja ilman perusteellista suunnittelua (Pigram & Wahab 1997, 29–30). Järviluoma (2006) toteaa, että luonnon matkailullisen vetovoimaisuuden tarkasteleminen edellyttää luonnon ja siihen kuuluvien elementtien käsittämistä fyysisenä resurssina. Luonto fyysisenä resurssina muuttuu jatkuvasti sekä luontoon itseensä liittyvien prosessien että yhä enenevässä määrin ihmistoiminnasta aiheutuvien ympäristövaikutusten seurauksena. Matkailun ympäristövaikutukset voivat olla sekä suoria että välillisiä. Kun luontoa ajatellaan matkailun vetovoimatekijänä, päädytään matkailuilmion sisäiseen ristiriitaan, sillä ympäristön laatua koskevasta riippuvaisuudestaan huolimatta matkailu heikentää ympäristön laatua ja samalla myös ympäristön matkailullista vetovoimaisuutta. (Järviluoma 2006, 64–66) Matkailu ja sen tarvitseman infrastruktuurin rakentaminen voivat aiheuttaa esimerkiksi maisemavaurioita, eläimistön häiriintymistä ja vieraslajien siirtymistä sekä luonnon kulumista ja roskaantumista (Puhakka 2007, 15).

Luonnonsuojelun ja matkailun välisestä vuorovaikutussuhteesta tekee osaltaan monimutkaisen se, ettei suojelualueiden käyttöä koskevia kysymyksiä käsitellä ainoastaan suojelun ja matkailun näkökulmista vaan keskustelussa on mukana myös muita näkökulmia ja intressejä edustavia tahoja. Päätökset kansallispuistojen matkailu- ja virkistyskäytöstä eivät siis perustu ainoastaan luonnonsuojelukriteereille. Kansallispuistot ovat historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneita alueita ja eri toimijat määrittelevät niitä omien maailmankuviensa, tavoitteidensa ja arvojensa perusteella. Siksi myös matkailun merkitys kansallispuistojen käyttömuotona on luonteeltaan muuttuva. (Puhakka 2007, 15, 51–52) Saarisen ym. (2000, 7) mukaan luonnonsuojelun ja matkailun vuorovaikutussuhteen kehittyminen perustuu diskurssien välisille valtasuhteille sekä niiden muuttumiselle ajassa. Järviluoma (2006, 69–73) toteaa, että intressiryhmien näkökulmassa kyse on siitä, hyväksyvätkö eri ryhmät matkailun aiheuttamat ympäristövaikutukset vai eivät. Entistä monimutkaisemmaksi tilanteen tekee se, että intressit voivat vaihdella suuresti myös ryhmien sisällä. Ympäristökiistojen ratkaisemisen kannalta on olennaista olla selvillä eri tahojen mielipiteiden lisäksi myös suhteellisen puolueettomasti ristiriidan aiheuttaneiden toimintojen todellisista ympäristövaikutuksista. Matkailun ympäristövaikutuksia selvitetessä on myös otettava

huomioon, että matkailu ja matkailuelinkeino koostuvat monista erilaisista toiminnoista ja sektoreista, joiden ympäristövaikutukset eroavat toisistaan.

Kansallispuistojen matkailu- ja virkistyskäytön aseman määrittely tapahtuu siis poliittisissa prosesseissa. Voimassa oleva luonnonsuojelulainsäädäntö sekä siihen perustuvat säännökset ja määräykset ohjaavat määrittelyä. (Puhakka 2007, 56–57) Hall (2000) toteaa, että on hyvin vähän nimenomaan matkailua ja ympäristöä käsittelevää lainsäädäntöä. Useimmiten matkailun ja ympäristön suhdetta hallitaan yleisen ympäristölainsäädännön kautta, ja kansallisella tasolla monet erilaiset lainsäädännölliset asiakirjat voivat vaikuttaa matkailun ja ympäristön suhteeseen. (Hall 2000, 70–75) Myös lainsäädäntö kuvastaa syntyhetkensä kulttuurisia käsityksiä ja osaltaan vaikuttaa luontoa koskeviin vallitseviin tulkintoihin (Nieminen & Saaristo 1998, 74). Puhakka (2007, 58) toteaa, ettei lakitekstien ja suunnitteluasiakirjojen edustama käsitys kansallispuistoista kuitenkaan aina ole yhdenmukainen eri ryhmien luonnonsuojelualueille asettamien merkitysten ja tavoitteiden kanssa. Ristiriitoja voi myös olla suojelun toteuttamiskeinojen ja alueille sopivien käyttömuotojen suhteen. Lisäksi toimijat voivat antaa kansallispuistoille virallisesti määritellyille suojelu- ja virkistystavoitteille tai muille päämäärille erilaisia painoarvoja. Koska näkemysten perustelussa käytetään sekä ekologisia, sosio-kulttuurisia että taloudellisia näkökohtia, niitä on vaikea vertailla keskenään eikä niitä ole mahdollista asettaa yksiselitteisesti tärkeysjärjestykseen.

3.3 SEITSEMISEN KANSALLISPUISTON ESITTELY

Seitsemisen kansallispuisto sijaitsee Pohjois-Pirkanmaalla Ylöjärven ja Ikaalisten alueella noin 50 kilometriä Tampereen luoteispuolella (Tunturi 2008a, 8). Seitsemisen kansallispuiston perustamistarkoitus on puiston järjestyssäännön mukaan seuraava:

Seitsemisen kansallispuisto on yleiseksi nähtävyydeksi tarkoitettu luonnonsuojelualue, jonka tehtävänä on eteläisen Suomenselän karun vedenjakajaseudun pienipiirteisen metsä- ja suokokonaisuuden sekä alueella esiintyvien eliö- ja kasvilajien suojeleminen. Kansallispuisto tarjoaa mahdollisuuksia retkeilyyn, opetukseen ja tutkimukseen. (Metsähallituksen päätös...)

Seitsemisen kansallispuisto perustettiin vuonna 1982. Sodan jälkeisessä Suomessa maata jälleenrakennettiin nopeasti. Tampereen liikennealueen seutusuunnitteluliiton syksyllä 1956 julkaisemassa seutusuunnitelmaehdotuksessa todettiin, ettei luonnonsuojelu- ja maisematutkimus ollut kyennyt seuraamaan nopeaa teknistä kehitystä. Suojeluajatus olikin osa seutusuunnitteluliiton ajattelua luonnon taloudellisen hyötykäytön rinnalla liiton alkuvuosista lähtien. Käyttöön

otettavassa maisemassa oli liiton mukaan säilytettävä luonnontalouden tasapaino ja arvot. Lisäksi kauneus- ja historiallisilta arvoiltaan merkittävät kohteet oli säilytettävä, samoin luonnontieteellisen tutkimuksen kannalta merkittävät kohteet. Luonnonkauniilta paikoilta oli varattava myös virkistysalueita. (Seppälä 2002, 170)

Luonnonsuojelun tarpeet otettiin huomioon vuonna 1970 valmistuneessa runkokaavassa. Lausunnot osoittavat, että suhtautuminen luonnonsuojeluun oli ristiriitaista, sillä siinä missä Pirkanmaan luonnonsuojeluyhdistys piti kaavaa huomattavana saavutuksena, Pirkka-Hämeen piirimetsälautakunta ei ollut kaavoittajan kanssa samaa mieltä siitä, että suojelun tärkeimpänä tavoitteena Pirkanmaalla olisi riittävän suurien päätehakkuiässä olevien metsäalueiden turvaaminen avohakkuilta. Pirkanmaan maakuntaliitto puolestaan ei ottanut luontoa ja suojelua koskeviin lukuihin ollenkaan kantaa. Vuonna 1972 seutukaavaliiton jäsenkunnille lähti seutukaavaluonnos, jossa esiteltiin asutusta ja elinkeinoelämää palvelevat sekä uhanalaiset maa- ja metsätalous-, virkistys- ja suojelualueet. Maakuntaliitossa todettiin, että luonnoksessa mainittujen pienialaisten rauhoituskohteiden lisäksi tarvittaisiin myös jokin todella mittava suojelualue. (Seppälä 2002, 171–172)

Metsähallituksella oli vuonna 1955 Seitsemisharjun alueelle perustettu 200 hehtaarin laajuinen luonnonhoitometsä sekä 72 hehtaarin laajuinen Multiharjun aarnialue. Maakuntaliitto, seutukaavaliitto ja Pirkanmaan luonnonsuojeluyhdistys alkoivat yhdessä ajaa Seitsemisen kansallispuiston hanketta. Seitsemisharjun alue ilmestyi valtakunnalliseen kansallispuisto-ohjelmaan kohteena, joka tärkeimpänä edusti Etelä-Suomen metsäluontoa. Hankkeella oli myös vastustajia, esimerkiksi Seitsemisen suurin maanomistaja eli Metsähallitus, joka järjesti suunnitellulla kansallispuistoalueella talvikautena 1972–1973 mittavat aavistushakkuut ja alkoi myös toteuttaa ojitusta. Länsi-Aureen kyläläiset puolestaan pelkäsivät menettävänsä töitä ja maita, mikäli Seitsemisestä tehtäisiin suojeltu kansallispuisto. Kurun kunnan johto epäroi pelätessään metsätalouden ja sen seurauksena myös verotulojen vähenevän. (Seppälä 2002, 173–174)

Hanke kuitenkin edistyi. Ympäristönsuojelun neuvottelulautakunta esitti 35 uuden kansallispuiston perustamista, näiden joukossa Kurun ja Ikaalisten kuntien alueella sijaitseva Seitsemisen. Kurun kunta esitti seutukaavaliitolle reunaehtoja haittojen minimoimiseksi. Kansallispuiston palvelupisteet ja majoitustilat tulisi perustaa Kurun puolelle. Lisäksi kansallispuistoalueeksi pitäisi aluksi ottaa vain valtion maita. Seutukaava-alueen vuosille 1975–1985 tehdyssä rakennesuunnitelmassa olikin edellytyksenä, ettei alueelle jääviä maatiloja lopetettaisi. Samalla nähtiin, että kansallispuistohanke voisi vilkastaa ja monipuolistaa paikallista elinkeinotoimintaa. Tavoitteena oli estää maaltapakoa,

sillä Seitsemisen alueen väestö oli jo ennestään voimakkaasti vähentynyt ja monet tilat autioituneet sekä osa niistä ostettu valtiolle. Kun palvelutkin olivat katoamassa alueelta, koettiin tarpeelliseksi lisätä toimintoja metsätalouden ohella myös muilla aloilla. Maakuntaliitto piti tavoiteltavana vaihtoehtoa, jossa kansallispuiston alueesta yksityinen omistus olisi vähäinen, koska tällöin hanke olisi helpommin toteutettavissa. (Seppälä 2002, 175–177)

Kun kansallispuistokomitea keskusteli Kurussa paikkakuntalaisten kanssa, asukkaat olivat perustaneet toimikunnan asiaansa ajamaan. Alueen kymmeneen yksityiseen tilaan kuului kymmenesosa suunnitellusta kansallispuistoalueesta, ja hanketta vastustettiin metsätöiden loppumisen, elintoimintojen rajoittamisen sekä häätöuhkien pelossa. Lisäksi pelättiin, että kymmenettuhannet vuotuiset matkailijat voisivat aiheuttaa parhaat nähtävyydet tuhoavan kaaoksen sekä karkottaa eläimistön. Myös Metsähallitus vastusti jälleen vedoten tulojen ja työpaikkojen menetyksiin. Metsähallituksen omien suunnitelmien mukaan Seitsemisen alueesta olisi voinut tehdä 5000 hehtaarin laajuisen retkeilyalueen, jolla Metsähallitus olisi voinut edelleen jatkaa hakkuita tiettyjen ehtojen puitteissa. Ikaalisten puolelta kysyttiin, onko kansallispuistojen perustaminen ylipäänsä tarpeellista, kun luontoa säilyy Suomessa muutenkin. (Seppälä 2002, 177–180)

Lopullinen päätös Seitsemisen kansallispuiston perustamisesta tehtiin vuonna 1978. Päätöksen mukaan Seitsemisen alueelle, ainoastaan valtion maille, perustetaan noin 3000 hehtaarin laajuinen kansallispuisto. Alue kutistui alkuperäisestä lähes puolella. Maakuntaliiton hallituksessa todettiin, että Seitsemiseen oli ryhdyttävä järjestämään opastuskeskusta, majoitustiloja, retkeilyreittejä sekä levähdyspaikkoja. Seitsemisen alueella oli jo entuudestaan esimerkiksi Multiharjun aarnialue ja Seitsemisharjun luonnonhoitometsä, mutta pääosaa alueesta oli kuitenkin hoidettu talousmetsänä. Siksi katsottiin olevan tarpeen laatia yksityiskohtainen suunnitelma metsien palauttamiseksi lähemmäs luonnontilaa. Eduskunta hyväksyi Seitsemisen kansallispuistoa koskevan lain vuonna 1981, laki tuli voimaan vuonna 1982 ja vuonna 1983 valmistui Seitsemisen hoito- ja käyttösuunnitelma. (Seppälä 2002, 181–183) Seitsemisen kuuluu kokonaisuudessaan Metsähallituksen luontopalvelujen hallintaan. Kansallispuistoa on laajennettu vuosina 1989 ja 2005 lakisääteisesti noin 1465 hehtaaria. Seitsemisen Natura 2000 -alue kuuluu kokonaan nykyiseen kansallispuistoon. Runkosuunnitelma Seitsemiselle on vahvistettu viimeksi vuonna 1995. Luontomatkailevuunnitelman laatimishetkellä voimassa ollut puiston järjestyssääntö oli peräisin vuodelta 1987 eli ajalta ennen laajennusosien liittämistä puistoon. (Metsähallitus 2009a, 11)

Seitsemisen kansallispuisto kuuluu eteläisen Suomenselän karuun vedenjakajaseutuun (Metsähallitus 2012c). Selkeimpiä merkkejä jääkaudesta ovat Seitsemisen pohjois-eteläsuuntaiset

harjut: Seitsemisharju rajaa puiston länsiosaa ja sen korkeimpia kohtia ovat Rappumännynmäki sekä Kulomäki, jotka ovat jääkauden jälkeisten meri- ja järvivaiheiden aikana kohonneet saarina vedenpinnan yläpuolelle. Seitsemisharjun itäpuolella on Salmiharju. Yli puolet Seitsemisen pinta-alasta on soita. Suurin osa soista ojitettiin 1960–1970-luvuilla, mutta niiden luonnontilaa on ennallistettu vuodesta 1987 lähtien. (Metsähallitus 2011b)

Seitsemisen kansallispuiston sydän muodostuu jo vuodesta 1910 lähtien suojellusta Multiharjun aarnimestästä, joka on yksi eteläisen Suomen vanhimmista metsäalueista. Metsän vanhimmat kilpikaarnaiset männyt ovat lähes 400-vuotiaita, ja niissä onkin nähtävissä palokoroja eli merkkejä aikoinaan riehuneista metsäpaloista. Vaikka ikikuusikon joukossa kasvaa edelleen vanhoja haapoja, suurin osa lehtipuista makaa nykyisin maassa sammaloituvina liekoina. Multiharjun ohella vanhoja metsiä on myös Pitkäjärven ympäristössä sekä Seitsemisjoen varsilla ja suosaarekkeissa. Vanhoissa metsissä asuu monia kolopesijöitä, esimerkiksi varpuspöllöjä ja viirupöllöjä sekä pohjantikkaa, pikkusieppoa ja liito-oravaa, joka on vuoden 2000 uhanalaisluokituksen mukaan vaarantunut laji. Muita vanhan metsän lajeja ovat harajuuri, raidankeuhkojäkälä sekä nukkamunuaisjäkälä. Lisäksi lahoavat puut toimivat elinympäristönä monille uhanalaisille hyönteisille. (Metsähallitus 2011b)

Kansallispuiston eteläosassa sijaitsee Koveron kruununmetsätorppa, johon kuuluvat niityt, pellot, hakamaat ja metsälaitumet muodostavat arvokkaan kokonaisuuden (Metsähallitus 2011b). Kovero on Pirkanmaan maakuntakaavan kaavaluonnoksessa akv-merkinnällä, joka osoittaa valtakunnallisesti arvokkaita kulttuuriympäristöjä. Koska Kovero on luokiteltu sekä rakennushistoriallisesti merkittäväksi että miljöökohteeksi, alueen suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä on keskeistä kulttuuriympäristön arvojen säilyminen. Lisäksi käyttö on sopeutettava alueen kulttuuriperintöön ja ominaislaatuun. (Metsähallitus 2009a, 12) Viime vuosisadan alun elämänmenoa esittelevä torppa on kunnostettu ja kalustettu 1930-luvun asuun. Tila on perustettu jo 1850-luvulla. Vanhaan ja osittain alkuperäiseen rakennuskantaan kuuluvat torppa, pakari ja karja- sekä viljasuojat. Pakari on peräisin 1870-luvulta ja siten pihapiirin vanhin rakennus. Päärakennuksen rakennustyöt puolestaan alkoivat vuonna 1881. Koveron kruununmetsätorpalle on myönnetty Talonpoikaiskulttuurisäätiön perinteisen rakentamisen kunniakilpi. (Metsähallitus 2011c) Koveron perinnebiotooppilajistossa esiintyvät esimerkiksi paimenmatara, tuoksusimake sekä Satakunnassa alueellisesti uhanalainen pussikämmekkä. Perinteisen maatalouden aikana syntyneitä ympäristöjä säilytetään laidunnuksen ja niittämisen avulla. (Metsähallitus 2011b) Kruununmetsätorpan pihapiirissä kasvavat lisäksi vanhanajan lääke-, mauste- ja koristekasveja (Metsähallitus 2011c).

Koveron ohella Seitsemisessä on muitakin arvokkaita vanhoja rakennuksia. Korttesalon tilan rakensi Koveron tilalla renkinä työskennellyt Kaarlo Viinamäki vuonna 1937. Tila myytiin Metsähallitukselle vuonna 1973 ja kunnostettiin kansallispuiston perustamisen jälkeen koulujen majoitus- ja opetuskäyttöön. (Metsähallitus 2011c) Pitkäjärven metsätyökämpä puolestaan kuuluu valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen joukkoon ja on suojeltu ympäristöministeriön päätöksellä vuonna 1994. Metsätyökämpä muistuttaa siitä, miten tärkeä elinkeino metsätalous on Seitsemisen seudulla ollut. Suurimmat savotat tehtiin 1920-luvulla. Pitkäjärven kämppää alettiin rakentaa vuonna 1939, mutta talvisota lykkäsi kämpän valmistumista vuoteen 1940. Aluksi Pitkäjärvelle oli sijoitettuna työvankeja Karvian varavankilasta. Myöhemmin majoitusta tarvitsivat etenkin tukkeja kuljettavat hevostyömiehet. Vilkkainta kämppäelämä oli 1940–1950-luvuilla, kun myös Seitsemisen seudulla tehtiin suuria sotakorvaushakkuita ja kaadettiin esimerkiksi Seitsemisharjun kuusia laivojen mastopuiksi. Työvoiman tarve kuitenkin väheni metsätöiden koneellistuessa. Kämpät alkoivat jäädä tyhjilleen tieverkoston paranemisen helpottaessa kulkua työmaille. (Metsähallitus 2011d)

Metsien käytön historia on olennainen osa Seitsemisen alueen historiaa. Seitsemisen oli alun perin syrjäistä ja harvaanasuttua seutua, jonne asutus vakiintui vasta, kun ensimmäiset kruununmetsätorpat perustettiin alueelle 1800-luvulla. Asukkaat olivat kruununmetsätorpissa vuokralla, ja torppasopimus velvoitti torpparit maksamaan valtiolle veroa viljana tai rahana sekä raivaamaan ja viljelemään vuosittain tietyn määrän peltoja ja niittyjä. Torpparilla oli viljelymaan ohella kotitarveoikeudet kruunun metsiin eli hän sai ottaa työkaluja ja rakennuksia varten tarvitsemansa puut valtion metsästä. Ikaalisten rantakyläen asukkaat hyödynsivät Seitsemisen aluetta myös erätaloudessa kalastamalla ja metsästämällä Juhtimäen erämaissa. Seitsemisen alueelta on löydetty vuonna 2007 tehdyssä arkeologisessa inventoinnissa viisi kohdetta, jotka antavat aiheutta olettaa, että seudulla on kulkenut ihmisiä jo esihistoriallisella ajalla. Kohteista neljä oli pyyntikuoppia, joita käytettiin peurojen pyyntiin. Viides kohde oli Liesijärven läheisyydestä löydetty kivilatamus, jonka on arveltu liittyneen alueen eränkäyntiin. (Metsähallitus 2011e)

Seitsemisen vesistö oli osa Kokemäen uittoyhdistyksen piiriä, ja puita uitettiin ensisijaisesti Liesi- ja Seitsemisjokia pitkin Kyrösjärveen. Kapeita uomia perattiin tarvittaessa uittojen helpottamiseksi, minkä lisäksi Liesilammen ja Kettulammen välille rakennettiin noin 5–7 metriä leveä uittokanava. Seitsemisessä on harjoitettu myös tervan- ja hiilenpolttoa. Koveron tervahauta entisöitiin vuonna 1993, ja siinä on poltettu tervaa talkoovoimin vuosina 1995, 1998, 2002 ja 2009. Kansallispuiston länsi- ja itäosissa toimi sotavuosina myös hiiltämöitä, joissa tuotettiin polttoainetta

häkäpönttöaitoihin. Sotavuosiin liittyen kansallispuiston itäosassa on sijainnut käpykaartilaisten korsu, joka on suhteellisen harvinainen sotahistoriaan kuuluva jäännös. Korsu on ollut käytössä toisen maailmansodan aikoihin 1940-luvun alkupuolella. (Metsähallitus 2011e)

Seitsemisessä on virkistyskäyttäjille tarjolla lukuisia harrastusmahdollisuuksia. Puiston alueella on patikointia varten noin 60 kilometriä merkittyjä reittejä, Multiharjun aarnimetsäpolun lisäksi esimerkiksi luontokeskukselta lähtevä ja kolopesijöistä kertova Tikanpuupolku sekä jääkauden merkeistä ja harjuluonnosta kertova Jäätikköpolku. Poluista on mahdollista muodostaa myös rengasreittejä, esimerkiksi harjukierros, ikimetsäkierros sekä Pitkäjärvenkierros. Soljasten suoluontopolulla on lyhyt liikuntaesteetön osuus. Pyöräilyä ajatellen Seitsemisessä on noin 40 kilometriä tarkoitukseen sopivia teitä, metsäteitä ja polkuja. Talvisin kansallispuistossa voi liikkua kävellen, lumikengillä tai hiihtämällä. Puistossa kulkee noin 20 kilometrin pituinen retkilatu, minkä lisäksi hiihtäminen on sallittu myös latu-uran ulkopuolella rajoitusosat huomioiden. Seitsemisestä on polkuyhteys Pirkan Taival -retkeilyreitistöä kulkien esimerkiksi Helvetinjärven kansallispuistoon sekä Riuttaskorven virkistysmetsään. (Metsähallitus 2011f) Marjastus ja sienestys ovat sallittuja jokamiehenoikeudella puiston alueella rajoitusosia lukuun ottamatta. Uiminen on sallittu Iso-Seitsemisjärven rajoitusosaa lukuun ottamatta lähes kaikissa järvissä ja lammissa. Iso-Seitsemisjärven rajoitusosassa liikkuminen on kielletty huhtikuulta heinäkuulle lintujen pesinnän vuoksi. Melonnasta kiinnostuneet voivat suunnata Seitsemisen pohjoispuolella sijaitsevalle Aurejärvelle, joka kokonsa puolesta sopii 1–2 päivän kanoottiretkille. (Metsähallitus 2011g) Seitsemisessä on myös luontokeskus, jonka asiakaspalvelusta saa tietoa Metsähallituksen palveluista sekä apua retkisuunnitteluun. Lisäksi luontokeskuksessa on erilaisia näyttelyitä, joista perusnäyttely Metsän Siimes tutustuttaa vanhaan metsään ja siellä asuviin lajeihin ja Metsäretki retkitaitoihin ja -tietoihin. Luppo puolestaan esittelee Seitsemisen seudun metsätyömiesten elämää valokuvien ja tarinoiden kautta. (Metsähallitus 2011h)

3.4 LUONTOMATKAILUSUUNNITELMAN LAATIMISEN LÄHTÖKOHDAT

Suunnitelma-alueen matkailullinen merkitys

Luontomatkailusuunnitelman tarpeellisuus määritellään alueen matkailullisen vetovoiman sekä matkailun kysynnän ja potentiaalin kautta. Matkailun painopistealueille on aina laadittava luontomatkailusuunnitelma, mutta niitä voidaan tehdä muillekin vetovoimaisille kohteille tai aluekokonaisuuksille. Luontomatkailusuunnitelma laaditaan sellaisille suojelualueille, joiden

ympäristön toimijoilla on halu yhteiseen sitoutumiseen kestävän luontomatkailun edistämiseksi. (Metsähallitus 2007a, 4) Puistonjohtaja kertoo, että Seitsemisessä painopiste on virkistyskäytössä ja matkailussa vasta potentiaalia. Alueen yhteistyökumppanit kuitenkin ovat kiinnostuneita luontomatkailun kehittämisestä ja luontomatkailusuunnitelman laatimiselle saatiin ulkopuolista rahoitusta.

Meillä on taas ohje Metsähallituksessa, että meillä on niin kun luokiteltu alueita -- ja on mietitty tällaisia valtakunnallisia matkailun painopistealueita ja semmoisille täytyy luontomatkailusuunnitelma laatia. Mekään ei automaattisesti sitä laadita kaikille kansallispuistoille vaan semmosille joilla on matkailullista merkitystä. Ja Seitsemisen ja Helvetinjärvi ei ehkä Metsähallituksen mittapuun puolesta, mutta eri asia jos saadaan hanke, ulkopuolista rahoitusta, niin totta kai tehdään tällaiselle alueelle, jossa yhteistyökumppanit on kiinnostuneita. Että vaikka täällä Seitsemisen ja Helvetinjärven alueella on paljon kävijöitä, niin ne on enemmän jokamiesretkeilijää eli matkailussa on vasta potentiaalia ja käyttö on tällä hetkellä jokamiesretkeilyä. Että totta kai se oli tarpeellinen ja hyödyllinen, en mä nyt sitä tarkoita, mutta jos siitä yritystutkimuksesta ja luontomatkailusuunnitelmasta olet katsonut niitä tuloksia, niin vähänhän yritystoimintaa Seitsemisessä vielä on. (Puistonjohtaja)

Luontomatkailusuunnitelmassa tarkastellaan Seitsemisen-Helvetinjärven aluetta luontomatkailukohteena ja todetaan, että alue tunnetaan sekä maakunnassa että laajemminkin Etelä-Suomessa ympärivuotisena retkeily- ja virkistyskäyttöalueena (Rouvala & Peltonen 2008, 18). Sekä puistonjohtaja että GoTampereen edustaja pohtivat haastattelussa Seitsemisen tunnettuutta:

Ja Seitsemisen on tietyllä tapaa, kun seuraa tota, mekin seurataan kaikkea viestintämediaa, että minkä verran näkyy puistot ja muut, meillä on tällanen seuranta Metsähallituksessa ja muuta, niin Seitsemisen on aika tunnettu. En mä nyt osaa sanoa onko se brändi, mutta se tunnetaan aika laajalti. Se yleensä kiinnostaa. (Puistonjohtaja)

Kyl se kotimaassa jotenkin tunnetaan. Varmaan sen tunnettuuden eteen täytyy vielä tehdä töitä kotimaassakin, ettei se sillä tavalla ole tuttu. Mutta onhan siitä nyt niin pitkään puhuttu ja kun se on tosiaan tässä lähellä keskellä Suomea, niin se on tullut monelle vastaan kyllä, että mä uskoisin, että kyllä se ainakin nimenä tunnetaan. Et kuinka moni on ihan oikeasti sit käynyt siellä, niin se on ihan eri asia. Jos ajattelee suomalaisia, niin hyvin hyvin pieni osa tietysti siellä on koskaan käynyt. -- Mut näin se on näissä matkailukohteissa monessa muussakin, niin että jonkun tunnettuus käytännössä on useimmiten paljon pienempi kuin mitä me itse kuvitellaankaan. (GoTampereen edustaja)

Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelman laatiminen lähti liikkeelle, kun Pirkanmaan 1. maakuntakaavassa osoitettiin Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistoja ympäröivä alue sekä Hämeenkaan Pirkanmaan puoleinen osa informatiivisella luontomatkailun kehittämisen kohdealue -merkinnällä. Pirkanmaan maakuntakaava on kokonaismaakuntakaava,

jossa käsitellään yhtäaikaaisesti maakunnan kaikki keskeiset maankäyttökysymykset ja osoitetaan maakunnan kehittämistavoitteisiin perustuvat fyysiset aluevaraukset seuraavien 10–20 vuoden ajaksi. Kaavassa painotetaan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä, taloudellista yhdyskuntarakennetta ja kestävä kehityksen periaatteita. Maakuntakaavassa sovitetaan yhteen ja otetaan huomioon valtakunnallisia, maakunnallisia ja seudullisia näkökulmia sekä edistetään valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista. Valtioneuvoston päättämät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat periaatteellisia yleistavoitteita, erityistavoitteita tai kaavoitusta koskevia velvoitteita tai reunaehtoja, jotka täsmentyvät kaavoitusprosessin kautta. Pirkanmaan 1. maakuntakaavassa asetetaan valtakunnallisia tavoitteita noudattaen tavoitteeksi luonnon monimuotoisuuden turvaaminen muun muassa varaamalla riittävän monipuolisia ja laajoja alueita virkistyskäytön ja suojelun tarpeisiin sekä kansallispuistojen toteutuksen edistämiseen. (Pirkanmaan liitto 2008, 7–9, 35, 44)

Maakuntakaavan keskeiset sisällölliset tavoitteet perustuvat maankäyttö- ja rakennuslakiin, jonka mukaan alueidenkäytön suunnittelussa on tarkoituksena edistää muun muassa luonnon monimuotoisuuden ja muiden luonnonarvojen säilymistä, ympäristönsuojelua, luonnonvarojen säästeliästä käyttöä sekä elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä. Lisäksi laki määrää kiinnittämään erityistä huomiota esimerkiksi siihen, että virkistykseen soveltuvia alueita on riittävästi. Kaavaa laadittaessa on otettava huomioon myös luonnonsuojelulain mukaiset luonnonsuojeluohjelmat ja -päätökset. Pirkanmaan 1. maakuntakaavan yhdeksi tehtäväksi nimetään sen varmistaminen, että alueen kansallispuistot, monipuoliset luontokohteet ja arvokkaat maisema-alueet sekä kulttuuriympäristöt säilyvät jatkossakin maakunnan kilpailuvaltteina. Kehittämissuosituksen mukaan alueella tulee kehittää luontomatkailuelinkeinon palveluita. Lisäksi kehoitetaan kiinnittämään erityistä huomiota sellaisten elinkeinojen sekä alueelle kohdistuvien kehittämishankkeiden tukemiseen, joiden toimet sekä ylläpitävät alueen ominaislaatua että edesauttavat luontomatkailun toimintaedellytysten säilymistä ja syntymistä. Alueen virkistysreittien toteuttamista ja ylläpitoa pitäisi edistää. Merkinnällä ei rajoiteta alueen käyttöä esimerkiksi lomautumiseen. (Pirkanmaan liitto 2008, 36, 44) Puistonjohtaja kuvailee hankkeen käynnistymistä näin:

Ja sit kun tää Seitsemisen hoidon ja käytön suunnittelu alkoi ja siinä yhteydessä mietittiin ja oltiin liittoonkin yhteyksissä, kun siihenhän perustetaan erilaisia yhteistyöryhmiä, että mitä selvityksiä pitäisi tehdä. Niin sitten tuli esille, että tän luontomatkailusuunnitelman voi tehdä tästä alueesta, kun se on kaavassakin tällä merkinnällä. Ja sitten liitosta aika suoraankin sanottiin, että tehkää se hankehakemus ja mä sen tein sitten että. Silleen se lähti liikkeelle. (Puistonjohtaja)

Matkailu on Pirkanmaalla tärkeä elinkeino. Maakunnan vuonna 2008 saama välitön matkailutulo oli yli 695 miljoonaa euroa. Välitön matkailutulo tarkoittaa tutkimusalueen yritysten ja toimipaikkojen matkailusta saamaa liikevaihdon bruttolisäystä. Eniten matkailijoista hyötyivät kaupan sekä majoitus- ja ravitsemisalan yritykset, jotka olivat myös suurimpia työllistäjiä sekä Tampereella että koko maakunnassa. Haaga Instituutti -säätiön tekemässä tutkimuksessa tarkasteltuja toimialoja olivat myös huoltamot, ohjelmapalvelut sekä esimerkiksi liikenne, matkatoimistoala ja henkilökohtaiset palvelut. Pirkanmaan matkailutulo kasvoi vuodesta 2002 vuoteen 2008 reaaliarvoin laskettuna yli 80 miljoonaa euroa eli 13 prosenttia. Välitön matkailutulo asukasta kohden oli 1459 euroa. Tampere ja Ikaalinen kuuluivat matkailutuloltaan suurimpiin pirkanmaalaisiin kuntiin. Välillinen matkailutulo oli Pirkanmaalla lähes 243 miljoonaa euroa. Välillinen matkailutulo tarkoittaa matkailusta suoraan hyötyä saavien yritysten ostoja muilta toimialoilta. Välillinen matkailutulo koskee kaikkia ostoja, myös niitä, jotka on tehty Pirkanmaan ulkopuolelta. Matkailun palkkatulovaikutukset olivat yli 265 miljoonaa euroa, ja maksetuista palkoista syntyi Pirkanmaan kunnille noin 49 miljoonan euron verotulot. (Haaga Instituutti -säätiö 2009, 2–6, 17)

Vaikka kansallispuistot ja luontomatkailu huomioidaankin Pirkanmaan 1. maakuntakaavassa ja matkailu yleensä on Pirkanmaalla merkittävä elinkeino, esimerkiksi maakunnallisessa matkailustrategiassa vuosille 2002–2006 ei ole erikseen mainittu luontomatkailua tai kansallispuistoja. Uusimmassa matkailustrategiassa vuosille 2007–2013 järvi- ja luontomatkailu nostetaan tärkeimpien tuoteryhmien joukkoon, mutta kansallispuistoja ei mainita erikseen. (Tampereen kaupunkiseudun..., Pirkanmaan ja... 2006) Puistonjohtaja toteaa aiheesta seuraavaa:

Joo, se on sellainen mielenkiintoinen kahtiajakoinen, kun siinä ei mainita suoraan. Jos puhutaan, niin puhtaan vain luontomatkailusta eikä kansallispuistoista sen kummemmin. Että nythän sitä päivitettiin ja silti se ei, ne ei oo nostettu, siellä on Särkänniemi ja Ikaalisten kylpylä, ne ei ole kärkikohde vielä nää kansallispuistot, vaikka siitä on paljon puhuttu. (Puistonjohtaja)

Pirkanmaan ja Tampereen kaupunkiseudun kärkituotteiden strategian 2007–2013 perustana ovat siis kärkituotteet ja niistä seuraavat kerrannaisvaikutukset sillä ajatuksella, että vahvojen tuotteiden ja kohteiden menestyessä myös muiden tuotteiden kysyntä kasvaa. Lisäksi kärkituotekeskittymien uskotaan mahdollistavan uutta yritystoimintaa sekä uusien tuotealueiden lanseeraamista. Tärkeimmät asiakas- ja tuoteryhmät ovat kesäsesongin aikana perhematkailu, kongressit ja kulttuuri- sekä järvi- ja luontomatkailu. Talvisin Pirkanmaalla matkailijoita vetävät kokoukset, messut, kylpylät sekä kulttuurikohteet ja -tapahtumat. Tulevina vuosina Pirkanmaalle odotetaan

myös yhä enemmän elämys-, liikunta- ja harrastematkoilijoita. Pirkanmaan matkailun vahvuudeksi nähdään matkailustrategiassa vahva kärkituotteisto. (Tampereen kaupunkiseudun..., 1–10) Pirkanmaan liiton edustaja ja GoTampereen edustaja ovat molemmat sitä mieltä, että luontomatkoilu on mukana jokaisessa kärkituotteessa, vaikkei luonto itsessään ainakaan toistaiseksi kärkituotteisiin lukeudu:

No silloin kun viimeksi 2006 valmistu tää Pirkanmaan matkailustrategia, niin siinä valittiin neljä kärkituotetta, painopistealuetta. Elikkä siinä on siis perhematkoilu, kulttuurimatkoilu ja sit liikematkoilu ja sitten tuota tämmönen kokous- tai kongressimatkoilu. Elikkä neljä keskeistä. Ja tää luontomatkoilu ei ollut niin kun näiden neljän kärkijoukossa, mutta se oli tietenkin semmosena tunnistettavana osana siellä, että se tukee tätä kaikkea muuta matkoilua. (Pirkanmaan liiton edustaja)

Nää pitää nähdä hyvin laajana nää koot, että ne ei ole näin kovin suppeita, niin sehän on tätä kakara-perhematkoilua, että mä näkisin, että siihen se näistä istuu kaikkein parhaiten, mutta se palvelee kyllä kahta muutakin. Se palvelee sitä kokous-kootakin kyllä, koska varsinkin kansainväliset kongressit on hyvin kiinnostuneita tällaisesta ohjelmasta, joka liittyy suomalaiseen luontoon, ja sieltähän se nousee sitten heti. -- Ja kyllä se sitä kulttuurikootakin palvelee tietysti jossain määrin, että kyllähän näihin on yhdistettävissä kulttuurijuttuja, jos nyt tää vaellus on ruumiinkulttuuria. Niihin liittyy sitten taidetta, taidenäyttelyä, kesäteatteria, kaikenlaista muuta jotka tapahtuu siis siellä luonnon keskellä. (GoTampereen edustaja)

Pirkanmaalla tehtiin samoihin aikoihin luontomatkoilusuunnitelmahankkeen kanssa myös elämysteollisuuden kehittämismahdollisuuksien selvitystyötä. Selvityksen taustalla oli Pirkanmaan maakuntasuunnitelma 2005+ ja Pirkanmaan maakuntaohjelma vuosille 2007–2010. Maakuntasuunnitelman ja -ohjelman tavoitteena oli maakunnan vahva ja tunnistettava imago sekä palvelualueiden liiketoiminnan ja palvelumarkkinoiden kehittämisen edistäminen. Hankesuunnitelmassa pirkanmaalaisen elämysteollisuuden lippulaisvoiksi nimettiin TV2, Särkänniemen elämyspuisto, Tampere-talo ja teatterit sekä myös kaupallistunut ja ammattilaisunut urheilutoiminta sekä kulttuuriin liittyvät festivaalit ja tapahtumat. (Palttila 2008, 3)

Palttila (2008) perehtyi elämysteollisuuden kehittämismahdollisuuksia käsittelevässä selvitystyössään Pirkanmaan kulutusrakenteen muutosta koskevaan selvitykseen sekä Pirkanmaan matkoilun kilpailukykyanalyysiin. Kuluttajien kysynnän ennustetaan trendien perusteella kohdistuvan entistä enemmän muun muassa palveluiden ja tavaroiden kulutukseen sekä liikkumiseen. Kulutuksen todettiin painottuvan itsensä toteuttamiseen ja ei-materiaalisiin tarpeisiin. (Kaivo-oja ym. 2006, 41) Pirkanmaan matkoilun ennakoivassa kilpailukykyanalyysissä käsitellään kuluttajakäyttäytymisen sirpaloitumista ja todetaan, että asiakkaiden kulutuskäyttäytymiseen ja toimintatapoihin ovat viime vuosina vaikuttaneet etenkin yksilöllisyyden ja elämyksellisyyden

korostaminen. Tällainen näkökulma korostaa asiakkaan elämäntapaa koskevia tekijöitä, esimerkiksi harrastuksia, mielipiteitä ja mielenkiinnon kohteita, jotka muodostavat kuluttajan sosiaalisen identiteetin. Kuluttajat siis etsivät yhä useammin omaa arvomaailmaansa heijastelevia matkailutuotteita. Kilpailukykyanalyysissa todetaan ympäristöasioiden suhteen, että kasvava huoli ympäristöstä kohtaan sekä ympäristötietouden kasvu ovat vaikuttaneet jo jonkin aikaa sekä matkailukysyntään että matkailupalvelujen tuottamiseen. Analyysissa nähdään kiinteä yhteys ympäristöystävällisen ja luontomatkailun välillä, sillä matkailijat haluavat kokea puhtaan ja alkuperäisen luonnon, ja kuluttajat käsittävät ympäristöasioiden hyväksi hoidoksi muun muassa puhtaan ja siistin ympäristön verrattuna esimerkiksi energian säästöön ja kierrätykseen liittyviin toimenpiteisiin matkakohteessa. (Talonen & Laiho 2004, 4, 51)

Parhaana vastauksena kuluttajakäyttäytymisen sirpaloitumiseen nähdään monipuoliset matkailu- ja kaupunkikeskukset, jotka tarjoavat lisäarvoa matkailijalle, joka pystyy kokoamaan itselleen sopivan päiväohjelman monipuolisesta tarjonnasta. Vaikka matkan peruselementit, esimerkiksi kaupunkiloma, pysyvät ennallaan, monipuoliset päiväohjelman elementit luovat itse kohteessa lisäarvoa. (Talonen & Laiho 2004, 56–57) Elämysteollisuusraportissa tarkastellaan Metsähallituksen asemaa ja merkitystä matkailualan toimijana sekä edellytysten luojana ja todetaan, ettei Pirkanmaalla ole vielä riittävästi huomioitu kansallispuistojen tarjoamia mahdollisuuksia tai luontomatkailua kokonaisuudessaan maakunnan keskeisenä vetovoimatekijänä kotimaisille ja ulkomaisille matkailijoille (Palttila 2008, 91). Myös Pirkanmaan liiton edustaja ja puistonjohtaja ottivat haastatteluissa elämysteollisuuden kehittämisselvityksen esille. Liiton edustaja toteaa, että luontomatkailun rooli on nousemassa Pirkanmaalla entistä tärkeämmäksi siten, että se voisi olla osa matkakokonaisuutta. Puistonjohtaja puolestaan toivoo, että nimenomaan kansallispuistoja tuotaisiin yhä selvemmin matkailijoiden tietoisuuteen:

Ja nyt tässä elämystalouden osalta, kun meillä oli selvitysmies tekemässä sitä Pirkanmaan elämystalouden klusteria, niin kun selvittämässä sitä. Kun siinä elämystalouteen liittyy matkailu, kulttuuritapahtumat, urheilu, mediatuotanto, että se on semmonen laaja. Niin siinä selkeesti nousi voimakkaammin esille se, että Pirkanmaalla tällä luonnolla ja luontoon liittyvällä tällä... Me ei voida niin kun kilpailla sillä tavalla, että me kilpaillaan Lapin kanssa tai joidenkin Itä-Suomen alueiden kanssa, mutta me voidaan yhdistää sillä tavalla, että on kaupunkia ja luontoa. Se nousi esille siinä. Ja nyt tässä kun tätä elämystalousstrategiaa tehdään, niin tää luonto ja luonnon osuus ja just niin kun kansallispuistot nousee niin kun voimakkaammin esille. (Pirkanmaan liiton edustaja)

Ja siinähan todettiin siinä, liittohan teetätti sen elämysteollisuushankkeen, sen yks lopputulema oli, että maakunta ei vielä osaa hyödyntää näitä kansallispuistoja. -- Mun mielestä se vois olla ihan siellä nimenä, siis minkä takia siellä ei puhuta

kansallispuistosta, Seitsemisestä ja Helvetinjärvestä. Puhutaan yleisesti luontomatkailusta ja perhematkailusta ja näin, mutta... Että siinä on semmonen pikkunen ristiriita. (Puistonjohtaja)

Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailun yritystoimintaa on aikaisemmin edistetty erilaisissa hankkeissa sekä kuntien yhteistyönä, mistä luontomatkailusuunnitelmassa mainitaan esimerkkeinä Länsi-Suomen Allianssin alueen luontomatkailustrategia sekä Pirkanmaan liiton Ecoregion-hanke. Länsi-Suomen Allianssi muodostui Etelä-Pohjanmaasta, Keski-Suomesta, Pirkanmaasta, Pohjanmaasta sekä Satakunnasta. Ecoregion-hankkeella pyrittiin merkittävien kansallispuistojen verkostoitumiseen eri maakunnissa sekä yritysten, palvelujen ja työpaikkojen kehittämiseen kansallispuistojen yhteyteen. Lisäksi Pirkanmaalla toimi Vihreä Sydän matkailu Oy, joka markkinoi alueellista maaseutumatkailua. Luontomatkailun yritystoiminta on viime vuosina lisääntynyt alueella etenkin Seitsemisen kansallispuiston ansiosta, mutta luontomatkailun merkitys alueen yritystoiminnassa on yhä varsin vähäinen. (Rouvala & Peltonen 2008, 17)

Metsäntutkimuslaitos on selvittänyt Seitsemisen lähialueiden asukkaiden ja päättäjien suhtautumista kansallispuistoon. Petäjistön ja Selbyn (2009) tutkimustulosten perusteella asukkaat suhtautuvat Seitsemiseen hyvin myönteisesti, mutta esittävät kansallispuiston sijaintikuntia kohtaan kritiikkiä siitä, että puiston hyödyntämiseen suhtaudutaan passiivisesti. Vaikka alueen päättäjät ja virkamiehet kuuluvat paikallisväestöön, Petäjistö ja Selby toteavat, että heidän mielipiteitään on mahdollista tarkastella myös toimijan näkökulmasta, koska heillä on keskeinen asema alueen kehityksen ohjaamisessa. Päättäjillä on tilaisuus osallistua alueellaan strategioiden luomiseen sekä edesauttaa kehittämishankkeiden toteuttamista. Kehittämishankkeiden avulla voidaan lisätä kunnan matkailupalveluja ja siten kasvattaa myös kansallispuiston kävijävirtoja. Lisäksi kuntien päättäjät voivat tehdä yhteistyötä Metsähallituksen kanssa ja sillä tavoin vaikuttaa kansallispuiston hoidon tasoon. (Petäjistö & Selby 2009, 5) Puistonjohtaja toteaa haastattelussa, että kuntien puolelta ollaan kiinnostuneita kansallispuistoista, mutta toisaalta niiden hyödyntäminen matkailussa ei välttämättä ole helppoa. Myös Ikaalisten kaupungin edustaja toteaa, että kiinnostusta olisi, mutta varsinaisia keinoja ajatusten toteuttamiseksi ei ole vielä löydetty:

Siinä on varmaan vaihtelua, että kyllä Kuru, tää nykyinen Ylöjärvi, on aina ollut kiinnostunut yhteistyöstä ja kunnanjohtaja on ollut hirveän aktiivinen. Ehkä enemmän puheen tasolla, kun ei heillä ole ollut kauheasti käytännön mahdollisuuksia, tai mitä se olis voinut ollakaan. Mutta puheissa ne on ollut kiinnostuneita. -- Ja Ikaalinen on kyllä kiinnostunut, mutta niillä on se niin, ja kylpylällä on joitakin, he mainitsee Seitsemisen sivuillaan ja muuta, mutta ei meillä heidän kanssaan ole ollut tähän saakka yhteistyötä. Vois olla enemmänkin. He pyörii niin sen kylpylän ympärillä, se on niiden ykköskohde ja se on maakunnan kärkikohteita ja muuta. (Puistonjohtaja)

No kyllä se [luontomatkailu kaupungin matkailustrategiatyössä], se on niin kun sillain otettu, mutta se helposti jää vajaiksi sitten. Se on tiedostettu se mahdollisuus, mutta meillä ei ole oikein löydetty niitä keinoja, että miten se selvemmin ja paremmin. Että se melkein menee niin kuin äsken sanoin, että siellä [kansallispuistossa] käydään paljon ja ne on sitten tällasia ihan yksittäisiä ihmisiä, jotka käyttää ja joitakin yhdistyksiä ja sitten koulut. Mutta sitten se ei ole selvä tällanen matkailu, se ei ole selvä sellanen tuotteistettu kohde paitsi näillä sen lähialueen muutamalla yrittäjällä, jotka vie asiakkaitaan ja tekee sinne latuja talvella. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Suunnitteluprosessin eteneminen

Metsähallituksen tavoitteena luonnonvarojen käytön suunnittelussa on avoin ja vuorovaikutteinen toiminta. Alueellisissa suunnitteluprojekteissa kokoontuu yhteistyöryhmiä, joissa on mukana valtion maiden käytöstä kiinnostuneiden sidosryhmien edustajia. Ryhmissä paikalliset asiantuntijat neuvottelevat alueiden käytöstä ja niihin vaikuttavista asioista. Lisäksi Metsähallitus järjestää erilaisia kansalaistapaamisia, joissa yleisölle kerrotaan hankkeista ja kansalaiset voivat kertoa mielipiteensä suunnitelmista ja toiminnasta. Osallistava suunnittelu koetaan tärkeäksi, koska Metsähallitus saa sitä kautta tietoa alueiden erityispiirteistä sekä sidosryhmien ja asukkaiden tavoitteista. (Metsähallitus 2010b)

Hallin (2000) mukaan osallistavassa suunnittelussa otetaan huomioon, että ulkoisten osallisten mielipiteet, näkökulmat ja suositukset ovat yhtä legitiimejä kuin varsinaisten suunnittelijoiden eli niin sanottujen asiantuntijoidenkin. Koska tiettyyn kysymykseen liittyvät intressit ovat osallistuvassa suunnittelussa usein moninaisia ja siksi kiistanalaisia, ratkaisun pitää tyydyttää monia eri toimijoita ja ryhmiä. Vaikka tyydyttävien lopputulosten saavuttaminen voi olla osallisten määrän vuoksi vaikeaa, suositusten laatu ja hyväksyttävyyys voidaan kyseenalaistaa, jos legitiimit osalliset jätetään prosessin ulkopuolelle. (Hall 2000, 83–85) Tekemissäni haastatteluissa eri osapuolet totesivat, etteivät intressit aina ole sovittavissa yhteen. Sopimusyrittäjä kokeekin osallistumisen eduksi suunnittelun tavoitteista kuulemisen enemmän kuin mahdollisuuden omien toiveiden toteuttamiseen. Erikoissuunnittelija toteaa, ettei kaikkia toiveita ja tarpeita ole mahdollista toteuttaa rajallisten resurssien vuoksi ja painottaa, että lopullinen päätöksenteko on alueiden haltijan eli Metsähallituksen vastuulla:

Kyllä meillä on oltu mukana, [mies] on ollut ja minä oon ollut. Mutta kyllä kai ne asiat siellä taitaa päättää sitten kuitenkin aika pitkälti muut, mutta onhan siinä se hyöty, että kuulee vähän, mistä puhutaan. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Kritiikkiä tulee, että joojoo kuullaan, mutta ei oikeasti kuunnella eikä ymmärretä, kun ei omat näkemykset menneet läpi. Mutta kun ne on keskenään ristiriitaisia näkemyksiä, niin jonkun pitää olla lopulta se päätöksentekijä. Ja hyvässä ja pahassa se on sitten valtionmaiden osalta Metsähallitus ja siihen se peilautuu sitten, että pitääkö niitä kompromisseja tehdä. Että tunnustetaan nää, mun mielestä on tärkeää tiedostaa se ja tuoda esiin suunnittelutilaisuuksissa, olen sitä korostanut. -- Että osallistujalla on selkeä kuva siitä, kuka viime kädessä on päätöksen tekijä. Ettei se, että tuodaan omat näkemykset ja tarpeet esille, ei se vielä tietenkään takaa, että voidaan kaikki toteuttaa. Valitettavasti. On rajalliset luonnonvarat ja kaikki muutkin resurssit tässä. (Erikoissuunnittelija)

Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen ensimmäinen luontomatkailusuunnitelma laadittiin yhteistyössä paikallisten toimijoiden kesken syyskuun 2007 ja kesäkuun 2008 välisenä aikana. Luontomatkailusuunnitelma toteutettiin Metsähallituksen ja Pirkanmaan liiton rahoittamassa hankkeessa, jonka ohjausryhmään osallistui edustajia alueen kunnista, Pirkanmaan liitosta sekä Metsähallituksesta. (Rouvala & Peltonen 2008, 11) Luontomatkailusuunnitelman laatiminen on puistonjohtajan vastuulla, mutta työssä ovat mukana myös muut puistoalueen henkilöt sekä luontopalvelualueen erikoissuunnittelijat. Luontomatkailusuunnitelman laadinta kuuluu siis luonnon virkistyskäyttöprosessin tehtäviin. Metsähallituksen ohjeen mukaan luontomatkailusuunnitelman laatimista varten kootaan yhteistyöryhmä, jossa ovat mukana paitsi Metsähallitus, myös matkailun tärkeimmät sidosryhmät, esimerkiksi kuntien ja matkailuyhdistyksen edustajat sekä yritysasiantuntija. Jotta työryhmä toimisi tehokkaasti, sen suositeltava enimmäiskoko on kymmenen henkeä. Jokainen työryhmän jäsen vastaa oman organisaationsa osallisuudesta prosessiin, eikä suunnitelmasta pyydetä lausuntoja. Kukin työryhmätaho toteuttaa, seuraa ja ylläpitää luontomatkailusuunnitelmaa omalta osaltaan. Metsähallitus tiedottaa suunnitelmasta keskeisille sidosryhmille ja yhteistyötahoille. (Metsähallitus 2007a, 4–6) Puistonjohtaja kertoo, että ohjausryhmän jäsenmäärä päätettiin pitää suppeana ja esimerkiksi yrittäjät jättää ryhmän ulkopuolelle, jotta keskustelu olisi helpompaa ja näkökulmat riittävän laaja-alaisia:

Joo, siitä puhuttiin kun tää hanke meni läpi, niin mä kävin liitossa ihan palaverissa, että mitä toivotaan ja keitä tässä ohjausryhmässä pitäis olla ja miten laaja se on, kun sen täytyy olla hyvin erilainen kokoonpanoltaan. Ja todettiin, että pidetään se aika suppeana, niin enemmän syntyy ehkä keskustelua. Ja kunnat oli ilman muuta se, jotka ajateltiin, että olis mukana. Siinä ois tietysti voinut laajentaa, mutta se ois helposti laajentunut aika tavalla ja jos siihen ohjausryhmään olis vaikka otettu yksittäisiä yrittäjiä, niin ketä. Ja sitten yksittäisen yrittäjän näkökulma on ehkä niin, jos on hirveän erilaisia toimijoita ohjausryhmässä ja joku liitto ja kunnatkin, no kunnat ehkä suppeammin, mutta liitto katsoo vähän laajemmin asiaa ja ehkä Metsähallituskin, kun toimii useamman kunnan alueella. Kunnat katsoo kunnan näkökulmasta, mutta sit jos siellä on yrittäjiä, jotka katsoo oman yrityksensä, aika kapean, se on hirveän erilaisia näkemystasoja, niin se voi hankaloittaa sitä. (Puistonjohtaja)

Haastatteleman ohjausryhmän edustajat olivat tehneet Seitsemisen kansallispuiston suhteen yhteistyötä aiemminkin, ja pitkstä yhteisestä historiasta koettiin olevan hyötyä. Toimijat tiesivät ja tunsivat toisensa etukäteen, minkä lisäksi puisto oli entuudestaan tuttu eikä sitä koskevaa tietoa tarvinnut hanketyötä varten erikseen hankkia. Haastatteluissa esitettiin myös kritiikkiä sen suhteen, että kaikki osallistujat eivät olleet paikallisia, mikä erään haastateltavan mukaan edellytti asioiden tarpeettomankin perusteellista läpikäymistä.

Seitsemisellä on pitkä tausta, kun oon ollut niin kauan täällä töissä. Että silloin kun ensimmäisen kerran tehtiin Seitsemiseen, oliko se sitten runkosuunnitelman nimellä, niin mä olin silloin jo Ikaalisten kaupungin edustajana, kun siihen tuli edustaja niistä kunnista, joiden alueella puisto on. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Joo, siis kyllä tässä, siis kun ajatellaan koko tässä Seitsemisen kansallispuiston perustamisessa aikanaan, kun se on vuonna 1982 perustettu, niin mä oon ollut mukana, mutta tää Pirkanmaan liiton rooli keskeisen silloisen maakunnallisen liiton merkitys, että koko kansallispuisto saatiin tänne perustettua. (Pirkanmaan liiton edustaja)

Meillä oli ne perusfaktat kyllä, kun siellä on, niin sen kyllä karkeesti tietää. Se on siinä aina ollut ja niin edespäin. Että sitä sitten... Ihmiset on asuneet sukupolvet toisensa siinä, niin semmonen yleistietämys siitä on, että missä mennään, ja kun itse siellä käy ja muuta, niin kyllä se tarttuu. (Kurun kunnan edustaja)

Kyllähän mun pitää kritiikkinä, mutta onhan näissä EU-hankkeissa se, että kaikki asiat kilpailutetaan. Projektisihteeri tuli Helsingistä, ajoi junalla, Tampereen tiesi, osas kirjoittaa... Olisko siinä sitten kuitenkin pitänyt olla vähän enemmän panostusta siihen, että se on ehkä nyt niin, että tehdään hirveä nippu paperia, jossa puolet on vanhaa asiaa. Ja se oli peruskartoitus ja kun tulee uusi projekti, taas tehdään sadan sivun paperi, jossa on suurin piirtein samat asiat ja sitten päästään ehkä itse asiaan. -- Mut näissä on projekteissa aina se, että joku tulee toiselta puolelta maapalloa tekemään asiaa, josta ei tiedä yhtään mitään ja siihen menee aloitteluun puolet koko projektin ajasta. (Kurun kunnan edustaja)

Luontomatkailusuunnitelma perustuu Metsähallituksen suunnitteluohjeen mukaan parhaaseen saatavilla olevaan tietoon. Perustietoja ovat lähes kaikki Metsähallituksen tekemät tai teettämät suojelualueella tehdyt selvitykset, esimerkiksi kävijätutkimukset ja -laskennat, asiakas- ja yritystutkimukset, luontoinventoinnit, kulumistutkimukset, kulttuuriperintötutkimukset ja luonnonvarasuunnitelmat. Perustietoihin lukeutuvat myös kestävyuden mittarit. Paikallisten ja alueellisten suunnitelmien ohella huomioidaan maakunnalliset ja valtakunnalliset suunnitelmat sekä strategiat, esimerkiksi maakuntakaava ja -suunnitelma. Matkailualueen perustietoja saadaan Metsähallituksen ulkopuolisista lähteistä, esimerkiksi Metsäntutkimuslaitoksen ja muiden tutkimuslaitosten sekä yliopistojen tekemistä matkailuun liittyvistä tutkimuksista ja selvityksistä sekä Matkailun edistämiskeskuksen (MEK), Tilastokeskuksen, maakuntaliiton, kuntien

matkailuneuvonnan ja matkailuyhdistysten pitämistä matkailutilastoista. (Metsähallitus 2007a, 5)
Erikoissuunnittelija kuvailee Metsähallituksen omaa seurantaa sekä yleistä tiedonkeruuta näin:

Kaikkea saatavilla olevaa tietoa resurssien rajoissa. Yritetään pitää silmät ja korvat auki ja sit systemaattisesti Tilastokeskukselta ja MEKiltä seurataan tilastoja. Et kun tää oma seuranta kohdistuu tietysti, ei me voida, me ei olla tutkimuslaitos eikä me voida kerätä kovin laajasti ympäröivästä yhteiskunnasta omaa tietoa, me tarvitaan muiden tuottamaa tietoa, mut sit me omilta alueilta meidän velvollisuuskin on kerätä ja seurata tätä kävijätietoa. Se on Tilastokeskus ja Metla, tehdään Metlan kanssa tiivistä yhteistyötä, on virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi, josta on nyt toinen kierros menossa, LVVI. Sitten jos ajatellaan virkistyskäyttöä vielä laajemmin, että otetaan siihen erätalous mukaan, luontopalveluissahan on nykyään myös kalastus ja metsästys on meidän yksikössä, niin sitten RKTL:ltä tietoa. Ja sitten niillä on omat Metsähallitus-palautejärjestelmät ja tämmöset. Ja sitten niin kun tosi tärkeänä on noi sidosryhmät, että niiltä tulee toisaalta paikallistuntemus paikallisilta sidosryhmiltä ja sitten jonkun lajin syvälinen tuntemus pyöräilijä- pyöräilyharrastajayhteisö tai Suomen latu tai tällaset edustaa tiettyjä virkistyskäyttöryhmiä. (Erikoissuunnittelija)

Seitsemisen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma toimi Seitsemisen osalta luontomatkailusuunnitelman perustana. Hoito- ja käyttösuunnitelmaa työstettiin samanaikaisesti luontomatkailusuunnitelman kanssa, ja se valmistui vuoden 2008 loppuun mennessä. Hoito- ja käyttösuunnitelman lisäksi luontomatkailusuunnitelmassa on käytetty Seitsemisen osalta apuna Seitsemisen kävijätutkimusta vuodelta 2008, Seitsemisen ja Helvetinjärven yritystutkimusta vuodelta 2008 sekä kävijälaskentoja, joita toteutettiin tehostetusti vuodesta 2006 lähtien. Seitsemisen alueelta on ollut taustatietoina käytettävissä myös Metsäntutkimuslaitoksen tekemä asukastutkimus sekä Metsähallituksen ja Metsäntutkimuslaitoksen yhdessä tekemä kansallispuistokävijöiden paikallistaloudellisia vaikutuksia koskeva selvitys. (Rouvala & Peltonen 2008, 10) Puistonjohtaja toteaaakin, että luontomatkailusuunnitelman laatimista varten oli saatavilla varsin paljon etenkin Seitsemistä koskevaa tietoa:

Meillä on ne valtakunnalliset ohjeistukset, miten pitää kansallispuistossa tehdä kävijätutkimukset, viiden vuoden välein tehdään. -- Me tehtiin kaikki kävijä- ja yritystutkimukset, että me saadaan ajantasainen tieto. Ja sitten Seitsemisestä oli poikkeuksellista se, että Metlahan teki siellä näitä, mitä luit siitä suunnitelmasta. Ne teki asukastutkimusta ja yritystutkimusta ja sit sitä aluetaloudellisia vaikutuksia, että poikkeuksellisen paljon on tietoa. -- Ja sitten meillä on tietysti lisäksi kävijälaskenta. Että me ei voida kansallispuiston kävijämääriä vaan heittää hatusta vaan meillä pitää olla laskureihin pohjautuva laskenta. (Puistonjohtaja)

Vaikka luontomatkailusuunnitelman ohjausryhmässä ei ollut yritysten edustajia, yrittäjillä oli kuitenkin mahdollisuus osallistua suunnitteluprosessiin. Ottamalla yrittäjät mukaan suunnittelutyöhön ja sitoutumaan luontomatkailusuunnitelmaan Metsähallitus pyrkii sitouttamaan

heitä yhteistyöhön ja suojelualueiden kestäväan käyttöön (Metsähallitus 2007a, 6). Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen yrittäjille järjestettiin luontomatkailusuunnitelmaohjelman puitteissa kolme keskustelutilaisuutta vuosina 2007 ja 2008. Ensimmäisessä yritystapaamisessa oli mukana kuusi yrittäjää, Metsähallituksen erikoissuunnittelija, muita Metsähallituksen edustajia sekä ohjausryhmän jäseniä. Toisessa yritystilaisuudessa oli mukana 12 yrittäjää ja muuta tahoa, kolmannessa kymmenen yrittäjää ja muuta tahoa. (Rouvala & Peltonen 2008, 17) Ohjausryhmän puolelta olisi toivottu, että osallistujia olisi ollut enemmänkin, mutta toisaalta ymmärrettiin, miksi yrittäjät eivät ehkä ehtineet mukaan tapaamisiin:

Kyllä me toivottiin, että niitä olis vähän enemmänkin osanottajia. Tietysti sitä on hankala löytää semmoista ajankohtaa, mikä olis sopiva yrittäjille. (Puistonjohtaja)

Se aina täytyy muistaa, että kun on esimerkiksi yhden hengen yrityksiä, niin niillä on siinä oman yrityksen pyörittämisessä jo ihan tarpeeksi. Että moniko kokee, että saako siitä sitten jotain semmoista hyötyä, että mun kannattaa käyttää aikaani siihen. -- Se on muissakin hankkeissa huomattu. Varmaan hengessä ollaan mukana, mutta ei itse ehditä osallistumaan. (Pirkanmaan liiton edustaja)

Ensimmäisessä yritystapaamisessa tutustuttiin sekä alueeseen yleisesti että Seitsemisen ja Helvetinjärven kävijä- ja yritystutkimusten tuloksiin ja luontomatkailusuunnitelman työstämisen vaiheisiin. Samalla järjestettiin kolme työpajaa, joissa arvioitiin hankealueen luontomatkailun resursseja. Toisessa yritystilaisuudessa GoTampereen edustaja kertoi yrityksen toiminnasta sekä Pirkanmaan matkailun näkymistä, minkä lisäksi erikoissuunnittelijan johdolla toteutettiin alueen vahvuuksia, heikkouksia, uhkia ja mahdollisuuksia koskeva nelikenttäanalyysi. Kolmannessa tilaisuudessa keskusteltiin tulevaisuuden toimista ja strategisista tavoitteista sekä suunniteltiin käytännön toimenpiteitä, esimerkiksi markkinointia. (Rouvala & Peltonen 2008, 17) Puistonjohtaja koki, että vähäisen osanottajamäärän vuoksi yritystapaamisissa päästiin työskentelemään ja osallistumaan enemmän kuin jos paikalla olisi ollut enemmän väkeä. Sopimukseton yrittäjä puolestaan kaipasi syvällisempää keskustelua luontomatkailusuunnitelman tarpeesta ja tavoitteista:

Niistä päästiin tietysti, kun oli vähemmän porukkaa, tehtiin niissä aika paljon ryhmitöitä. -- Niissä tehtiin, paljon keskusteltiin ja tehtiin ryhmitöitä ja nelikenttäanalyysia ja muuta. (Puistonjohtaja)

Se oli tätä swottianalyysia, jota mä oon ihan tätä myöten täynnä. Että mahdollisuuksia, uhkia ja mahdollisuuksia ja niin pois päin ja sitten käytiin näitä vetovoimatekijöitä ja millaisia juttuja. -- Se oli, itse asiassa se strategia, sen Metsähallitus, se ikään kuin annettiin aika lailla tuolta, että semmoisia keskustelu jäi hyvin pinnalliseksi, se jäi näihin toimenpiteisiin ja sitä sellaista että miksi, mikä se on siellä takana se syvempi ajatus, niin sitä ei keskusteltu. Ja mä luulen, että siinä on aa joko niin kun ne ei hallitse sitä tai bee se on liian haasteellista, kun yrittäjäkin on

monenlaisia ja tulee hyvin erilaisia mielipiteitä sieltä varmasti esille. (Sopimukseton yrittäjä)

Hall (2000) toteaa, että suunnitteluprosessissa mukana olevan yksilön identiteetti koostuu osallisuudesta erilaisissa verkostoissa. Ihmisillä on omat näkemyksensä ja teoriansa siitä, kuinka maailma ja ihmiset toimivat. Tällaisten abstraktioiden kautta pyritään ymmärtämään maailmaa, selittämään tapahtumia ja valitsemaan kulloiseenkin tilanteeseen sopivia käyttäytymismalleja. Yksi olennainen kysymys matkailun suunnitteluprosessissa onkin se, mitä osallistujan näkökulmasta pidetään soveliaana eli miten työ, intressit ja arvot vaikuttavat osallistujan näkökulmaan. On tärkeää muistaa, ettei yhdenkään yksilön näkökulma ole absoluuttinen vaan näkemykset ja toiminta muuttuvat ajan kuluessa suhteessa muuttuviin kokemuksiin, tietoihin, arvoihin, yhteyksiin muihin osallisiin ja niin edelleen. Lisäksi näkökulma muuttuu sen mukaan, millainen asema osallisella on suunnitteluprosessissa, ja rooleja voi olla samanaikaisesti useitakin. (Hall 2000, 49–55)

Hall (2000) jatkaa, että henkilön paikka suunnittelusysteemissä ja kyky vaikuttaa suunnittelusysteemiin on siis suhteellinen. Osallisen käsitykset siitä, mitä matkailusuunnittelu on ja mitä sillä pitäisi saavuttaa, vaikuttavat niihin kriteereihin, joilla hän arvioi suunnittelukäytäntöjä. Suunnitteluprosessin osallistujien tulisi siis tiedostaa, että heidän asemansa matkailusuunnittelussa on suhteessa siihen, millainen heidän paikkansa on matkailusysteemissä sekä millaisia ovat ne osalliset, intressit ja tekijät, joiden kanssa he ovat vuorovaikutuksessa. Osallistuminen on erittäin avoimissa suunnitteluprosessiin vaikuttavien institutionaalisten järjestelyiden, valtarakenteiden, yksilöiden, intressien ja arvojen lopputulos. Toisin sanoen yksilöiden ja ryhmien mahdollisuus ottaa osaa matkailusuunnittelusysteemiin ei ole seurausta ainoastaan kulttuurisista tai demokraattisista arvoista vaan myös julkishallinnon rakenteiden ja niiden avoimuuden tulosta. Hall täsmentää, että esimerkiksi tavoitteiden valinta, mittareiden tunnistaminen sekä lopputulosten esittäminen määräytyvät kaikki sillä perusteella, millaisia suhteita eri toimijoiden välillä on ja kuinka avoimia tai suljettuja nämä suhteet ovat. (Hall 2000, 55–61)

Yrittäjät itse olivat haastattelujen perusteella pohtineet osallistumisestaan ja sitä, mitä heillä toisaalta oli antaa suunnitteluprosessille sekä toisaalta sitä, millaiselta pohjalta he prosessiin osallistuivat. Esimerkiksi eräs yrittäjistä koki, että luontomatkailevuunnitelman laatimisen yhteydessä käyty keskustelu oli enemmänkin asiantuntijakeskustelua, johon oli ikään kuin maallikon asemasta vaikea ottaa osaa. Toinen taas pohti, ettei keskustelua suunnitelman sisällöstä ja tavoitteista ollut ehkä mahdollista käydä yrittäjien kanssa kovin syvällisellä tasolla sen vuoksi, etteivät kaikki yrittäjät itse olleet ajatelleet toimintaansa ja luontoyrittäjyyttä syvällisesti.

Tai jotkut on ihan pihalla, ne ei ollenkaan, ne ei ajattelekaan mitään syvällisesti, ne ajattelee vaan mulle tästä rahaa tästä näin kovasti paljon nytten. Että mikä on ylipäätänsä jonkun yrittäjän motiivi olla yrittäjänä. -- Mä haluan kyllä tulla toimeen tällä yrittämisellä, mutta se on niin kun, se on elämäntapa. Ja kun mä mietin näitä yrittäjiä muita joitakin, siis en kaikkia, mutta joitakin, niin niille se luontoyrittäjäisyys ja se matkailubisnes siinä, niin se on semmoinen sivujuttu, että se jotenkin muuten sopis... Eikä ne ole kauheesti muuten miettinyt sitä, että miks ne tekee. Että ehkä sen takia sitä keskustelua ei voitu käydä kovin syvällisellä. (Sopimukseton yrittäjä)

No täytyy sanoa näin tavallisen ihmisen kannalta, että se on kuitenkin sitten, kun siellä on paljon viisaampia ja paljon asiasta sillain kuinka sanotaan oikeilla sanoilla enemmän puhuvia esit-, se niin kun kulkee omaa rataansa. Me maalaisihmiset ollaan maalaisihmisiä ja sitten taas semmoiset, jotka kulkee näissä projekteissa ja tekee näitä, puhuu omaa kieltään. Tässä on niin kun kuitenkin... Ei niihin... Mutta se, ettei ehkä meidän kuulukaan. Mut se on ihan hyvä, kun kuulee ja kuuntelee ja ei niihin osaa ite ehkä mitään antaakaan sillä tavalla. Tietysti voi jonkun kommentin antaa, mutta se että tuntee niin kun toiset sitten taas niin paljon viisaammiksi niissä asioissa. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Ympäristösosiologiassa pidetään tiedon, tieteen ja asiantuntijuuden tarkastelua tärkeänä, sillä ihmisen suhde ympäristöön muodostuu paitsi toiminnan, myös tiedon ja ajattelun välityksellä, ja ympäristöä koskeva tieto voi perustua aistihavaintojen kaltaisiin kokemuksiin. On siis keskeistä pohtia sitä, keiden tietoon ja asiantuntemukseen ympäristöä koskeva tieto perustuu, kun se kattaa sekä teoreettisen että käytännöllisen tiedon sekä faktoihin ja arvostuksiin nojaavan tiedon. Koska ympäristöä koskevat luonnehdinnat ovat kulttuurisidonnaisia, ne luovat sekä erilaista tietoa ympäristöstä että erilaisia toimintaorientaatioita ympäristöön nähden. Perinteisesti ympäristöä koskeva tieto on sidoksissa tieteessä, etenkin luonnontieteissä, käytettäviin käsitteisiin, luokituksiin ja standardeihin. Koska luokittelut ja standardit ovat pitkälti asiantuntijoiden luomia, luonnonilmiöt ovat myös yhteiskunnallisia ilmiöitä. Mikäli tietoa ajatellaan kapasiteettina toimintaan, voidaan todeta, ettei kaikkea tietoa arvosteta samalla tavalla eikä kaikki tieto siten mahdollista yhtäläisiä toiminnan edellytyksiä. Arkihavaintoihin perustuvaa tietoa ei arvosteta yhtä paljon kuin tieteellistä tietoa, jonka ajatellaan perustuvan tieteen teorioihin ja menetelmiin ja olevan koeteltua tietoa. Tieteellinen tieto myös toimii poliittisen päätöksenteon pohjana ja sen väitteet voidaan kokea ylivoimaisiksi suhteessa toisentyypisiin argumentteihin. Koska maallikkous perustuu arkitietoon ja arkikokemuksiin, maallikot voidaan sulkea pois keskustelusta tai he voivat itse omaksua marginaalisen aseman ja jäävätä itsensä. (Ylönen 2010, 83–90) Vaikka perinteisen asiantuntijuuden sijasta pyrittäisiin kommunikaatioon, julkisuuteen ja luottamukseen nojaavaan niin sanottuun avoimeen asiantuntijuuteen, joko asiantuntijoihin ja maallikoihin voi silti nousta esille. (Saaristo 2000, 150–152, Ylönen 2010, 98)

4 LUONTOMATKAILUN MÄÄRITTELYN AVAUKSIA JA RAJAUKSIA

Kansallispuistojen erilaisten tehtävien ja luontomatkailun yhteensovittamista ajatellen on olennaista selvittää, miten luontomatkailu suojelualueilla ymmärretään. Miten tiettyyn luontomatkailun määritelmään on päädytty ja kuka sen on laatinut? Mitä sillä tavoitellaan, millainen toiminta sen puitteissa hyväksytään tai toisaalta rajataan pois? Ennen kuin tarkemmin käsittelen luontomatkailusuunnitelman sisältöä ja luontomatkailua koskevia tavoitteita Seitsemisen kansallispuistossa (luku 5), on keskeistä huomioida, että suojelualueilla käytössä oleva luontomatkailun määritelmä, sen tavoitteita tarkentavat kestävän luontomatkailun periaatteet ja periaatteista johdetut mittarit on laadittu ennen Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailusuunnitelmahanketta. Ohjausryhmän jäsenet ja yrittäjätapaamisiin osallistuneet henkilöt eivät siis ole olleet mukana määrittelyprosessissa, vaikka heidän näkemyksillään on merkitystä esimerkiksi luontomatkailusuunnitelmaan sitoutumisen kannalta. Metsähallituksen käyttämä luontomatkailun määritelmä tarkennuksineen vaikuttaa paitsi ohjausryhmän jäsenten ja yrittäjien mahdollisuuksiin osallistua kansallispuistojen matkailukäytöstä käytävään keskusteluun, myös heidän tapoihinsa konkreettisesti hyödyntää puistoa matkailussa. Käsittelen tässä luvussa sitä prosessia, miten luontomatkailu suojelualueilla on määritelty, ja esittelen samalla myös luontomatkailusuunnitelmahankkeen osallistujien näkemyksiä aiheesta.

4.1 MILLOIN MATKAILU ON LUONTOMATKAILUA?

Luontomatkailun määrittelytavat ovat hyvin heterogeenisiä, mikä näkyy esimerkiksi aihetta käsittelevissä kotimaisissa tutkimuksissa (Järviluoma 2006, 60). Pouta ja Sievänen (2002, 149) katsovat, että luontomatkailu edellyttää yöpymistä ja merkitsee vapaa-ajalla luonnossa virkistystarkoituksessa tehtyjä matkoja, joiden motiivina on ulkoilu- ja luontoharrastus. Sepposen ja Lohinivan (1994, 119) mukaan luontomatkailun käsitteellä on mahdollista kuvata matkailua kaikenlaisissa luontoympäristöissä, kun luonto on aktiviteetin perustana. Borg (1999, 110) puolestaan kuvailee luontomatkailua luonnossa tapahtuvaksi ja elämyksiä tarjoavaksi kestäväksi matkailuksi. Saarinen (1999, 95) kirjoittaa, että matkailu on luontomatkailua perustuessaan olennaisilta osin luonnonympäristöihin ja niiden vetovoimaisuuteen. Myös Valkama (1997, 98–99) yhtyy edellisiin siinä, että matkan päätarkoituksena tulee olla luonnon kokeminen. Lisäksi hän rajaa luontomatkailun määritelmää siten, että luonnossa liikkumisen pitäisi olennaisesti perustua lihasvoimaan tai luonnonvoimiin. Haastattelemani sopimukseton matkailuyrittäjä on Valkaman kanssa samoilla linjoilla yrityksensä palveluja kuvaillessaan:

Luontomatkailun ohjelmapalvelut ja luontomatkailu hyvin tiukasti ymmärtäen vain ihmisten, eläinten tai luonnon voimin tapahtuvana liikuntana, että meillä itsellä ei ole missään niissä meidän aktiviteeteissa ei ole omassa yrityksessä motorisoituja mitään moottorivälineitä. (Sopimukseton yrittäjä)

Luontomatkailun määrittely voi edellä mainittujen esimerkkien mukaisesti perustua luontokokemukseen tai -elämykseen, minkä lisäksi määritelmään voidaan liittää näkemyksiä luonnon matkailullisesta vetovoimaisuudesta, luonnossa liikkumisen tavoista sekä kestävän kehityksen periaatteista. Luontomatkailua voidaan siis määritellä suppeammin tai laiveammin, jolloin tiukoissa määritelmässä painotetaan ekologista näkökulmaa ja luonnonsuojelua. (Järviluoma 2006, 54–55) Väljemmistä näkökulmista Suomessa on usein käytössä ympäristöministeriön asettaman luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmän (VILMAT) määritelmä, joka toisaalta sisältää myös yksityiskohtaisempia näkemyksiä. Kehittämistyöryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus työllisyyttä tukevaksi ohjelmaksi luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Luontomatkailun määrittelyssä työryhmä päätyi seuraavaan:

Tässä toimintaohjelmassa luontomatkailulla tarkoitetaan kaikkea luontoon tukeutuvaa matkailua. Tämä laaja luontomatkailun määritelmä palvelee parhaiten työryhmän toimeksiantoa. Hieman suppeammin määriteltynä luontomatkailua on sellainen matkailu, jonka yhteydessä virkistäydytään luonnossa. Luontomatkailu yhdistää luonnon virkistyskäytön ja matkailun. Luontomatkailussa luonto on merkittävä vetovoimatekijä tai toimintaympäristö. Luonnon virkistyskäytöstä on luontomatkailua lähes kaikki se, joka ei ole päivittäistä lähivirkistystä. Siten mm. matkailuun liittyvä loma-asuminen ja sen yhteydessä tapahtuva virkistyskäyttö katsotaan luontomatkailuksi. (Ympäristöministeriö 2002, 7)

Metsähallitus käyttää sekä Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelmassa että kestävän luontomatkailun mittareissa VILMAT-määritelmää. Metsähallituksen erikoissuunnittelija perustelee asiaa näin:

Kyl se helpompi oli ottaa se laaja määritelmä käyttöön. Siinä ei oikeastaan ollut paljon vaihtoehtoja, kun se oli mietitty niin laajasti. Siinä oli ministeriötkin kaikki, jotka toimii virkistyskäytön ja luontomatkailun parissa jollain tasolla mukana. Ja jos he päätyi tuohon, niin tavallaan turhaa paukkujen käyttämistä, voidaan loputtomasti määritellä asioita. Me otettiin pragmaattinen lähtökohta tässä, kun tää on tää virallinen määritelmä, tätä me käytetään Metsähallituksessa kaikkialla. (Erikoissuunnittelija)

Virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmän määritelmä ei ota kantaa ympäristönsuojellisiin kysymyksiin eikä aseta rajoitteita esimerkiksi sen suhteen, miten luonnossa liikkumisen tulisi tapahtua. Puistonjohtaja pohti asiaa haastattelun yhteydessä:

Ja sitäkinhän luontomatkailu nyt laajemmassa ympäristöministeriön hyväksymässä katsotaan moottorikelkkailu. Siitäkin on paljon ollut keskustelua. (Puistonjohtaja)

Järviluoma (2006, 56) kyseenalaistaa luontomatkailua koskevien suojelullisten tai kestävyysliittyvien ehtojen perusteltavuutta vertaamalla luontomatkailua muihin matkailun alalajeihin. Hän toteaa, ettei esimerkiksi kulttuurimatkailuun yleensä liitetä suojelullisia edellytyksiä eikä useimmiten myöskään maaseutumatkailuun, kalastusmatkailuun tai kaupunkimatkailuun. Näitä matkailuilmiön osa-alueita kuvataan asettamatta heti määrittelyvaiheessa toiminnan hyväksyttävyyttä koskevia ehtoja. Järviluoman mukaan näin tulisi toimia myös luontomatkailun kohdalla. Myös Saarinen (2004, 439) toteaa, että luonto muodostaa resurssin luontoon perustuvalla matkailulle samoin kuin kaupunki kaupunkimatkailulle, eikä kestävyys tästä näkökulmasta ole luontomatkailun ehto. Mikäli luontomatkailua tarkasteltaessa otetaan huomioon suojelulliset ulottuvuudet, voidaan puhua nimenomaisesti kestävästä luontomatkailusta tai käyttää yleisemmin kestävä matkailun käsitteitä. Kestävä (luonto)matkailu sisältää eriasteisia ympäristöpoliittisia, paikallistaloudellisia ja sosiokulttuurisia latauksia, minkä seurauksena kyse on lähtökohtaisesti ideologisesta käsitteestä.

4.2 NÄKÖKULMIA KESTÄVÄÄN MATKAILUUN

Matkailun yhteydessä kestävyys on eri aikoina ymmärretty hieman eri tavoin ja kestävä kehityksen idean perusteella on laadittu lukuisia erilaisia määritelmiä kestävästä matkailusta. Käsite ei ole ristiriidaton myöskään nykymerkityksiltään. (Puhakka 2007, 26) Myös haastatteluissa kävi ilmi, että kestävyys käsite on laaja ja muuttuva. Lisäksi haastatteluissa nousi esille, että määritelmä voi riippua kulloinkin kyseessä olevasta matkailupalvelusta tai matkailun muodosta. Yhden näkemyksen mukaan kestävyys ja ympäristövaikutusten huomioiminen on erityisen tärkeää silloin, kun luonto on matkailun keskeinen vetovoimatekijä ja toimintaympäristö.

Että jossakin tämmöisessä yleisemmässä matkailusuunnitelmassa niin sitä ei tarvi erikseen korostaa. Tämmöisessä luontomatkailussa se on vähän eri juttu, koska ollaan siellä haavoittuvan luonnon keskellä, sanotaan näin, ja täytyy kuitenkin ihmisiä ohjata määrätuille poluille ja muuta vastaavaa. Luontomatkailussa se on hyvä tuodakin esille. (Pirkanmaan liiton edustaja)

Mitä kaikkea se kestävä kehitys sit milloinkin on. Se on käsitteenä vähän sellainen liikkuva, riippuu vähän mistä matkailupalvelusta puhutaan. (GoTampereen edustaja)

Matkailusta on seurannut erilaisia selviä ja potentiaalisia ongelmia, joihin lukeutuvat sosiaaliset, kulttuuriset, ympäristölliset ja taloudelliset kysymykset niin matkakohteissa, matkareiteillä kuin matkailijoiden lähtöalueillakin (Saarinen 2001, 68). Hall (2000) toteaa, että matkailusuunnittelun fokus ja metodit ovat muuttuneet ja kehittyneet kohtaamaan matkailuteollisuudelle asetettuja uusia vaatimuksia. Vaikka suunnittelu ei ratkaise kaikkia ongelmia, sen avulla voidaan toisaalta minimoida potentiaalisia negatiivisia vaikutuksia ja toisaalta maksimoida taloudellisia voittoja. Teollisuuden alana matkailu sekä sen monet vaikutukset on kuitenkin ymmärretty huonosti, sillä matkailun vaikea määriteltävyys aiheuttaa ongelmia analysoinnin, seurannan ja koordinoinnin kannalta. Lisäksi matkailututkimus ja toimenpideanalyysi ovat pitkään olleet toisella sijalla suhteessa matkailun edistämiseen ja lyhyen aikavälin voittojen tavoitteluun. Tutkimuksessa on siis keskitytty ymmärtämään markkinoita ja sitä, miten mahdolliset kuluttajat saataisiin houkutelua ostamaan matkailutuotteita. Ymmärrys matkailun pitkän aikavälin vaikutuksista sosiokulttuuriseen ja fyysiseen ympäristöön on ollut vähäistä, samoin ymmärrys matkailusuunnittelun dynaamisesta luonteesta kokonaisuudessaan. Koska matkailukehityksen seuraukset ovat laajoja ja usein ennakoimattomia, suunnittelussa voidaan monesti tuoda esille vain epävarmuuksia ja huolenaiheita. Lisäksi matkailusuunnittelua tehdään eri tasoilla ja lukuisten erilaisten suunnittelutraditioiden sisällä. Useimmiten matkailusuunnittelussa on keskitytty maankäyttöön paikallisella ja alueellisella tasolla, mutta viime vuosina matkailusuunnittelun on kuitenkin kaikilla hallinnon tasoilla täytynyt sopeutua matkailun ekologisia ja sosiaalisia vaikutuksia koskeviin huolenaiheisiin sekä kiinnittää huomiota kestävän matkailun kehittämiseen yleensä. (Hall 2000, 10–20)

Kun vaatimus ympäristöystävällisemmistä matkailukäytännöistä alkoi 1980-luvulla nopeasti voimistua, alettiin kehittää uudenlaisia matkailun muotoja ja matkailutuotteita, jotka sopivat paremmin uusiin kulutustrendeihin, matkailijasegmentteihin ja matkailumotivaatioihin. Nykyisin matkailun kestävyyskysymys on keskeisellä sijalla matkailun kehittämisen diskursseissa, matkailukohteiden muutosprosessissa sekä nykymatkailun kysyntä- ja tarjontapuolella. Lisäksi kestävyys tarjoaa kuluttajille elementtejä, joiden avulla arvioida matkailukohteita ja erilaisia matkailun muotoja. Myös yhteiskunnan tasolla kestävyys on diskurssi, joka vaikuttaa poliittisiin sekä taloudellisiin rakenteisiin, jotka muodostavat matkailuteollisuuden ja matkailun kehittämisen laajemman kontekstin. (Saarinen 2001, 68–69) Haastateltavat toteavat, että kestävyys ei ole enää vain markkinointikeino vaan se on otettava huomioon käytännön toiminnassa ja että myös asiakkaat kiinnittävät huomiota matkailupalveluiden ja -tuotteiden ympäristöystävällisyyteen.

Joo, kyl se huomiodaan ja se tulee, se ei välttämättä tänä päivänä ole enää edes kilpailuetu, se alkaa olla välttämättömyys itse asiassa. Et siihen monet firmat lähti sen

takia, että hiffattiin, että hei täähän on kilpailuvaltti, kun me aletaan puhua kestävästä kehityksestä. Vaikkei me paljon mitään tehdä sen eteen, mutta puhutaan siitä. Se alkaa oleen ihan välttämättömyys kyllä, että siihen tulee satsata. (GoTampereen edustaja)

Niin kyllä, ja siis matkailussakin on huomattu, siis asiakkaatkin osaa jo vaatia sitä. Pitää olla matkailun kestävä, se on jotenkin niin lyönyt läpi itsensä, ettei sitä kukaan enää kyseenalaista. (Puistonjohtaja)

Suomessa on viime vuosikymmeneltä lähtien tehty kestävä matkailun käsitettä, periaatteita ja käytäntöjä koskevaa tutkimusta sekä laadittu eri toimijoille tarkoitettuja menettelytapaohjeita sekä ympäristöstrategioita ja -järjestelmiä. (Puhakka 2007, 133) Kestävä matkailu huomioidaan sekä valtakunnallisessa että usein myös alueellisissa matkailustrategioissa. GoTampereen edustaja toteaa, että matkailu on riippuvainen hyvinvoivan toimintaympäristön säilyttämisestä.

Koska tää luonto on meillä kuitenkin se kaikkein tärkein valtti joka tapauksessa, niin jos me se menetetään tai sen mahdollisuudet heikkenee, niin kyllähän me sit ollaan koko matkailuelinkeinon kannalta vaikeassa tilanteessa. Et sehän on meillä tavallaan elinehto, et sen takia meidän täytyy pitää kiinni siitä. Et näitä luonnonarvoja kunnioittaen pitää liikkua ja ajatella, että kestävä kehitys kirjaimellisesti ottaen on sitä, että se kestää meidän markkinoinnin ja kulutuksen vielä tuleville sukupolvillekin. (GoTampereen edustaja)

Esimerkiksi valtakunnallisen matkailustrategian tarvetta perustellaan sillä, että Suomen matkailullisten vahvuuksien säilyminen ja kestävä hyödyntäminen on turvattava kestävä matkailun periaatteet huomioiden. Kestävä matkailu nostetaan yhdeksi valtakunnallisen matkailustrategian läpäiseväksi arvoksi. Tässä yhteydessä kestävä matkailun mukainen kehittäminen määritellään siten, että se turvaa taloudelliset, ympäristölliset, sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat huomioon pitkäjänteisen matkailutoiminnan. Toimijoilta vaaditaan tiivistä yhteistyötä sekä laaja-alaista näkemystä ja samanlaista kestävä matkailun arvomaailmaa matkailua kehitettäessä. Strategiassa todetaan, ettei vaikutusten kattava arviointi ole helppoa vaikutusten moninaisuuden vuoksi. Lisäksi arviointia hankaloittaa vaikutuksiin liittyvä epävarmuus ja se, että monilla strategian toimilla on yhtä aikaa kielteisiä ja myönteisiä vaikutuksia. Kuitenkin todetaan, että matkailun kokonaisvaltainen kehittäminen, työnjaon selkeys sekä rahoituksen tehokas kohdentaminen paitsi tehostavat matkailun kehittämistä, myös auttavat yhteensovittamaan matkailualueet ympäristöönsä ja sen aluerakenteeseen. Kun luontoa ja kulttuuria hyödynnetään matkailussa kestävästi, ihmisten tieto ja arvostus näitä resursseja kohtaan kasvaa, mikä puolestaan tukee kyseisten resurssien säilymistä. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, 10, 20, 68–70)

Kuten valtakunnallisessa matkailustrategiassakin mainitaan, kestäväan matkailuun liittyy sekä tulkinnallisia että käytännöllisiä ongelmia. Yksi ongelmista on seurausta kestävan kehityksen holistisesta luonteesta. Jotta kestävyuden moniulotteinen luonne olisi helpommin ymmärrettävissä, on tehty konseptuaalinen jako kolmeen eli ekologiseen, taloudelliseen ja sosiokulttuuriseen ulottuvuuteen. Eri elementit tulisi kuitenkin ymmärtää ja määritellä kaikista kolmesta koostuvana kokonaisuutena tai interaktiivisina prosesseina keskenään kilpailevien tai ristiriitaisten ulottuvuuksien sijasta. Holistisen näkökulman ongelmana on myös tilallinen ja toiminnallinen mittakaava. (Saarinen 1998, 18) Kestävässä matkailussa ei pitäisi keskittyä ainoastaan tuloalueiden olemassa olevaan matkailuun vaan myös muut tasot tulisi tunnistaa ja toteutukset sekä käytännöt sijoittaa laajempaan matkailun ja paikalliseen ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen systeemin kontekstiin (Saarinen 2001, 70). Myös puistonjohtaja ja erikoissuunnittelija ovat pohtineet sitä, että matkailun kestävydestä puhuttaessa keskitytään usein tuloalueella tapahtuvaan toimintaan kokonaisuuden sijasta:

Se on sitten toinen juttu, että kun se viedään ihan käytäntöön asti, miten se kestävyys oikein näkyy ja millä tavalla matkailu... -- No sitä kautta esimerkiksi tää luontomatkailu voi olla kestävämpää, jos tullaan bussilla enemmän Seitsemiseen sen sijaan, että jokainen ajaa henkilöautolla ja sit liikkuu puistossa lihasvoimin. Mutta jos sä oot ensin ajanut kaksataa kilometriä autolla, niin onks se oikeesti kestävä? Sitä ei mun mielestä ole korostettu tarpeeksi, että eihän se oikeasti voi sillä lailla olla niin kestävää kuin väitetään. (Puistonjohtaja)

Kun ensin lennetään esimerkiksi kohteeseen, niin mitä kestävää siinä enää on. Vaikka miten minimoit siellä kohteessa ne päästöt, niin kestävämpää olis, kun pysyisit kotona. Niin tietysti on ne sosiaaliset ja taloudelliset hyötyvaikutukset kohdealueelle, mutta kuitenkin se kokonaisekologinen vaikutus, jos ajatellaan ekologista kestävyttä, niin ekologisesta näkökulmasta on paras, kun ihmiset pysyis kotona. Unohdetaan taloudellinen ja sosiaalinen, yrittäisivät siellä elää vaan mahdollisimman paljon lihasvoimilla liikkuen ja näin pois päin kierrättäen kaiken. Mutta sitten myös tarttee tätä muutakin virkistystä. (Erikoissuunnittelija)

Saarinen (2001, 70–71) pohtii, että syy kestävan matkailun kehittämisen kapeaan fokukseen voi olla matkailuteollisuudessa itsessään. Kuten edellä kävi ilmi, kasvava tieto matkailun negatiivisista vaikutuksista sekä muutokset tuotannossa ja kulutuksessa ovat vaikuttaneet matkailun sekä kestävan matkailun kehittämiseen. Saarinen pitää ironisena sitä, että olivatpa syyt entistä kestävämmän matkailun kehittämiseen mitkä tahansa, vaikuttaa siltä, että matkailuteollisuus on itse saanut aikaan sekä matkailun ongelmia koskevat kysymykset että niiden ratkaisemiseksi annetut vastaukset. Mowforth ja Munt (2003, 91) suhtautuvat kriittisesti kestäväan matkailuun ja kuvailevat sitä valtavirtamatkailun keinona legitimoida itsensä uudesta näkökulmasta. Saarisen (2001, 71) mukaan tämä ei kuitenkaan välttämättä ole epäjohtonmukaista suhteessa kestävan matkailun kehittämiseen.

Silti asia on nähtävissä niin, että kestävä matkailu on matkailun ja matkailuteollisuuden erottamaton osa, koska sen olemassaolo edellyttää matkailua. Ilman matkailua ei olisi olemassa matkailun uusia muotoja. Toisin sanoen kestävän matkailun ensisijaisena tavoitteena ja käyttövoimana on matkailun ylläpitäminen. Saarisen mukaan kestävän matkailun kontekstissa on epäolennaista kysyä, pitäisikö matkailua olla vai ei. Sen sijaan pitäisi kysyä, millaista matkailua voi olla ja kuinka paljon, jotta kehittäminen on mahdollista.

Lopputuloksena Saarinen (2001, 71) toteaa, etteivät kestävän kehityksen periaatteet ole helposti muutettavissa kestäväan matkailuun. Sharpleyn (2002, 327–331) mukaan kestävän matkailun olisi tarkoitus loogisesti heijastella kestävän kehityksen periaatteita, mutta näiden kahden konseptin välillä on olennaisia eroja, jotka johtuvat matkailun luonteesta tietynlaisena taloudellisena toimintana. Hynönen (2002, 136) selventää, ettei matkailu ole perinteinen teollisuuden ala vaan pikemminkin useista erilaisista tuotteista koostuva tuotannonala ja siten myös varsin näkymätön. Saarinen (2001, 71) kuitenkin korostaa, että vaikka kestävä matkailu ei välttämättä johda kestäväan kehitykseen, kestävyys voi silti olla aiheellinen tavoite ja kehys vähemmän vahingolliselle matkailulle. Hall (2000, 34) pitää yhtenäistä strategista suunnittelua ennakkoehtona kestävälle kehitykselle, mutta toteaa samalla, että toteutusta hankaloittavat matkailun kompleksinen luonne sekä sen eri osatekijöiden usein huonosti määritellyt yhteydet.

4.3 KESTÄVÄ LUONTOMATKAILU METSÄHALLITUKSEN SUOJELUALUEILLA

Luontomatkailun kehittymisen ja menestymisen kannalta on tärkeää, että luonnon vetovoimaisuus säilyy. Luontomatkailun resurssin säilyminen ja säilyttäminen vetovoimaisena luontokohteena edellyttää matkailun vaikutusten ohjaamista ja hallintaa. (Puhakka 2007, 133) Kestävän matkailun näkökulmaa on tässä yhteydessä alettu soveltaa myös Suomen kansallispuistoissa. Metsähallituksen luonnonsuojelun johtoryhmä asetti vuosille 2002–2003 kestävän luontomatkailun hankkeen, jonka tarkoituksena oli kehittää luontomatkailua ja sen edellytyksiä. Vaikka hanketyössä puhuttiin vain luontomatkailusta, todellisuudessa tarkoitettiin luonnon virkistyskäytön ympäristövaikutuksia kokonaisuudessaan. Hankkeella oli neljä osatavoitetta eli kestävän luontomatkailun yleisten periaatteiden luominen, luontomatkailun sopimuskäytäntöjen yhtenäistäminen, mittareiden kehittäminen luontomatkailun ympäristövaikutusten arvioimiseksi sekä sellaisen prosessin kehittäminen, jonka avulla olisi mahdollista edistää luontomatkailun kestävyyttä alueilla. (Metsähallitus 2005, 4) Erikoissuunnittelija kertoo hankkeen taustoista näin:

2000-luvun alussa, kun tunnistettiin tällainen tarve, että maailmalla on paljon näitä periaatteita liikkeellä, ja mietittiin, että se voisi terävöittää -- meidän omaa ajattelua, kun me mietittäis Metsähallituksen maiden hallinnan näkökulmasta sitä. Ja nimenomaan niin, kun tää nyt on Metsähallituksen luontopalveluiden kestävän luontomatkailun periaatteet suojelualueille, että se on aika hankala tehtävä sitten kun se laajenee taas metsätalouden maille, niin se on taas vähän eri näkökulma silloin. Niin otettiin silloin laajaan tarkasteluun kaikki maailmalta silloin saatavilla olevat periaatelistaukset ja erilaiset raportit, lähinnä niin kun länsimaista, mitä löytyy englanninkielistä tekstiä lähinnä. -- Työstettiin sitä ihan sisäisenä työnä ensin. (Erikoissuunnittelija)

Luontomatkailuprojekti laati vuoden 2003 aikana kestävän luontomatkailun periaatteet, joita havainnollistettiin ja konkretisoitiin esimerkeillä (Metsähallitus 2005, 4). Kuten erikoissuunnittelijakin haastattelussa toteaa, periaatteita tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä, että ne koskevat kestävää luontomatkailua nimenomaan Metsähallituksen hallinnassa olevilla suojelu-, erämaa- ja suojeluohjelma-alueilla. Ensimmäinen periaate käsittelee luontoarvojen säilymistä ja luonnon suojelua edistävää toimintaa. Tämä on havainnollistettu siten, että luonnon tulisi olla tärkeä matkan syy ja kävijöille jakaa tietoa luonnosta ja sen suojelusta. Kaikilla alueilla matkailua ei voi harjoittaa, eikä matkailun pitäisi häiritä luontoa. Ryhmäkoot tulisi pitää pieninä ja matkailijoiden pitäytyä reiteillä aina kun mahdollista. Matkailua ohjataan esimerkiksi palveluvarustuksen sijoituksella sekä ohjeilla. Rakentamisen pitäisi sopeutua ympäristöön eikä luonnonkauniille alueille tulisi rakentaa. Lisäksi luonnon kulumista ja muita matkailun ympäristövaikutuksia seurataan ja vaikutuksiin puututaan tarvittaessa. Toisen periaatteen ajatuksena on, että ympäristöä kuormitettaisiin mahdollisimman vähän. Tähän pyritään esimerkiksi toimimalla luonnon ehdoilla. Tavoitteena on käyttää polttopuuta säästeliäästi sekä retkeillä roskattomasti. Ilmaan ja veteen kohdistuvat päästöt pyritään pitämään minimissä ja toiminnassa suositaan uusiutuvia energialähteitä. Lisäksi Metsähallituksen ja yrittäjien tulee antaa hyvää esimerkkiä ympäristönsuojelusta. (Metsähallitus 2010c)

Kolmas periaate koskee paikallisen kulttuurin ja perinteiden arvostamista, mikä tarkoittaa sitä, että tiedon ja elämismahdollisuuksien tarjonnassa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan paikallinen kulttuuri. Oppaiden tulisi tuntea paikalliset olot hyvin ja kävijöiden olla liikkeellä avoimin mielin. Neljännen periaatteen tavoitteena on lisätä asiakkaiden arvostusta ja tietämystä luonnosta sekä kulttuurista. Tietoa tulisi hankkia etukäteen ja tiedon tulisi olla helposti saatavilla sekä kiinnostavasti esitettyä. Kävijöille annetaan mahdollisuuksia ottaa osaa alueen hoitoon. Oppaiden tulisi olla hyvin koulutettuja. Viidennen periaatteen tavoitteena on parantaa asiakkaiden mahdollisuuksia virkistäytyä luonnossa. Tämä merkitsee kaikkien luonnossa liikkujien huomioimista sekä palvelujen mitoittamista kohteen ja kysynnän mukaan. Tarjolla tulisi olla

luonnonrauhaa ja opastettuja luontoretkiä. Matkailutuotteita tulisi kehittää yhteistyössä yrittäjien kanssa. Kuudes periaate käsittelee asiakkaiden henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin vahvistumista. Tämä tarkoittaa esimerkiksi lihasvoimin liikkumista sekä helppojen ja vaativien retkikohteiden tarjoamista. Periaatteen mukaan tulisi myös huolehtia asianmukaisista retkeilyvarusteista sekä reittien, rakenteiden ja ohjelmalvelujen turvallisuudesta. Lisäksi tulisi tarjota mahdollisuus luontoelämyksiin. (Metsähallitus 2010c)

Seitsemäs periaate koskee pyrkimystä vaikuttaa myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen. Tämä edellyttää, että käytetään paikallisten yrittäjien tuotteita ja palveluja milloin se on mahdollista. Lisäksi työllistetään paikkakuntalaisia, mutta samalla muistetaan, että myös muualta tulleet ihmiset ja ideat voivat olla hyödyksi kotiseudun kehittämisessä. (Metsähallitus 2010c) Puhakka (2007) toteaa, että kestävän kehityksen ja kestävän matkailun käsitteet oikeuttavat erilaisissa suunnitteluasiakirjoissa kansallispuistoihin kohdistuvat aluekehittämistä koskevat odotukset. Kestävän kehityksen käsitettä voidaan pitää yhtenä naturalisoinnin keinona, kun matkailun elinkeinotoiminnan kehittämisestä kansallispuistossa tehdään välttämätöntä ja itsestään selvää vetoamalla yleisesti hyväksytyyn termiin ja tavoiteltuun kehityssuuntaan. Koska taloudellinen toiminta on luonnonsuojelualueilla varsin rajoitettua, luontomatkailun lisäksi ei ole juurikaan muita tapoja toteuttaa kestävyiden taloudellista ulottuvuutta. Kestävän luontomatkailun periaate myönteisistä vaikutuksista paikalliseen talouteen ja työhön voi johtaa siihen, etteivät voimakkaatkaan matkailun kasvutavoitteet ole suunnitelmissa ristiriitaisia muiden kestävyiden periaatteiden kanssa. (Puhakka 2007, 172–173)

Aluetaloudellisten toimintojen merkityksen korostumiseen vaikuttaa Laki Metsähallituksesta (1378/2004), joka edellyttää, että Metsähallitus huomioi toiminnassaan työllisyyden edistämisen vaatimukset. Lain lisäksi matkailun yritystoimintaa ja kansallispuistojen kävijämääriä koskevia tavoitteita nimetään myös Metsähallituksen yhteiskuntavastuun mittareissa. Mittarit kuvaavat taloudellista, sosiaalista ja ympäristöllistä vastuuta ja ovat läheisesti sidoksissa valtion kestävän metsätalouden mittareiden määrittelyyn sekä Metsähallituksen yleiseen tulosten arvioinnin mittarityöhön. Mittareiden tulisi myös kuvata Metsähallituksen arvojen toteutumista. (Metsähallitus 2010d) Yhteiskuntavastuun muuttujan ”yhteiskunnallinen hyväksyttävyys ja vaikutukset aluetalouteen” mittaamisessa käytetään esimerkiksi matkailuyrittäjien yhteistyösopimusten määrää. Toisin sanoen kansallispuistojen matkailukäytön ja yritystoiminnan edistäminen on yksi tapa Metsähallituksen yhteiskuntavastuun lisäämiseksi. (Puhakka 2007, 165)

Kestävän luontomatkailun periaatteista kahdeksas käsittelee viestinnän ja markkinoinnin laadukkuutta ja vastuullisuutta. Asiakastietojen tulisi olla luotettavia ja tiedotuksen avointa sekä vuorovaikutteista. Markkinoinnin ja luonnonsuojelun välillä ei saisi olla ristiriitaa. Yhdeksännen periaatteen mukaan toimintaa tulisi suunnitella ja toteuttaa yhteistyössä. Tämä merkitsee sitä, että kaikilla kiinnostuneilla pitäisi olla mahdollisuus osallistua suunnitteluun ja että asiakkaiden mielipiteet ovat tärkeitä. Koulutusta tulisi järjestää yhdessä yrittäjien kanssa. Lisäksi yhteistyössä ovat etusijalla kestävän luontomatkailun periaatteisiin sitoutuneet toimijat. (Metsähallitus 2010c)

Yrittäjät ja sidosryhmät saivat antaa palautetta kestävän luontomatkailun periaatteista (Metsähallitus 2005, 5). Erikoissuunnittelijan mukaan periaatteet saivat hyvää palautetta eikä haastattelemillani yrittäjilläkään ollut esittää kritiikkiä niitä kohtaan. Eräs yrittäjistä piti positiivisena sitä, että Metsähallituksen kaltainen organisaatio on ottanut kestävän luontomatkailun edistämisen tehtäväkseen. Toisaalta esimerkiksi yksi sopimusyrittäjä oli sitä mieltä, ettei asiaa tarvitse oikeastaan erikseen ajatella heidän harjoittamansa matkailutoiminnan puitteissa. Haastattelemani yrittäjät eivät kokeneet periaatteiden myöskään rajoittavan omaa yritystoimintaansa. Eräs yrittäjistä ajatteli motorisoidun liikkumisen olevan Seitsemisessä kiellettyä kestävän luontomatkailun periaatteiden nojalla, mutta todellisuudessa kieltä ei tässä yhteydessä esitetä, vaan lihasvoimin liikkuminen on periaatteissa mukana hyvinvoinnin vahvistumisen näkökulmasta.

Siinä käytiin semmoinen kierros yrittäjillä muutamassa kohteessa kanssa, että mitä mieltä ne on siitä ja niiden ymmärrettävyydestä ja hyväksyttävyydestä ja voiko he sitoutua niihin jos he on meidän sopimusyrittäjiä ja näin pois päin. Ne sai hirveän hyvää palautetta. Yleisellä tasolla ne yhdeksän periaatetta on niin ympäröivät ja yleiset, että niihin on helppo sanoa, että okei, näinhän se asia on. (Erikoissuunnittelija)

K: Onks Metsähallituksen kestävän matkailun periaatteet tarpeen? Toimisko yritykset muutenkin kestävästi ilman, että niitä sitoutetaan erikseen?

V: Ei välttämättä kaikki ajattele niitä asioita sillä tavalla, että se on hyvä, että Metsähallitus on ottanut tämän. -- Se on hyvä, koska Metsähallitus on kuitenkin se iso veturi, jolla on rahaa ja mahdollisuus tämmöiseen, niin kyllä se on Metsähallituksen tehtävä ihan selvästi. (Sopimukseton yrittäjä)

K: Onks niillä jonkinlaista vaikutusta toimintaan?

V: Ei mun mielestäni, kyllä meillä ainakin on luonnostaan sen tyyppiset asiat itsestään selviä, että ei niitä nyt mitään erikseen ole tarvinnut ruveta miettiin. Että itsekin halutaan säästää luontoa ja toimia sanotaan luonnollisesti. -- En mä tiedä tarviiko meidän niin hirveästi kiinnittää siihen tässä huomioo, koska juuri kerroin, että nää meidän asiakkaat on paljon niitä, kun lähtee reppu selässä sitten kuka marjastamaan, kuka poluille. Tietysti jos kävis erityyppistä asiakaskuntaa ja kaikki pärinät ja pörinät ois niin kun pääasia, mutta ei me olla niin kun törmätty tämmöiseen. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Puistoonhan ei nyt voi millään koneella sitten mennä eikä mitenkään. Onhan ne siis selkee juttu sillai, että onhan se tietysti rajoitus jollekin taas joka. En mä tiedä onks täällä ketään sellasta, jolla olis jotain koneellista juttua. -- En mä tiedä, selkee juttuhan se on, kun sen nyt kaikki tietää, niin eipä sinne autoilla silloin mennä eikä mopoilla. (Sopimusyrittäjä)

Myös Seitsemisen ja Helvetinjärven alueella vuonna 2006 tehtyyn yritystutkimukseen vastanneet yrittäjät suhtautuivat kestävän luontomatkailun periaatteisiin hyvin positiivisesti. Ainoastaan periaatteiden toteuttamiskelpoisuus oli kymmenen prosentin mielestä keskinkertaista. Arvioidessaan kestävän luontomatkailun periaatteiden toteutumista toiminnassa vastanneet kokivat, että erityisesti yritys itse ja sen asiakkaat toteuttivat kestävää luontomatkailua erittäin hyvin tai melko hyvin. Metsähallituksen onnistumisen kohdalla oli hajontaa, sillä kolmasosa vastanneista koki sen keskinkertaiseksi, puolet melko hyväksi ja 17 prosenttia erittäin hyväksi. Kaiken kaikkiaan tutkimukseen osallistuneet yritykset kokivat kestävän luontomatkailun periaatteiden hyväksyttävyyden, soveltuvuuden yrityksen toimintaan sekä selkeyden ja ymmärrettävyyden melko hyväksi tai erittäin hyväksi. Toteuttamiskelpoisuus oli siis ainoa kohta, jonka osa vastanneista koki keskinkertaiseksi. (Tunturi 2008b, 42–43) Rouvala ja Peltonen (2008, 53) arvioivat, että koska periaatteiden toteuttamiskelpoisuutta ja onnistumista kyseenalaistettiin etenkin yritysverkoston osalta, heikohko arvio voisi kertoa vähäisestä yhteistyöstä alueen yritysten välillä.

Saarinen (2001, 75) toteaa, että kestävä matkailu edellyttää yleisiä ja paikkakohtaisia mittareita sekä seurantaa. Muuten se voi muuttua lähes merkityksettömäksi jargoniksi ja kehykseksi, jota on mahdollista käyttää moninasiin taloudellisiin, ekologisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin tarkoituksiin ilman minkäänlaista todellista yhteyttä kestävän kehityksen eettiseen ja holistiseen ideaan. Metsähallituksen luontomatkailuprojektissa kehitettiin kestävän luontomatkailun periaatteiden lisäksi myös mittareita ja mittaustapoja luontomatkailun ympäristövaikutusten arvioimiseksi. Mittariryökälyä ja käytön ohjeistusta työstettiin vuonna 2003 pilottialueilta saatujen kehittämissideoiden ja käytännön kokemusten kautta, ja työkalun ensimmäistä versiota testattiin vuonna 2004. (Metsähallitus 2005, 5–6) Erikoissuunnittelija toteaa, että mittarit havainnollistavat käytännössä, mitä Metsähallitus kestävän luontomatkailun periaatteilla tarkoittaa ja tavoittelee.

Sitten kun niitä aletaan konkretisoida noilla mittareilla, niin siellä sitten tai että se yrittäjien palaute oli, että ne on niin yleisiä, että mitä tää oikeasti on ja sitten kun me lähdetään siihen suunnitteluprosessiin ja näytetään, että näin se mitataan ja tällaisilla asioilla ja puretaan ne tarkemmin, kun meillä on jokaiselle periaatteelle ne selitykset, että mitä ne tarkoittaa luontopalvelujen näkökulmasta, mitä vaatimuksia ne sisältää, niin silloin ne on ollut ihan tyytyväisiä yrittäjät enimmäkseen, että ahaa, tää on ihan hyvä. (Erikoissuunnittelija)

Mittarityön lähtökohtana oli kehittää mittaus- ja seurantajärjestelmä, joka olisi mahdollista liittää osaksi jo olemassa olevia vakiintuneita suunnitteluprosesseja, esimerkiksi luontomatkailusuunnitelmaa. Mittareiden valinnassa hyödynnettiin valmiiksi olemassa olevia mittareita sen sijaan, että olisi ryhdytty kehittämään kokonaan uutta raskasta prosessia tai mittaristoa. Mittarityökalu kehitettiin ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten ympäristövaikutusten arvioimiseksi. Yleisille periaatteille määriteltiin eri kestävyiden elementtien näkökulmasta tavoitteita ja näille edelleen mittareita. Työkalussa piti olla joustovaraa, koska mittarit on voitava valita tapauskohtaisesti ja koska mittareiden hyödyllisyys ja tärkeys saattaa muuttua ajan kuluessa. Mittarityötä tehtiin alkuvaiheessa luontopalveluiden tulosalueen tarpeisiin. (Metsähallitus 2005, 5–8) Erikoissuunnittelija muistuttaa, että mittareita suunniteltaessa oli otettava huomioon suojelualueiden ja niiden käyttömuotojen erilaisuus.

Niin, kun ne mittarit tietysti keskittyy siihen luontomatkailuun suojelualueilla ja silloin se, että millainen se kohde on, se tuota rajaa sitä, millainen käyttö siellä on sallittua. Ja täytyy ajatella siitä näkökulmasta, et se toimii Hangosta tuonne Ylä-Lappiin asti ja siellä on suojelualueita kuitenkin sellaisiakin, joissa on moottorikelkkailua esimerkiksi, motorisoitua liikkumista ihan sallittuna lain puitteissa. Niin siellä tärkeitä mittareita on, siellä pitää pystyä ottamaan aluekohtaiseksi jotain sellaista, joka kuvaa sitä moottorikelkkailupuolta. Siinä mielessä sen piti olla riittävän väljä sen määritelmän ja näissä mittareissa riittävästi joustavuutta tapauskohtaisesti. (Erikoissuunnittelija)

Mittariston kehittämistyön lähtökohtana oli kirjallisuustarkastelun perusteella hyväksyttävän muutoksen rajat -lähestymistapa (Limits of Acceptable Change, LAC). Hyväksyttävän muutoksen rajat koettiin hyödylliseksi lähestymistavaksi kestävyteen, koska se korostaa, että kyse on päätökseen perustuvasta raja-arvosta objektiivisen totuuden sijasta. Myös muita vastaavanlaisia lähestymistapoja on kehitetty, mutta hyväksyttävän muutoksen rajat valittiin, koska se on vanhin, laajasti käytetty ja hyväksytty ja siitä on kertynyt runsaasti sekä kirjallisuutta että kokemusta maailmalta. (Metsähallitus 2005, 6) Erikoissuunnittelija toteaa, että Metsähallitus on soveltanut hyväksyttävän muutoksen rajat -lähestymistapaa omien tarpeidensa mukaisesti, mutta keskeistä on kuitenkin hyväksyttävyyden ja osallistavan suunnittelun huomioiminen.

Niin LAC oli kuitenkin ensimmäinen, niin musta on reilua ottaa se. -- Mut sit niin kun joka organisaatio, mekin Metsähallituksessa halutaan tunnustaa, että LAC on siellä ollut kantavana voimana, josta me ollaan saatu se idea, mutta me ei väitetä, että tää enää on mikään suoraan LAC. -- Pääidea on se hyväksyttävyyden siinä. On niitä muutamia pääpointteja, että se hyväksyttävyyden ja toisaalta se, että kuka määrittelee, mikä on hyväksyttävää ja kuka viime kädessä päättää, mikä on hyväksyttävää eli osallistavan suunnittelun perusasiat, että me kuullaan kaikkia. (Erikoissuunnittelija)

Saarisen (1998, 23–25) mukaan kestävän matkailun kehittämisessä on olennaista se, missä vaiheessa matkailualueen kehittymisprosessia kestävyuden näkökulma otetaan esiin ja rakennetaan sisään suunnitteluun. Parhaimmillaan kestävyys huomioidaan heti matkailun kehittämisen alkuvaiheessa. Matkailualueiden suunnittelua voidaan tarkastella monien erilaisten tarpeiden ja näkökulmien pohjalta. Hyväksyttävän muutoksen rajat on yksi tapa, joskin se on alun perin tarkoitettu Yhdysvaltain erämaa-alueiden käytön suunnitteluun eikä sitä siinä yhteydessä ole tietoisesti pyritty yhdistämään kestävän kehityksen ideologiaan tai matkailualueisiin. Hyväksyttävän muutoksen rajat -prosessin päämääränä on kuitenkin alusta lähtien ollut aluekohtainen virkistyskäytön suunnittelu sekä luonnonsuojelullisten intressien ja eri käyttäjäryhmien välisten ristiriitojen ehkäiseminen.

Eaglesin ja McCoolin (2002, 113) mukaan prosessissa keskitytään kansallispuiston kannalta sopiviin ja hyväksyttäviin olosuhteisiin sen sijaan, että mietittäisiin, paljonko kävijöitä voi olla ennen kuin heitä on liikaa. Tällä tavoin suunnittelun painopiste on ihmistoiminnan negatiivisten vaikutusten sijasta puiston hoidon toivotuissa vaikutuksissa sekä tavoitteiden saavuttamista koskevissa toimenpiteissä. Prosessi huomioi, että kansallispuiston virkistyskäytöllä on väistämättömiä seurauksia, sillä biofyysiset ominaisuudet muuttuvat käytön myötä. Hyväksyttävän muutoksen rajat -prosessi tunnistaa sellaiset erot biofyysisissä ja sosiaalisissa suhteissa, joita syntyy, kun toimintoja jaotellaan eri alueille kansallispuiston sisällä. Eagles ja McCool painottavat, ettei puisto matkailukohteena voi säilyä koskemattomana ja turmeltumattomana, vaikka näin toivottaisiinkin. Erikoissuunnittelija toteaa haastattelussa, että vaikei luontomatkailusta koskaan saa kestävä, sen vaikutuksia voidaan kuitenkin tarkastella ja määritellä hyväksyttävyyden näkökulmasta.

Mä olen koko ajan tässä rinnalla yrittänyt toivottaa sitä, mutta aika kuuroille korville, eilen taas joku meillä kuunteli sitä asiaa, kun tässä meillä on tämä hyväksyttävän muutoksen raja eli joku asia ei välttämättä koskaan voi tulla kestäväksi, niin kuin luontomatkailu, mutta se voi olla hyväksyttävää eri toimijoiden näkökulmasta.
(Erikoissuunnittelija)

Saarinen (1998, 26) pitää hyväksyttävän muutoksen rajat -prosessia loogisena matkailu- ja virkistysalueiden suunnittelun apuvälineenä, mutta suhtautuu kriittisesti siihen, soveltuuko malli sellaisenaan käytännön matkailualue suunnitteluun. Hän näkee soveltamisen ongelmina esimerkiksi ympäristön eri osatekijöiden laatu kriteerien mitattavuuden sekä intressiryhmien osallistumisen ongelmat. Prosessi ei myöskään sellaisenaan ota kestävän kehityksen ideologian näkökulmasta kantaa taloudellisiin tai yhteisöllisiin tekijöihin ja niitä koskeviin muutoksiin. Lisäksi prosessi on

hidas ja kallis. Myös Metsähallituksen erikoissuunnittelija toteaa prosessin olevan hidas, mutta pitää sitä kuitenkin tarpeellisena yhteisymmärryksen luomisen kannalta:

Vaikka se on sitten ratkaistu yhdeksän periaatetta läpi ja jokaiseen käydään se tarkennus ja mittarit, niin onhan se hidasta, mutta se on tavallaan välttämätöntä, että kaikki ymmärtää ne samalla tavalla sitten periaatteessa ainakin. Syntyy se keskustelu ja eihän maailma koskaan valmistu. Että on niin kun jotain konkreettista kättä pidempää. (Erikoissuunnittelija)

Hall (2000, 38, 93) pitääkin mittareiden määrittelyä erityisen tärkeänä, koska mittarit tekevät kompleksisista systeemeistä ymmärrettäviä. Kohde, yhteisö tai organisaatio voi tehokkaiden mittareiden perusteella määritellä, missä se on, minne se on menossa ja kuinka kaukana valituista tavoitteista se on. Kestävyyden mittareiden perusteella on mahdollista tarkastella kohteen tai yhteisön elinkelpoisuutta pitkällä aikavälillä sen mukaan, miten tehokkaita sen taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset systeemit ovat. Hall toteaa, että vaikka kestävyyden mittarit mahdollistavat vertailun eri alueiden välillä, ne ovat arvokkaimpia nimenomaan silloin, kun tarkastellaan tietyn kohteen omaa kehitystä ajan kuluessa.

Vaikka Saarinen (1998, 26) kyseenalaistaa hyväksyttävän muutoksen rajat -mallin soveltuvuuden sellaisenaan käytännön matkailusuunnitteluun, hän toteaa, prosessi kuitenkin sisältää periaatteellisella tasolla hyödyllisiä lähtökohtia kestävän matkailun kehittämistä ja siihen liittyvää matkailun ympäristövaikutusten arviointijärjestelmän rakentamista ajatellen. Kestävän matkailun määrittelyssä kyseessä ovat inhimilliset käsitykset ja arvot koskien resursseja, matkailun vaikutuksia, kriteereitä ja indikaattoreita (Saarinen 2001, 72). Myös Mowforthin ja Muntin (2003, 10) mukaan kestävän matkailun peruskysymyksiin kuuluu, kenelle ja kenen kanssa kestävän matkailun kehittämistä tehdään, onko kaikilla sama käsitys ja tavoite siitä, mikä on kestävä kehitystä sekä kuka tai mikä on se taho, joka kestävyyden määrittelee. Nämä samat kysymykset koskevat myös matkailun aiheuttamien muutosten hyväksyttävyyttä.

Saarinen (1998) pohtii, kenellä on valta määrittää, mikä on ekologisesti ja paikalliskulttuurisesti hyväksyttävää ja kestävää muutosta. Entä kuka päättää, mikä on aitoa ja tietylle alueelle ominaista perinnettä ja mikä taas ei? Vastaus tällaisiin kysymyksiin ei useimmiten riipu ainoastaan tai edes ensisijaisesti tarkasteltavasta asiasta tai kohteesta itsestään vaan siihen liittyvästä vallankäytöstä sekä taustalla vaikuttavista politiikan ja talouden historiasidonnaisista käytännöistä. Vallankäyttöä koskevat kysymykset ovat matkailun kestävyyden määrittelyn yhteydessä tärkeitä, sillä matkailulla on merkittäviä aluetaloudellisia ulottuvuuksia ja se edustaa omalta osaltaan paikallisesti laajempaa aluerakenteen muutosta sekä liittyy syrjäisetkin matkailun kohdealueet osaksi kansallista ja

globaalia talousjärjestelmää. (Saarinen 1998, 22–23) Matkailun aiheuttamat muutokset fyysisessä maailmassa ovat olemassa inhimillisistä arvioista ja merkityksistä riippumatta, mutta merkitysten maailmassa matkailun roolia ja vaikutuksia koskevat arvot, asenteet, prioriteetit ja näkökulmat vaikuttavat kysymykseen muutosten hyväksyttävyydestä (Saarinen 2001, 74–75). Erikoissuunnittelija toteaa, että matkailun tulisi olla hyväksyttävää sekä eri toimijoiden että luonnon itsensä näkökulmasta, mutta ihmisen on kuitenkin lopulta tehtävä päätökset siitä, millaisia vaikutuksia matkailulla saa olla.

Pyritään myös siihen, että se olisi hyväksyttävää kaikkien toimijoiden ja paikallisyhteisön ja luonnon itsensä näkökulmasta. Että me asetetaan niitä rajoja, että jos näissä rajoissa tätä tehdään, niin tää on hyväksyttävää ja ihminen on viime kädessä se sosiaalinen olento, joka tämän kaiken määrittelee. Siitähän meidän on lähdettävä, että me kuitenkin ollaan ne vastuulliset ja päätöksentekijät, me ihmiskunta, että ei me voida lähteä luonnolta kyselemään luonnon mielipiteitä parempi että ihmiset ei tekisi näin tai noin. Parempi se on, että me ollaan se päätöksentekijä. (Erikoissuunnittelija)

Yksi hyväksyttävän muutoksen rajat -prosessin eduista onkin Saarisen mukaan se, että päämääränä on yhdistää suunnitteluprosessiin asiantuntijuuteen perustuva suunnittelukäytäntö sekä eri intressiryhmien osallistumisen mahdollisuudet. Matkailun yhteissuunnittelussa tavoitteena tulisi olla välttää osallistuvaan suunnitteluun toisinaan liittyvää näennäisdemokratiaa, jossa asiantuntijavalta syrjäyttää muut näkökulmat ja vaaditut kompromissit syntyvät ensisijaisesti suunnittelijoiden ehdoilla. (Saarinen 1998, 26) Myös Hall (2000, 95) toteaa, ettei mittareita tulisi ottaa annettuina vaan ne sekä seurannan tulokset pitäisi alistaa keskustelulle ja kritiikille. Metsähallituksessa hyväksyttävän muutoksen rajojen määrittely eteni kuitenkin mittarityökalun laatimisen suhteen pääasiallisesti organisaation sisäisenä työnä prosessin raskauden vuoksi. Erikoissuunnittelijan mukaan tämä on yksi mittariston heikkouksista, mutta hän toteaa myös, että Metsähallituksella on esimerkiksi hoito- ja käyttösuunnitteluprosesseissa sekä luontomatkaileusuunnittelussa saatujen kommenttien kautta jonkinlainen ymmärrys siitä, millaisia painotustoiveita eri toimijoilla on:

Ollaan me tietysti saatu hoito- ja käyttösuunnitteluprosessissa kommentteja, että kyllä ne varmaan taustalla vaikuttaa, mutta ei siellä mitään systemaattisempaa kyllä ollut. Että kyllä se tavallaan aina kun niitä mittareita käsitellään luontomatkaileusuunnittelun yhteydessä, niin siinähan sitä tulee sitä tarvetta. Mut käytännössä niin kun tässä on se rajoite, että me ollaan tavallaan otettu kaikki ne, joita on mahdollista mitata. Kyl me haluttais käyttää sitä tietoa, mut siihen ei voi oikeasti voi siihen tiedon keruuseen käyttää aikaa, kun pitäis lisäksi se, päätavoite on se luonnonsuojelun ja virkistyskäytön mahdollisuuksien turvaaminen virkistyskäytön näkökulmasta. Kun pitäis hoitaa se polttopuuhuolto ja paikat pitää kunnossa, niin ei hirveästi voi seurantaan käyttää paukkuja. (Erikoissuunnittelija)

Eagles ja McCool listaavat neljä erilaista hyväksyttävän muutoksen rajat -prosessin pääelementtiä. Ensiksi on tunnistettava biofyysisten ja sosiaalisten vaikutusten hyväksyttävyys, minkä jälkeen kehitetään hallintamenetelmiä sen varmistamiseksi, ettei hyväksyttävyyden vaatimustasoa rikota. Sitten seurataan olosuhteiden kehitystä ja muokataan tarvittaessa hallintamenetelmiä. Prosessi ei kuitenkaan ole lineaarinen vaan eri kohtiin voidaan tarvittaessa palata. (Eagles & McCool 2002, 113) Metsähallituksen mittarityössä toteutettiin kestävyuden yleiset mittausperusteet määrittelemällä ensin luontomatkailun ympäristövaikutusten keskeiset kysymykset. Tämä tehtiin yhteisesti kaikille Metsähallituksen suojelualueille kestävä luontomatkailun määrittelyn kautta. Seuraavaksi määriteltiin, mikä on tavoitetilä luontomatkailun ja sen ympäristövaikutusten suhteen. Sen jälkeen koottiin mahdollisimman kattava lista toimivista mittareista ja mittaustavoista. Tämän jälkeen jatkettiin aluekohtaisella kestävyuden arvioinnilla. Alueilla selvitettiin mittareiden aikaisemmat arvot ja nykytilanne, mikä on tärkeää kehityssuuntien tarkastelun kannalta. Sen jälkeen määriteltiin tavoitearvot ja sallitut raja-arvot, joissa mittarit voivat kyseisellä alueella liikkua. Mikäli hyväksyttävä raja-arvo oli jo lähtötilanteessa ylitetty tai uhkasi vähitellen tulla vastaan, oli ryhdyttävä toimenpiteisiin. (Metsähallitus 2005, 7)

Lisäksi mietittiin, millä toimenpiteillä kestävä luontomatkailun tavoitetilä on saavutettavissa ja ylläpidettävissä. Oli pohdittava sellaisia alueelle mahdollisia toimenpiteitä, joihin voidaan ryhtyä, mikäli lähestytään hyväksyttävän muutoksen rajaa. Toimenpiteitä voi priorisoida alueesta ja mittarista riippuen. Mittarityökalu sisältää sekä yhteisiä että valinnaisia mittareita. Yhteiseksi valitut mittarit tuli ottaa käyttöön mahdollisuuksien mukaan kokonaisuudessaan, mutta valinnaisista oli mahdollista poimia nimenomaan oman alueen käyttöä ja hoitoa palvelevia mittareita. (Metsähallitus 2005, 7–8) Sekä yhteiseksi valitut että valinnaiset mittarit liitetään mukaan kestävä luontomatkailun suunnitelmaan, jossa määritellään alueen tavoitteet, kestävyuden periaatteista johdetut käyttötavat sekä kehittämistoimenpiteet (Metsähallitus 2008, 43). Erikoissuunnittelijan mukaan mittarit toimisivat kuitenkin paremmin suojelualueella kuin isommilla aluekokonaisuuksilla, joita luontomatkailusuunnitelmat yhdistävät:

Tääkin nyt vähän sellaista, että mun mielestä ne mittarit toimis paremmin suojelualueella, kun luontomatkailusuunnitelmat tehdään isommille aluekokonaisuuksille niin kuin Seitsemisen ja Helvetinjärvi yhteensä, että hoito- ja käyttösuunnitelmat tehdään erikseen. -- Että Saimaalla oli se ongelma, että niitä [mittareita] tuli sen luontomatkailusuunnitelman liitteeksi hirveän pitkä taulukko, koska joka alueelta piti tehdä omansa. Ja ne kuitenkin on, saimaannorppaa seurataan vesialueittain, vaikka se koko Saimaalla uiskenteleekin ja sillä on semmoisia osatavoitteita. Ja jotkut lajit on ihan eri puistoissa, ne seurattavat avainlajit, ja samalla lailla käyntimäärät. Jos me lyödään ne yhteen kasaan, siellä häviää hirveästi sitä

informaatiota. Siinä mielessä ne vois olla hyvin siellä hoito- ja käyttösuunnitelman puolella, mutta sama se on missä ne on, kunhan ne on jossain. (Erikoissuunnittelija)

Mittariston työstämisessä oli tavoitteena, että se olisi ohjeistettu ja käyttöön otettavissa vuonna 2005. Mittaristo ei kuitenkaan ollut tuolloin valmistunut lopullisesti vaan osa mittareista edellytti yhä kehitystyötä. Kehitystyötä varten tarvittiin uutta tutkimustietoa ja käytännön sovelluksia, jotta voitaisiin taata entistä parempi ja luotettavampi seurantatieto. (Metsähallitus 2005, 8) Erikoissuunnittelija kertoo, että kaikkia haluttuja vaikutuksia ei ollut mahdollista mitata joko siksi, ettei sopivan mittarin määrittäminen onnistunut tai siksi, ettei mitaamiseen ollut resursseja.

Se [vanha versio] koettiin liian raskaaksi ja yritettiin pelkistää tätä, että voisko vähemmällä mittareilla kuvata keskeisimmät asiat ja sit siinä oli se, mitkä meillä oli ne kriteerit, millä me arvioitiin näitä mittareita ja me pisteytettiin ne ja sieltä putos ihan selkeästi jotain pois semmoisia toimimattomia. Että joko ne kerta kaikkiaan ei kuvaa, siis se oli niin kuin semmoinen toiveiden tynnyri ensin se mittaristo, että sinne otettiin kaikki mikä nähtiin tarpeelliseksi, vaikka siihen oikeasti ei ole olemassa sitä mittaria ja sitä ei pysty niitä resursseja kehittämään. Niin siihen tuli toisaalta ne toimivat ja toisaalta semmoiset, joita on mahdollista mitata oman työn ohessa enimmäkseen. Semmoisia, joita pitää muutenkin mitata. Esimerkiksi kävijämäärätiedot ja tommoiset asiakasprofiilitiedot -- että ne on keskeiset ja kaikki niistä johdettavat samoin kuin jätteen kertymä ja polttopuun käyttö. (Erikoissuunnittelija)

Hall (2000, 38, 93–95) muistuttaa, että mittarit ovat käyttökelpoisia ainoastaan oikein muotoiltujen kysymysten kontekstissa, joten niitä valittaessa on oltava tarkasti selvillä suunnittelun tavoitteista. Ei myöskään riitä, että mittarit soveltuvat päämäärien ja tavoitteiden toimivuuden mittaamiseen vaan niiden on pystyttävä ilmaisemaan syy-seuraussuhteita. Ollakseen käyttökelpoisia ja tarkkoja kestävyysmittareiden on kyettävä luomaan tilannekatsaus ekologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta systeemistä tietyssä mittakaavassa, ja tämän tilannekatsauksen tulee sopia siihen mittakaavaan, jolla arviointi tehdään ja jolle päämäärät ja tavoitteet on asetettu. Hall toteaa myös, että mittareiden valinnan taustalla vaikuttavat aina erilaiset arvot, intressit, valtasuhteet.

5 LUONTOMATKAILUSUUNNITELMAN TAVOITTEELLISET ULOTTUVUUDET

Käsittelen tässä luvussa Seitsemisen kansallispuistolle luontomatkailusuunnitelmassa asetettuja tavoitteita. Koska tavoitteet perustuvat Metsähallituksen kestäväen luontomatkailun periaatteisiin, pyrin analysoimaan luontomatkailusuunnitelman sisältöä niiden mukaisesti taloudellisesta, sosiaalisesta ja ekologisesta näkökulmasta. Samalla esittelen Seitsemisessä käytössä olevia kestäväen luontomatkailun mittareita, joilla tavoitteiden toteutumista arvioidaan. Tavoitteet ja mittarit löytyvät tiivistetyssä muodossa myös liitteessä 7 olevasta taulukosta, jonka olen koonnut luontomatkailusuunnitelmaan kuuluvan koko Seitsemisen ja Helvetinjärven suunnitelma-alueen koskevan mallin pohjalta.

Hall ja Page (2006, 331–332) toteavat, että strategia on keino tavoiteltujen lopputulosten saavuttamiseksi. Se on dokumentti, strategisen suunnitteluprosessin tuotos, jonka tehtävänä on tulevien päätösten, toimenpiteiden ja ohjelmien ohjaaminen. Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelmaan sisältyvät suojelualueiden kehittämiskohteet ja -toimenpiteet vuosille 2008–2020. Suunnitelma on tarkoitettu päivittämään kokonaisuudessaan vuonna 2013. Seitsemisen-Helvetinjärven visio 2020 on seuraavanlainen:

Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailu pohjautuu alueen vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin sekä vetovoimatekijöihin. Tavoitteena on, että alue on Pirkanmaan luonto- ja kulttuurimatkailun kärkikohde. Paikalliskulttuuria korostetaan. Tavoitteena on myös, että alue on valtakunnallisesti tunnettu ja kansainvälisesti kiinnostava kestäväen matkailun kärkikohde. (Rouvala & Peltonen 2008, 39)

Suunnitelmassa tarkastellaan luontomatkailun tavoitetilaa Seitsemisen ja Helvetinjärven alueella. Tavoitteena on, että kansallispuistojen alueen merkitys maakunnan luontomatkailulle sekä tunnustetaan että tunnustetaan ja huomioidaan matkailun kehittämistyössä. Kehittämistä tulisi toteuttaa yhdessä maakunnallisten matkailutoimijoiden kanssa ja pysyvän yhteistyöryhmän kautta. Lisäksi todetaan, että yhteistyö tutkimus- ja oppilaitosten kanssa on tärkeää, jotta alan tutkimustietoa voidaan hyödyntää käytännössä. Aluekokonaisuudesta pyritään tekemään malliesimerkki kestäväen luontomatkailun toteutumisessa. Lisäksi alueen toivotaan edistävän kestäväen matkailun toteutumista koko maakunnan matkailussa. Matkailutoiminta perustuu Metsähallituksen kestäväen luontomatkailun periaatteille. (Rouvala & Peltonen 2008, 38)

5.1 TALOUDELLINEN NÄKÖKULMA

Luontomatkailusuunnitelman tavoitteeksi on siis asetettu entistä tunnetumpi, monipuolisempi ja suositumpi Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailun keskittymä, jonka käyttö on kestävä ja luontoa säästävää. Aluekokonaisuudella uskotaan suunnitelman perusteella olevan hyvät mahdollisuudet kehittyä valtakunnallisesti merkittäväksi luontomatkailun osaamis- ja kehittämialueeksi. Suunnitelman tarkoituksena on tunnistaa alueen kysytyimmät palvelut ja toiminnot, edistää yrittäjien verkostoitumista ja palveluketjujen muodostumista sekä tehdä luontomatkailun yritystoiminnan aloittamisesta entistä helpompaa. Luontomatkailun myötä syntyvien uusien työpaikkojen aluetaloudellisen vaikutuksen katsotaan olevan merkittävä Ylä- ja Luoteis-Pirkanmaan seutukuntien harvaanasutulle maaseudulle. Kestävän luontomatkailun seitsemännen periaatteen tavoitteena on myönteinen vaikuttaminen paikalliseen talouteen ja työllisyyteen. Tavoitteen toteutumista mitataan kävijöiden kokonaisviipymän, asiakkaiden paikallistalouteen jättämän rahamäärän sekä luontomatkailuyrittäjäsopimusten määrän perusteella. Uhan paikalliselle elinkeinolle ja palveluntarjonnalle muodostavat maaseudun autioituminen sekä yrittäjien ja työvoiman väheneminen. (Rouvala & Peltonen 2008, 12, 37, 70)

Suomi on nykyään luonnonsuojelun tasoltaan yksi Euroopan kärkimaista (Selby ym. 2010, 6). Suojeltuja tai rajoitetussa metsätalouskäytössä olevia metsiä on noin kolme miljoonaa hehtaaria. Suurin osa suojellusta alasta on valtion maita ja sijaitsee Pohjois-Suomessa. Valtiolle kuuluvista metsämaista sekä Etelä- että Pohjois-Suomessa on suojeltu noin neljäsosa. (Metsätalustollinen vuosikirja 2009, 91) Koska luonnonsuojelulla on vahva asema luonnonvarojen käytössä, voidaan olettaa, että yhteisesti hyväksytyyn käsitykseen ja yhteiskunnan odotusten mukaan suojelusta aiheutuu enemmän hyötyjä kuin haittoja ja kustannuksia. Kun maa- ja metsätalouden merkitys työllistäjänä on maatalouden rationalisoimisen ja koneellistamisen seurauksena pienentynyt ja perinteinen puutuotannosta saatava hyöty poistunut eikä luonnonvarojen hyödyntämiseksi ole löydetty uusia elinkeinoja, suojelualueiden perustaminen on aiheuttanut paikallisia ristiriitoja elinkeinomahdollisuuksien heikkenemisen vuoksi. (Selby ym. 2010, 6) Paloniemi ym. (2006, 282) toteaaakin, että suojelualueiden toteuttaminen on saanut aikaan vastustusta etenkin metsänomistajien ja maaseutuväestön keskuudessa.

Petäjästä ja Selby (2008) kertovat Seitsemisen tilanteesta, että vaikka kansallispuisto on perustettu pääasiassa valtion maille, kansallispuisto on vaikuttanut kansalaisten ja lähialueen asukkaiden omaan taloudelliseen toimintaan. Seitsemisen lähialueiden asukkaista nelisen prosenttia raportoi, että asukkaalle itselleen tai hänen perheenjäsenelleen on koitunut taloudellisia menetyksiä puiston

perustamisen seurauksena. Osa asukkaista kertoi menettäneensä toimeentulonsa joko kokonaan tai osittain, koska mahdollisuudet metsätöihin olivat vähentyneet tai loppuneet erilaisten rajoitusten seurauksena. Lisäksi Seitsemisen perustamisen kerrottiin vaikuttaneen joidenkin vastaajien lisäelannon hankkimiseen tai harrastuksiin, kun metsästysmahdollisuudet alueella olivat loppuneet tai heikentyneet. Muina ongelmina mainittiin esimerkiksi yksityisteiden käytön lisääntyminen vierailijoiden vuoksi, kalastusoikeuksien epääminen tai niiden muuttuminen maksullisiksi sekä yksityisen maankäytön rajoittaminen kansallispuistoon vedoten. (Petäjistö & Selby 2008, 21)

Mikäli metsien suojelun kautta seudulle kehittyy uusia työpaikkoja enemmän kuin niitä menetetään, suojelusta on myönteisiä taloudellisia vaikutuksia. Kansallispuistojen virkistyskäytöstä ja matkailusta syntyy tilaisuuksia uusien työpaikkojen luomiselle. (Selby ym. 2010, 6) Lapissa matkailukeskusten kehittymisestä on ollut myönteisiä vaikutuksia kuntatasolle asti (Kauppila 2004a, 27). Noin 14 prosenttia Petäjistön ja Selbyn (2008) toteuttamaan asukastutkimukseen vastanneista asukkaista oli saanut taloudellista hyötyä kansallispuistosta esimerkiksi siksi, että työskenteli tai oli työskennellyt Metsähallituksen palveluksessa tai kansallispuistossa. Viidennes vastanneista oli töissä yrityksessä, joka hyötyi kansallispuistossa vierailevista matkailijoista. Osalla vastanneista oli myös suunnitelmissa perustaa kansallispuistoa tai kansallispuiston kävijävirtoja hyödyntävä yritys. Suunnitelmissa oli suoraan matkailuun liittyviä yrityksiä, esimerkiksi ruokapalveluja, mökin vuokrausta tai varusteiden valmistusta ja vuokrausta. Asukkaiden arvion mukaan kansallispuiston vaikutus alueelle on ollut pääasiassa positiivinen. Seitsemisen lähialueen asukkaat arvioivat kansallispuiston olemassaolon vaikuttaneen etenkin luontoon perustuvien yritysten toimintamahdollisuuksien parantumiseen. Vastaajista jopa 60 prosenttia uskoi alan yritystoimintamahdollisuuksien parantuneen. Monet asukkaista olivat sitä mieltä, että kansallispuistolla olisi positiivisia vaikutuksia myös tulevaisuudessa. Lisäksi asukkaat hyötyvät mahdollisuudesta käydä itse puistossa, ja tätä mahdollisuutta asukkaat käyttivät kyselyn perusteella keskimäärin neljä kertaa vuodessa. (Petäjistö & Selby 2008, 21–25) Kurun kunnan edustaja pohtii Seitsemisen kansallispuiston muuttunutta merkitystä näin:

Siellähän käy 30 000–40 000 ihmistä vuosittain ja osa tulee... Ja sehän on myöskin Ikaalisten puolella, ja silloin aikanaan kun se on reilut 20 vuotta sitten kansallispuisto perustettu, niin sehän asettaa maankäytölle ja metsän käytölle tiettyjä rajoituksia. Ja silloin kun on perustettu, niin Parkanon kaupunginhallitus vastusti sitä. Ja siinä on tiettyjä rajoituksia, ja varmasti osa Kurunkin asukkaista ei alkuvaiheessa nähnyt sitä niin hyvänä. Et kyllä siellä asenneympäristö on muuttunut ja se nähdään mahdollisuutena. Tämmöstä matkailututkimusta ei ole tehty, että sen talousvaikutukset on aika vähäiset, mutta mahdollisuuksia on, sen arvo kasvaa päivä päivältä ja sitten jatkohankkeita on ja muuta. -- Ja se tuo meille sinne työpaikkoja,

kyllä siellä jotain, ei kauheesti, mut kuitenkin, niin kyllä se semmonen säteilyvaikutus on. (Kurun kunnan edustaja)

Suomen maaseudun kehittämissstrategiassa todetaan, että Suomi on Euroopan unionin metsäisin ja maaseutumaisin maa sekä hyvin harvaan asuttu. (Maa- ja metsätalousministeriö 2006, 4) Maaseutu voidaan määritellä monella eri tavalla. Perinteisesti maaseutu on mielletty maatalouden kautta, mutta elinkeinorakenteen monipuolistuessa ja alkutuotannon merkityksen vähentyessä maaseudusta on muodostunut monimuotoinen, erilaisia elinkeinoja, ihmisiä ja ammattiryhmiä sekä asumis- ja harrastusmuotoja yhdistävä alue. Kansallisessa ja kansainvälisessä käytössä yksi maaseudun määritelmä ei riitä. Maaseutupolitiikan kautta Suomessa on vakiintunut kansallinen, maaseudun kolmijakoon perustuva maaseututyypittely. Kolmijaon mukaan maaseututyypit ovat kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu sekä harvaan asuttu maaseutu. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, 10) Suomessa on keskimäärin 17 asukasta neliökilometrillä. Maaseudun kolmijaon perusteella Suomen pinta-alasta 94 prosenttia ja väestöstä 42 prosenttia on kaupunkien läheistä maaseutua, ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua. Koska väestö keskittyy alueellisiin kasvukeskuksiin ja niitä ympäröiville maaseutualueille, harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla väkiluku on laskenut jo pitkään. Kun nuoret, koulutetut ja naiset muuttavat pois harvaan asutulta ja ydinmaaseudulta, näiden alueiden väestörakenne heikkenee ja palveluiden ylläpitäminen sekä kehittäminen hankaloituvat. (Maa- ja metsätalousministeriö 2006, 9)

Pirkanmaan maaseudusta valtaosa luokitellaan ydinmaaseudeksi, mutta esimerkiksi Ylä-Pirkanmaalla sijaitseva Kuru kuuluu tilastollisesti syrjäiseen maaseutuun. Pirkanmaalla väkiluku on kasvanut nopeasti, mutta väestönkasvu on keskittynyt ensisijaisesti Tampereen seutukuntaan. (Pirkanmaan maaseutustrategia 2005–2015, 12–13) Väestötappiokunnat sijaitsevat pääasiassa maakunnan reuna-alueilla varsinaisilla maaseutualueilla. Ajanjaksolla 2000–2005 asukkaita menetti eniten Ylä-Pirkanmaan seutukunta. Väestön vähenemisen suurin selittäjä on syntyvyyttä suurempi kuolleisuus. Tyypillinen piirre Pirkanmaan kaikkien seutukuntien väestön ikärakenteessa on yli 65-vuotiaiden osuuden kasvu. Muutos on ollut usein nopeinta kauimpana Tampereesta sijaitsevissa maaseutuvaltaisissa kunnissa. Samoissa kunnissa on tyypillistä myös naisten ja lasten suhteellisen osuuden pieneneminen. (Manner-Suomen maaseudun..., 5) Kurun kunnan edustaja kuvailee kotikuntansa tilannetta näin:

No kyllähän Kuru on maantieteellisesti laaja ja sitten siellä on asukaslukuhävikkiä. -- Että tietenkin tänä päivänä, kun kunnilla on, varsinkin tuon tyyppisillä kunnilla kuin Kurulla, on aika isoja taloudellisia vaikeuksia, asukasluku laskee, terveydenhoitomenot kasvaa huimaa vauhtia ja sit oikeastaan tämmönen projektirahoitus on supistumassa, että niitä ei juuri saada, että ympärillä olevat

olosuhteet on varsin karut. Ja tuota sitten meillä, missä nyt nää arvokkaammat luontoalueet on, niin se on varsin harvaan asuttua, siellä on ehkä yks asukas per neliökilometri tai jotain vastaavaa. (Kurun kunnan edustaja)

Bruttokansantuote sekä väestö-, työllisyys- ja työttömyysmittarit osoittavat, että hyvinvointi on Suomessa alueellisesti keskittynyttä. Mikäli tasapainottavat toimenpiteet eivät onnistu muuttamaan kehityssuuntaa toiseksi, kärjistyvät alueiden väliset erot ennusteiden mukaan tulevaisuudessa. Metsätalous ja -teollisuus ovat Suomessa poikkeuksellisen merkittävässä asemassa. Vaikka Suomessa ei ole paljon peltopinta-alaa, maataloudella on elinkeinoelämässä ja yhteiskunnassa keskeinen asema. EU-jäsenyyden aikana maatilojen määrä on kuitenkin vähentynyt ja tilakoko kasvanut. Maataloudessa tapahtunut rakennemuutos sekä maan sisäinen muuttoliike ovat olennaisesti vaikuttaneet maaseudun kehittämisedellytyksiin suuressa osassa maata. Maaseudun kehittämisessä kohdataan väestörakenteeseen ja sen muutokseen liittyviä haasteita, ja harva asutus sekä muut erityisolot vaativat eri politiikkalohkojen yhteen sovittamista, jotta maaseudun elinvoiman ja maaseutu ympäristön säilyttäminen olisi mahdollista. Vaikka maaseudun elinkeinorakenne on viime vuosina monipuolistunut, työpaikat ovat kuitenkin vähentyneet muun muassa maa- ja metsätalouden tuottavuuden kasvun seurauksena. Vain hieman yli 30 prosenttia työpaikoista sijaitsee kaupunkien läheisellä maaseudulla, ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla. (Maa- ja metsätalousministeriö 2006, 4–10) Pirkanmaalla työpaikkaomavaraisuus¹ on Tampereen seutukuntaa lukuun ottamatta kaikissa seutukunnissa alle sata, joten maaseudulta käydään usein töissä keskuksissa. Vanheneva väestö ja kuntatalouden ongelmat aiheuttavat maaseutualueille paineita, sillä maatalousyrittäminen on muuttunut yhä vaativammaksi yritys-koon kasvaessa ja yritystoiminnan monialaistuessa. (Manner-Suomen maaseudun..., 16)

Työllisyyden kasvun perustana maaseudulla on yrittäjyys, ja noin 40 prosenttia Suomen yrityksistä sijaitseekin maaseudulla. Maaseudun yrittäjyys on kuitenkin pienyritysvaltaista, ja yritys toimii yleensä maatilan yhteydessä. Palvelualan yrittäjyys on kasvanut maaseudulla, ja uusia työtilaisuuksia syntyy erityisesti maaseutu- ja luontomatkailusta sekä hyvinvointi- ja hoivapalveluista ja kulttuuripalveluista. Koska useimmat maaseudun palveluelinkeinoista ovat riippuvaisia yrittäjän monipuolisista taidoista ja taidoista, verkostoitumisella ja koulutuksella on

---

¹ Työpaikkaomavaraisuudella kuvataan kunnan tai muulla alueella sijaitsevien työpaikkojen lukumäärää suhteessa alueella asuvaan työlliseen työvoimaan. Koska työpaikkojen lukumäärää mitataan kunnassa työssä käyvän työllisen työvoiman määrällä, työpaikkaomavaraisuus kertoo alueella työssäkäyvien ja alueella asuvan työllisen työvoiman määrän välisen suhteen. Mikäli työpaikkaomavaraisuus ylittää 100 prosenttia, alueella on enemmän työpaikkoja kuin alueella asuvaa työllistä työvoimaa. Mikäli työpaikkaomavaraisuus on alle 100 prosenttia, tilanne on päinvastainen. Työllisessä työvoimassa huomioidaan ne 15–74 -vuotiaat henkilöt, jotka ovat vuoden viimeisellä viikolla tehneet vähintään tunnin ansiotyötä. Lisäksi työlliseen työvoimaan kuuluvat alle 3 kk lomautetut henkilöt sekä esimerkiksi loman tai sairauden vuoksi tilapäisesti töistä poissa olleet henkilöt. (Virsta)

keskeinen merkitys. (Maa- ja metsätalousministeriö 2006, 5) Hallituksen maaseutu- ja työvoimapolitiikassa painopiste on entistä enemmän tulevaisuuden aloissa, sillä maaseutua on mahdotonta pitää elinvoimaisena ilman maaseudun monipuolistuvaa elinkeinorakennetta. Kasvavia palvelualoja ovat hyvinvointi- ja hoivapalveluiden ohella matkailu-, luonto-, maisema- ja kulttuuripalvelut. Työelämästä on tullut entistä yrittäjämäisempää, ja palkkatyön sekä yrittämisen yhteensovittaminen onkin keskeinen haaste. Yrittäjyydellä on osansa yhä useampien ihmisten työuralla sivutoimisuutena, päätoimisuutena tai limittäin palkkatyön rinnalla. Yrittäjyys auttaa hankkimaan toimeentuloa maaseudun sirpaleisista töistä. Hallituksen elinkeinopolitiikassa huomioidaan maaseudun pienyritystoiminta ja uusien yritysideoiden hyödyntämiseksi suunnataan resursseja. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, 18)

Matkailun merkitys kasvavana elinkeinona korostuu Suomen maaseutumaisimmilla alueilla, sillä sen mahdollisuuksia hyödyntämällä voidaan luoda tuhansia uusia ja paikallisia työpaikkoja. Matkailu elinkeinona nähdään suunnannäyttäjänä maaseudun uudelle elinkeinolliselle roolille eli palvelujen maaseudulle. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, 20) Puistonjohtaja arvelee, että myös Seitsemisen ympäryskuntia kiinnostaa erityisesti kansallispuistomatkailusta saatavat taloudelliset hyödyt:

No ehkä näitä kuntia ja kaupunkeja kiinnostaa, en tiedä voiko sanoa eniten, mutta mä luulen, että nää kytkökset elinkeinoelämään kiinnostaa heitä eniten. Tietysti onhan kansallispuistolla tietty brändi ja tunnettuus, että se tuo sellaisen myönteisen imagon. -- Mutta se mikä niitä kiinnostaa on se, että sitä kautta tulis työpaikkoja ja sitten rahaa, matkailijat jättäis rahaa ja sitten yritystoiminnalle tulis edellytyksiä, että se varmaan on päällimmäisenä. (Puistonjohtaja)

Valtakunnallisessa matkailustrategiassa todetaan, että matkailun merkitystä lisää alan paikkasidonnaisuus eli se, ettei matkailualan työpaikkoja ole mahdollista siirtää ulkomaille tai muille paikkakunnille. Lisäksi matkailu pysyy työvoimavaltaisena myös teknologian lisääntyessä ja saa aikaan erilaisia kerrannaisvaikutuksia elintarviketeollisuuden ja rakennusteollisuuden kaltaisille muille elinkeinoille. Matkailun kasvupotentiaali nähdään lähes rajattomana, koska matkailu kasvaa jatkuvasti ja Suomen osuus kansainvälisestä matkailusta on toistaiseksi vähäinen. Maaseudun autioituminen on kuitenkin uhka, koska se heikentää sekä monien matkailuyritysten että matkailijoiden tarvitsemien perus- ja tukipalveluiden saatavuutta ja tasoa. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, 9, 16) Maaseudun kannalta valtakunnallisen matkailustrategian teemapohjaisten tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen tähtäävä painopistealue on merkittävä. Tarkoitus on keskittyä etenkin lihasvoimalla liikkumiseen perustuvien teema- ja aktiveettituotteiden verkostomaiseen kehittämiseen. Sekä maaseudulla asumisessa että matkailussa

hyödynnetään puhdasta luontoa ja kulttuuriympäristöä maaseudun hyvinvointiin ja vetovoimaan vaikuttavana tekijänä. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, 20)

Vaikka syrjäseudut ovat keskuksia epäedullisemmässä asemassa monien taloudellisten ja sosiaalisten tekijöidensä puolesta, niillä on kuitenkin eräs sellainen piirre, joka herättää kiinnostusta matkailun kehittämisen kohteena. Syrjäseuduilta nimittäin löytyy keskuksia todennäköisemmin matkailijoiden arvostamaa, koskemattomana säilynyttä luonnonympäristöä. Lisäksi syrjäseutuihin liittyy sellaisia maisemallisia arvoja, jotka ovat matkailun vetovoimatekijä sekä yksi perusta matkailun edistämiseksi. Luontomatkailun näkökulmasta onkin mahdollista nähdä syrjäseudut ennemmin keskuksina kuin periferiana. (Leinonen ym. 2008, 36) Vapaa-ajan asunnoista ja kesämökeistä on tullut viime vuosina yhä suosittumia, mikä on kasvattanut niiden merkitystä syrjäseutujen taloudelle. Mökkirakentamisesta ja -huollosta seuraa uusia työtilaisuuksia rakennus- ja kiinteistöhoitoaloille, ja vapaa-ajan asukkaat lisäävät alueen palveluiden kysyntää ja matkailutuloa, turvaavat infrastruktuurin tasoa sekä mahdollistavat uudenlaisten palveluiden ja tapahtumien kehittämisen myös matkailun sesonkiaikojen ulkopuolella. (Saarinen 2007, 52) Myös Kurussa on kiinnitetty huomiota mökkeilyyn tuomiin mahdollisuuksiin:

Me ollaan aikanaan tehty sellanen iso seitsemän vuotta kestänyt rantaosan yleiskaava ja sen alueen ympäristö on tullut kaavaan, joka mahdollistaa sitten loma-asuntojen rakentamisen, ei pelkästään yksittäisten vaan useampien, mutta niitä ei ole vielä syntynyt. Et siellä on tämmöset yleiset edellytykset olemassa sen kansallispuiston lähipiirissä. (Kurun kunnan edustaja)

Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman mukaan maaseudun kehittämisessä on hyödynnettävä olemassa olevia rakenteita sekä voimistettava elinvoimaisia kyliä ja muita taajamia. Kehittämissuunnitelmassa painotetaan, että luonnonmaisemaa ja kulttuuriympäristöä hyödynnetään Pirkanmaan maaseudun vetovoiman lisäämiseksi. Pirkanmaan matkailu tukeutuu lähes täysin Tampereen vetovoimaisuuteen, jota täydennetään maaseudun majoitus-, ruoka- ja kokouspalveluilla sekä harrastus- ja elämysaktiviteeteilla. Maaseutumatkailun harjoittajia ovat enimmäkseen mikroyritykset. Hanketoiminnalla pyritään esimerkiksi matkailupalveluiden tuottajien verkostoitumiseen keskenään ja veturiyritysten ympärille sekä tuotteistettujen tuotepakettien rakentamiseen eri matkailijasegmenteille. Matkailuyritykset ovat tärkeitä työpaikkojen luoja, koska ne voivat tarjota uusia työmahdollisuuksia etenkin nuorille ja naisille. Pirkanmaan kehitettäviin toimintoihin sisältyvät valittujen kärkituotteiden vahvistaminen esimerkiksi luontomatkailussa, kulttuurimatkailussa ja hyvinvointimatkailussa. (Manner-Suomen maaseudun..., 23–28)

Pirkanmaan maaseutustrategiassa maakunnan maaseudun vahvuuksiksi nähdään sijainnin ja vetovoimaisen keskuksen ohella ympäristö, puhdas luonto ja hyvät metsät, jotka metsätalouden ohella luovat mahdollisuuksia myös monikäytölle. Strategiassa arvioidaan, että matkailu on yksi eniten kasvavista toimialoista. Lisäksi todetaan, että kansallispuistot, kohtuulliset etäisyydet sekä Tampereen kokous- ja kongressiasiakkaat tukevat Pirkanmaan edellytyksiä luonto-, maaseutu- ja teemamatkailun kehittämiseen. Maaseutu hyötyy Tampereen tunnettuudesta, ja Pirkanmaan markkinointi tapahtuu yhteisen imagon alla maaseudun vetovoima huomioiden. Hyvin hoidettujen maisemien ja kulttuuriympäristöjen imagotekijä on Pirkanmaalla tunnustettu. (Pirkanmaan maaseutustrategia 2005–2015, 15–28) Kansallispuiston mielletään edistävän paikan tunnettavuutta, arvostusta sekä vetovoimaisuutta. Kansallispuistojen näkeminen etenkin taantuvien seutujen aluekehittämisen välineenä vastaa kansainvälistä kehitystä, sillä esimerkiksi monissa Euroopan maissa suojelualueet ovat muuttuneet aikaisempaa innovatiivisemmiksi ja dynaamisemmiksi. (Puhakka & Rytteri 2008, 133) Petäjistön ja Selbyn (2009, 19) Seitsemisen alueen kuntien avainhenkilöiden näkemyksiä koskevan tutkimuksen mukaan yli puolet vastanneista näki kansallispuiston erittäin tärkeäksi elementiksi kunnan identiteetin kannalta. Vastausten perusteella kansallispuiston tuomista hyödyistä neljännes liittyi alueen tunnettuuteen ja imagoon. Haastateltavat näkivät kansallispuiston ja sen herättämät mielikuvat matkailun markkinointivalttina:

Mutta jos se ois vaan, että meillä olis joku muu alue, mikä olis aika kiva eikä mitään majoitusta, niin kyllä se sana kansallispuisto, se on jo sellainen itseisarvo, että se ympärille on paljon helpompi rakentaa näitä oheispalveluja. (Kurun kunnan edustaja)

Joo, kansallispuiston käsite on se mikä tunnetaan ja tiedetään käsitteenä, että siitä turisti hiffaa, mistä on kyse, että sillä sitä ehkä kannattaa myydä ja sit kyllä tosi on se, että ulkomaan turistit tulee Suomeen pääasiassa luonnon perässä. Tää on ihan fakta, kaikki tutkimukset kertoo tän. Ja siitähän meidän on lähdettäväkin, kun me lähdetään matkailua markkinoimaan ulkomaille. Kotimaassa tulee sitten nää muutkin arvot mukaan, mut ulkomailla luonto on se, mikä edellä mennään, koko Suomi tulee menemään. -- Ja sen takia tää Seitsemisen aluekin on erittäin arvokas alue meille, että siellä se luonto on suurta ja todellista, no kyllä se Tampereellakin todellista on, mutta se jää aika pieneksi nää meidän omat palvelut tässä. Lähinnä se luonto jää tohon järvimatkailuun. Ja sitten Seitsemisen alueelta löytyy paljon muutakin. (GoTampereen edustaja)

Kauppila (2004b, 182) on matkailun ja aluekehityksen välistä suhdetta tutkiessaan todennut, ettei pelkästään matkailun kehittyminen ole riittänyt lopettamaan maaseutualueiden taantumiskierrettä. Myös Kurun kunnan edustaa on pohtinut matkailun kehittymiseen liittyviä riskejä ja ongelmia:

Et se, että matkailuun voi uhrata miljoonia ja siltikään ei ole tulosta siitä. -- Et onhan semmosia yltiöpäisiä, minun mielestäni sellaisia jalat maanpinnan yläpuolella ideoita

vaikka kuinka paljon, mutta kenellä on mahdollisuuksia. -- Ja kyllähän näissä kansallispuistoissa voi kärjekkäästi sanoa, että kun osa odottaa rahaa, että sieltä jäis työpaikkoja ja bensanmyyntiä, niin mitä turisti jättää, on roskat. Et kyllähän siinäkin pieni riski. (Kurun kunnan edustaja)

Matkailun edistäminen syrjäseuduilla ei ole ongelmaton, koska esimerkiksi yksipuolinen aluetalous ja alhainen innovatiivisuus vaikeuttavat kehitystyötä (Hall & Boyd 2005, 4–6). Lisäksi kaikki matkailun vaikutukset paikallistasolle eivät ole myönteisiä (Leinonen ym. 2008a, 38). Toisaalta matkailutyöpaikkoihin voidaan palkata ulkopaikkakuntalaisia, toisaalta paikallisväestö ei välttämättä ole edes kiinnostunut suhteellisen matalapalkkaisista matkailun palvelutyöpaikoista (Godfrey & Clarke 2000, 19–20). Myös kausiluonteisuus aiheuttaa ongelmia, sillä vireimpänä sesonkiaikana voidaan joutua työvoimapulan vuoksi palkkaamaan ulkopaikkakuntalaisia tekijöitä ja toisaalta matalasesongin aikaan voi esiintyä kausityöttömyyttä (Mathieson & Wall 1992, 88–89). Sopimukseton yrittää kertoo yrityksensä työllistämismahdollisuuksista ja toteaa, että vakituisten työntekijöiden palkkaaminen on haastavaa, vaikka kausi- ja keikkatyötä onkin tarjolla paljon.

K: Montako henkeä yrityksessä työskentelee?

V: Vaihtelevasti. Perusporukka on tällä hetkellä siis ympäri vuoden kokoaikaisesti kaksi, minä ja mieheni. -- Sitten meillä on yks vakituinen keikkailija -- on nyt ollut meillä varmaan neljä vuotta jo. Ja sitten meillä on vaihteleva määrä harjoittelijoita ja noita keikkailijoita, että jos on monta tilaisuutta päällekkäin tai jos on joku iso tilaisuus, niin mä helposti saan kymmenenkin ihmistä niistä omista keikkailijoista. Ja sitten kun me tehdään yhteistyötä muitten pienten yritysten kanssa, niin sitten se väkijoukko on isompi. -- Mutta vakituista työtä ei pystytä, vakituksia työntekijöitä meillä on ollut kolme perheen ulkopuolista ja siinä oli yksi liikaa meidän tulomäärällä, liikevaihdolla, niin ei pystynyt. (Sopimukseton yrittäjä)

Monet eri tekijät vaikuttavat siihen, kuinka paljon maaseudun paikallisille asukkaille on hyötyä suojelualueille suuntautuvasta luontomatkailusta sekä siihen liittyvästä matkailupalveluiden kysynnästä. Ensinnäkin on tunnistettava yritysmahdollisuudet, joita matkailupalvelujen mahdollisesta kysynnästä syntyy. Yritysmahdollisuuksien hyödyntämiseen vaikuttaa suojelualueiden asukkaiden, potentiaalisten yrittäjien sekä päättäjien myönteinen tai kielteinen suhtautuminen yrittäjyyteen, sillä asenteet voivat edistää tai jarruttaa yrittämistä. Kävijävirta luo perustan kansallispuistoseudun matkailupalvelujen kysynnälle, ja kävijävirtaan on vaikutusta kansallispuistojen hoidolla sekä palvelutarjonnan rakentamisella. (Selby ym. 2010, 6–7)

Metsähallituksen luontopalvelut tuottaa järjestelmällistä tietoa kansallispuistojen kävijämääristä, kävijöiden näkemyksistä sekä paikallistaloudellisista vaikutuksista. Suurin osa Suomessa tehdystä kansallispuistojen matkailua ja aluetaloudellisia vaikutuksia tarkastelevasta tutkimuksesta koskee lähes poikkeuksetta Pohjois-Suomea, mutta Pohjois-Suomen ja Etelä-Suomen tilanteet sekä

matkailun että suojelualueiden suhteen eroavat suuresti toisistaan. Siksi Metsäntutkimuslaitos on aloittanut Suojelualueet ja maaseudun elinvoimaisuus -tutkimushankkeen. Metsähallitus ja Metsäntutkimuslaitos ovat yhteistyössä kehittäneet kansallispuistojen paikallistaloudellisia vaikutuksia seuraavan menetelmän. (Selby ym. 2010, 9) Sovelluksen mallina on amerikkalainen kansallispuistojen paikallistaloudellisten vaikutusten arviointiin kehitetty Money Generation Model 2 (MGM2) (Metsäntutkimuslaitos 2010). Myös erikoissuunnittelija toteaa, että paikallistaloudellisten vaikutusten arviointi on noussut tärkeäksi kysymykseksi.

Ja sitten se paikallistaloudellisten vaikutusten arviointi, siitä on tänä vuonna kehittämishanke menossa. -- Semmoista Paavo-sovellusta paikallistaloudellisten vaikutusten arviointiin. Siinä on sellainen Money Generation Model tuolla verkossa vapaasti käytettävissä. Siihen on nyt panostettu, se on nähty tärkeäksi nyt, se puoli tulee, se taloudellinen puoli, kävijöiden alueelle tuoma taloudellinen sykäysvaikutus, se saadaan jatkossa paremmin. (Erikoissuunnittelija)

Menetelmän perustana ovat alueiden käyntikertatiedot, kävijöiden rahankäyttö sekä kertoimet, jotka kuvaavat rahan kiertämistä paikallistaloudessa. Tuloksia tarkasteltaessa on muistettava, että laskelmat ovat ensimmäisiä arvioita, joita tarkennetaan jatkossa alueiden kävijätutkimustietojen perusteella. Lisäksi menetelmällä laskettuihin vaikutuksiin sisältyvät vain kohteissa vierailneiden kävijöiden rahankäytöstä alueelle syntyneet rahavirrat sekä niihin liittyvät työpaikat, joten tulokset eivät kuvaa kohdealueen kokonaisarvoa. Mikäli olisi mahdollista mitata samalla tavoin kansallispuistojen muitakin hyötyjä ja huomioida myös esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden säilyminen, vaikutukset olisivat huomattavasti suurempia. (Metsähallitus 2009b, 1)

Kansallispuistomatkoilijoiden rahankäytöstä seuraavat taloudelliset kokonaisvaikutukset ovat jaettavissa välittömiin, välillisiin sekä johdettuihin vaikutuksiin, joita mitataan esimerkiksi tuloina tai työllisyytenä. Välittömiä vaikutuksia ovat matkailijoiden ostot paikallisista yrityksistä. Välittömät vaikutukset kertautuvat välilliseksi, kun matkailijoita palveleet yritykset puolestaan ostavat saamallaan tuloilla palveluita ja tavaroita muilta paikallisilta yrityksiltä, jotka sitten hankinnoillaan jatkavat kerrannaisvaikutusten ketjua edelleen. Johdetuilla vaikutuksilla tarkoitetaan kotitalouksien paikallisilta yrityksiltä saadun palkka- ja yrittäjätulon kuluttamista paikallistaloudessa. (Bergström ym. 1990, 30, Vatanen ym. 2006, 444–445) Välittömät vaikutukset ovat sitä suurempia, mitä enemmän matkailijoita on ja mitä enemmän he käyttävät rahaa kohteessa. Välilliset vaikutukset tuloihin ja työpaikkoihin puolestaan kasvavat sitä mukaa, mitä enemmän luontomatkoilijoita palvelevat yritykset ostavat tuotteita ja palveluita muilta paikallisilta yrityksiltä. Mikäli tuotteita hankitaan muualta, seuraa vuotoa ulos alueelta, jolloin myös kerrannaisvaikutukset syntyvät muualla. (Huhtala ym. 2009, 287–288) Myös yksi haastattelemistani yrittäjistä on pohtinut

matkailun välittömiä ja välillisiä taloudellisia vaikutuksia ja pyrkii huomioimaan ne omassa toiminnassaan:

Sitten tietyllä tavalla siihen kestävyyyteen liittyy juuri se, että mä pyrin kun mä menen Ruovedelle, niin mä en suinkaan osta sinne Aallon leipomon leipää, vaikka se on hyvää, vaan Ruovedellä on -- aivan ihanaa ruisleipää myynnissä. Eli että mä suosin niitä paikallisia yrittäjiä ja sitä paikallista lähituotantoa ja haluan, että siitä tuotteesta, jos siitä rahaa on muille jaettavissa ja ostetaan jotakin, niin se tulee sille alueelle eikä jonnekin tänne Tampereelle. (Sopimukseton yrittäjä)

Vuoden 2008 kävijämääriin ja uusimpiin kävijätutkimustietoihin perustuen kansallispuistojen kävijöiden rahankäytön tulovaikutuksiksi arvioitiin yhteensä 70,1 miljoonaa euroa ja työllisyysvaikutuksiksi 839 henkilötyövuotta. Tulosten perusteella valtion kansallispuistoihin sijoittamat varat tulevat takaisin moninkertaisina paikallisena elinkeinotoimintana ja työpaikkoina. Vaikutuksissa on kuitenkin alueittain huomattavia eroja, mikä johtuu esimerkiksi käyntimääristä ja puistojen erilaisista luonteista. Kävijät eivät käytä lähivirkistyskohteissa yhtä paljon rahaa kuin sellaisissa, joissa he majoittuvat. Koska alueiden palvelutarjonta vaihtelee, myös rahankäyttömahdollisuudet vaihtelevat. (Metsähallitus 2009b, 5)

Huhtala ym. (2009) arvioi tapaustutkimuksessaan Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen kävijöiden rahankäytön vaikutuksia paikallistalouteen vuoden 2006 osalta. Tutkimusalueeksi eli paikallistaloudelliseksi vaikutusalueeksi määritettiin puistojen sijaintikunnat sekä sellaiset lähikunnat, joiden palveluita matkailijat hyödynsivät. Näitä kuntia olivat Kuru, Ikaalinen, Parkano, Ruovesi, Virrat ja Viljakkala. Paikallisten kävijöiden rahankäytön merkityksestä paikallistaloudellisten kerrannaisvaikutusten lähteenä on monenlaisia näkemyksiä. Yhden näkökulman mukaan paikalliset eivät lisää paikallistaloudessa kiertävän rahan määrää, mutta toisaalta voidaan ajatella, että paikallisten kulutus oman alueen puistossa on vaihtoehto muualle matkustamiselle, mikä vähentää paikallisen rahan vuotoa alueen ulkopuolelle. Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistoissa paikallisten asukkaiden osuus käynneistä on vain neljä prosenttia ja rahankäytöstä 4,5 prosenttia, joten heitä ei otettu huomioon tutkimusaineistossa. (Huhtala ym. 2009, 290–291)

Seitsemisen kansallispuistossa on ollut noin 40 000 kävijää vuodessa. Vuonna 2007 toteutetussa kävijätutkimuksessa vastaajia pyydettiin rahankäytön suhteen arvioimaan kulut koko matkan ajalta eli ei siis vain Seitsemisessä käytettyä summaa. Keskimäärin Seitsemisessä vierailut käytti matkaansa rahaa noin 87 euroa. Rahankäyttökysymyksen tuloksiin tosin vaikuttaa se, että henkilöautolla puistoon saapuneita kävijöitä pyydettiin ilmoittamaan matkansa

kokonaiskilometrimäärä, mutta osa vastanneista oli tulkinut kysymyksen väärin ja ilmoittanut vain matkan yhdensuuntaiset kilometrit. (Tunturi 2008a, 31) Kansallispuiston lähialueella keskimääräinen kävijä käyttää noin 23 euroa käyntiä kohden. Ulkomaalaiset kävijät kuluttavat Seitsemisen alueella huomattavasti enemmän rahaa kuin kotimaiset. Paikalliset asukkaat kuluttavat vähiten. (Rouvala & Peltonen 2008, 23). Vuonna 2006 tehdyn tutkimuksen mukaan kävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset Seitsemisen kansallispuistossa olivat seuraavanlaiset: kokonaistulovaikutus oli 1,3 miljoonaa euroa ja kokonaistyöllisyysvaikutus 16 henkilötyövuotta (Metsähallitus 2009b, 10). Seitsemisen kansallispuistomatkailun vaikutukset paikallistalouteen ovat vähäiset verrattuna sen tuotokseen ja työllisten määrään (Huhtala ym. 2009, 293). Esimerkiksi Linnasaaren kansallispuistossa on vähemmän kävijöitä kuin Seitsemisessä, mutta yksittäiset kävijät jättävät siellä alueelle enemmän rahaa, mikä voi johtua Seitsemisen lähialueita paremmasta palveluinfrastruktuurista (Petäjäistö ym. 2009, 147–148).

Metsähallituksesta muistutetaan, etteivät toteutuneita rahavirtoja ja niihin liittyviä työpaikkoja kuvaavat vaikutusarviot sovi sellaisenaan käytettäväksi uusien investointien arviointiin, vaan investointien mahdollinen vaikutus kävijämääriin on arvioitava tapauskohtaisesti (Metsähallitus 2009b, 6). Lisäksi on muistettava, että kävijöiden määrä kansallispuistoissa on ainoastaan yksi taloudellisten vaikutusten osatekijä. Keskeistä olisikin huomioida, miten kävijöiden rahankäyttö voitaisiin ohjata puistoja ympäröiviin maaseutumaisiin kuntiin ja millaisia puiston ominaisuuksien sekä palvelurakenteen tulisi olla, jotta ne tukisivat paikallisten palveluiden käyttöä. (Puustinen ym. 2007, 172)

Luontomatkailusuunnitelmassa pidetään kävijämäärien kasvattamista tärkeämpänä viiptymän lisäämistä, mihin pyritään lisäämällä yrittäjien palveluiden käyttöä sekä nimenomaan palveluja käyttäviä asiakkaita. Kokonaisviiptymää seurataan kävijätutkimusten, kävijämääräseurannan sekä yritystutkimuksen tietojen perusteella. Pyrkimyksenä on kasvattaa kävijöiden kokonaisviiptymää noin 10 prosenttia nykyarvosta. Metsähallitus teki keväällä 2008 tiedustelun, jonka perusteella Kurun majoituskapasiteetti on noin 200 vuodepaikkaa ympärivuotisesti. Kesäaikaan majoituspaikkoja tulee noin kolmannes lisää. Ikaalisissa puolestaan majoitusta on tarjolla noin 2400 henkilölle. Villin Pohjolan kokemusten perusteella alueella olisi kysyntää jopa nykyistä suuremmalle majoituskapasiteetille. Villin Pohjolan kämpissä on majoitusmahdollisuus noin 85 henkilölle ympärivuotisesti. Kämpin käyttöaste on Seitsemisen-Helvetinjärven alueella ollut vuoden 2007 marras-huhtikuussa 20 prosenttia ja touko-lokakuussa 50 prosenttia, joten kysyntä on suurimmillaan maan ollessa sulaa. Sekä Villin Pohjolan asiakaskunta että kohteet ovat erähenkisiä,

joskin Jaulin kämpällä on sähkölämmitys. (Rouvala & Peltonen 2008, 34–38, 47) Haastatteluissa nousi esille, että viipymän kasvattaminen edellyttäisi Metsähallituksen kämppiä korkeatasoisempaa majoitusta, jolloin yöpyjiä voisi riittää myös vuoden ympäri:

Mutta Metsähallituksen kämpähän, niissä ei ole sähköä kuin tuossa Jaulissa on sähkö täällä, että mulla on sähkö ja vesi ja lämpö täällä, että tää on sillain kysytty talvellakin mulla. Mutta nää muut kämpät, kun ne on kylmiä sitten, niin ei niissä sitten ihan kauheesti oo talvella vuokraajia Metsähallituksen kämpissä. (Sopimusyrittäjä)

Just tämmöstä isompina puutteina on se, ettei siellä ole tämmöstä majoituspalvelua riittävästi, joka sen nyt sitten jättäis. Majoituspalvelut, nämä yöpymiset ja ravintolapalvelut, niistä se liikevaihto tulee. Että kansallispuistoon saa mennä ilmaiseksi eikä siellä mistään pidä mitään maksaa. -- Ja Metsähallituksen majoitukset on sellaisia, että siellä ei ole sähköä eikä vettä, ja nykyäänhän ihmiset vaatii hyvin korkeatasoista majoitusta. -- Kyl mä itse uskon, että pitkällä aikajaksolla se kehittyy ja sinne tulee sitä, sanotaan nyt näin, kaks–kolmekymmentä korkeatasoista mökkiä ja siitä se lähtee ja sen ei tarvi silti sitä luontoo pilata. (Kurun kunnan edustaja)

Luontomatkailusuunnitelman mukaan Seitsemisessä on tarkoituksena seurata kävijätutkimusten sekä paikallistaloudellisia vaikutuksia koskevien tutkimusten perusteella rahamäärää, jonka asiakkaat jättävät paikallistalouteen. Alueella tavoitellaan 15 prosenttia nykyistä suurempia paikallistaloudellisia vaikutuksia vuonna 2015. (Rouvala & Peltonen 2008, 47)

Yritysyhteistyötä koskevat tavoitteet

Luontomatkailusuunnitelmassa todetaan, että alueen taloutta ja työllisyyttä on mahdollista edistää tiivistämällä yrittäjäyhteistyötä, lisäämällä alueen tunnettuutta sekä tuomalla paremmin esille alueella ja sen ympäristössä tarjolla olevia palveluita. Tähän pyritään muun muassa lisäämällä luontomatkailuyrittäjäsopimusten määrää. Metsähallituksella oli toiveena, että luontomatkailusuunnitelmahankkeessa kehittyisi luontomatkailuyrittäjien kanssa sellainen yhteistyö, joka edistäisi yrittäjien halukkuutta luontomatkailun yhteistyösopimusten tekoon Metsähallituksen kanssa. Mikäli alueen luontomatkailuyrittäjät verkostoituvat ja muodostavat palveluketjuja Tampereen vetovoimaa hyödyntäen, Seitsemisen-Helvetinjärven tunnettuus ja matkailun aluetaloudelliset vaikutukset kasvavat. Alueelle toivotaan ympärivuotisia palveluja esimerkiksi maaseudun elinvoimaisuuden turvaamiseksi. Profiloituneet ja laadukkaat palvelut edesauttavat pysyvien asiakkuuksien saamisessa. (Rouvala & Peltonen 2008, 38, 47)

Luontopalveluiden tavoitteita yritysyhteistyölle on linjattu muun muassa ministeriöiden tulosohtaussojimuksissa ja Metsähallituksen omilla suunnitelmissa (Metsähallitus 2007b, 6). Myös

yksi valtakunnallisen matkailustrategian toimenpideohjelman kehittämistavoitteista on virkistyskäytössä olevilla valtion mailla tapahtuvan yritystoiminnan pelisääntöjen selkeyttäminen toimintaedellytysten parantamiseksi. Suomen heikkouksiksi nimetään matkailun toimijakentän heterogeenisuus, minkä seurauksena verkostomaisesti syntyneitä tuotekokonaisuuksia ja -paketteja ei ole tarjolla riittävästi. Jotta voitaisiin hyödyntää vuodenaikoja ja luonnon eri elementtejä sekä kulttuuriperintöä entistä paremmin, tulisi tehdä tuotekehitystyötä. Esimerkiksi ympärivuotista luonnon monimuotoisuutta ei strategian mukaan ole vielä hyödynnetty tuotteistamisessa täysimääräisesti. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, 15, 63) GoTampereen edustaja puhuu haastattelussa yrittäjien verkostoitumisesta, mikä auttaisi pieniä yrittäjiä tehostamaan toimintaansa ja kehittämään yhteistyössä erilaisia tuotepaketteja:

Ei sitä riittävästi, siinä on paljon tekemistä vielä. Joillakin alueilla se toimii ihan hyvin, että meillä on kyllä esimerkkejä siitä, että sitten kun on päästy sen kateuskynnyksen yli, niin sitten se alkaa toimia. Mut niin kauan kuin siinä on kyräilyä ja kateutta, kateellisia ihmisiä, niin se on yhteistyön este. -- Mut silloin kun ne tuottajat tuottaa semmosia palveluja, jotka ei kilpaile keskenään vaan täydentää toisiaan, niin silloin ei tuu tätä tilannetta. Et sen mä ymmärrän, et jos siellä on kaks mökkiyrittäjää niin silloin ne kilpailee samalla tuotteella. Mut jos siellä on kaks yrittäjää, yks kanoottiyrittäjä, yks opas, yks ruokapalvelujen tuottaja, niin silloinhan ne ei kukaan keskenään kilpaile ja silloin siitä syntyy tehokas ja toimiva klusteri, joka saa paljon hyvää aikaiseksi. Tältä pohjalta pitäis lähteä. (GoTampereen edustaja)

Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen lähistöllä toimiville yrityksille tehtiin vuonna 2006 yritystutkimus, jonka tavoitteena oli kartoittaa luontomatkailuyritysten toimintaa kansallispuistojen alueilla ja ympäristössä sekä toimijoiden tyytyväisyyttä kansallispuistoihin ja Metsähallitukseen. Seitsemisen alueella toimii joitakin yrityksiä ja yhdistyksiä, jotka hyödyntävät kansallispuiston matkailijavirtoja tai käyttävät omia asiakkaitaan kansallispuistoissa. Yritykset ovat keskittyneet etenkin majoitus-, ravitsemis-, kioskimyynti- ja lastenleireihin sekä nuorisotoimintaan liittyviin palveluihin. Lisäksi kansallispuistoa käyttävät muutamat elämysmatkailuyritykset, joiden varsinaiset toimipaikat sijaitsevat Tampereen ympäristössä. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet yritykset toimivat usealla toimialalla. Puolet ilmoittivat päätoimialakseen majoituspalvelut tai virkistys- ja viihdepalvelut. Muita päätoimialoja olivat esimerkiksi matkanjärjestäjä- ja matkaopaspalvelut tai kulttuuripalvelut. Suurimmassa osassa tutkimukseen osallistuneista yrityksistä oli vakituisesti yksi tai kaksi kokopäiväistä työntekijää. Vakituksia osa-aikaisia työntekijöitä oli keskimäärin kaksi. Joillakin yrityksillä oli myös määräaikaista työntekijöitä, joiden määrä vaihteli yhdestä kahteenkymmeneen henkilöön. (Tunturi 2008b, 7–20)

Seitsemisen kansallispuiston kävijämäärien perusteella luontomatkailuyritykset voisivat hyödyntää kävijävirtoja enemmän (Tunturi 2008b, 9). Myös Seitsemisen alueen päättäjät olivat sitä mieltä, etteivät yrittäjät osaa hyödyntää omaa kansallispuistoaan erityisen hyvin (Petäjistö & Selby 2009, 22). Toisaalta kävijätutkimusten perusteella useimmat kansallispuistossa vierailevat ovat omatoimisia virkistyskäyttäjiä eivätkä erityisemmin hyödynnä yritysten maksullisia palveluita. Yritysten kansallispuistojen aluetta käyttäneet asiakkaat olivat kuluneen vuoden aikana olleet pääsääntöisesti suomalaisia ja suurimmaksi osaksi yritysasiakkaita, joita oli noin viidennes. Yritysasiakkaisiin laskettiin tutkimuksessa myös koululais- ja leirikouluryhmät. Seitsemisen osalta yritystutkimukseen vastanneista 13 yrityksestä kahdeksan oli käyttänyt aluetta liiketoiminnassaan kuluneen vuoden aikana. Neljännes yrityksistä katsoi alueen merkinneen yritystoiminnalleen erittäin paljon, toinen neljännes keskinkertaisesti ja loput olivat sitä mieltä, että Seitsemisellä oli ollut melko vähän merkitystä heidän yritykselleen. Kolme neljäsosaa Seitsemistä käyttäneistä yrityksistä arvioi käyttäneensä aluetta sesonkiaikoina vähemmän kuin kerran kuukaudessa. Yrityksistä 75 prosenttia suunnitteli käyttävänsä aluetta myös seuraavan vuoden aikana erittäin todennäköisesti. Kevät ja loppukesä sekä alkusyksy ovat yrityksille vilkkaimpia kausia kansallispuistossa, sillä eniten aluetta käyttäneitä asiakkaita oli elokuussa sekä touko- ja syyskuussa. Alku- ja loppuvuosi ovat ajoista kaikkein hiljaisimpia. (Tunturi 2008b, 9–17, 21–22) Haastattelemani yrittäjät kertoivat Seitsemisen kansallispuiston käytöstään sekä sesonkiajoista näin:

K: Kuinka usein aluetta käytetään?

V: Se on vähentynyt. Silloin kun me aloitettiin ja oli olemassa Ruoveden matkailu oy, joka selkeästi markkinoi sitä ja vielä silloinkin, kun oli Vihreä Sydän matkailuosakeyhtiö, joka selkeästi markkinoi ja teki tunnetuksi Helvetinjärveä ja Seitsemistä, niin sinne yritykset halus enemmän. Mutta Metsähallitus, kun se homma jäi pelkästään Metsähallituksen varaan, niin Metsähallitushan ei juurikaan markkinoi. Villi Pohjola jonkin verran, mutta ei näitä, ei Seitsemistä ja Helvetinjärveä, ei niitä missään markkinoida, ei kukaan oikeastaan. -- Eli siis mä käytän hyvin vähän, kysymykseen suora vastaus, hyvin vähän, no tänä vuonnakin varmaan ihan yhden käden sormilla lasketun, kun mä olen käynyt Helvetinjärvellä ja Seitsemisessä. (Sopimukseton yrittäjä)

No meillähän käy hajanaisesti, ei tämä ole mikään tämmöinen säännöllinen, mihin hirvesti väkeä tulee. Meillähän käy nimenomaan Seitsemisten kävijöitä, suurin osa meidän asiakkaista. Ja syksy ja kevät on hyvää patikointi- ja luonnossa retkeilyn aikaa. Silloin kysytään juuri sitten. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Kansallispuistoalueen matkailun tulevaisuutta arvioidessaan vastaajat suhtautuivat matkailun kasvamiseen myönteisesti, sillä yli puolet uskoi alueen matkailun kasvavan jonkin verran ja 14 prosenttia merkittävästi. Vajaa kolmannes ajatteli alueen matkailun pysyvän entisellään. Yritykset uskoivat, että asiakaskunta kansainvälistyy tulevaisuudessa selvästi nykytilanteeseen verrattuna.

Lisäksi yritysasiakkaiden määrän arvioitiin kasvavan. Melkein puolet yrityksistä oli sitä mieltä, että Seitsemisen merkitsee heidän yritystoiminnalleen jatkossa melko paljon tai erittäin paljon eli Seitsemisen merkitys yrityksille siis kasvaisi nykytilanteeseen verrattuna. (Tunturi 2008b, 43)

Kysymykseen yhteistyöstä muiden yritysten kanssa suurin osa vastasi tekevänsä joko melko vähän tai ei ollenkaan yhteistyötä. Vaikka yritykset vastasivat melko myönteisesti yhteistyön määrän lisäämiseen, vain pieni osa ilmoitti todennäköisesti lisäävänsä yhteistyötä. Kuitenkin kolme neljänestä oli sitä mieltä, että yhteistyön tekeminen on joko erittäin hyvä tai melko hyvä asia, joka auttaa yritystä menestymään. Yhteistyötä tehtiin kyselyhetkellä erityisesti ruokapalveluihin, majoitukseen, kalustoon ja ohjelmapalveluihin liittyen. Yleisin yhteistyön muoto oli alihankkijuus. Neljäs kyselyyn vastanneista oli voinut erikoistua muiden yritysten toiminnan ansiosta. (Tunturi 2008b, 36–37) Sopimukseton yrittäjä toteaa, etteivät kansallispuistoalueen yrittäjät vielä tunne toisiaan kovin hyvin. Lisäksi hän on sitä mieltä, että kävijämäärä saataisiin kasvamaan, mikäli yhteistyötä tehtäisiin enemmän ja alueelle luotaisiin yhdessä asiakkaita houkutteleva imago. Myös Kurun kunnan edustaja painottaa kansallispuistojen profiloitumisen tärkeyttä, joskin epäilee, ettei kansallispuistojen markkinoiminen miellyttäisi kaikkia käyttäjäryhmiä.

K: Miten hyvin yritykset tuntee alueen muita yrityksiä?

V: No mä oon huomannut, että ei ne kauheen hyvin tunne. -- Siis se on just tää suutarin lapsi -efekti, että tunnetaan Lapin kohteet paremmin, mutta niitä naapureita ei kovinkaan hyvin. (Sopimukseton yrittäjä)

K: Tarvitaanko enemmän yhteistyötä?

V: No ilman muuta. Siis mä en usko, että me saadaan se kävijämäärä millään muulla konstilla lisääntymään kuin sillä yhteistyöllä. -- Semmoisella, että luodaan sellainen tietyllä tavalla tän alueen yritysten, luontomatkailuyritysten sellainen vahva oma imago, semmoinen luonto jotenkin että asiakkaille olis selvää, että kun mä meen sinne alueelle, niin mä löydän sieltä majoitusta, koska siellä on, siellä on niitä hieman erikoisia, mutta joka tapauksessa majapaikkoja, siis mökkejä. Sinne mahtuis paljon enemmän porukkaa kuin mitä siellä käy niin majoittumaankin. Mutta kauheen moni käy siellä vain päiväseltään, kun ne ajattelee ei täällä, ei tänne, ei täältä mitään saa majoitusta. (Sopimukseton yrittäjä)

Näissä on tärkeä, näissä kansallispuistoissa, että ne pystyis profiloitumaan, että minkä tyyppisiä kukin on ja sitä lähteä sitä viemään eteenpäin. Ja semmonen, että kansallispuistothan ovat niin sanotusti hissukseen. Että jos ne rupeisivat vaikka mainostamaan ja markkinoimaan, niin se ryhmä, joka ei halua, että kukaan tulee vastaan. (Kurun kunnan edustaja)

Sopimukseton yrittäjä kuvailee myös, miksi yhteistyön tekeminen yritysten kesken on välillä vaikeaa, vaikka sitä pitäisikin tehdä. Hän toteaa, että kaikkein tuottavinta on kuitenkin toimia vain

oman yrityksen palveluihin nojaten, jolloin palveluiden hinnoittelu ja niistä laskuttaminen on helpompaa:

Sitten näistä retkistä kaikkein tuottavimpia ja parhaimpia juttuja on ihan ne, joissa on vaan meidän palvelut. Että mulla on joku aktiviteetti ja yksi lasku selkeä. -- Heti kun on sellainen monimutkainen marginaaliverotettava ostopalvelua sieltä ja ostopalvelua täältä, niin kate on pienempi. -- Ja siitä, vaikka se on aika työllistävää, kun mä pistän yhteen bussikuljetusta ja ateriaa ja saunaa, niin se kate siitä, se... Siis ensinnäkin on paljon sellaisia yrittäjiä, majoitusyrityksiä taikka näitä maaseutumatkailuyrityksiä, jotka ei ymmärrä tätä nettohinta-bruttohinta -alennusta ollenkaan. Ne yrittää myydä mulle brutolla, että samaan hintaan kuin yksittäisasiakkaille. -- Ja sit jos se taas on niin, että se antaa mulle semmoisen aika korkean hinnan, niin mä en voi enää hirveästi pistää siihen päälle sitä omaa katetta omalle työlleni siinä, koska sit se kokonaiskustannus tulee niin suureksi, että mä tiedän, että se ei kuitenkaan mene läpi. Ja se silloin se on yhteistyön tekeminen on välillä kauhean vaikeata juurikin näistä syistä, että niin, juuri näistä syistä. (Sopimukseton yrittäjä)

Vaikka Seitsemisen ja Helvetinjärven alueella toimii useita matkailuyrittäjiä, luontomatkailusuunnitelman laatimiseen mennessä alueella oli tehty Metsähallituksen kanssa vain neljä yhteistyösopimusta. Tavoitteena on kasvattaa luontomatkailuyrittäjäsopimusten määrää Seitsemisen-Helvetinjärvi -alueella suunnitteluhetken neljästä vähintään viiteentoista. (Rouvala & Peltonen 2008, 47, 51) Puistonjohtaja kertoo Seitsemisen sopimusyrittäjistä:

Meillä on vain kolme varsinaista ja yks on semmosta kun on majoitusyrittäjiä ja sitä kahvionyrittäjä on meidän kanssa yhteistyössä. (Puistonjohtaja)

Metsähallituksen luontopalvelujen virkistyskäyttöprosessin ohjausryhmä teki vuonna 2006 toimeksiannon, jonka mukaan luontopalvelujen ja matkailuyritysten välistä yhteistyötä tulisi ohjeistaa ja järjestää myös yhteistyöhön liittyvää koulutusta. Tavoitteena olivat valtakunnallisesti yhdenmukaiset yhteistyösopimukset. Hyvän suunnittelun ja yrittäjäyhteistyön tavoitteena on osaltaan sovittaa yhteen suojelualueiden eri käyttömuotoja siten, että ne hyödyttävät paikallistaloutta ja työllisyyttä, mutta eivät kuitenkaan vaaranna virkistyskäytön edellytyksiä tai luonnonsuojelutavoitteita. Matkailualueen yhteistyö on luontopalveluille tärkeää, koska suojelualueiden kestävä käytön varmistaminen edellyttää luontopalveluilta aktiivista osallistumista matkailun kehittämiseen matkailualueella. Matkailun painopistealueille laadittavat luontomatkailusuunnitelmat ovat keskeisessä roolissa Metsähallituksen ja matkailuyritysten yhteistyön raamittamisessa. Luontomatkailusuunnitelmassa määritellyt tavoitteet, periaatteet ja menetelmät ohjaavat yhteistyötä. Suunnitelma toimii myös viestinnän työkaluna, ja se tulisi liittää yhteistyöyrityksille luovutettavaan sopimuspakettiin. Jotta luontomatkailun edistäminen onnistuisi, yhteistyön on oltava suunnitelmallista ja tavoitteiden ja vastuiden selkeästi linjattuja.

(Metsähallitus 2007b, 4–9) Erikoissuunnittelija kuvaa Metsähallituksen tavoitteita luontomatkailusuunnitelman taustalla ja yhteistyön tekemisessä seuraavasti:

No siis tämä näin justinsa, että kun me ei yksinään voida mitenkään turvata sitä luontomatkailun kestävyyttä alueilla tai hyväksyttävyyttä, että yhteistyössä on se voima. Niin luontomatkailusuunnitelman se tärkein tehtävä kuitenkin on saattaa ne, se on semmoinen liikkeelle paneva voima se ensimmäinen luontomatkailusuunnitelma, että syntyy niitä verkostoja ja yhteistyökuvioita. Meillä pitää olla se yhteinen ohje läpi valtakunnan, siinä on hirveästi vaihtelua tosiaan, millainen se alue on ja millaiset toimijat sinne on kehittynyt ympärille ja millaista toimintaa sinne halutaan kehittää. -- Meidän se päämotiivi tässä on ollut se, että matkailualue on the destination, ettei me olla puistossa autuaan tietämättömiä siitä, mitä ympärillä tapahtuu, kun se kuitenkin vaikuttaa puistoon. Ja että löydetäis ne puistoon sopivat toimijat, että kyllä meidän tehtävä myös on edistää luontomatkailua niissä puitteissa, mitä puisto tai suojelualue laajemmin mahdollistaa. (Erikoissuunnittelija)

Yhteistyön tavoitteet on tarkoitus asettaa aluekohtaisesti. Kaikkien yritysten kanssa ei kuitenkaan ole mahdollista päästä yhteistyösopimuksiin, jolloin käyttäjäoikeussopimukset tai luvat ovat mielekkäämpi tapa varmistaa luontomatkailun kestävyys. Yhtenäisten yritysyhteistyökäytäntöjen lisäksi luontopalvelujen pyrkimys on kohdella yrittäjiä tasapuolisesti eri puolilla maata. Tavoitteena on aktiivinen vuorovaikutus Metsähallituksen ja yrityksen välillä siten, että yhteistyöstä hyötyvät molemmat osapuolet. Yritysten saamat hyödyt liittyvät markkinointiin ja viestintään sekä asiakas- ja luontotietojen hyödyntämiseen toiminnassaan. Metsähallitus vastaa sopimusalueen luontorakenteiden hoidosta ja kunnosta sekä polttopuu- ja jätehuollosta. Lisäksi Metsähallitus laittaa yrityksen tiedot esille Luontoon.fi-sivustolleen, minkä seurauksena yhteistyöyritys voi saada kilpailuetua profiloitumalla muita yrityksiä voimakkaammin suojelualueeseen. Metsähallitus luovuttaa sopimusyrittäjälle vakiomuotoisia kävijätutkimusraportteja sekä vuosittaiset käyntimäärätiedot, järjestää yhteistyötilaisuuksia ja koulutusta sekä jakaa tietoa ja osallistaa sopimusyrittäjiä alueen kehittämisessä. Metsähallitus voi myös olla asiantuntijana mukana yritysten suunnittelualueille suuntautuvien palveluiden tuotekehityksessä ja auttaa tarpeen mukaan turvallisuusriskien kartoituksessa. (Metsähallitus 2007b, 9–12) Erikoissuunnittelija mainitsee yhteistyön palvelevan yrittäjiä markkinointihyötyjen ja tiedonvaihdon muodossa. Sopimusyrittäjä kokee suurimmaksi eduksi Metsähallituksen kautta saatavan näkyvyyden ja uudet asiakkaat:

Ja useimmat yrittäjät ovat lähteneet sen yhteistyösopimuksen rinnalle, koska siinä porkkanana sitten nettinäkyvyyttä, saa linkin Luontoon.fi -sivustolle ja muutenkin sitä tiedonvaihto on tiiviimpää. Heidät kutsutaan kaks kertaa vuodessa, tavoitteena on ainakin kaks kertaa vuodessa kauden alussa kauden lopussa palaveriin, että suunnitelmat ja sitten miten toteutui ja näiltä yhteistyöyrityksiltä pyydetään palautetta vuosittain. Meillä on semmoinen vakio palautelomake ja sit se palaute käsitellään ja kerrotaan näissä palavereissa, että miten. (Erikoissuunnittelija)

Kyllä siinä ihan on just näitten, Seitsemisen puiston infosta näitten asiakaspalvelijoiden aktiivisuus on ihan merkittävää. Että he mielellään ihan kasvotusten ja puhelimesta niin kun suosittaa. Että sillä on merkitystä, mutta totta kai sillä on merkitystä, että muutama vuosi on saatu tosiaan se linkki sinne Metsähallituksen sivuille Seitsemisen kohtaan, kun sieltä nyt haetaan palveluja ja majoitusta. -- Että se oli niin kauan kun sinne ei saanut mitään yhteystietoja, se oli selvä puute. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Metsähallituksen saamat hyödyt puolestaan liittyvät säännölliseen yrityspalautteeseen sekä luotettavaan tietoihin yrityksen toiminnasta ja sen asiakkaista. Lisäksi yrittäjien ja heidän asiakkaidensa tulee toimia suojelualueella ympäristövastuullisesti kestävä luontomatkailun periaatteiden mukaan. Yrityksen on myös vastattava tuotteen turvallisuudesta ja vakuutuksista sekä osallistuttava sopimukseen liittyvään koulutukseen. Hyvin toimiva yhteistyö auttaa välttämään alueiden käyttöön liittyviä ristiriitoja. (Metsähallitus 2007b, 9–13) Erikoissuunnittelija toteaa, että yrittäjien sopimusyhteistyöstä Metsähallituksen kanssa on hyötyä asiakkaillekin ja tyytyväisistä asiakkaista puolestaan yrittäjille:

Sopimusyrittäjät on tosi fiksuja yleisesti ottaen ja heillä on se halu olla sahaamatta omaa oksaansa ja päinvastoin lujittaa sitä. He näkee tämän yhteistyön voiman, kun he tietää mahdollisimman paljon siitä kohteesta ja toimii kaikkien sääntöjen puitteissa, niin silloin asiakkaillekin tulee se paras kokemus ja sana kiirii ja heillä on hyvää palautetta ja riittää asiakaskuntaa. (Erikoissuunnittelija)

Periaatteen mukaan yrityksellä on kerrallaan vain yksi yhteistyösopimus Metsähallituksen kanssa. Yhteistyösopimuksia laaditaan kolmella tasolla eli puistoalueella, luontopalvelualueella tai valtakunnallisesti. Matkailun yritystoiminta Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla perustuu lupaan tai sopimukseen, joskin jokamiehenoikeuden mukainen yritystoiminta suojelualueilla on mahdollista ilmankin. Matkailuyritykset eivät kuitenkaan voi käyttää huollettuja taukopaikkoja ilman erillistä lupaa tai sopimusta. Luontopalvelujen tavoitteena on laatia yhteistyösopimus aina, kun yritys käyttää suojelualueita tai profiloituu tällaiseen selvästi. (Metsähallitus 2007b, 10–14) Puistonjohtaja toteaa, että vaikka kansallispuistoistot ovat julkisia hyödykkeitä ja niissä voi retkeillä jokamiehenoikeuden perusteella, puiston palveluiden käyttämisen liiketoimintaan ei kuitenkaan pitäisi olla ilmaista:

Kyllä se on meidän tavoite ja oikeastaan yrittäjä joka käyttää kansallispuistoa yritystoiminnassaan ja tuo meidän huolletulle taukopaikalle asiakkaitaan, niin sillä kuuluu olla se yhteistyösopimus. Me ollaan lähdetty tälle, että me yhteistyöhengessä tehdään niitä sopimuksia. Mutta oikeasti kun me budjettivaroilla hoidetaan näitä kansallispuistoja, niin ne on tarkoitettu jokamiesretkeilyyn. Että silloin kun sinne tullaan tekemään bisnestä, niin eihän se voi olla niin, että tarjotaan palveluita

bisnestoimintaan ilmaiseksi budjettivaroin. Nää tulee tuolta ympäristöministeriöstä saakka nää ohjeistukset, nää ei ole paikallisia, ne tulee sieltä saakka. Mutta täällä on, tää on alkanut vasta muutama vuosi sitten, homma on kesken. Tänne pitää saada niitä yhteistyösopimuksia. (Puistonjohtaja)

Matkailuyrityksien tarvitsemat luvat ovat joko julkisia hallintopäätöksiä tai maanomistajien lupia. Julkisiin hallintopäätöksiin kuuluvat maastoliikenne-, metsästys-, kalastus- ja muut käyttöoikeusluvut luonnonsuojelualueelle. Maanomistajana annetut luvat eivät ole lakisääteisesti määrämuotoisia, ja niistä on mahdollista koota matkailutoiminnan kannalta tarkoituksenmukaisia kokonaisuuksia. Tällaisiin lupiin kuuluvat esimerkiksi polttopuuluvat, leirintäluvut, tulentekoluvat, kilpailuluvat, kuvaus- ja tarkkailuluvat sekä veneenpitoluvat. Käyttöoikeussopimus laaditaan silloin, kun yritys tarvitsee käyttöoikeuden Metsähallituksen hoidossa olevaan huollettuun taukopaikkaan, mutta yhteistyösopimuksen laatimiselle ei ole edellytyksiä. Tällöin yritys ei saa totaalista hallinto-oikeutta vaan rajoitetumpia käyttöoikeuksia eli myös Metsähallituksella, retkeilijöillä ja toisilla yrittäjillä on samanaikaisesti rinnakkainen käyttöoikeus. Yhteistyösopimus on yritykselle vapaaehtoinen. Yritys voi solmia yhteistyösopimuksen myös silloin, kun se tukeutuu suojelualueeseen, vaikkei se varsinaisesti hyödyntäisi aluetta toiminnassaan. (Metsähallitus 2007b, 14–16) Erikoissuunnittelija ja puistonjohtaja täsmentävät:

Me pyritään yhteistyösopimuksiin kaikkien yrittäjien kanssa, että minimissään niillä pitää olla käyttöoikeussopimus, jos he vievät asiakkaita Metsähallituksen hallinnoimille suojelualueille ja käyttävät siellä näitä jokamiehen oikeudet ylittäviä palveluja eli huollettuja taukopaikkoja käytännössä. (Erikoissuunnittelija)

Nää sopimukset on vielä, ne jotka toimii puiston alueella ja tuo sinne asiakkaita, nää ohjelmopalveluyrittäjät, niin heillä täytyy olla sopimus, mut sit esimerkiks majoitusyrittäjät, joilla on se yritys puiston ulkopuolella, he voi halutessaan tehdä meidän kanssa yhteistyösopimuksen. (Puistonjohtaja)

Käytännössä Metsähallitus laatii yritysten kanssa kahdenlaisia yhteistyösopimuksia eli huollettujen taukopaikkojen käyttöoikeuden luovuttavia sekä vain yhteistyöstä sopivia. Erilaiset sopimukset ovat maksullisia, ja maksullisuuden perusteena on valtion maksuperustelaki. Luvat ja sopimukset ovat liiketaloudellisin periaattein hinnoiteltavia. Käyttöoikeussopimuksen hinta määräytyy siihen käytettävän työajan mukaan, kun taas yhteistyösopimuksista ei peritä varsinaista sopimuksen laadintaan liittyvää maksua. Näin on siksi, että kyseessä on kahden osapuolen tasavertainen sopiminen yhteistyöstä. Yhteistyösopimuksista peritään maksu, joka perustuu yrityksen markkinointihyötyyn. Yrityksiltä peritään myös käyttökorvaus Metsähallituksen huoltamien taukopaikkojen käytöstä, koska polttopuu- ja jätehuollon piirissä olevien taukopaikkojen käyttö ei kuulu jokamiehen oikeuden piiriin. (Metsähallitus 2007b, 17–20) Yrittäjien sopimusinnokkuudessa

on erikoissuunnittelijan mukaan isojakin alueellisia eroja. Esimerkiksi Kolilla on hänen mukaansa noin 50 sopimusyrittäjää, kun taas Seitsemisessä vain muutama. Puistonjohtaja toteaa, että sopimusten maksullisuus on nostattanut kritiikkiä. Kurun edustajan mukaan asiasta oli puhetta myös luontomatkailusuunnitelman laatimisen yhteydessä. Haastattelemani sopimukseton yrittäjä totesi, ettei hyväksy Metsähallituksen edellyttämiä maksuja, koska niissä ei huomioida palveluiden todellista käyttöä ja yksittäisten ryhmien tarpeita. Hän pohtii myös, että Metsähallituksella voi isona valtion liikelaitoksena olla sääntöjen asettamisessa liikaa valtaa yksittäisiin yrittäjiin nähden.

Että ehkä jostain tämän tyyppisistä mistä ne metelit nousi, että jos yrittäjät tuo porukkaa, että ne nuotiot, siitä joutuu maksamaan. Mutta sekin on ollut tiedossa jo pitemmän aikaa. Kaikkihan sen tietää, että se maksaa, kun tuodaan ne puut ja halot ja kaikkea näin. (Kurun kunnan edustaja)

Sinne Metsähallituksen sivuillehan pääsee yhteistyökumppani maksamalla, mä en nyt muista mitä se on, ei se ole kauhean iso, oisko satakakskymppiä vuosi tai joku tai maksimissaan kaksataa vuosi. Mutta mä en ole lähtenyt siihen sitä varten, että siihen liittyy tää veronluontoinen paskamaksu, jota mä en hyväksy. Elikä Metsähallitus niitten yhteistyökumppaneittensa kanssa, siellä on sellainen sopimus, että mun pitäis maksaa jokaisesta Seitsemiseen tai Helvetinjärvelle tuomasta asiakkaastani euro viiskyt senttiä tämmöistä kävijämaksua. Se tuli Metsähallitukselta muutama vuosi sitten, ja Suomen luontoyrittäjyysverkosto esimerkiksi on kovastikin ollut tätä vastaan. -- Mä oon valmis maksaa puusta kyllä, mahdollisesti vaikka siitä vessastakin, mutta vaan sen, mitä käytetään eikä sillain yleisesti, että viiskymmentä ihmistä niin viiskymmentä kertaa. Ja tää summa, tää nimittäin iskee kaikkein pahiten niitä ryhmiä kohtaan, jotka kuitenkin ne tarttis sitä opasta siellä, mut joilla on kaikkein vähiten rahaa maksaa siitä opastuksesta, koululaisryhmiä esimerkiksi tai jotain tällaisia näin. Se on tää tämmöinen Metsähallituksen politiikka, että millaista yhteistyötä Metsähallitus tekee, niin se on, Metsähallitus on hyvä yhteistyökumppani, se on iso, sillä on iso talo, mutta siinä on se vaara, kun se on niin iso, niin se rupeaa sanelemaan, miten täällä yritykset sitten. (Sopimukseton yrittäjä)

Sopimukseton yrittäjä toteaa yhteistyöstä Metsähallituksen kanssa yleisesti, että Metsähallitus on sinänsä hyvä yhteistyökumppani etenkin paikallistasolla. Hän toteaa, että esimerkiksi luontomatkailusuunnitelmahankkeessa yhteistyö sujui hyvin, mutta ihmettelee samalla, kuka päätöksiä loppujen lopuksi tekee ja missä niitä tehdään.

Se [yhteistyö luontomatkailusuunnitelmassa] oli ihan hyvä. Siis ne paikalliset, nää, niin ne on hyviä tyyppejä ja niiden kanssa yhteistyö pelaa oikein hyvin. Mut sitten kun mennään tuonne ylätasolle ja siellä tulee sitten luonnonsuojelualueoimisto tai mikä se on nyt sitten nimeltään se, pomona -- jonka mä aika hyvin tunnen ja joka sekin on aivan ihana ja mukava ihminen, ei mitään pahaa sanaa sanottavana, mutta en mä tiedä missä helkutissa ne on sitten ne päätökset tehnyt. Sitten ne vaan kaikki levittelee käsiään ja pöh näin. (Sopimukseton yrittäjä)

Luontomatkailusuunnitelmahankkeen tavoitteena oli antaa alkusysäys sellaisen laadunhallintajärjestelmään perustuvan asiakasjärjestelmän rakentamiselle, jossa laadulliset vaatimukset koskisivat ympäristökysymysten lisäksi myös matkailutuotteita ja palveluja. Laadunhallintajärjestelmän avulla voitaisiin kerätä tietoja asiakaskunnasta sekä parantaa asiakastyytyväisyyttä ja luoda pysyviä asiakaskontakteja. Laadunhallintaohjelmaan kuulumisen sekä ohjelman sertifiointi toimivat myös markkinointikeinona. (Rouvala & Peltonen 2008, 14, 39, 52) GoTampereen edustaja pitää laadunhallintajärjestelmään kuulumista välttämättömyytenä ja myös Pirkanmaan liiton edustaja korostaa sen tärkeyttä. Yksi haastatelluista yrittäjistä on jo mukana Laatu-tonni-järjestelmässä, vaikka esittääkin kritiikkiä aiheeseen liittyen.

On se [kestävyys] yks kriteeri näissä yks laatukriteeri muutenkin. -- Jos se yritys on sitoutunut johonkin tällaiseen laatu-järjestelmään, silloin se tulee sitä kautta myöskin nää arvot mukaan. Me pyritään valitsemaan ne yritykset sitä kautta ja pyritään koko ajan lisäämään sitä tietoisuutta yrittäjäkenttään, että jos te vielä ette ole mukana missään laatu-järjestelmässä, niin hankkiutukaa äkkiä, jos aiotte ylipäänsä mukana olla. (GoTampereen edustaja)

Sellainen oli hyvin tärkeä juttu, että Metsähallitus ja nämä yksityiset yrittäjät, että heillä on semmoiset pelisäännöt, jotka pelaa. Se että sen kestävän kehityksen, kyllä se tietenkin laatu-taso tai -kriteeristö pitää jokaisella toimijalla olla korkea. (Pirkanmaan liiton edustaja)

Ja mä pitkän aikaa tappelin vastaan, että mä en mene, meidän yritys ei mene siihen Laatu-tonni-koulutukseen, koska se on aivan jumalattoman raskas pienelle yritykselle, siis se paperityön määrä ja mitä siinä. -- Mutta mä oon siinä mukana nyt sen takia, että mä haluan olla mukana MEKin markkinoinnissa ja näissä markkinointitoimenpiteissä ulkomailla kuitenkin. (Sopimukseton yrittäjä)

Metsähallitus on Matkailun edistämiskeskuksen ja Haaga-Perhon kanssa kehittänyt Laatu-tonni-laatuohjelmasta versiota, jossa sekä kestävän luontomatkailun periaatteet että luonnonsuojelualueiden muut tavoitteet sisällytetään matkailuyhdistysten laatuohjelmiin. Menetelmän työnimenä on Green DQN eli Green Destination Quality Net. Tämä merkitsee, että luontopalvelujen osallisuus vahvistuu niiden matkailukeskusten ja -alueiden kehittämisessä, jotka valitsevat laatuohjelmakseen Green DQN:n. (Metsähallitus 2007b, 6) Erikoissuunnittelija toteaa, että laatuohjelman avulla yrittäjille olisi mahdollista jakaa enemmän tietoa Metsähallituksen kohteista ja kestävästä toiminnasta luonnonsuojelualueilla.

Niin MEKillä oli se Destination Quality Network ja sit sitä mietittiin näissä kohteissa, joissa se kansallispuisto on yks merkittävä matkailunähtävyys, niin tehtiin tällainen green-laajennus, jossa Metsähallitus perehdyttää, onks se nyt päivän perehdytys yrittäjille meidän toimesta. Että saavat syvällisempää tietoa, kun paljon on sitä, että yrittäjät kaipais enemmänkin tietoa kuin mitä me ehditään jakaa, nää sopimusyrittäjät,

niin meidän kohteista, siitä sisällöstä, mitä ne voi kertoa asiakkaille ja ihan tätä kestävyuden, kestävä toiminnan periaatteiden konkretisoimista ja tällaista, että niihin. (Erikoissuunnittelija)

Luontomatkailuyritysten tavoitteena olisi laadunhallinnan kautta omalta osaltaan varmistaa luontomatkailun kestävyttä. Yritysten luontosertifikaattien tai Green DQN -sertifikaattien katsotaan luontomatkailusuunnitelman mukaan parantavan alueen luontomatkailun imagoa. (Rouvala & Peltonen 2008, 52)

5.2 SOSIAALINEN NÄKÖKULMA

Eteläsuomalaiset kansallispuistot voisivat kehittyä aiempaa tärkeämmiksi matkailualueiksi, mutta toisaalta puistojen lisääntyvät kävijämäärät aiheuttaisivat hoidolle enemmän haasteita. Kasvava käyttöpaine edellyttäisi, että myös palveluja kehitettäisiin sekä vastaamaan kysyntää että samalla turvaamaan alueen monimuotoisuuden säilymistä. Matkailupalvelujen tarjontaan vaikuttavat esimerkiksi alueen potentiaaliset yrittäjät ja yrittäjien kyky havaita liikeideoita. Matkailun ja yrittäjyyden kehittäminen kansallispuistojen lähialueilla ei tapahdu hetkessä, sillä etenkin uusien yritysmahdollisuuksien havaitseminen vie oman aikansa. Matkailuyrittäjyyttä edistävät palvelut ja rakenteet kehittyvät hitaasti sellaisilla alueilla, joilla ei perinteisesti ole suurta matkailullista merkitystä. (Petäjistö ym. 2009, 147–148)

Matkailuyhteistyötä koskevat tavoitteet

Pirkanmaan maakuntaohjelmassa nimetään yhdeksi haasteeksi matkailun koordinaation ja yhteismarkkinoinnin tehostaminen, sillä matkailualan toimijoiden pieni koko, hajanaisuus ja erikoistuneisuus vaativat matkailun kehittämis- ja hanketoiminnan koordinaatiota. Tavoitteeksi on asetettu jatkuvuus sekä selkeä vastuunjako, joiden tuloksena toivotaan syntyvän uusia ja innovatiivisia matkailua ja kulttuuria yhdistäviä hankkeita. (Pirkanmaan liitto 2006, 38) Myös valtakunnallisessa matkailustrategiassa todetaan, että koska matkailun klusterimaisuuden takia julkisia ja yksityisiä toimijoita on paljon, työnjaon ja tehtävien selkeyttäminen on tärkeää. Maakuntaliittojen tulee huolehtia siitä, että matkailu on mukana aluekehittämisohjelmissa ja rahoittaa omalta osaltaan matkailuhankkeita. Liitto muun muassa seuraa aluekehittämisviranomaisena matkailualan kehitystä ja aluetaloudellisia vaikutuksia. Metsähallituksen luontopalveluiden yksikkö toimii sekä matkailun valtakunnallisena että alueellisena organisaationa. Kunnat vastaavat matkailun vaatiman toimintaympäristön luomisesta,

minkä lisäksi niiden on sitouduttava myös alueellisen matkailustrategian toteuttamiseen. Kaikkien matkailullisesti merkittävien alueiden tulisi kuulua johonkin matkailun alueorganisaatioon, jonka tehtävänä on toimia alueensa matkailutoimijoiden yhteistyöfoorumina, matkailuneuvojana ja tiedon välittäjänä sekä organisoida alueen matkailun yhteismarkkinointia. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, 32–36) Puistonjohtaja kertoo, että Metsähallitus tahtoo olla mukana maakunnan matkailustrategiatyössä, jotta kansallispuistot toisaalta otettaisiin huomioon matkailukohteina ja jotta niissä ei kuitenkaan harjoitettaisi kansallispuistoympäristöön sopimatonta matkailua. Luontomatkailusuunnitelmalta hän toivoo laajempaa ja pysyvää yhteistyötä erilaisten matkailutoimijoiden kesken:

Että syntyis sellainen pysyvä yhteistyöryhmä, jossa olis Metsähallitus, kunnat, liitto, oppilaitoksia mukana. Että se pitkäjänteistä olis se kehittämistyö. Että on yhteinen tavoite ja yhteinen tausta tästä, että mitä sen luontomatkailun pitää olla, mitä me tavoitellaan tällä alueella ja sitten viedään sitä pikkuhiljaa käytäntöön. Ne yrittäjät varmaan haluaa, että me päästään käytäntöön jossain vaiheessa, että niitä tuotteistetaan niitä paketteja ja muuta. -- Se mun mielestä on tämän tärkein, että saatais lähtemään käyntiin sellainen pysyvämpi. Ja sit sen pitkän yhteistyön puitteissa on erilaisia pikkuhankkeita, joilla viedään kuitenkin samaan suuntaan sitä juttua. (Puistonjohtaja)

Luontomatkailusuunnitelman yhtenä tavoitteena on järjestää tilaisuuksia alueen kuntien, matkailutahojen sekä muiden sidosryhmien kanssa. Tilaisuuksien tarkoituksena on välittää tietoa ja kehittää aluetta. Tilaisuuksien lukumäärää seurataan kumuloiduvasti vuoteen 2020 asti. Lisäksi tavoitteena on tavata sopimusyrittäjiä säännöllisin väliajoin kerran vuodessa. Tapaamiset toteutetaan yrittäjien toiveiden perusteella joko kaikille alueen yrittäjille tarkoitettuna yhteisenä tilaisuutena tai kahdenkeskisinä keskusteluinä. Lisäksi sopimusyrittäjiin pidetään aktiivisesti yhteyttä esimerkiksi sähköpostitse. (Rouvala & Peltonen 2008, 47)

Kansallispuistomatkailun kysyntätekijät

GoTampereen edustajan mukaan luontomatkailuasiakkaat niin Pirkanmaalla kuin muuallakin voidaan jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat henkilöt, jotka ovat todella kiinnostuneita luontomatkailusta ja syvällä harrastuksessaan. He ovat hyväkuntoisia, tekevät pitkiä vaelluksia ja liikkuvat omatoimisesti eivätkä kaipaa erityisiä palveluita. Heillä on tarvittavat varusteet eivätkä he oikeastaan tarvitse kuin paikan, jossa toteuttaa harrastustaan. Sopimukseton yrittäjä on oman kokemuksensa perusteella samaa mieltä. Hän toteaa, etteivät kokeneet luonnossa liikkujat välttämättä ymmärrä, että opastuksesta voisi saada kokemukselle lisäarvoa:

Luontomatkailijat jotka tulee Pirkanmaalle ihan selkeästi tän luonnon takia, niin jos ne on yksittäisiä, niin ne ei välttämättä meidän asiakkaiksi tule. Ne menee omin päin Helvetinjärven ja Seitsemisen kansallispuistoihin esimerkiksi. Taikka ne kyllä voi vuokrata meiltä sen välineen, lumikengät, tällaista. Ja luontomatkailijat, jos ne on suomalaisia, niin ne on jo aika syvällä itse siinä harrastuksessa, ne tuntee jo, ne osaa liikkua luonnossa, ne osaa suunnistaa tai ainakin ne osaa kulkea näillä merkityillä reiteillä, mitä siellä on, niin sillä tavalla. Että ne ei välttämättä ymmärrä sitä, että mikä lisäarvo tulis luonto-opastuksesta ihan selkeesti. Sitten muutama tällainen yritys, joka nimenomaan tätä luonto-opastusta hakee ja lähtee sinne luontoon. (Sopimukseton yrittäjä)

Toiseen ryhmään kuuluvat GoTampereen edustaja luokittelee cityturisteiksi, jotka ovat kiinnostuneita luonnosta, mutta joilla ei ole uskallusta lähteä retkeilemään yksin. He tarvitsevat valmiita reittejä ja nuotiopaikkoja sekä oppaita, jotka varmistavat, etteivät he eksy retkellään. Lisäksi he voivat haluta mukaan eväät tai tiedon paikasta, jossa käydä syömässä. Kun taas puhutaan yksittäisten matkailijoiden tai perheiden sijasta ryhmistä, GoTampereen edustaja toteaa, että palveluiden tarve kasvaa entisestään. Hän kertoo, että ryhmille on erityisen tärkeää ruokailu ja pitemmillä matkoilla myös majoituspalvelut:

Ryhmä kysyy heti missä me syödään ja koska me syödään ja se on hirveen tärkeä osa sille se ruokailu. Vaikka kuinka ollaan luonnossa, halutaan silti syödä tasokkaasti, vaikkakin siellä luonnossa ja luonnon ehdoilla, mut kuitenkin se pitää olla laadukasta se syöminen. -- Sitten nää citituristit, jotka lähtee perheensä kanssa liikkeelle, niin ne tietysti kysyy sitä heti, että jos me oltaisiin siellä kaks päivää, niin missäs me oltais yöitä. Elikä silloin tulee tää kysyntä. (GoTampereen edustaja)

Sievänen (2001) on luokitellut kansallispuistojen kävijöitä sekä käyntimotiivien että ulkoilu- ja matkailukäyttäytymisen perusteella. Näin on muodostunut käsitys siitä, millaisia kävijäsegmenttejä kullakin alueella vierailee. Kansallispuistojen kävijöistä on löydetty erilaisia tyyppejä, joista yksi on ulkoilija tai retkeilijä tai harrastaja, jonka keskeinen käyntimotiivi on ulkoilun harrastaminen eli yleinen luonnossa liikkuminen ja oleskelu. Toinen tyyppi on luonnon arvostaja, jolle luontokosketus on tärkeää. Kolmannelle tyyppille eli sosiaaliselle kävijälle muut ihmiset ovat tärkeitä. Neljäs tyyppi on puistoon tutustuja, joka haluaa tutustua uuteen paikkaan tai nähtävyyteen. Tyypittelyn avulla on havaittu myös käyntimotiivien taustalla olevia vetovoimatekijöitä, jotka liittyvät puiston ominaisuuksiin ja palvelutarjontaan. Puistolta odotetaan harrastusmahdollisuuksia ja nähtävyyksiä sekä mahdollisuutta sosiaaliseen yhdessäoloon ja luontokokemuksiin. (Selby ym. 2007, 11)

Seitsemisen kansallispuistossa toteutettiin kävijätutkimus kesäkaudella 2006 sekä talvikaudella 2007, koska alueiden hoidon ja käytön suunnittelu edellytti tietoa kansallispuiston kävijöistä ja

heidän näkemyksistään. Kävijöiden mielipiteiden arviointi perustuu kyselytutkimukseen ja kävijöiden määrällinen arviointi kyselytutkimuksen ohella myös laskurilaskennassa saatuihin lukuihin. Kävijätutkimuksen perusteella kolmasosa puiston kävijöistä tuli Seitsemiseen joko Tampereelta tai Helsingistä. Lisäksi kävijöitä tuli Seitsemisen lähikunnista, esimerkiksi Parkanosta, Ylöjärveltä ja Ikaalisista. Ulkomaalaisten osuus kävijöistä oli noin viisi prosenttia. Kansallispuistossa vierailtiin etenkin pienissä 2–5 hengen seurueissa. Yleensä Seitsemisessä käytiin kahden hengen seurueessa. Talvikaudella kävijöiden seuruekoko oli kesää suurempi. Noin kaksi kolmannesta vastanneista liikkui Seitsemisessä omasta perheestä koostuvassa seurueessa. Viidennes kertoi seurueen koostuvan ystävästä. Vain kolme prosenttia oli Seitsemisessä kerhon, yhdistyksen tai muun sellaisen mukana. Ainoastaan prosentti vastanneista kävi Seitsemisessä koululuokan tai työtovereiden kanssa. Koululuokkien pientä määrää selittää kyselyn toteutusajankohta, sillä kouluista käydään kansallispuistossa useimmiten keväisin, mutta kävijätutkimus aloitettiin vasta toukokuun lopulla. (Tunturi 2008a, 7–19)

Kaksi kolmannesta kävijätutkimuksen kyselyyn vastanneista kertoi, että Seitsemisen kansallispuisto oli matkan joko ainoa tai tärkein kohde. Kaksi viidesosaa kyselyyn vastanneista oli Seitsemisessä ensimmäistä kertaa. Kesäkauden kävijöistä suurempi osa oli puistossa ensimmäistä kertaa kuin talvikaudella. Seitsemisessä on toteutettu kävijätutkimus myös vuonna 1996. Ensikertalaisia puistossa oli vuosina 2006–2007 enemmän kuin vuonna 1996. Vastanneista lähes puolet tunsivat Seitsemisen jo entuudestaan tai oli saanut tietoa tuttavilta tai sukulaisilta. Kolmannes vastanneista oli käynyt Metsähallituksen sivuilla joko osoitteessa luontoon.fi tai metsa.fi. Viidennes vastanneista oli saanut tietoa luontokeskuksesta. Kansallispuistoon saavuttiin yleensä viikonloppuna ja noin kello kymmenen ja neljän välillä. Suurin osa eli 79 prosenttia Seitsemisen kävijöistä oli päiväkävijöitä. Loput yöpyivät alueella vähintään yhden yön. Talvikaudella lähes kaikki olivat puistossa päiväkäynnillä. Lyhimmillään päiväkävijät viettivät Seitsemisessä tunnin ja pisimmillään 18 tuntia. Yleisimmin päiväretki Seitsemisessä kesti kolme tuntia. Yöpyjät yöpyivät kansallispuistossa pisimmillään viisi vuorokautta. Yöpyjien osuus oli kasvanut vuoden 1996 kävijätutkimukseen verrattuna. Vastausten perusteella Seitsemisen oli päiväkävijöiden ainoa kohde lähialueella, kun taas yöpyjät viettivät aikaa myös kansallispuiston ulkopuolella. Suurin osa eli 85 prosenttia kävijöistä saapui Seitsemiseen henkilöautolla. (Tunturi 2008a, 20–32, 44, 52)

Kyselytutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että Seitsemisessä vierailleiden joukossa oli sekä tavallisia alueeseen tutustuvia matkailijoita että retkeilyä ja maastoyöpyymiä harrastavia kävijöitä. Aktiviteeteista yleisenä oli kävely, jota ilmoitti harrastaneensa 73 prosenttia vastanneista. Toiseksi

yleisin aktiviteetti oli luonnon tarkkailu, jota kertoi harrastaneensa yli puolet. Lisäksi kävijöitä kiinnostivat luontokeskus, retkeily ja kulttuuriperintöön tutustuminen sekä luontovalokuvaus. Vastanneista 14 prosenttia ilmoitti harrastavansa kansallispuistossa telttailua tai muuta leiriytymistä maastossa. Vastanneista 40 prosenttia ilmoitti aktiviteettien lukumääräksi yhdestä kolmeen kappaletta ja 41 prosenttia neljästä kuuteen kappaletta. Kesäkauden kävijät harjoittivat talvikauden kävijöitä monipuolisempia aktiviteetteja sekä myös useampia aktiviteetteja saman käynnin aikana. Luonnon tarkkailun ilmoitti tärkeimmäksi harrastukseksi Seitsemisen kansallispuistossa noin neljännes kyselyyn osallistuneista, kun taas kävely oli tärkein harrastus vain 13 prosentille vastanneista. Seitsemisessä vierailun motiivina vastaajilla oli luonnon kokeminen ja maisemat sekä rentoutuminen ja pois saasteista ja melusta oleminen. Jännityksen kokeminen ei noussut suosituksi käyntitarkoituksiksi. (Tunturi 2008a, 20–23, 33–35, 44) Kestävän luontomatkailun kuudennen periaatteen mukaan asiakkaiden fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin tulisi vahvistua. Tavoitteena on, että rentoutuminen olisi kävijöille vähintäänkin melko tärkeää. Rentoutumisen merkitystä selvitetään kävijätutkimuksessa virkistysmotiivien kautta. Annettuja vaihtoehtoja arvioidaan viisiportaisen asteikon avulla, jolloin 5 merkitsee erittäin tärkeää ja 1 ei lainkaan tärkeää. (Rouvala & Peltonen 2008, 46) Erikoissuunnittelija toteaa, että hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia on kuitenkin vaikea mitata:

Mitkä on vaikeita, niin noi terveydelliset vaikutukset, mikä on nimenomaan sen meidän kohteen vaikutus, kävijöiden terveyteen, kansantalouden terveyteen koko Suomen mittakaavassa, EU-mittakaavassa, kun on kansainvälisiäkin kävijöitä, ne on kanssa hankalia. Ne vaatis tutkimushankkeen, että sais oikeasti erilleen sen, mitä me voidaan väittää, mikä on meidän alueiden vaikutus. (Erikoissuunnittelija)

Seitsemisen kävijämäärät ovat kasvussa, sillä puistossa on käynyt keskimäärin 40 000 kävijää vuodessa, mutta vuonna 2007 heitä oli jo 44 000. Aluekokonaisuuden kävijämäärän toivotaan kasvavan hallitusti. Kävijämääriä pyritään ohjaamaan kansallispuistosta myös Riuttaskorven virkistysmetsään. Riuttaskorven käyntimäärä oli vuonna 2007 arviolta 5000, ja tavoitteena on 10 000 kävijää vuodessa. Luontomatkailusuunnitelman mukaan yrittäjien toivotaan toimivan Seitsemisen ohella Helvetinjärven kansallispuistossa sekä Riuttaskorven virkistysmetsässä, ja tarkoituksena on saada yrittäjät käyttämään etenkin Riuttaskorven aluetta. Seitsemisen kävijämääräksi tavoitellaan maksimissaan 50 000 kävijää vuonna 2017. (Rouvala & Peltonen 2008, 21–26, 38–39, 47) Haastattelujen perusteella kävijämäärät ja Metsähallituksen niitä koskevat rajaukset olivat ohjausryhmän jäsenten tapaamisissa eniten keskustelua herättänyt aihe. Ikaalisten kaupungin edustaja uskoo, että Seitsemisessä voisi olla enemmänkin kävijöitä ilman, että alueen luontoarvot vaarantuisivat.

Kävijämääriä ehkä, siinä hoito- ja käyttösuunnitelmassakin, kun me asetettiin tavoitteeksi, meidän ei hirveitä kävijämäärien kasvua toivota, se ehkä herätti keskustelua. Ei kauheasti kritiikkiä, mutta keskustelua, että miksi. Että eikö voisi kävijämäärät kasvaa, ja nythän ne on hienoisessa nousussa ja sitäkin seurataan koko ajan. (Puistonjohtaja)

Mutta kyllä ne omat ajatukset painottui sitten siinä, en mä tiedä sitten onko se kunnan etu ja hyöty, mutta odotukset on aika paljon siellä, miten sitä puistoa voidaan niin sanotusti hyödyntää. Kyllä se ymmärretään, ettei siinä kenenkään tarkoitus ole, että niitä luontoarvoja siinä vaarannettais, mutta kyllä siinä semmonen käsitys on, että se kestäis vielä selvästi enemmän matkailukäyttöä mitä siellä tällä hetkellä on. – Ne [kävijämäärät] oli aika minimaalisia nykyiseen tasoon verrattuna, mitä se sallis lisää. Mun mielestä ne on kyllä vähän kirjoitettu niinkin, ettei se ole semmonen ehdoton, tarkka raja. Että se on vähän enemmän arvio, ettei tietoisesti kauheasti pyritä ylittämään, näin kai se menee sitten. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Kävijä- ja yritystutkimusten perusteella seurataan ulkomaalaisten kävijöiden määriä suhteessa kansallispuiston kokonaiskävijämääriin. Suurimman potentiaalain paikallistaloudellisten vaikutusten kannalta uskotaan olevan ulkomaalaisissa kävijöissä. Myös Seitsemisen kansallispuiston Luontoon.fi-sivujen käyntimääriä seurataan vuosittain. Sivuilla oli noin 33 000 käyntiä vuonna 2007, ja Metsähallitus pyrkii säilyttämään vähintään saman käyntimäärän vuoteen 2020 saakka. (Rouvala & Peltonen 2008, 23, 45)

Tulevaisuudessa Seitsemisen pääkohderyhmien nähdään luontomatkailusuunnitelman perusteella muodostuvan lapsiperheistä, koululaisista sekä erilaisista ryhmämatkailijoista. Ryhmämatkailussa keskeisiä asiakkaita ovat senioriryhmät sekä yritykset kokous- ja työkykytoimintansa puolesta. Muita kohderyhmiä Seitsemisessä ovat paikalliset asukkaat ja mökkiläiset, luontomatkailuyrittäjät asiakkaineen sekä liikuntaesteiset. Seitsemisen kansallispuisto on myös tulevaisuudessa mukana maakunnan ympäristökasvatustyön toteuttamisessa ja kehittämisessä. Tuotepaketit rakennetaan kohderyhmittäin ja markkinoidaan yhtenäisesti. (Rouvala & Peltonen 2008, 39)

Kansallispuistomatkailun tarjontatekijät

Kansallispuistojen kysyntä perustuu kysyntätekijöiden ohella tarjontatekijöihin. Yhteiskunnan kannalta on tärkeää olla selvillä siitä, millaiset tekijät tekevät suojelualueista houkuttelevia käyntikohteita ja ohjaavat kävijöiden valintoja. Lisäksi on olennaista tietää, miten maaseudun elinvoimaisuuden ylläpidossa ja parantamisessa voidaan hyödyntää kaupunkilaisten mielenkiintoa suojelualueita ja maaseutu ympäristöjä kohtaan. Suojelualueilla vierailevat ovat suuri potentiaalinen maaseutumatkailun asiakasryhmä. Toisaalta on kyse siitä, miten maaseudun yrittäjät ja muut

toimijat onnistuvat tuotteistamaan maaseudun kulttuurin, maisemien ja sosiaalisen ympäristön vetovoiman sekä arvot niin, että suojelualueilla vierailevat kävijät tulisivat ympäröivän maaseudun yritysten asiakkaiksi sekä ohjautuisivat vuorovaikutukseen maaseudun asukkaiden kanssa. (Selby ym. 2007, 7, 13) Puistokäyntiin liittyvä tarjonta tulisi ymmärtää kokonaisuutena, johon sisältyvät myös puistoa ympäröivien kuntien tuottamat palvelut (Eagles & McCool 2002, Gunn 2002). Vaikka puiston läheisyydessä olevilla kilpailevilla tai täydentävillä ulkoilumahdollisuuksilla voi olla vaikutusta käyntimääriin (Clawson & Knetsch 1966, Loomis 2004), keskenään lähekkäin sijaitsevien kansallispuistojen ei ole todettu vaikuttavan toistensa käytön laajuuteen (Hanink & White 1999).

Suojelualueet vaihtelevat historiansa, luonnonolosuhteidensa, saavutettavuutensa ja palvelutarjontansa suhteen. Suojelualueiden ominaisuustietoa pyritään jäsentämään sekä tiivistämään ja alueita arvioimaan erilaisten luokittelujen avulla. (Selby ym. 2007, 13) Myös matkailijat voivat hyötyä puistojen luokittelusta saadessaan näin enemmän tietoja kohteesta ja sen suojeluarvoista (Puustinen ym. 2007, 161). Kirjallisuudessa käytetään sellaisia käsitteitä kuin yleinen vetovoimaisuus (Formica 2002) ja ympäristön laatu (Pendelton 1994). Kävijöiden odotukset täyttyvät todennäköisimmin monipuolisessa, ainutlaatuisessa tai harvinaisessa kohteessa (Deng ym. 2002, 428). Seitsemisen kansallispuisto on Metsäntutkimuslaitoksessa luokiteltu luonnonolosuhteiden perusteella metsäpuistoksi, jossa esiintyy myös valtakunnallisesti arvokkaita maisemakokonaisuuksia. Puiston sisäisten virkistyspalvelujen puolesta Seitsemisen kuuluu luokittelussa keskimääräisten palveluiden ryhmään. Lisäksi puistot on luokiteltu ympäröivän maaseudun tarjoamien matkailupalvelujen perusteella. Myös näiden puolesta Seitsemisen kuuluu keskimääräisten palveluiden ryhmään. (Puustinen ym. 2007, 167–168)

Luontomatkailusuunnitelman laatimisen yhteydessä järjestetyistä yrittäjätilaisuuksista ensimmäisessä kartoitettiin Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen vetovoimatekijöitä. Tällaisina mainittiin esimerkiksi monipuolinen luonto ja kauniit maisemat, lyhyet etäisyydet Etelä-Suomen kasvukeskuksiin, lumivarmuus sekä lumen ja jään suomat mahdollisuudet, marjastuksen, sienestyksen ja muiden luonnonantimien luomat harrastusmahdollisuudet, erilaiset vesistöt sekä harjut ja suot, luonnossa liikkuvat pedot ja muut eläimet sekä hiljaisuus, luonnon äänet, tuoksut ja kontrastit. Lisäksi vetovoimatekijöiksi mainittiin alueen historialliset kulttuurireitit ja perinneympäristöt sekä mahdollisuus harjoittaa kädentaitoja ja perinteitä. Samoin tärkeäksi koettiin monipuoliset opastus- ja tapahtumapalvelut sekä hyvät reitistöt, jotka sopivat myös kokemattomille luonnossa liikkujille. Seitsemisen-Helvetinjärven alueella on panostettu kansallispuistoihin

tukeutuvien reitistöjen kehittämiseen osana Pohjoisen Pirkanmaan reitistöhanketta. Lisäksi alueella on kehitetty moottorikelkkareitistöjä. (Rouvala & Peltonen 2008, 18) Sopimukseton yrittäjä kokee Seitsemisen eduksi Helvetinjärveen nähden monipuolisemmat mahdollisuudet rengasreittien toteuttamiseen:

No siis Seitsemisen, mä menen mieluummin Seitsemiseen kuin Helvetinjärvelle syystä, no nyt siellä Helvetinjärvellä on se rengasreitti, ettei tarvi tulla sieltä kolulta samaa reittiä takaisin, mutta Seitsemisessä on niin paljon enemmän mahdollisuuksia tehdä näitä rengasreittejä. (Sopimukseton yrittäjä)

Valtakunnallisen matkailustrategian toimenpideohjelmassa todetaan, että koska useat luontoaktiviteetit perustuvat reitistöihin, on reitistöjä kehitettävä ja ylläpidettävä suunnitelmallisesti ja jatkuvasti. Reitistöjen alku- ja lähtöpisteiden on oltava helposti saavutettavissa sekä palveluiden kattavia ja tiedonvälityksen sujuvaa. Metsähallituksen tehtävänä on osallistua matkailullisesti tärkeiden reitistöjen turvallisuuden, opastuksen ja järkevän yhdistämisen sekä monipuolisen käytön kehittämiseen. Lisäksi Metsähallituksen on parannettava reitistöjen alku- ja lähtöpisteiden sekä solmukohtien infrastruktuuria ja palveluvarustusta sekä oltava mukana reitistöjen käytön seurannassa. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, 58)

Metsäntutkimuslaitoksen tutkimustulosten mukaan puiston virkistyspalvelut, esimerkiksi harrastusmahdollisuudet ja reittiverkosto, vaikuttavat puiston suosioon olennaisesti. Mikäli reittiverkostoon lisättiin kymmenen kilometriä, käynnit lisääntyivät neljä prosenttia. Yksi lisäharrastus nosti käyntimääriä jopa 30 prosenttia. Puiston luonnon monimuotoisuuden merkitys oli vähäisempi kuin harrastusmahdollisuuksien siitä huolimatta, että se koetaan myönteisenä tekijänä. Myös puiston ikä vaikutti positiivisesti käyntien määrään, minkä katsottiin johtuvan siitä, että vanhemmassa puistossa palvelurakenne on kehittyneempää ja tietoisuus alueesta laajempaa kuin uudehkossa puistossa. Kysyntätekijöillä näytti Metsäntutkimuslaitoksen tutkimustulosten perusteella olevan tarjontatekijöitä vähäisempi vaikutus puiston kävijämääriin, ja ainoastaan Etelä-Suomen puistoissa etäisyys lähimpään suureen asutuskeskukseen vaikutti käynteihin. Etenkin Etelä-Suomessa puistot palvelevat myös päiväkävijöitä, jolloin puiston ja asutuskeskuksen etäisyydellä on enemmän merkitystä. (Puustinen ym. 2007, 170–171) Eräs sopimusyrittäjä toteaa, että esimerkiksi hiihtolatuksen kaltaiset palvelut ovat olennainen osa kansallispuistoa, koska palvelut tekevät puistosta kohteen. Kurun kunnan edustaja puolestaan pitää läheistä sijaintia keskeisenä, mutta korostaa myös, että kohteen houkuttelevuuden kannalta palvelut ja rakenteet ovat tärkeitä:

Jos kerran jotain puistoa yritetään pitää yllä ja kehitetään, niin miksi se jää näin pienestä kiinni, eihän sinne synkkään mettään kukaan mene. Se on se puisto kartalla

olemassa, mutta millä me hyödynnetään sitä, jollemme me mitään tee, millä sinne ihminen pääsee. Nyt on sellaisia talvia kun on hyvin vähän lunta, mutta jos pohja on tasainen, hyvin pienellä lumella saadaan latu aikaiseksi ja minä kyllä olen valmis sen tekemään tuohon ja suosittelen kaikille ja on todella tyytyväisiä hiihtäjiä. Mutta jos mä osoitan, että joo siinä on Seitsemisten alue ja siinä on tuhansia hehtaareja korpea, ei sinne kukaan mene. (Sopimusyrittäjäpariskunta, m)

Eikä se juuri, että ei ne rakennelmat tee sitä puistoa vaan se läheisyys. -- Mutta keskelle ei mitään synnyttää, niin sen pitää olla paljon niitä varusteita. (Kurun kunnan edustaja)

Luontomatkailusuunnitelmassa tarkastellaan luontomatkailun nykytilaa Seitsemisen ja Helvetinjärven alueella myös nelikenttäanalyysin kautta. Tampereen kaupungin ja Pirkkalan lentokentän läheisyys koetaan merkittäväksi eduksi, sillä Tampereella vierailevien työmatkalaisten ohjelmaan kuuluu jo nyt virkistymiskäyntejä kansallispuistoissa. GoTampere Oy markkinoi Tampereen aluetta sekä kotimaisille että ulkomaisille yhteistyökumppaneille. Kehittämisen tarvetta olisi esimerkiksi kansallispuiston saavutettavuudessa, sillä puistoon pitäisi päästä julkisilla liikennevälineillä. (Rouvala & Peltonen 2008, 36) Puistonjohtaja miettii haastattelussa erilaisia julkisen liikenteen keinoja, joilla Seitsemiseen pääsemistä voisi helpottaa, mutta huomauttaa, että toiminnan pitäisi olla kannattavaa. GoTampereen edustaja toteaa, että syy julkisen liikenneyhteyden puuttumiseen on yksinomaan kysynnän vähäisyys.

Siihen pitäis keksiä jotakin sellaisia Parkanon asemalta, kyllähän sinne nytkin taksilla pääsee, mutta semmoinen helposti, että ihmiset oikeasti tajuaisi, semmoinen kilpailukykyinen ja semmoinen, että yrittäjien kannattaa pitää semmoista palvelua. Ja sit se tosiaan se Seitsemisen seisake, että se juna pysähtyis siinä, tai joku muu, niin kyllä sinne tarvis saada. Niitä on ollut vuosikausia vireillä kaiken maailman semmoisiakin, että Tampereelta lähtis kesäisin sesonkiaikaan joku bussi, joka kiertäis, menis Seitsemiseen ja iltapäivällä vaikka pois, mutta se että onko se kannattavaa. Koska jos puhutaan yritystoiminnasta, niin sen pitää olla kannattavaa, ellei sitä subventoida jollain tavalla sitten, jossain hankkeessa. Silti sen pitäis loppujen lopuks olla pitemmän päälle kannattavaa, vaikka se tehtäis jollain... (Puistonjohtaja)

Se johtuu tietysti siitä, että sille ei ole niin paljon kysyntää, että liikennöitsijät kannattais ajaa sitä reittiä. Se siinä vaan on, ei siinä mitään muuta ole. Jos se vetäis niin paljon väkeä, niin kyllä ne bussit pörräis siinä kaiken aikaa. Ei se siitä kiinni ole, kyllä meiltä löytyy sit liikennöitsijöitä kyllä. Ne on laskenut, et se ei kannata, jonkun satunnaisen matkailijan takia ei tietysti kannata lähteä ajamaan sitä reittiä. Tää siinä vaan syynä on. (GoTampereen edustaja)

Toisaalta suunnitelmassa todetaan, että vaikka julkisia liikenneyhteyksiä tulisi kehittää, etäisyyden voi nähdä myös voittona luonnon säästämisen, matkakustannusten ja ajankäytön kannalta. Etelä-Suomen asukkaiden on helpompi toteuttaa viikonloppumatka autolla tai junalla Seitsemisen kansallispuistoon kuin Lappiin. Lähimatkailun mainitaan ylläpitävän kestävästä kehitystä. (Rouvala

& Peltonen 2008, 37) Kurun kunnan edustaja tosin epäilee sitä, että Seitsemisen ainakaan toistaiseksi pystyisi kilpailemaan matkakohteena Lapin kanssa:

Niin, kyllähän tää tällainen yleinen harha on. Hyvä että on kotiseurakkautta, mut kaikki sanoo, että miks ne sinne pohjoiseen menee, kun meilläkin on metsää ja latuja. Niitä on Helsingissä ja Tampereella ja kaikkialla, Suomessa jokainen kunta voi tarjota järviä ja latuja, mutta siinä on kaikkea muutakin. Onhan tässäkin edellytyksiä, mutta se vaatis isoja sijoituksia, että siitä syntyis jotain. (Kurun kunnan edustaja)

Liikenneyhteyksien ohella kehittämistä olisi myös siinä, että kansallispuistoalue ja palvelut olisivat löydettävissä ilman valmista matkailupakettia. Lisäksi alueella vierailemisen helppoutta pitäisi vahvistaa viimeistelemällä palveluketjuja ja palveluiden varmuutta. Palveluiden pitäisi olla helposti myytävissä ja ostettavissa, mikä edellyttää sidosryhmien verkostoitumisen ohella huolellista tuotteistamista ja myynnin kohdistamista. (Rouvala & Peltonen 2008, 36) GoTampereen edustaja kuvaili haastattelussa tuotteistamisen ideaa. Ikaalisten kaupungin edustaja totesi, että tuotteistamalla olisi mahdollista saada Seitsemisen luontomatkailun potentiaali käyttöön. Kurun kunnan edustaja puolestaan oli sitä mieltä, että yrittäjät kyllä tarjoaisivat erilaisia palveluita, jos niille vain Seitsemisessä olisi kysyntää. Räätelöityjä matkailupalveluita yhteistyökumppaneiden kautta tarjoava sopimusyrittäjä toteaa, ettei kysyntää juurikaan ole. Hän jatkaa, että Seitsemisen kävijät ovat itsenäisiä luonnossa liikkujia eivätkä kaipaa erityisiä palveluita:

Et me rakennetaan näitä tuotteita sitten näistä eri elementeistä eli ostetaan se kahvitus, ruokailu, opastus, joitakin kanoottijuttuja, soutua, vaellusta, mitä milloinkin, eri tuottajilta ja tehdään niistä sit tuote ja myydään se asiakkaalle ulos yhtenä kokonaisuutena. Sehän on se tuotteistamisen idea. (GoTampereen edustaja)

K: Mitä se edellyttäis, että se [luontomatkailun] potentiaali saatais käyttöön?

V: Se edellyttää, että olis niitä tuotteita ja sitten tietenkin niitä, jotka sitä palvelua on valmiita myymään ja sitten tuotteistettua toimintaa. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Kyllä mä luulisin näin, että kyl niitä kaikkia tarjottais, jos ois kysyntää. (Kurun kunnan edustaja)

K: Kuinka usein ihmiset kysyy näitä oppaita?

V: Siis tosi vähän meiltä kysytään, tosi vähän, kerran kaks vuodessa. Aika monet ottaa juuri niin kun Seitsemisten infoon itse yhteyttä ja me osataan tästä kertoa jonkun verran ja ne itse rakentaa sen juttunsa. -- Tänne tulee loppujen lopuksi sellaisia ihmisiä, että tuntuu, että se luonto on tärkein, ei haluta mitään hirveän ihmeellisiä asioita. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Tällä hetkellä verkostomaisesti syntyneitä tuotekokonaisuuksia ja paketteja on tarjolla rajoitetusti, joten matkailupalveluiden saatavuus on yksi alueen heikkouksista. Myös alueen lähiruokakulttuuria pitäisi vahvistaa. Lisäksi luontomatkailusuunnitelmassa toivotaan panostusta talvipalveluihin ja

luontomatkailuyrittäjien asiakasmäärien kasvun ohjaamiseen talvikaudelle. Näin voitaisiin osaltaan varmistaa luontoarvojen säilymistä, kun kevään, loppukesän ja syksyn sesonkiaikoja ei kuormitettaisi liikaa. Lisäksi näin voitaisiin välttää mahdollisia häiriöitä jokamiesretkeilyn ja yritystoiminnan välillä. Matkailutuotteiden tuotekehittelyssä pitää ottaa huomioon ilmastonmuutoksen vaikutukset, sillä lumeen ja jäähän perustuvat aktiviteetit ovat etenkin Etelä-Suomessa haavoittuvaisia muihin virkistys- ja matkailumuotoihin nähden. Matkailupalvelujen tarjontaa tulisi ilmastonmuutosta koskevan tiedon mukaisesti muokata vastaamaan uusia ja muuttuvia olosuhteita. (Rouvala & Peltonen 2008, 31–37)

Puiston palveluita ja toimintoja kehitettäessä on tärkeää tiedostaa, että Seitsemisessä käy paljon samoja kävijöitä. Käyttö kohdistuu ensisijaisesti tiettyihin nähtävyyshäyrykohteisiin, jotka on rakennettu käyttöä kestäviksi, joten luontoarvojen säilyttämisen edellytykset ovat hyvät, vaikka kävijämäärät jatkossa kasvaisivatkin. (Rouvala & Peltonen 2008, 23) Kävijätutkimuksen vastausten perusteella suosituimpia vierailupaikkoja Seitsemisessä olivat luontokeskus, Kovero ja Multiharju, joissa oli vierailut yli puolet vastanneista. Muita suosittuja käyntikohteita olivat Kirkas-Soljaset sekä Pitkäjärvi. (Tunturi 2008a, 24) Ikaalisten kaupungin edustaja toteaa, edellä mainitut kohteet tarjoavat Seitsemisessä matkailijoiden kaipaamaa nähtävää ja elämyksiä ja tekevät näin puistosta kilpailukykyisen kohteen.

Eli pitää olla semmoisia kohteita, joissa on oikeasti nähtävää ja sitten semmoisia kokemuksia, että tulis elämyksiä. Että jos siellä käy näillä, otetaan nyt vaikka esimerkiksi tämä Koveron kruununtorppa ja se kokonaisuus, mikä se nykyisin on ennallistettuna ja sitten Multiharju ja sitten Soljaset ja sitten mun mielestä monia muita. -- Sitten on useita tämmöisiä kohteita, joita ei on varmaan todella vaikea löytää tästä ruuhka-Suomen reunalta. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Metsähallituksen asiakaspalvelu on keskittynyt Seitsemisen kansallispuistossa sijaitsevaan luontokeskukseen, jonka kävijämäärä on pysynyt vakaana. Luontokeskuksessa vierailee vuosittain noin 30 000 kävijää, mutta vuonna 2007 heitä oli 35 000. (Rouvala & Peltonen 2008, 18–23) Puistonjohtaja toteaa, että Seitsemisen etuna on nimenomaan puistoon eikä sen ulkopuolelle rakennettu luontokeskus:

Ja luontokeskuksissakin, eteläisen Suomen luontokeskuksissa, Seitsemisenhan on, suinkaan kaikissa kansallispuistoissa Etelä-Suomessa se luontokeskus ei ole puistossa vaan se on vaikka lähimmässä taajamassa tai muuta, mutta Seitsemisessä se on vielä tehty -89, siitä on niin pitkä aika, että ne tehtiin puistoihin. Niin tota moni Etelä-Suomen luontokeskus on kamppailut kävijämäärien kanssa, niin Seitsemisessä se on aina ollut vakaat kävijämäärät ja luontokeskuksen kävijämäärä on noussut ja se heijastaa myös puiston kävijämäärään. (Puistonjohtaja)

Luontokeskuksen kävijämääriä seurataan kuukausittain, minkä lisäksi seurataan opastettujen ryhmien sekä tapahtumiin osallistuvien määrää vuositasolla. Luontokeskuksen asiakastutkimus toteutetaan suunnilleen viiden vuoden välein, jolloin seurataan toistuvasti käyneiden asiakkaiden määrää suhteessa kokonaisasiakasmäärään. Käynnin toistuvuudelle ei ole asetettu tavoitearvoa. Luontokeskuksen vaihtuvien näyttelyiden ja av-esitysten sekä opastuspakettien ja erilaisten tapahtumien avulla pyritään sekä herättämään että ylläpitämään ihmisten kiinnostusta alueen luontoa ja kulttuuriperintöä kohtaan. (Rouvala & Peltonen 2008, 45)

Koska aktiviteettimahdollisuuksien toivottaisiin olevan entistä monipuolisempia, yrittäjillä olisi tilaisuus suunnitella toimintaansa toiveet huomioon ottaen. Toisaalta Seitsemisessä ei Metsähallituksen puolelta välttämättä haluta tarjota nykyistä useampia erilaisia harrastusmahdollisuuksia, jotta kestävyys ei kärsisi. Uudenlaisia toimintoja voi kuitenkin suunnata Seitsemisen lähistöllä sijaitseville valtion metsätalousalueille. Harrastuslajien lisäämisen sijasta olisi mahdollista tuottaa myös kulttuuripalveluja sekä luontoon tutustumista ja luonnossa selviytymistä koskevia palveluja. (Rouvala & Peltonen 2008, 23, 53) Yksi valtakunnallisen matkailustrategian läpäisevistä arvoista on suomalaisuus, millä tarkoitetaan oman kulttuuriperinnön ja nykykulttuurin monipuolista hyödyntämistä sekä luonnon tuntemista ja arvostamista sekä kestävää tuotteistamista, jotta kilpailijoista erottautuminen olisi mahdollista (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, 20). Luontomatkailusuunnitelman laatimisen yhteydessä listatuista vetovoimatekijöistä Seitsemiessä hyödynnetään esimerkiksi alueen kulttuuriperintöön pohjautuvia tarinoita (Rouvala & Peltonen 2008, 38). Eräälle haastattelemistani yrittäjistä tarinat ovat olennainen osa Seitsemisessä toteutettavaa matkailupalvelua ja hän toteaa, että kulttuurihistoria ja kansanperinne ovat kiinnostavia aiheita:

Se on mielenkiintoinen aihealue ja sitä, siis näitä tarinoita ja sitä, se on se mikä uppoo ihmisiin. -- Ja onhan sitä mielenkiintoista verrata, että kun maailmalla jossain Keski-Euroopassa tapahtuu sitä ja tätä, mitäs Seitsemisen metsässä silloin oli. (Sopimukseton yrittäjä)

Koska Metsähallitus kerää monenlaisia tietoja alueista, lajeista ja alueiden käyttäjistä sekä käytöstä, se voi tuoda yritysten viestintään sekä matkailutuotteiden tuotekehitykseen ja sisällöntuotantoon sisältöä erityisesti luonnon- ja kulttuuriarvojen näkökulmasta. Seitsemisessä on vuodesta 2008 lähtien kerätty lajeihin, paikkoihin ja henkilöihin liittyviä tarinoita tarinatietokantaan. (Rouvala & Peltonen 2008, 51)

Kestävän luontomatkailun kolmannen periaatteen mukaan paikallisen kulttuurin ja perinteiden arvostus merkitsee alueen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämistä ja suojelua sekä kulttuuriperintökohteiden huomioimista kaikessa suunnittelussa. Kohteita käytetään opastuksissa, ja pyrkimyksenä on, että kävijöitä kiinnostaisi alueen kulttuuriperintö. Koska periaatetta kuvaavien mittareiden löytäminen on haasteellista, toistaiseksi on valittu vasta yksi mittari kuvaamaan kävijöiden kiinnostusta alueen kulttuuriperintöön. Mittarina käytetään kansallispuiston kulttuurikohteiden käyntimääriä. Koveron perinnetila on koko Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailualueen keskeisin kulttuuriperintökohde. Koveron käyntimääriä verrataan Seitsemisen kokonaiskäyntimääriin. Kovero on avoinna viisi kuukautta vuodessa, ja minimitavoitteen mukaan siellä tulisi vieraila ainakin nykyiset 12 500 kävijää kesäaikana. Perinnetilan kävijämääriä on mahdollista nostaa noin 15 000 kävijään kesässä ilman, että kestävyys vaarantuu. Kävijämäärien kasvattamiseen pyritään esimerkiksi opastus- ja vapaaehtoistoimintaa kehittämällä. (Rouvala & Peltonen 2008, 44–45) Ikaalisten kaupungin edustaja on tyytyväinen siitä, että Koverossa sallitaan isotkin kävijämäärät. Hän pitää Koveroa puiston tärkeimpänä kehityskohteena, joka houkuttelee kävijöitä tutustumaan puistoon muutenkin.

Koveron kehittäminen on mun mielestä erittäin tärkeää, että se on tapahtumakeskus siellä ja Koveron osalta hyväksytään isot kävijämäärät, että sinne voi keskittää tätä kesäkäyttöä. -- Mun mielestä on tärkein asia se Koveron palvelun ja toiminnan kehittäminen. Se on tämmöistä paitsi luonto, myös tämmöistä perinnematkailutoimintaa elikä se on hyvä kokonaisuus siinä. Ja kyllä sinne kun ihmiset menee, jos siellä Koverossa tapahtuu jotakin tai opastuskeskuksessa, niin kyllä siinä samalla reissulla käydään, tietenkin ne tutkimukset osoittaa paremmin, mutta samalla käydään jossakin tässä maastokohteessa. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Luontomatkailusuunnitelmassa todetaan, että virkistyskäyttö Seitsemisen ja Helvetinjärven alueella on vakaata, mutta mikäli edellytetään luontomatkailun kehittymistä, virkistyskäyttöalueet voivat jäädä jalkoihin. Tämä taas saattaa vaikuttaa alueen perus- tai hankerahoituksen määrään, jolloin niukempi rahoitus puolestaan voi aiheuttaa sen, ettei palveluita ole mahdollista ylläpitää riittävällä tasolla. Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen kunnat ovat köyhiä, joten vaikka kehittämistoiminta kiinnostaisikin, resursseja siihen ei välttämättä ole. (Rouvala & Peltonen 2008, 37) Kurun kunnan edustaja toteaa, että osa kansallispuistossa retkeilevistä ei pidä edes siitä, jos retken aikana tulee muita ihmisiä vastaan. Eräs yrittäjästä kokee ongelmalliseksi esimerkiksi taukopaikkojen käytön, koska ryhmät tarvitsevat tilaa ja tauot pitäisi voida suunnitella, mutta se ei aina onnistu. Puistonjohtaja kuitenkin toteaa, että potentiaalisia ristiriitatilanteita yrittäjien tuomien

matkailijoiden ja jokamiehenoikeudella liikkuvien virkistyskäyttäjien välillä on mahdollista ehkäistä ennalta eikä asia toistaiseksi ole ongelma Seitsemisessä:

Se kuitenkin mun mielestä 40 000 kävijää, osahan niistä kävijöistä on sellaisia, jos ne on siellä neljä tuntia ja näkee jonkun toisen ihmisen, ne saa sydänkohtauksen. Ne haluaa täyttää erämaata. (Kurun kunnan edustaja)

Näähän on nää taukopaikat tai tulentekopaikat, niin näähän on siis kyllä toisin ajoin niin tosi kovalla käytöllä. -- Että kun jos sanotaan että nää ryhmätkin yleensä, niin niitä on sillain, et jos sinne, ei sieltä voi varata mitään taukopaikkaa, ne on kaikkien käytössä. Että sinne voi mennä, mutta jos sinne tulee, sinne voi sit pysähtyä joku. Mut että sekin on just sitten se, jos me nyt suunnitellaan näitä ryhmäjuttuja, niin siellä täytyy olla. -- Että jos sää maksullisen ryhmän vaikka viet, se täytyy sitten melkein olla mikä on varattu ainoastaan, että siihen ei tuu sitten muita, että sää pääset siihen. Että tää nyt on lähinnä ollut tällainen, kun ryhmiä on vienyt, niin se on ollut ihan tuurista, että sinne mennään, tavallaan ollu sen verran tilaa, että on voinut kahvit juoda siellä jossain taukopaikalla tai tulentekopaikalla. Että nää on kaikki oikeastaan semmottia vapaasti käytettäviä nää, että se Soljaset on ainoa ensimmäinen sellanen minkä saa varata. (Sopimusyrittäjä)

Ne on hoidettavissa monin tavoin, esimerkiksi monissa puistoissahan on tehty jo niin, että on esimerkiksi tällaisia varattavia keittokatoksia eli yrittäjä voi varata sellaisen käyttöönsä, niin se tietää, että se on hänen käytössään, kun hän menee asiakkaineen sinne. Jokamiesretkeilijöillä on eri keittokatos, jota he voi käyttää, niin näiltä ristiriidoilta vältytään. Siihen on erilaisia keinoja eikä siinä mittakaavassa mitä tällä alueella tää kävijämäärä ja yritystoiminta on, niin mä en usko, että siinä... Että se on aina otettava kyllä huomioon, koska siinä on oikeasti mahdollisuuksia siihen, että voi tulla jotain, mutta... (Puistonjohtaja)

Viidennen kestävän luontomatkailun periaatteen mukaan asiakkaiden mahdollisuuksien virkistäytyä luonnossa tulisi parantua. Periaatteen toteutumista seurataan esimerkiksi kävijätyytyväisyysindeksin avulla. Kävijätyytyväisyysindeksin laskemisessa otetaan huomioon summamuuttujina kävijöiden näkemykset palveluista ja ympäristön laadusta, ennako-odotusten toteutumisesta ja käyntiä häirinneistä tekijöistä. Näiden avulla muodostetaan kansallispuistolle kävijätyytyväisyysindeksi ja luontokeskukselle asiakastyytyväisyysindeksi. Koska indeksit lasketaan kaikilla suojelualueilla samalla tavalla, niistä saa valtakunnallisesti vertailtavaa tietoa. Kävijätyytyväisyysindeksin tavoitearvona Seitsemisessä on 4,5 arviointiasteikolla yhdestä viiteen. Mikäli indeksi alittaa tavoitearvon, selvitetään, mistä osa-alueesta alitus johtuu ja ryhdytään vaadittaviin toimenpiteisiin. (Rouvala & Peltonen 2008, 45)

Kävijätutkimuksen perusteella vähintään neljä viidesosaa kävijöistä koki Seitsemisen kulttuuriperintökohteet, luontokeskuksen palvelut, polku- ja latureitistöt, polku- ja latuviitoitukset sekä reittien opastetaulut ja maiseman vaihtelevuuden erittäin hyviksi tai melko hyviksi. Yleinen

siisteys oli 92 prosentin mielestä erittäin hyvä tai melko hyvä. Eniten huonoja arvosteluja kohdistui jätehuollon toteutukseen ja ohjaukseen, jotka kahdeksan prosenttia kyselyyn osallistuneista koki huonoksi ja kaksi prosenttia erittäin huonoksi. Näkemykset voivat sisältää kritiikkiä roskatonta retkeilyä kohtaan, koska kävijöiden pitää itse viedä roskat pois kansallispuistosta. Useimmat vastanneista olivat joko erittäin tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä alueen palveluiden ja rakenteiden määrään. Tosin esimerkiksi tulentekopaikkoja, telttailupaikkoja ja keittokatoksia sekä jätehuoltoa voisi vastaajien mukaan olla enemmänkin. Seitsemisen kävijätyytyväisyysindeksi on 4,23. Kävijätutkimukseen vastanneista 64 prosenttia arvioi tulevansa Seitsemiseen uudestaan erittäin todennäköisesti ja 20 prosenttia todennäköisesti. Lisäksi 70 prosenttia ilmoitti suositteluvansa kohdetta muille erittäin todennäköisesti. (Tunturi 2008a, 35–47)

Kahdeksas kestävän luontomatkailun periaate keskittyy laadukkaaseen markkinointiin ja viestintään. Viestinnän tulisi olla yhdenmukaista suojeluarvojen sekä kansallispuiston sääntöjen kanssa. Tavoitteena on, että kävijöiden saamaa tietoa käyntikohteista sekä luonnon- ja kulttuuriperinnön tilan ja oman käyttäytymisen välisestä suhteesta lisättäisiin jatkossa yhteistyössä yrittäjien kanssa. (Rouvala & Peltonen 2008, 48) Sen lisäksi, että yrittäjät voivat välittää asiakkailleen luontotietoutta, puistonjohtaja toteaa, että ohjattu liikkuminen turvaa osaltaan matkailun kestävyttä, kun kävijät pysyvät reiteillä ja virkistyskäyttöön tarkoitetuilla alueilla. Sopimukseton yrittäjä puolestaan huomauttaa, etteivät esimerkiksi yritysasiakkaat välttämättä ole niinkään kiinnostuneita luonnosta vaan yhdessäolosta työympäristön ulkopuolella.

No kyllä se on tällä tavalla, että jos on hyvät yrittäjät, jotka on vielä mahdollisesti, kun Metsähallituksessa on näitä sertifioituja, jotka on aika pitkän matkan päässä vielä, siis tavallaan tämmöisiä opasyrittäjiä, ja ne ihmiset liikkuu tällaisissa ohjatuissa ryhmissä sen sijaan että he retkeilee itsekseen, niin onhan se kestävyttä edistävää. (Puistonjohtaja)

Kun yleensä sitten nää, joiden kanssa mä menen sinne luontoon, nää firmat muuten, niin se luonto, se on semmoinen, se on vaihtoehto jollekin muulle, että mitä muuta sitten vois tehdä. Että tärkeintä on päästä pois sieltä tavallisista ympyröistä ja olla niiden työkavereiden kanssa vapaamuotoisesti. Mutta se että mennään johonkin erityiseen kohteeseen, niin se ei, mä joudun aina siinä, mun täytyy tosi tarkkaan miettiä, että kuinka paljon mä voin nyt tätä luontotietoutta tuoda tässä esille ja paljonko mun pitää vaan olla ihan hiljaa ja antaa niiden keskenään höpötellä. (Sopimukseton yrittäjä)

Metsähallituksen oma opastusviestintä ei kilpaile yrittäjien toiminnan kanssa vaan sopimusyrittäjille voidaan järjestää koulutusta kansallispuistoalueella toteutettavia opastuksia varten (Rouvala & Peltonen 2008, 48). Vaikka kuluttajat yhä useammin edellyttävät matkailutuotteilta

ympäristöystävällisyyttä, heidän voi olla vaikeaa havaita ero kestävä ja kestäättömän matkailutoiminnan välillä. Matkailijoille suunnatuilla ohjeilla ja käyttäytymissäännöillä pyritään minimoimaan fyysiselle ja sosiaaliselle ympäristölle matkailusta aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia. (Hall & Page 2006, 330) Metsähallituksen oma opastusviestintä pyrkii kannustamaan kävijöitä omaksumaan kestäviä käyttäytymismalleja esimerkiksi esitteiden, julkaisujen, verkkopalveluiden, maasto-opasteiden sekä luontokeskuksessa tarjolla olevien näyttelyiden ja asiakaspalvelun kautta. Opastusviestinnällä on monenlaisia tavoitteita. Viestinnän kautta pyritään tarjoamaan aineksia ympäristövastuulliseen käyttäytymiseen sekä edistämään luonnon- ja kulttuuriperinnön suojelua. Lisäksi tarkoituksena on parantaa kohteiden saavutettavuutta sekä ohjeistaa turvalliseen ja kestäväan liikkumiseen kansallispuistossa. Opastusviestintä voidaan jakaa herättelevään ja syventävään opastukseen. Herättelevä opastus pyrkii lisäämään kävijöiden kiinnostusta luontoon, luonnonsuojeluun ja kulttuuriperintöön. Syventävän opastuksen tarkoituksena on luontokokemuksen syventäminen ja kävijöiden aktivoiminen toimimaan luonnon puolesta. Kävijöiden, yrittäjien ja heidän asiakkaidensa tietouden lisääminen edistää luontoarvojen säilymistä, ja kohderyhmittäin suunnattu tietous tehostaa viestintää. (Rouvala & Peltonen 2008, 49)

Erikoissuunnittelija kertoo, että kestävä luontomatkailun periaatteita välitetään kansallispuiston kävijöille epäsuorasti kansallispuiston opasteiden ja palveluiden välityksellä. Sopimusyrittäjä puolestaan pyrkii antamaan asiakkailleen ajattelemisen aihetta oman esimerkkinsä kautta ja positiivisten sekä kannustavien viestien välityksellä. Puistonjohtaja toteaa, että vaikka tavoitteena on saada kävijät kiinnostumaan luonnosta ja herätellä heitä toimimaan luonnon puolesta, asennemuutoksen mittaaminen on käytännössä vaikeasti toteutettavissa.

No kyllähän tietysti kaikki opastaulut ja nää, niin eihän siellä, ei me niin kun suurelle yleisölle tämmöistä kestävä luontomatkailun periaatteita viestitetä, kun he ovat vapaa-ajallaan ja haluavat kevyttä informaatiota lyhyesti ja ytimekkäästi. Että ne on tavallaan sisäänrakennettuina niissä säännöissä, mitä tauluissa kerrotaan, mitä saa tehdä. Ja sitten toisaalta kaikki tää viestintäkulttuuri, luontopolut, luonnosta kertovat luontopolut, niin tukevat sitä jotain kestävyuden periaatetta, onko se nyt nelonen, se että asiakkaat oppivat ja ymmärtävät luonnosta. Eli meillä on opastuksia tehdään asiakkaille myös, sitten on näitä maastopolkuja, joissa on opastaulut itseoppimista varten ja näin pois päin. Kyllä ne tulee sieltä meidän kestävyuden periaatteista, mutta ne näkyy tällain hyvin epäsuorasti ja konkreettisesti asiakkaille. (Erikoissuunnittelija)

Sinänsähän ne on ihan pikkuasioita ja tällaisia pieniä valintoja, mutta että tietyllä tavalla mä kyllä olen sitä mieltä, että on sellainen esimerkki, joka vaikuttaa niihin ihmisiinkin. -- Ja mä aina vähän niin kuin näytän ja sanon, että muistakaa nyt, että älkää sitten heittäkö roskia ja tällä tavalla. Tai oikeastaan en sano niin, koska mä yritän olla sanomatta älä, kun niin paljon sanotaan älä. Ja se on kamalaa, kun lapsille kaikki luonnossa on älä. Älä katkaise, älä tee sitä, älä kiipee puuhun. Kun sen pitäis

olla ihan, että jos sä kuule pääset tuonne puuhun, niin siitä vaan. Älä putoa. (Sopimukseton yrittäjä)

Sitten toinen mistä me ollaan aina puhuttu ihmisten kannalta se, millä mitataan vaikuttavuutta. Kävijämääriähän on helppo mitata, mutta sitten millä mitataan sitä, että ihmisten asenne ois muuttunut luonnonsuojeluyönteisemmäksi. Että me voidaan tietysti, niin kuin tässäkin on mittareina asetettu, että kuinka moni on osallistunut meidän tapahtumiin ja opastuksiin, mutta eihän sekään välttämättä kerro, onks jäänyt mitään, onks se muuttanut tai onko se lisännyt ymmärrystä tai muuta, sitä on hirveän vaikea mitata. (Puistonjohtaja)

Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailualueella opastusviestintää kehitetään Seitsemisen luontokeskuksessa. Seitsemisen opastusresurssit pyritään säilyttämään nykytasollaan, ja opastustoiminta on suurimmaksi osaksi Metsähallituksen toteuttamaa. Kohteiden yhteisesti sovitut perusviestit ovat esillä kaikessa opastus-, yritys- ja markkinointitoiminnassa. Metsähallituksen opastusviestintä Seitsemisen kansallispuistossa esittelee eteläisen Suomenselän vedenjakajaseudun luonnon kauneutta ja monimuotoisuutta Multiharjun vanhan metsän, Seitsemisharjun, soiden ja pienvesiluonnon kautta. Lisäksi Pitkäjärven kämpän ja Koveron kruununmetsätorpan avulla esitellään entistä elämänmuotoa ja metsien merkitystä esimerkiksi savotta-ajalta. Seitsemisessä voi myös harjoitella retkeilytietoja ja käytännön taitoja. Lisäksi opastetaan, miten luonnon tilaa voidaan parantaa ennallistamisen avulla. (Rouvala & Peltonen 2008, 49–50)

Seitseminen mainitaan luontomatkailusuunnitelmassa edelläkävijäksi ennallistamisessa (Rouvala & Peltonen 2008, 19). Suojelualueilla tehtävällä ennallistamisella ja luonnonhoidolla pyritään turvaamaan ja lisäämään luonnon monimuotoisuutta (Ympäristöministeriö 2008, 36). Ennallistaminen tarkoittaa useimmiten kertaluonteista toimenpidettä, jolla joko käynnistetään luontotyyppin muuttuminen luonnontilaiseksi tai vaihtoehtoisesti nopeutetaan hitaasti tapahtuvaa luonnontilaistumista. Metsähallituksessa ennallistaminen perustuu aluekokonaisuutena tehtäviin suunnitelmiin. Metsähallituksen mukaan ennallistaminen on kansantaloudellisesti järkevää toimintaa, koska sen avulla luonnonsuojeluun varatuista alueista saadaan nopeutetusti täysimääräistä luonnonsuojelullista hyötyä, jolloin lisäsuojelun tarve vähenee. (Metsähallitus 2011i)

Seitsemisen kansallispuiston alue on aikoinaan ollut tehokkaassa metsätalouskäytössä, mikä näkyy puiston metsäluonnossa esimerkiksi puustorakenteen nuoruutena ja yksipuolisuutena, lahoppun vähäisyytenä ja soiden ojittamisena. Ennallistamisen kautta luonnontilaisuus on palautunut viime vuosina, mutta täysin luonnonvaraisia metsiä Seitsemisessä on vain noin prosentti eli 55 hehtaaria puiston pinta-alasta. Seitsemisen kansallispuistolle on vuodesta 1996 lähtien myönnetty Euroopan neuvoston luonnonsuojelualuediplomi. Diplomitarkasteluja tehdään puistossa tietyin väliajoin.

Vuoden 2005 diplomitarkastelussa ennallistaminen nostettiin alueiden hallinnan keskeiseksi osaksi. Soiden ennallistamista koskevien tavoitteiden saavuttamista korostettiin ja metsien ennallistamista kehoitettiin nopeuttamaan. Seitsemisen on Suomen tunnetuin ennallistamisen tutkimuskohde. (Metsähallitus 2009a, 14–15, 66) Puistonjohtaja toteaa, että Seitsemisen luonnonsuojelullista arvoa on parannettu jatkuvasti. Yksi haastattelemistani yrittäjistä on kuitenkin sitä mieltä, ettei kaikkia ihmisen muuttamia elinympäristöjä tulisi ennallistaa, sillä ne ovat osa kulttuuriperintöä ja niitä voi hyödyntää luontomatkailutuotteissa.

Ja nää eteläiset puistot, Seitsemisenkin esimerkiksi, niin siinä on sen puiston rajauksen sisälle jäänyt paljon ihmisen muuttamia elinympäristöjä, niitähän on nyt ennallistettu ja nyt tavallaan niitä luontoarvoja on parannettu koko ajan eli on siinä mielessä luonnonsuojelullisesti sen alueen arvoa pyritty parantamaan koko ajan. (Puistonjohtaja)

Mutta sitten, jos me ajatellaan Seitsemistä, se on ollut metsätaloukskäytössä siihen 1970-luvulle saakka, kun tuli tää kansallispuistokomitean mietintö, ja silloin vasta siellä lopetettiin metsätyöt. Eli mää toivoisinkin, että se jäis tietyllä tavalla vähän samanlaiseksi. Ruovedellä on tää -- Vihreän kullan polku, joka lähtee metsäaseman aarnimetsästä ja sitten se tulee eri tavalla hoidettujen metsien kautta. -- Ja se esittelee tätä suomalaista metsätaloutta ja myöskin eri ikäistä metsää ja sitä ideaa, että miten ennen on eletty, sitä metsän kiertoa, ollaan eletty metsästä. -- Että kun ne ennallistaa siellä nyt niin kauhealla innolla ja kaikki ojat pistetään tukkoon äkkiä ja halutaan niin kun, en mä tiedä halutaanko siitä sellaista Pyhähäkin kaltaista vanhaa, kuolevaa aarnimetsää koko alueesta. Mun mielestä silloin niin kun menetetään se Seitsemisen alueen monimuotoisuus, koska siinä juurikin pitäis näkyä se metsätalouden vaikutus ja sellainen, että jos ajatellaan, että kansallispuistot on perustettu kertomaan, säilyttämään kyllä sitä alkuperäistä luontoa sellaisena kuin se on, ne aarnialueet, okei, jotka on kirveen koskemattomia, mutta myöskin tätä, koska kyllähän on kohta katoavaa kansanperinnettä, koska eihän kohta ole paperitehtaita. -- No joo, mutta siis tällä hetkellä ainakin on tällainen monimuotoinen ja voi sitten luonnon lisäksi kertoa tästä vanhasta suomalaisesta elämäntavasta ja siitä, että mihin tää meidän hyvinvointi oikeasti perustuu. (Sopimukseton yrittäjä)

Laadukkaaseen markkinointiin ja viestintään liittyy myös Metsähallituksen tavoite siitä, että yli 80 prosenttia kansallispuiston kävijöistä kokisi harrastusmahdollisuuksia koskevien odotustensa täyttyvän erittäin hyvin tai melko hyvin. Odotusten toteutuminen kuvaa osaltaan sitä, miten hyvin viestinnässä ja markkinoinnissa on onnistuttu tuomaan esiin alueen tarjoamat mahdollisuudet. Metsähallitus ei itse yleensä osallistu suoraan rahallisesti alueen matkailun markkinointiin, mutta epäsuoria osallistumisen keinoja ovat kuvamateriaalin ja puiston tunnusten hyödyntäminen. Puistojen tunnusten hyödyntäminen on keskeistä markkinoinnissa. (Rouvala & Peltonen 2008, 46, 51) Seitsemisen kansallispuiston asiakastutkimuksen perusteella kävijöiden ennako-odotukset toteutuivat etenkin luonnonympäristön suhteen, sillä 95 prosenttia vastanneista oli tämän suhteen

tyytyväisiä. Reitit ja rakenteet täyttivät vastanneista 86 prosentin odotukset erittäin hyvin tai melko hyvin, harrastusmahdollisuudet puolestaan 76 prosentin. (Tunturi 2008a, 39) Jotta kävijöiden odotuksien toteutumista koskeva tavoitearvo olisi mahdollista saavuttaa, markkinoinnin ja viestinnän laatua sekä aluetta koskevan ohjeistuksen selkeyttä ja esilläoloa tulee parantaa. Seitsemisessä seurataan vuositasolla myös negatiivisen netti- ja ympäristöpalautteen määrää suhteessa palautteen kokonaismäärään. Mikäli negatiivista palautetta alkaa tulla nykytasoa enemmän, lisätään valvontaa ja valistusta. (Rouvala & Peltonen 2008, 46)

Myös sopimusyrittäjät arvioivat vuosittain kerättävässä yrityspalautteessa Metsähallituksen tarjoamat palvelut sekä toiminnan onnistumisen viisiportaisella arviointiasteikolla (Rouvala & Peltonen 2008, 46). Yritysten Seitsemisessä toteuttamista toiminnoista yleisimpiä ovat yritystutkimuksen mukaan retkeily ja maastoruokailu, käynti luontokeskuksessa ja kulttuuriperintöön tutustuminen sekä opetukseen liittyvät käynnit. Puolet Seitsemistä käyttävistä yrityksistä ilmoitti tarjoavansa asiakkailleen yhdestä kolmeen aktiviteettia, neljännes 4–6 aktiviteettia ja toinen neljännes 7–9 aktiviteettia eli tarjottujen aktiviteettien maksimimäärää. Kun yritykset arvioivat Metsähallituksen toimintaa Seitsemisessä, parhaita arvosanoja annettiin verkkosivujen hyödyllisyydelle sekä opastusaineiston laadulle ja saatavuudelle ja Metsähallituksen henkilöstön yhteistyölle yrittäjien kanssa. Melko huonoksi tai keskinkertaiseksi arvioitiin erityisryhmien palvelut sekä rakenteiden ja reittien turvallisuus. Yli kolmannes vastaajista katsoi reittien ja rakenteiden turvallisuuden joko keskinkertaiseksi tai melko huonoksi. Melko huonoja arvosanoja tosin annettiin hyvin vähän, erittäin huonoja ei ollenkaan. (Tunturi 2008b, 23–28, 40)

Kestävän matkailun periaatteissa edellytetään rakenteiden, reittien ja ohjelmalveluiden turvallisuutta. Sopimukseton yrittäjä esitti haastattelussa kritiikkiä Seitsemisen vanhoja pitkospuita kohtaan. Hän kyseenalaisti sen, että vaikka Metsähallitus on rakenteiden ylläpitäjä, yrittäjä onkin vastuussa, jos asiakas loukkaa itsensä rakenteiden huonokuntoisuuden vuoksi. Myös Kurun kunnan edustaja totesi, että turvallisuuteen liittyvät vastuukysymykset olivat olleet esillä luontomatkailusuunnitelman laatimisen yhteydessä järjestetyissä yrittäjätapaamisissa.

Seitsemisessä on tällä hetkellä vähän äkkiä pitäis ne vanhat pitkospuut vaihtaa ja muuttaa, koska ne alkaa olla jo tällainen turvallisuustekijäkin, mutta eihän Metsähallituksella ole mitään. Se on mielenkiintoinen juttu. Metsähallitus ei ole vastuussa yhtään mistään, vaikka sen reitillä olis sellaisia pitkospuita, että kun sä astut yhteen päähän, lauta on fläps, se pamauttaa sua otsaan, niin se on sun virhe, jos et sä ole huomannut. Mutta jos minä yrittäjänä menen enkä varoita, että tää onkin tämmöinen, varokaa, niin periaatteessa mä oon vastuussa siitä, jos joku sitten loukkaa itsensä. Jos ei mulla ole vakuutusta, niin mä olen lirissä. (Sopimukseton yrittäjä)

Tulee se tietenkin jotkut vastuukysymykset. Asiakkaita voi olla ihan mistä päin maailmaa hyvänsä, jotka ei ymmärrä yhtään mitään ja kepin kanssa kulkee ja kompastuu ja joku menee poikki ja kuka siitä vastaa. Tämän tyyppisiä asioita tuli. Että se on se kustannuksien jakaja, siitä se lähinnä sit syntyy. (Kurun kunnan edustaja)

Tiedot Metsähallituksen rakenteista sekä myös rakenteiden kuntoarviot ovat REISKA-järjestelmässä. Tiedot on tarkoitus pitää ajantasaisina. Vaikka alueen nykyinen palvelurakenneverkosto onkin kattava, rakenteet vaativat jatkuvaa ylläpitoa. Korjaustoimenpiteet pyritään toteuttamaan siten, että uusimistarve pitenisi nykytasosta, joten pitkospuureittejä korvataan mahdollisuuksien mukaan pitkäkestoisilla maa-ainespoluilla. Tavoitteena on, että kunnoltaan keskinkertaisia rakenteita olisi korkeintaan kymmenen prosenttia kaikista rakenteista. Luontomatkailusuunnitelmassa todetaan, että mikäli rakenteen kunto on huono, asiaan on puututtava välittömästi. (Rouvala & Peltonen 2008, 46)

Yritykset arvioivat enemmistön Seitsemisen palveluista ja rakenteista vähintään melko hyväksi. Parhaimmat arvosanat asteikolla yhdestä viiteen saivat kulttuuriperintökohteet, esitteet ja opaskirjat sekä pysäköintipaikat. Reittien opastetaulut, polku- ja latureitistö sekä luontokeskuksen palvelut saivat niin ikään yrittäjiltä hyvät arvostelut. Huonoimmat arvosanat saivat polttopuut huolletuilla tulipaikoilla sekä tiestö, joka arvioitiin usein keskinkertaiseksi tai melko huonoksi. Siisteys ja maiseman vaihtelevuus oli suurimman osan mielestä melko hyvää tai erittäin hyvää. Seitsemisen palveluiden ja rakenteiden määrään oltiin melko tyytyväisiä. Mikäli tyytymättömyyttä ilmeni, se merkitsi toiveita lisäpalveluista tai -rakenteista, esimerkiksi keittokatoksista, reittien opastetauluista ja polku- tai latuviitoituksista. Lisäksi 33 prosenttia vastanneista piti yrittäjien tuottamien palveluiden määrää Seitsemisessä liian pienenä. (Tunturi 2008b, 28–32)

Yritykset saivat antaa myös vapaamuotoista palautetta, jolloin Seitsemisen suhteen toivottiin esimerkiksi uusia latureittejä sekä latuverkoston kehittämistä, laavua tai nuotiopaikkaa Hirviharjulle sekä lintutornia Kirkkaanlamminkankaalle (Tunturi 2008b, 45). Sopimusyrittäjäpariskunnasta mies on toivonut Seitsemiseen talvireittien pohjustusta ja kunnostusta. Pariskunnan mielestä olisi tärkeää, että kansallispuiston kävijöille olisi tarjolla enemmän rengasreittejä sen sijaan, että he joutuvat palaamaan takaisin samaa latua. He toteavat, että mikäli puiston eteläosassa olevan reitin lisäksi pohjoisosaan Hirviharjun tienoille saataisiin kunnostettu väylä, se palvelisi hiihtäjien ohella myös patikoitsijoita ja pyöräilijöitä. Sopimusyrittäjäpariskunnasta mies katsoo, ettei latupohjan tekemisestä aiheutuisi korjaamatonta vahinkoa luonnolle tai häiriötä koskematonta luontoa kaipaaville kävijöille, mutta siitä olisi iloa hiihtäjille.

Kun kaiken pienimmällä kustannuksella saatais mukavuutta paljon aikaiseksi ja hyötysuhdetta juuri. Ja talvikäyttöä puiston alueelle, joka on ihan käyttämättä talvella. Ja kuinka pienellä työllä. Siis tuommoinen kaivinkone menee pitkän pätjän ja se luonto ei kyllä muutu siitä miksikään. Se paikkaa luonto kolmessa vuodessa itsensä. Tuossakin kun tehtiin Hirviharjuun, niin kolmen vuoden päästä kun käveltiin, niin ei sitä oikein huomannutkaan, mutta pohja oli kauniin tasainen. Ja siihen saa pienelläkin lumella sitten ladun aikaiseksi. -- Ja sitten kun se on meidän polven ja seuraavan ja sitä seuraavan, se tasainen pysyy siinä, se tasainen pohja, se on aina hyötynä siinä ja se luonto mukautuu siihen hyvin hyvin äkkiä. Että jos niitä vihreitä on nyt olemassa ja sanotaan juu, ei missään nimessä kaivinkone mene sinne ja kivet ja kannot pitää olla, niin mun mielestä siellä on tuhansia hehtaareita, ne vihreet voi mennä sinne sivuun käveleen sitten kyllä. Antais näitten hiihtäjien mennä tätä hyvää hiihtolotua ja kattella ympärilleen ja nauttia siitä. Kyllä siellä niille vihreille riittää ihan sitä korpea ihan riittävästi. (Sopimusyrittäjäpariskunta, m)

Seitsemisen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa linjataan rakenteiden osalta, että uusia rakennetaan vain tarkan harkinnan jälkeen ja että toimet keskitetään etenkin nykyisten rakenteiden ylläpitoon ja laadun parantamiseen (Rouvala & Peltonen 2008, 57). Yrittäjät kokevat, ettei uusien rakenteiden ja reitistöjen kohdalla ongelma ole niinkään siinä, saako niitä Seitsemiseen tehdä vaan siinä, ettei tekemiseen ole rahoitusta:

Mä en tiedä, mistä se johtuu, en mä voi ymmärtää, miten se voi olla niin kallista, kun niillä on puutavara meidän kaikkien yhteisesti omistamassa metsässä ja sitten sitä äijää on kuitenkin siellä. (Sopimukseton yrittäjä)

Mut kyllähän tätä [latu]asiaa käsiteltiin heidän niissä palaverissaan, missä [mies]kin on ollut mukana ja tää on periaatteessa johonkin suunnitelmaan merkattukin täältä väylä Metsähallituksen puolelta, ei puiston puolelta, mutta siitä rahoittajasta on kiinni. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Seitsemisen kansallispuiston rahoitus perustuu ympäristöministeriön osoittamaan määrärahaan luonnonsuojelualueiden hoitoa ja kunnossapitoa varten. Rahoituksen käyttötarkoituksia ovat esimerkiksi henkilöstön palkkaus, kiinteistöjen, kaluston, reittien ja rakenteiden ylläpito sekä muu suojelualueiden perustoiminta. Käytännössä rahoitus on riittänyt vakituisen henkilöstön palkkaukseen, kaluston ja kiinteistöjen ylläpitoon sekä polttopuu- ja jätehuoltoon nykyisessä laajuudessaan eli noin 25 tulenteko- ja taukopaikkaan. Seitsemisen ja Helvetinjärven palveluvarustuksen ylläpitoa varten oli vuonna 2008 käytettävissä noin 200 000 euroa ympäristöministeriön rahoitusta. Opastusviestintään oli käytettävissä ympäristöministeriön perusrahoitusta noin 170 000 euroa. Lisäksi vuonna 2008 oli käytössä hankerahoitusta noin 50 000 euron edestä. Kehittämisen ja toimintojen laajentamisen kulut on katettu lähes kokonaan hankerahoituksen turvin. Palvelurakenteiden korvausinvestointeihin tarvitaan Seitsemisen ja

Helvetinjärven alueella ympäristöministeriön rahoituksen osalta noin 75 000 euroa vuodessa ja maa- ja metsätalousministeriön osalta noin 12 000 euroa vuodessa. Jotta Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelma voidaan toteuttaa, on myös tarvittavat resurssit saatava järjestymään. Tavoitteena on koota laajapohjainen rahoitusrakenne jatkokehittämistä varten alueen toimijoiden eli maakuntaliiton, kuntien, yrittäjien, oppilaitosten sekä Metsähallituksen ja hankerahoitusmahdollisuuksien kautta. (Rouvala & Peltonen 2008, 56–59) Puistonjohtaja pohti haastattelussa rahoitukseen liittyviä kysymyksiä. Myös kuntien edustajat olivat ajatelleet asiaa ja olivat sitä mieltä, että matkailusta saatavat tulot hyödyttäisivät puistoa ja puiston ylläpitoa.

Ja sitten kun meillä on resurssit aika niukat, niin mitenkä me venytään joka asiaan, kun aina tapahtuu uutta ja kehittyä. Ja sitten muutama kourallinen ihmisiä, jotka hoitaa tuota puistoaluetta, että miten aika riittää, miten resurssit riittää. Meidän ympäristöministeriön perusrahoitus on laskenut koko ajan, että meillä on tosi vaikeuksia pitää yllä meidän nykyisiä palveluita esimerkiksi. Että remonttia kaipaavat luontokeskus ja siellä sun täällä pitäisi korjata niitä ja sitten kuullaan toiveita, että pitäisi tehdä lisää ja kaikenlaista ja niin tää vähän huolettaa kanssa. (Puistonjohtaja)

Ja ainakin itse toin esille sitä, että kun se nyt siellä on se luontokeskus ja sitten siellä on muun muassa yrittäjä yksityinen, joka tarjoaa siellä kahvila-ruokapalveluita siellä ja sitten siellä on tietty henkilöstö ja vaihtuva näyttelytoiminta ja muuta, niin kyllä sekin vaatii tietyn kävijämäärän, että se pystyy järkevällä tavalla toimimaan sillä henkilöstöllä, jota kaiken kaikkiaan sen pyörittämiseen tarvitaan. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Dicks (2003, 115–116) toteaa, että luonnonsuojelualueet tekevät tärkeää työtä ja suojelu on niiden ydintarkoitus, mutta suojelu ei olisi mahdollista ilman virkistyskäyttäjien ja matkailijoiden tuomia rahavirtoja. Luonnonsuojelualueiden muuttaminen matkailukohteiksi on vastaus rahoitustarpeisiin. Mikäli alueita ei käytetä, niiden on hankalaa saada riittävästi rahoitusta. Puistonjohtaja on sitä mieltä, että vaikka matkailusta onkin kansallispuistoille taloudellista hyötyä, jokamiehen oikeuksiin perustuva virkistyskäyttö ja sen mahdollisuuksien ylläpitäminen on matkailua tärkeämpää Seitsemisessä myös tulevaisuudessa.

No ei se [matkailu] ainakaan huononna [taloudellista] tilannetta. Mutta kyllähän sitten toisaalta varmasti Seitsemisessä se jokamiesretkeily tulee olemaan se tärkein jatkossakin, ei tää vaikka tää luontomatkailu kasvais, niin ei tää sitä muuta. Niin pitäähän meidän pystyä ne palvelut tarjoamaan joka tapauksessa, jos halutaan ylipäänsä, että Suomessa ylläpidetään tällaisia kansallispuistoja, jotka on kaikille ilmaisia. (Puistonjohtaja)

5.3 *EKOLOGINEN NÄKÖKULMA*

Matkailua ja aluekehittämistä koskevista tavoitteista huolimatta luonnonsuojelu on edelleen tärkein tavoite kansallispuistossa. Puhakka (2007) kuitenkin kritisoi, että puistoissa sallittu luontomatkailu määritellään samalla implisiittisesti sellaiseksi toiminnaksi, josta ei aiheudu alueiden luonnolle pysyviä muutoksia. Kansallispuistoissa hyväksytään tiettyyn pisteeseen asti jonkinasteiset matkailusta seuraavat ekologiset ja sosio-kulttuuriset haitat, kunhan matkailu on sovittujen periaatteiden mukaista. Matkailutoiminnan ja virkistyskäytön lähtökohtana suunnitteluasiakirjoissa on se, että käyttöä on mahdollista ohjata siten, että matkailusta aiheutuvat haitat pysyvät hallinnassa. (Puhakka 2007, 168)

Puhakka (2007, 157) toteaa, että Metsähallituksen tavoitteena on ohjata luontomatkailun kasvu jo valmiiksi vilkkaasti käytetyille painopistealueille. Kun Seitsemisen ja Helvetinjärven alue nimettiin Pirkanmaan 1. maakuntakaavassa luontomatkailun painopistealueeksi, Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri (2003) katsoi lausunnossaan, että maakuntakaavan kaavaselostuksessa suhtauduttiin luonnonsuojelutavoitteisiin ristiriitaisesti. Kun kaavaselostuksen johdannossa maakuntakaavan tehtäväksi luonnehdittiin esimerkiksi sen varmistaminen, että kansallispuistot ja monipuoliset ja arvokkaat luontokohteet sekä maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt säilyvät jatkossakin maakunnan kilpailuvaltteina, Pirkanmaan luonnonsuojelupiirin mukaan luontotavoitteet olisi pitänyt esittää itseisarvoisina maakunnallisten kilpailutekijöiden sijasta. Lisäksi kritisoitiin luontomatkailun kehittämisen kohdealueeseen kohdistuvia suunnitelmia. Kehittämissuosituksessa mainittu ”luonnonarvojen huomioiminen” ei Pirkanmaan luonnonsuojelupiirin mukaan ole tarpeeksi turvatakseen alueen monimuotoisuuden säilymistä. Sen sijaan kehittämissuosituksen keskeisiä tavoitteita olisi pitänyt olla luonnonarvojen turvaaminen ja elvyttäminen, koska Seitsemisen ja Helvetinjärven alue on yksi koko eteläisen Suomen tärkeimmistä laajoista ja yhtenäisistä metsäalueista.

Pirkanmaan luonnonsuojelupiirin (2003) lausunnossa todettiin, että kansallispuistoihin suuntautuva matkailu vaarantaa ne luonnonarvot, joiden säilyttämiseksi kansallispuistot on alun perin perustettu. Vaikka kehittämissuosituksessa pyrittiin matkailupaineen kohdistamiseen myös kansallispuistojen välialueille, Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri arvioi, että nämä eivät kuitenkaan maakuntakaavan 15–20 vuoden aikajänteellä ehdi kehittyä riittävän vetovoimaisiksi alueiksi. Siksi kehittämissuosituksen muotoilu ei riittäisi turvaamaan kansallispuistojen luonnonarvojen säilymistä. Lausunnossa ehdotettiin, että kaavamerkinnän alueen luontomatkailua kehitettäessä

profiloiduttaisiin kestäväan matkailuun sillä perusteella, että hiljaisuutta ja perusretkeilyä lihasvoimin tarjoavien luontomatkailukohteiden kysyntä kasvaisi lähivuosina väistämättä. Lisäksi ehdotettiin, että kehittämistavoitteista luonnonsuojelu olisi järjestyksessä ensimmäinen ja luontomatkailun kehittäminen tulisi suojelun jälkeen toisella sijalla. Puistonjohtaja kuitenkin uskoo, että muut toimijat ymmärtävät luontoarvojen säilyttämisen tärkeyden jo siitä syystä, että ne muodostavat perustan luontomatkailun kehittämiseksi. Ikaalisten kaupungin edustaja toteaa, että koska kyse on kansallispuistosta, matkailun kehittämisen tavoitteet asetetaan eri tavoin kuin jollakin muulla alueella. Myös yrittäjät toivovat, että alueen ominaislaatu kunnioitettaisiin eikä siitä tehtäisi matkailun nimissä sellaista viihdekeskusta, jossa luonnon merkitys ja arvostus unohdettaisiin.

Tietysti kansallispuistot, alueilla jotka on perustettu kansallispuistoiksi, on merkittävät luontoarvot ja siinä on ollut syy, miksi ne on perustettu, ja se niiden arvojen säilyttäminen ja parantaminen on tavoitteena ylipäänsä siinä. -- Kyllä mä uskon että he [muut toimijat] ymmärtää sen, että tavallaan ne luontoarvothan luo sen perustan ylipäänsä, miks ne ihmiset tulee sinne alueelle. -- Niin se, että me säilytetään ne alueet, ne luontoarvot, niin se on perusta sille luontomatkailullekin. Kyllä mä uskon, että se ymmärretään pohjimmiltaan. (Puistonjohtaja)

Jos se olisi yksityinen, totta kai siinä enemmän tähdättäisiin siihen tulon hankintaan. Ettei varmaan muuten, kyllä mä luulisin, että tuollaisella alueella, niin tuskin sitä kukaan haluaisi pilata. (Ikaalisten kaupungin edustaja)

Omanlaisuus, täällä on omalla tavallaan omaleimainen luonto ja omaleimainen kuitenkin se historia ja kuinka sitä nyt kuvais... En mä osaa sitä oikein oikeilla sanoilla varmaan sanoa. Mut se omanlaisuus ja mitä meillä on nyt kaikenlaisia palavereja juuri ollut ja missä on mukana ollut ja siellä on paljon asiantuntevampia ihmisiä kuin me tavalliset ihmiset, mutta siis oma ajatus on, että sehän niin kun se rikkaus olis edelleenkin, että täällä pystyttäis se omanlaisuus säilyttämään eikä väännetä jonkun esimerkin mukaan. (Sopimusyrittäjäpariskunta, n)

Että se ei olis niin pinnallisella tasolla ja vaan niitten toimenpiteitten tasolla vaan että siinä olis jotain mietitty siellä, että mitä me oikeesti, mikä se on se Seitsemisen tulevaisuus -- mikä se on, mitä sillä, millaiseksi se halutaan. Ja kun se on niin lähellä maalikyliä ja niin helposti saavutettavissa sitten loppuviimeks kuitenkin nykyajan ihmiselle, niin miksi siitä ei voisi tulla todella semmoista vähän uudenlaistakin luontomatkailukohdetta, mikä meiltä puuttuu. Saariselällä pyörii paljon rahaa ja Kiilapäällä vähemmän, mikä ei pidä paikkaansa, Kiilapäällähän on niin perhanan kallista, niin se on menettämässä sen vaihtoehtojutun Kiilapää, jos sinne tuodaan tätä hulipompelitanssia ja kabareeta ja kaikkea sellaista. Niitä jo on Saariselkä täynnä. Mihin ne menee, jotka hakee rauhaa, hiljaisuutta, aitoja elämyksiä, tulilla istumista, kuukkelin kukuntaa, ei se nyt kuku, mutta siis jotakin sellaista. Ja mun mielestä Seitsemisen ja Helvetinjärvi, ne olis aivan oivallisia. (Sopimukseton yrittäjä)

Luontomatkailusuunnitelman ja haastattelujen perusteella Seitsemiseen toivotaan myös jatkossa motiiveiden ja odotusten suhteen samanlaisia käyttäjiä kuin puiston kävijät nykyäänkin ovat.

Tällöin matkan päätarkoitus ja sisältö on ennemminkin luonto ja luonnon kokeminen kuin luonnon hyödyntäminen toimintaympäristönä jollekin varsinaisesti luontoon liittymättömälle aktiviteetille. Toisaalta sopimukseton yrittäjä pohtii, onko kansallispuisto tarkoitettu pelkästään sellaisille kävijöille, jotka ovat jo valmiiksi kiinnostuneita luonnonsuojelusta ja luontoarvoista, vaikka puistolla voisi olla tarjottavaa myös muunlaisille kävijäryhmille.

Mua pikkasen se pelottaa sellainen suojeltu vain luonnonsuojelijoille, suojeltu vain sellaisille ihmisille, jotka osaa käyttäytyä, koska mun mielestä kansallispuistot, mitä me ylläpidetään verovaroilla, niin nehan pitäis olla juurikin kaikille häiriköille ja semmoisille semmoisia paikkoja, mihin ne saa tulla ja jossa ne saa positiivisia elämyksiä, että ehkä ne muuttuu sitten toisenlaiseksi. No joo. Mutta se on, en mä tiedä, tää on tämmöistä vastarintaan tai vastavirtaan uimista. (Sopimukseton yrittäjä)

Koska kävijämäärät Seitsemisen kansallispuistossa ovat kasvussa, ekologiseen kestävyteen on luontomatkailusuunnitelman mukaan kiinnitettävä erityistä huomiota. Matkailun ja muun virkistyskäytön vaikutuksia voidaan vähentää palvelurakenteilla ja niiden kohdentamisella, toimintojen suunnittelulla ja viestinnällä sekä tarvittaessa myös liikkumisrajoituksilla. (Rouvala & Peltonen 2008, 41) Kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa voidaan tehdä jako virkistys-, syrjä-, kulttuuri- ja rajoitusvyöhykkeisiin. Kävijöitä ohjataan virkistysvyöhykkeelle etenkin merkittyjen reittien, muiden palvelurakenteiden ja opastuksen avulla. Seitsemisen kansallispuistosta virkistysvyöhykettä on 1 316 hehtaaria. Virkistyskäyttövyöhyke kattaa noin 29 prosenttia Seitsemisen pinta-alasta ja koostuu lähinnä puiston länsi- ja keskiosista. Reittien ja palvelurakenteiden mitoitus riippuu kysynnän ohella myös niistä haitoista, joita rakentamisesta ja käytöstä alueen luonnolle aiheutuu. (Metsähallitus 2009a, 75–76) Eräs haastattelemistani yrittäjistä on pohtinut rakenteiden suhteen sitä, millaisia niiden pitäisi olla, jotta ne sopisivat kansallispuiston maisemaan ja tunnelmaan.

Rakenteista ja tällaisesta, mun mielestäni kauhean paljon ei pitäis enää rakentaa, paitsi että mää Seitsemisessä räjäyttäisin ne vanhat siis ne sellaiset lautahökkelit, jotka on siellä keittokatoksina ja rakentaisin sellaisia, missä me käytiin siellä Soljasilla. Se on mun mielestäni, ensinnäkin sillä tyylillä pitäis mun mielestäni maastoon rakentaa, että kaikki maalattu lauta, se ei kuulu, se rikkoo sen, se jopa rikkoo sen tunnelman mun mielestäni. (Sopimukseton yrittäjä)

Suurin osa kävijämääristä ohjataan siis virkistysvyöhykkeille, joille on sijoitettu tärkeimmät palvelurakenteet ja ensisijaiset retkeilyreitit ja joille voidaan myös sijoittaa uusia rakenteita. Eräs haastattelemistani yrittäjistä on jo pitemmän aikaa toivonut Seitsemiseen Hirviharjun alueelle parempaa palveluvarustusta, mutta toive ei kuitenkaan ole mennyt läpi. Ikaalisten kaupungin edustaja toteaa olleensa ollut valmis tukemaan yrittäjän tavoitteita. Hirviharju kuuluu

syrjävyöhykkeeseen eli on aluetta, joka on tarkoitus pitää mahdollisimman luonnontilaisena ja erämaisena. Vaikka syrjävyöhykkeillä voikin olla yksittäisiä palvelurakenteita tai siirtymä- ja liityntäreittejä, niitä ei kuitenkaan ole tarkoitettu laajamittaiseen virkistyskäyttöön eikä niille rakenneta uusia palveluita. Syrjävyöhykkeillä liikkuminen on sallittu jokamiehen oikeuksien perusteella. Seitsemisen kansallispuistosta suurin osa eli 2 417 hehtaaria on syrjävyöhykettä. Ala kattaa noin 53 prosenttia Seitsemisen pinta-alasta. (Metsähallitus 2009a, 75–76) Yrittäjä on sitä mieltä, ettei laavusta tai nuotiopaikasta olisi haittaa suojelun kannalta:

M: Ja yks epäkohta mikä on kyllä, mä sitäkin yritin sanoo, mutta ei sinne saatu kuin huojuva palli. Enkä mä tiedä onko sitäkään tullut vielä, että saa istua. Mutta mä pyysin jos tuohon sais, tuohon Hirviharjuun, niin siinä on pitkä semmoinen katvealue ja siinä on paikkana se olis valtavan hieno se Hirviharjun kuve siinä, mutta sekin on jostain syystä sitten vaan, että siihen ei ole saatu toimeksi mitään. Vaikka laavu ihan pelkästään, vaikkei pantais sitä nuotiopaikkaakaan. Vaan kun siihen saatais laavu, että saisivat huilata ja vaikka yöpyä jotkut reppurit siinä. Et se on mun mielestä iso epäkohta tässä Seitsemisten alueella.

N: Mut sehän oli nyt siinä Seitsemisten hoidon ja käytön suunnitelmassa, et he niin kun erityissuojella haluaa Hirviharjun aluetta ja he nyt niin kun myöntyi sitten vaan...

M: Siis minkä ihmeen erityissuojelu, mitä se tota tarkoittaa se erityissuojelu, jos saadaan laavu siihen harjun kupeeseen ja siinä saa kuunnella luonnon ääniä ja sitä kattella sitä rauhallisuutta ja tunnustella ja aistia kaikki tämä. Eiks se oo juuri se, mitä siinä haetaan. Silloin siinä on viitoitus siihen paikalle ja siinä olis se paikka, missä olis ja kuuntelis ja kattelis. Mutta kun siinä ei ole mitään. Kun itte niin läheltä kattoo, mä itte tuolla korvessa ajan noita latuja ja väistelen noita kiviä ja väätelen noita teriä suoraan, kun mä ajan ne solmuun siellä, on se varmaan läheistä katsantokantaa, että mä tiedän mistä mä puhun. Ja tiedän sitten taas luontoihmisenä, kuinka ihminen tykkää, kun se saa mennä tuollaisia korpilatuja. (Sopimusyrittäjäpariskunta, m ja n)

Hirviharjun esimerkkitapauksen kohdalla yrittäjän tavoitteena on luoda kävijöille mahdollisuuksia luonnon tarkkailuun ja kansallispuiston tunnelmasta nauttimiseen. Toisaalta rakenteiden ja opasteiden pystyttäminen muokkaa luontoa ja muuttaa maisemaa. Lisäksi ne voivat houkutella paikalle yhä suurempia kävijämääriä kulumisen, roskaamisen ja muiden häiriötekijöiden kaltaisten lieveilmiöiden kera.

Luonnon virkistyskäytön muotojen monipuolistuminen ja teknistyminen edellyttää entistä tarkempia kannanottoja siihen, millaista matkailukäyttöä kansallispuistoissa voi olla. Esimerkiksi pelkkä yleisohje lihasvoimin liikkumisesta ei ole enää riittävä vaan on mietittävä erilaisten suosittujen virkistysmuotojen soveltuvuutta alueelle. (Puhakka 2007, 158) Puistonjohtajan mukaan Seitsemisessä ei juurikaan ole kaivattu sellaisia toimintoja, joita kansallispuistossa ei olisi

mahdollista toteuttaa. Erikoissuunnittelijan mukaan kansallispuistoon sopimattomat toiminnot voidaan ohjata esimerkiksi muille valtion maille. Hän toteaa myös, että selkeistä säännöistä on hyötyä sekä yrittäjille että asiakkaille, kun kaikille on selvää, mitä alueella voi tehdä. Sopimukseton yrittäjä kuitenkin kritisoi Seitsemisen käytäntöjä ratsastamisen ja maastopyöräilyn kannalta, sillä hänen mukaansa virkistyskäyttäjät ja matkailijat eivät ole ainoita, jotka voivat toiminnallaan aiheuttaa tuhoja kansallispuistossa.

Ei tällä alueella vielä onneksi, että joku Nuksio painiskelee enemmän tällaisten ongelmien kanssa, että halutaan kaiken maailman värikuulapanosammuntoja ja muuta. Mutta niin kuin siitä yritystutkimuksesta näkee, niin aika perinteisiä semmoisia retkiä ja muuta tuonne Seitsemiseen tehdään. Ja ehkä sekin, kun siellä on näitä nähtävyyshöyrykohteita, on luontokeskus, jossa on kaiken maailman filmejä ja muuta ja sitten on Kovero, niin se tarjoaa jo jotakin erilaista sitten. Että se on riittänyt, onneksi. (Puistonjohtaja)

Kyllä niistä on keskusteltu, jos on sellaisia toimijoita, jotka haluais tehdä jotain, mitä ei voi puistossa tehdä, niin sittenhän on joskus valtion maita vieressä tai heillä on joku muu mahdollista, jonka mailla he voi toteuttaa sen osan, joka ei sovi kansallispuistoon. Että tällähän toisaalta minimoidaan sitä, ettei tule semmoisia yllätyksiäkään asiakkaille, kun se yrittäjä tietää, mikä on sallittua ja mitkä on ne hänen mahdollisuudet toimia siellä. Ei tule sit sellaista ikävää tilannetta, että erävalvoja tulee sinne huomauttamaan ja asiakkaat on että hetkinen eiks me nyt toimitakaan täällä oikein, kun se yrittäjä siinä ohjaa heidät toimimaan tietyllä tavalla. -- Se on se pelisäännöistä sopiminen ja se tietämys, ettei tule tietämättömyyttään tehtyä huonoa tuotetta esimerkiksi. (Erikoissuunnittelija)

No siis siellä on semmoisia mielenkiintoisia rajauksia tehty Seitsemisessä esimerkiksi, sieltä on rajattu ratsastaminen joiltakin reiteiltä pois, niiltä vanhoilta teiltäkin osittain, mikä on mun mielestäni naurettavaa. Hirvet on paljon isompia kuin hevoset ja ne siellä vapaasti juoksentelelee siellä sun täällä eikä kukaan puhu siitä, että hirvet sotkee joitakin alueita ihan kauheasti. Mutta jos ihminen menee hevosen selässä, niin se onkin ihan hirveän kauhean kamalaa. -- Tai sama jos joku maastopyörä, jollain niillä poluilla, jotain reittejä on kielletty, ettei sais mennä maastopyörällä, koska kun on sateinen aika ja kuraista niin maastopyörät tekee sellaisia kauheita lovia sinne. Että joo, aaa. Kun maastopyörällä et voi kummiskaan mennä sinne varvukkoon vaan sun täytyy mennä niitä polkuja, sä pysyt poluilla. Ja sitä paitsi se on mukava tapa liikkua ja näkee paljon ja kaikkea. Tällaisia, siis tällaisissa asioissa mä oon niin kun eri linjoilla. (Sopimukseton yrittäjä)

Suojelualueiden hoidossa kestävä kehityksen periaatteiden toteuttaminen edellyttää ympäristön monimuotoisuuden, kantokyvyn ja palautumismekanismien huomioimista. Koska luontomatkatilusuunnitelma-alue kuuluu Natura-verkostoon, alueen luontotyyppien ja luonnonvaraisten eliölajien suotuisa suojelutaso on säilytettävä tai se on palautettava luonnonsuojelulain (1096/96) 5 § mukaisesti. (Rouvala & Peltonen 2008, 41) Puistoa hallinnoivat tahot tarvitsevat tietoa puiston ominaisuuksien suhteesta käyntimääriin voidakseen tavoitteista

riippuen kasvattaa tai vähentää käyntimääriä. On olennaista tuntea ne tekijät, joihin puiston hoidolla voidaan vaikuttaa, kun suunnitellaan kansallispuistojen hoitoa ja käyttöä. (Puustinen ym. 2007, 161) Kestävän luontomatkailun periaatteista ensimmäinen edellyttää luontoarvojen säilymistä ja luonnonsuojelua edistävää toimintaa. Tavoitteena on, etteivät uhanalaisten ja harvinaisten lajien esiintymät tai maisema-arvot kärsisi matkailun ja virkistyskäytön seurauksena. Uhanalaisten ja harvinaisten lajien kantoja ja esiintymiä seurataan erilaisten inventointien avulla, mutta virkistyskäytön ja matkailun aiheuttamien vaikutusten erottaminen muiden tekijöiden aiheuttamista vaikutuksista ei ole helppoa. (Rouvala & Peltonen 2008, 41) Puistonjohtaja antaa tästä esimerkiksi selkälokin pesinnän epäonnistumisen syiden selvittämisen:

Kyllä joihinkin on vaikea, kyllä osa on, ja sitten vaikea joku, jos selkälokin pesintä epäonnistuu Haukkajärvellä, niin onko se siitä, että siellähän on rajoitusosa, niin onko se siitä, että joku kanootti on mennyt liian läheltä sen pesää vai onko esimerkiksi hirveän kylmä alkukesä ollut tai joku harmaalokki on käynyt ne poikaset syömässä, niin mistä se johtuu, sitähan on hirveän vaikea lopuks sanoa. (Puistonjohtaja)

Kestävän luontomatkailun mittaristoon on valittu uhanalaisia lajeja, esimerkiksi Seitsemisessä Soljasten alueella pesivä kuikka. Kuikka on herkkä häirinnälle etenkin haudonta-aikana ja pesäpoikasten aikaan, mutta kannan muutokset näkyvät viiveellä, koska laji on pitkäikäinen. Soljasten alueelle on vuonna 2007 toteutettu sellaisia uusia rakenteita, jotka jättävät osan alueen pikkujärvistä virkistyskäytön ulkopuolelle. Soljasiin on perustettu linnuston pesintärauhan varmistamiseksi rajoitusosa, jonka laajentamista suunniteltiin kansallispuiston hoidon ja käytön suunnittelun yhteydessä. Lisäksi lajistonsuojelua pyritään edistämään viestinnän avulla. Seitsemisen varttuneissa metsissä pesivät esimerkiksi viirupöllö ja hyvin vaikeasti havaittava varpuspöllö. Koska monet petolinnut aloittavat pesintänsä aikaisin keväällä, latuja ei sijoitella pesimäalueiden läheisyyteen ja latujen ylläpidossa otetaan huomioon pesimäajat. Pesinnän onnistumisen seuranta tapahtuu vuosittain rengastusten yhteydessä. Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailualueen laajimmat luonnontilaiset suoalueet sijaitsevat Seitsemisessä, ja alueen soiden pesimälinnustoa edustavat esimerkiksi kurki, teeri ja metso. Luontomatkailulla ja virkistyskäytöllä oletetaan olevan vain vähäisiä vaikutuksia soiden pesimälajistolle, koska valtaosa suoalueista on rauhoitettu rakenteita sijoittamalla. Lisäksi liikkuminen on kielletty Soljastensuolla-Jaulinnevalla sekä Isolla Seitsemisjärvellä linnuston pesimäaikana huhtikuun alusta heinäkuun loppuun. Suolinnuston tilannetta seurataan säännöllisin väliajoin. (Rouvala & Peltonen 2008, 41–43)

Kestävän luontomatkailun toisen periaatteen mukaan ympäristöä tulee kuormittaa niin vähän kuin mahdollista. Pyrkimyksenä on kuluttaa maastoa ainoastaan hyväksyttävissä rajoissa ja ohjata käyttö

merkityille reiteille sekä huolletuille rakenteille. Kun reittejä uusitaan ja ylläpidetään, tavoitteena on, etteivät reitit levene vaan kulkijat pysyvät reittiuralla. (Rouvala & Peltonen 2008, 43) Puistonjohtaja kertoo reiteistä seuraavasti:

Ja sitten meillä on paljon oikeesti keinoja, esimerkiksi ne polut nyt on semmoinen esimerkki, että entisaikaan polut kulki kävelemällä kuljettiin ja sitten jos on paljon kävelijöitä, juurakot alkaa nousta esille ja sen jälkeen se polku alkaa levenemään, kun kaikki kiertää täältä. Nykyisinhän me tehdään ne sillä tavalla, me kaavitaan se pintamaa joltain metrin levyisyydeltä ja tuodaan sinne soraa, jolloin se polku ei muutu miksiäkään. Vaikka kävijämäärät kasvaa, niin niitten on hyvä kävellä sillä polulla, se ei levene. Eli meillä on tällöisiä keinoja tosi paljon, joilla me pidetään hallinnassa tää käyttö. (Puistonjohtaja)

Maaston kuluneisuusarvioinnissa ei tehdä virallista koelaitteista mittausta. Seitsemisessä kulumisen kannalta keskeisimpiä alueita ovat etenkin Multiharju ja Soljasten alue, joiden tilaa seurataan jatkuvasti. Multiharjulla suunnitellaan merkityltä pääpolulta lähtevien villin polkujen aitaamista, jotta kävijät saataisiin pysyttelemään paremmin sallitulla polulla ja villit polut voisivat vähitellen maisemoitua. Myös ohjeistusta lisätään esimerkiksi maastokylttien avulla. Koska Soljasten alueelle on lisätty palveluita, alueen käytön odotetaan lisääntyvän, joten kulumisvaikutuksia on seurattava aktiivisesti. Kulumishaittojen kuitenkin oletetaan vähenevän, koska haasteellisten kohteiden tilannetta ollaan parantamassa nykytilanteesta. Yhtenä maaston kulumisen mittarina käytetään kävijöiden kokemusta kuluneisuudesta. Kävijöiden kokemukset selvitetään kävijätutkimuksessa, jossa kävijät voivat kuvailla kulumista asteikolla 1–5, jolloin 1 merkitsee ”erittäin paljon” ja 5 ”ei lainkaan”. Tavoitteena on, että kävijäarvioinnin keskiarvo olisi alueella vähintään 4,5. Mikäli keskiarvo laskee alle neljän, ryhdytään toimenpiteisiin. Kuluneisuutta arvioidaan myös silmämääräisesti maastotöiden yhteydessä puistoalueen oman seurannan puitteissa. (Rouvala & Peltonen 2008, 43–44, 66) Kulumisen kohdalla on kuitenkin vaikea määrittellä, onko syynä luontomatkailu vai virkistyskäyttö.

No maaston kuluminenhan on yks, joka oli yks mittari, jossa kysytään kävijätutkimuksessa, että miten kävijät kokee sen maaston kulumisen ja meillä on keinoja tietysti ja sinne oli laitettu ne raja-arvotkin, että jos ne ylittyy, niin sitten meidän täytyy jotakin tehdä ja ohjata niitä kävijämääriä, mutta maaston kulumista on taas se mikä on virkistyskäytön ja luontomatkailun aiheuttamaa, niitä on vaikea erottaa, ellei luontomatkailu ole jollekin erilliselle keittokatokselle ohjattu, niin tiedetään, jos se ympäristö alkaa kulua, että se johtuu luontomatkailutoiminnasta. Että ne on vähän niin kuin tapauskohtaisia, että meidän omaan tietämykseen ja kokemukseen, niitten alueitten seurantaan. (Puistonjohtaja)

Kävijätutkimukseen osallistuneita pyydettiin arvioimaan esimerkiksi sitä, kuinka paljon luonnonympäristön käsittely, maaston kuluneisuus ja kävijämäärät häiritsivät heitä Seitsemisen

vierailulla. Nämä tekijät olivat olleet häiriöksi vain muutamalle prosentille vastanneista. (Tunturi 2008a, 40) Puistonjohtajaan mukaan monet luontomatkailualueen suosituimmista kohteista ovat sellaisia, että ne kestävät suuriakin kävijämääriä joko valmiiksi tai sitten niistä on tehty kestäviä.

No meidän kohteet Seitsemisessä esimerkiksi -- luontokeskus on kestävä, siis siinä voi ihmisiä siinä lähiympäristössä pihamaalla olla ja muuta, se ei kulumishaittoja aiheuta. Koveron perinnetilan ne niityt ja pihamaa vaan tykkää jos niitä tallataan eli sekään ei ole ongelma. Ne on ne kohteet, joissa suurin osa ihmisistä haluaa nähdä ne. Ja Multiharju on se vanha metsä, siellä kiertää just semmoinen leveä polku, niin se ei siitä paljon enää levene. Jotakin villejä polkuja on, meillä on suunnitelmia ohjata, että ne pysyy siinä väylällä. Ja Helvetinjärvellä taas suurin osa puistosta on ihan rauhallista aluetta, kaikki haluaa nähdä sen kolun. Ja me ollaan tehty se nyt niin kestäväksi, ihmiset menee sitä polkua pitkin, ne portaat alas ja tulee toista polkua pitkin takaisin, ei ne poikkea minnekään. Ne näkee sen minkä ne haluaa. (Puistonjohtaja)

Ympäristöä säästävän retkeilyn tavoitteeseen sisältyy myös jätteiden synnyn ennalta ehkäisy sekä jätteiden käsittely ohjeiden mukaan. Mittarina roskaisuuden kohdalla käytetään kävijätutkimuksessa tapahtuvaa arviointia samalla tavalla kuin kuluneisuudenkin suhteen. (Rouvala & Peltonen 2008, 43) Erikoissuunnittelija toteaa, että roskattoman retkeilyn ideassa on samanlaisia ongelmia kuin kestävä matkailun ideassa, mutta toisaalta roskattoman retkeilyn toteuttaminen kansallispuistossa vähentää huoltotoimenpiteistä aiheutuvia vaikutuksia. Sopimussyrittäjä puolestaan on erittäin tyytyväinen roskattoman retkeilyn periaatteeseen.

Sekin on vähän semmoinen niin kuin tää kestävä luontomatkailu, että eihän ole olemassa roskatonta retkeilyä, mutta ei jätetä niitä roskia sinne alueelle vaan ne tuodaan asianmukaisesti keräilypisteisiin alueen ulkopuolelle, pyritään pakkaamaan mahdollisimman vähän pakkausmateriaalia sisään, ottamaan mukaankaan sinne kohteelle. Se vähentää toisaalta sitä alueen jätehuollon kuljetusvaikutusta siellä. Sillä lailla kuormittaa vähemmän sitä aluetta. (Erikoissuunnittelija)

K: Toimiiks sun mielestä Seitsemisessä se kestävä matkailun periaate, että roskat viedään pois?

V: Kyllä se mun mielestä aika hyvin. Mun mielestä se on ilman muuta ainoa, ettei missään nimessä roskia saa ruveta kokoon mihkään tänne, että täytyy jokainen viedä pois. Se on mun mielestä kaikkein paras keksintö, mitä on keksitty. Että se on ihan siis kaikkein paras oivallus, mitä on joskus kehitetty tästä. (Sopimussyrittäjä)

Lisäksi pyritään polttopuun säästeliääseen käyttöön. Polttopuiden kulutuksen seurannan ohella pyritään estämään tulipaikkojen lähistön pystylahopuun käyttäminen nuotioissa. Polttopuiden kulutuksen ei toivota kasvavan, vaikka kävijämäärät lisääntyisivätkin, sillä polttopuiden säästäväinen käyttö vähentää huoltoajojen tarvetta. Polttopuiden menekkiin voidaan vaikuttaa esimerkiksi tarjoamalla laadukasta puuta sekä sijoittamalla rakenteet oikein. Rakenteiden

sijoittelussa on olennaista muun muassa liiterien etäisyys tulipaikoista, nuotiokehien koko ja tulipesien tehokkuus. Mikäli polttopuun kulutus kasvaa yli kymmenen prosenttia, asiaan puututaan esimerkiksi valistuksen kautta tai nuotiopaikkoja vähentämällä. (Rouvala & Peltonen 2008, 44)

5.4 YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Erikoissuunnittelijan mukaan luontomatkailusuunnitelmaa laadittaessa tavoitteena on, että kestävän luontomatkailun mittareiden tavoitearvoja mietittäisiin yhteistyössä sidosryhmien edustajien kanssa. Aina se ei ole muun muassa lainsäädännön vuoksi mahdollista, mistä erikoissuunnittelija mainitsee esimerkkinä tiettyjen lajisto- ja luontotyyppien uhanalaisuuden. Sen sijaan sellaiset tavoitearvot, joista voidaan neuvotella, pitäisi sopia yhdessä. Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailusuunnitelmaprosessissa esimerkiksi ohjausryhmän jäsenillä ei kuitenkaan kävijämääriä lukuun ottamatta ollut haastattelujen perusteella selkeää kuvaa mittareista tai siitä, miten tavoitearvoihin niiden suhteen on päädytty. Puistonjohtaja totesi, että mittarit käytiin kyllä läpi, mutta hänen muistinsa mukaan muut toimijat eivät niitä juurikaan kommentoineet. Syynä voisi olla se, että mittarit itsessään oli laadittu ja Seitsemisen kannalta olennaisimmat valittu ilman sidosryhmien osallistumista. Ehkä ohjausryhmän jäsenet ja yritystapaamisiin osallistuneet katsoivat, että Metsähallituksella on paras asiantuntemus myös tavoitearvojen suhteen.

Mutta meillä on tuohon mittaristoon, meillähän on se pohja olemassa. Et se vaan aluekohtaisesti muutetaan, että siinä on se eka mittari esimerkiksi että ne luontoarvot säilyy, niin me sitten aluekohtaisesti mietittiin, että mitä ne Seitsemisessä on. Me mietittiin nää, jotka on mitattavissa. Ja se työhän oli aika paljon sitten pakkokin tehdä Metsähallituksen sisällä tää mittareiden miettiminen, koska mehän tunnetaan, kun me hoidetaan niitä alueita, niin me tiedetään mitä siellä on ja missä ja mikä pitää ottaa huomioon. Että tää kyllä enemmän tapahtui siltä pohjalta, että Metsähallitus teki ne mittarit ja niitä käytiin läpi sitten ja aika vähän siihen loppujen lopuks sitten tuli kommentteja yrittäjiltä ja ohjausryhmältä, että aika paljon ne meni läpi, että juu, että hyvä. Että siinä varmaan on ulkopuolisena niihin vaikea tarttua. Ja sitten nähtiin, että meillä on varmaan se tieto, että mitä pitää mitata ja mitä me voidaan mitata, koska se seurantakin jää meille. (Puistonjohtaja)

Mun mielestä ne oli ehkä jo aikaisemmin tehty, kyllä ne tuli jotenkin siellä esiin, mut niitä ei, se ei varmaan kuulunut yksityiskohtiin ja ehkä se saattaa sit olla semmonen herkkä aihe. (Kurun kunnan edustaja)

Mä en tuohon osaa sanoa, että miten se olis korostunut siellä. Tietenkin se semmoisena yleisenä punaisena lankana varmasti oli, mutta mitä ne mittarit olis, niin en mä osaa sanoa siellä. (Pirkanmaan liiton edustaja)

Luontomatkailusuunnitelman ympäristövaikutusten arviointi tapahtuu yhteistyöryhmässä. Arvioinnissa on pääpaino tulevaisuudella. Hyvä ympäristövaikutusten arviointi perustuu esimerkiksi selvityksiin luonnon kulumisesta, laskettuihin käyntimääriin sekä arvioihin suunnittelualueen ympäristössä menetetyistä työpaikoista. Aluetaloudellisia vaikutuksia voidaan tarkastella alueen käyntikertojen, kävijätutkimusten sekä matkailutilastojen perusteella. Ekologisia vaikutuksia arvioidaan esimerkiksi käyntimäärän kasvuodotteen ja käyntien suunnitellun alueellisen jakautumisen perusteella. Sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia arvioitaessa voidaan verrata suunnitelman yhteensopivuutta esimerkiksi kyläsuunnitelmien ja metsätalouden tai metsästyksen kaltaisten muiden maankäyttömuotojen kanssa. (Metsähallitus 2007a, 6–7) Arviointi tapahtuu erikoissuunnittelijan mukaan Metsähallituksessa tehtävän työn pohjalta, mutta hän toteaa, että osallistaminen olisi hyvä tapa kuulla erilaisia näkemyksiä myös suunnitelman ympäristövaikutusten suhteen.

Metsähallitus luonnostelee, mut kyllähän siinä pitäis olla osallistaminen siinäkin, koska eihän se aina ole niin yksioikoista, että mikä ne ympäristövaikutukset nähdään ja miten niitä painotetaan. Siinä on aina hyvä ottaa ne toimijat mukaan kommentoimaan. (Erikoissuunnittelija)

Hall (2000) toteaa, että arviointi on nykyisin yhä tärkeämpi osa matkailusuunnittelua. Matkailusuunnittelun ja toimenpiteiden arvioinnissa tulisi ottaa huomioon, kuka arviointia on pyytänyt ja miksi. Lisäksi tulisi suorittaa toimenpiteiden arviointi niiden sisältö, toteutus ja vaikutukset mukaan lukien. Olisi myös pohdittava sitä, miten arviointia käytetään ja hyödynnetään. Koska päämäärät ja tavoitteet voivat olla piileviä ja sen vuoksi vaikeasti havaittavissa, arvioinnissa pitäisi mennä pidemmälle kuin vain keskittyä mittaamaan tuloksia ja vaikutuksia suhteessa päämääriin ja tavoitteisiin. Arviointia ei useimmiten tehdä vain yhdestä syystä, joten arvioinnin ottamat roolit ovat moninaisia ja toisiinsa liittyviä. (Hall 2000, 89–90) Erikoissuunnittelija toteaa, että Metsähallituksessa on käynnissä suunnittelujärjestelmän uudistaminen, minkä seurauksena seurantaa on mahdollista tiettyjen avainmittareiden suhteen toteuttaa nykyistä aktiivisemmin ja mukaan tilannekatsaukseen voidaan ottaa sidosryhmien edustajia.

Tää nyt vähän liittyy tähän yleisempään suunnittelujärjestelmän uudistamiseen. Että kun meillä tulee tää suojelualueiden tilan seuranta, niin kyllähän me nyt ohjataan, että noin viiden vuoden välein pitäis. Ja jos on isoja muutoksia, niin jo aikaisemmin tarvittaessa. Tehdään esimerkiksi uudestaan perusselvitykset ja katsotaan, miten se maailma on muuttunut ja suunnitelma uusitaan tarvittaessa nopeastikin. Tai sit tehdään jotain päivityksiä tiettyihin osiin. Mutta nyt kun tulee tää tilan seurantajärjestelmä, niin periaatteessa me päästään siihen sopeutuvaan suunnitteluun ja me sieltä vähän vuosittain seurataan tiettyjä avainmittareita, että jos ne liikkuu punaisella, niin pitäis tehdä jotain ja palataan siihen suunnitelmaan nimenomaan ja sit

kutsutaan sopivat, sillä hetkellä sopivat, sidosryhmät kasaan. Eli se vois olla se yhteistyöryhmä, joka sitten miettii, mitä tehdään. Kyllä nää niin nopeasti muuttuu nää toimijat, yrityksiä häviää kartalta ja fuusioituu ja näin pois päin, että ainahan se on vähän eri porukka, joka kutsutaan kasaan, kun vuosia on vierähtänyt. (Erikoissuunnittelija)

Sopeutuvalla suunnittelulla erikoissuunnittelija viittaa suojelualueiden sopeutuvan hoidon malliin, jossa toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus ovat tiiviisti kytköksissä toimintaympäristöön. Suojelualueiden tilaa arvioidaan luonto-, kulttuuri- ja virkistysarvojen sekä niihin vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta. Sopeutuvassa suunnittelussa toimintaa kehitetään hyödyntämällä kaikkea saatavissa olevaa tietoa sekä samalla opitaan kokemuksen ja yhteistyön avulla parhaita käytäntöjä. Koska valmista ja lopullista tietoa suojelualueiden arvoista, tilasta ja tilaan vaikuttavista tekijöistä ei ole saatavilla monimutkaisen ja muuttuvan toimintaympäristön vuoksi, hoidossa ja suunnittelussa on jatkuvasti kokeiltava uusia ajatuksia, seurattava vaikutuksia ja sopeutettava toimintaa kerättyjen tietojen perusteella. Suojelualueet ovat pysyviä, joten ne tarjoavat hyvät mahdollisuudet luonnon kehityksen ja ympäristömuutosten pitkäaikaiseen seurantaan. (Metsähallitus 2008, 23–24)

6 PÄÄTELMÄT

Asetin tutkimukseni tehtäväksi löytää vastauksia siihen, kyetäänkö kansallispuistojen toimintojen suunnittelussa sovittamaan yhteen puistojen erilaiset taustat ja tehtävät luontomatkailun kehittämistarpeiden ja -mahdollisuuksien kanssa. Kansallispuistojen merkityksiä ja käyttömuotoja tarkasteltaessa keskeisessä ja ohjaavassa asemassa ovat monenlaiset ja muuttuvat luontokäsitykset, joiden pohjalta luontoa jaotellaan sekä käytännön että ajatuksen tasolla erilaisiin kokonaisuuksiin, joihin kohdistetaan tietynlaisia arvoja, odotuksia ja käyttötarpeita. Kansallispuistot on perustettu tärkeiden luontokohteiden ja erityisten maisemakokonaisuuksien suojelemiseksi. Kansallispuistojen perustamisessa ja hoidossa on siis kyse luonnon käytön rajoittamisesta joidenkin luonnonarvojen säilyttämiseksi. Esimerkiksi Seitsemisen kansallispuisto on perustettu suurimmaksi osaksi talousmetsänä hoidetulle alueelle aikana, jolloin teollisen käytön vaikutukset luonnolle alettiin tunnistaa aiempaa selvemmin ja vastapainoksi haluttiin säilyttää tyypillistä suomalaista luontoa. Kansallispuistojen tehtäviä koskevassa yleisessä määritelmässä todetaan, että suojele voidaan kohdistaa elottoman ja elollisen luonnon lisäksi ihmistoiminnan perusteella syntyneisiin ympäristöihin, maisemiin ja rakenteisiin. Seitsemisessä suojellaan arvokkaana kulttuuriympäristönä muun muassa Koveron kruununmetsätorppaa sekä siihen kuuluvia niittyjä, peltoja, hakamaita ja metsälaitumia.

Seitsemisen ympäryskunnissa vastustettiin aikoinaan suojelualueen perustamista muun muassa maiden, työpaikkojen ja verotulojen menetyksen pelossa. Toisaalta hanke koettiin mahdollisuutena, mikäli se monipuolistaisi paikallista elinkeinorakennetta ja sitä kautta ehkäisisi poismuuttoa alueilta. Kansallispuistoille yleisesti asetutut tehtävät koskevat luonnon suojelun ohella ja sen sallimissa rajoissa tutkimusta, opetusta ja virkistystä. Virkistykseen merkitys kansallispuistojen käyttömuotona on korostunut 1990-luvulta lähtien luontomatkailun suosion kasvaessa, sillä virkistyskäytön ja matkailun kautta syntyy uusia työpaikkoja ja -tilaisuuksia. Maatalouden rakennemuutoksen ja maan sisäisen muuttoliikkeen seurauksena uudet elinkeinomahdollisuudet ovat tärkeitä maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämisen kannalta, ja matkailussa nähdään potentiaalia sen paikkasidonnaisuuden ja työvoimavaltaisuuden sekä muille elinkeinoille mukanaan tuomien kerrannaisvaikutusten vuoksi. Pirkanmaan maaseutustrategiassa matkailun arvioidaan olevan yksi eniten kasvavista toimialoista. Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen odotetaan tukevan luonto-, maaseutu- ja teemamatkailun kehittämistä ja Pirkanmaan 1. maakuntakaavassa kansallispuistot nimetään yhdeksi maakunnan kilpailuvalteista. Metsähallituksen on lain mukaan edistettävä toiminnallaan työllisyyttä, minkä lisäksi sille asetetaan matkailun

kehittämistä koskevia velvoitteita muun muassa valtakunnallisessa matkailustrategiassa (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006) sekä ohjelmassa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi (Ympäristöministeriö 2002).

Kansallispuistojen käyttöä koskevia päätöksiä ei siis enää tehdä ainoastaan luonnonsuojelukriteereiden perusteella, vaikka suojelu nimetäänkin puistojen tärkeimmäksi tehtäväksi. Kansallispuistojen hyödyntämistä matkailun tarpeisiin perustellaan kestävän kehityksen näkökulmasta. Kansallispuistoissa ei tulisi harjoittaa luontoa pysyvästi muuttavaa taloudellista toimintaa, joten luontomatkailua pidetään yhtenä harvoista tavoista toteuttaa kestävyys- ja taloudellista ulottuvuutta. Koska vetovoimaisen toimintaympäristön säilyttäminen on luontomatkailun menestymiselle tärkeää, matkailun ei ajatella aiheuttavan luonnolle samanlaisia haittoja kuin muiden teollisuudenalojen ja luonnonsuojelun katsotaan voivan myös hyötyä matkailusta. Matkailuyrittäjät ja -kehittäjät voivat kiinnostua suojelullisista kysymyksistä, minkä lisäksi matkailusta saatavat tulot voivat tukea kansallispuistojen ylläpitoa ja edesauttaa uusien kansallispuistojen perustamista. Toisaalta matkailu ja sen tarvitseman infrastruktuurin rakentaminen muokkaavat ympäristöä ja voivat aiheuttaa luonnolle erilaisia vaurioita etenkin silloin, kun matkailua kehitetään ilman perusteellista suunnittelua ja muiden kuin taloudellisten tavoitteiden huomioimista. Tästä seuraa paitsi matkailuilmion sisäinen ristiriita, myös kansallispuistojen tehtävien välinen ristiriita, sillä hyväksymällä matkailu osaksi kansallispuistojen tehtäviä katsotaan myös, ettei se muuta luontoa pysyvästi. Kyse onkin lopulta siitä, millaiset matkailun aiheuttamat ympäristövaikutukset eri intressiryhmät katsovat hyväksyttäväksi kansallispuistojen suojelutehtävän kärsimättä sekä siitä, millainen painoarvo eri ryhmien näkemyksille päätöksenteossa annetaan.

Luontomatkailusuunnitelman laatiminen on yksi Metsähallituksen keinoista hallita suojelualueillaan tapahtuvaa matkailua. Suunnitteluprosessin kautta Metsähallitus osallistuu keskusteluun siitä, millaisia toiveita suojelualueisiin kohdistetaan, millaista toimintaa niiden ympärillä on ja millaista matkailua esimerkiksi kansallispuistoissa on mahdollista toteuttaa. Kansallispuiston eri tehtävien ja tarkoitusten kannalta onkin olennaista pohtia, miten luontomatkailu suunnitelmassa määritellään eli millaisia toimintoja se puistossa sallii, mitä puolestaan rajaa pois ja miten nämä avaukset ja rajaukset suhteutuvat kansallispuiston muihin tehtäviin. Luontomatkailusuunnitelmassa käytetään ympäristöministeriön asettaman luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmän määritelmää, joka käsittää luontomatkailuksi kaiken luontoon tukeutuvan matkailun. Laajan määritelmän käyttö on siinä mielessä perusteltua, että suojelualueet ovat erilaisia, joten määritelmän

on sovelluttava kaikille alueille. Toisaalta määritelmä ei ota kantaa ympäristön suojelua ja kestävästä käyttöä koskeviin kysymyksiin.

Metsähallitus onkin tarkentanut luontomatkailun määritelmää laatimalla kestävästä luontomatkailun periaatteet, joissa määritellään luontomatkailun ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset tavoitteet. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan kestävästä luontomatkailun mittareilla, joista osa on käytössä kaikilla suojelualueilla ja osa valitaan aluekohtaisten tarpeiden mukaan. Kuten aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta (Hall 2000, Saarinen 2001) käy ilmi ja erikoissuunnittelija sekä puistonjohtaja haastatteluissa toteavat, kestävästä matkailun toteuttaminen ei kuitenkaan ole käytännössä mahdollista. Kestävyys tavoitteet sekä tukevat toisiaan että ovat keskenään ristiriitaisia, koska niillä on samaan aikaan näkökulmasta riippuen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia. Matkailu on teollisuudenalana vaikeasti määriteltävissä, sillä se koostuu monenlaisista toiminnoista, joiden ympäristövaikutukset eroavat toisistaan. Lisäksi kestävä matkailu on erottamaton osa matkailuteollisuutta ja sen perimmäisenä tavoitteena on matkailun ylläpitäminen. Metsähallitus hyödyntää tämän vuoksi hyväksyttävän muutoksen rajat -menetelmää, jota käytetään kestävästä luontomatkailun mittareiden välityksellä matkailun vaikutusten arvioimiseen. Kyse on kansallispuistojen kontekstissa edelleen siitä, millaisia vaikutuksia matkailulla voi ja pitää olla, jotta ne olisivat eri intressiryhmien näkökulmasta hyväksyttäviä ja näin ollen kestävyyttä tukevia.

Miten Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen ensimmäinen luontomatkailusuunnitelma sitten laadittiin? Hall (2000) toteaa, että kestävästä matkailun kannalta tavoitteet ovat olennaisia, koska ne yleensä johtavat tietynlaisten mittareiden valintaan. Mittareiden avulla arvioidaan, kuinka onnistuneesti tavoitteet ja sitä kautta kestävyys päämäärä on saavutettu. Tavoitteiden ja indikaattoreiden valinta ei kuitenkaan ole helppoa. Yksilöllisten ohjelmien sovittaminen yhtenäiseksi suunnitelmaksi voi aiheuttaa ongelmia. Siksi kyse ei ole vain siitä, mitä suunnitteludokumentti loppujen lopuksi sisältää. Tärkeä on myös se prosessi, jossa erilaiset yksilöt ja intressiryhmät kokoontuvat neuvottelemaan erilaisista mahdollisuuksista ja vaihtoehdoista. Suunnitteluprosessissa tapahtuva kommunikaatio ja osallistuminen on olennaista, koska ne voivat edistää suunnitelman onnistumista saamalla eri toimijat sitoutumaan suunnitelmaan. (Hall 2000, 81)

Luontomatkailusuunnitelmahankkeessa ohjausryhmän jäsenillä ja yritystapaamisissa mukana olleilla yrittäjillä oli tilaisuus osallistua kansallispuistoalueen käyttöä koskevaan keskusteluun ja tuoda esille matkailun kehittämistä koskevia tavoitteitaan. Ympäristövaikutusten arviointi ja seuranta tapahtuu kuitenkin kestävästä luontomatkailun periaatteista johdetuilla mittareilla, joiden määrittelyssä luontomatkailusuunnitelmahankkeeseen osallistuneet sidosryhmien edustajat eivät ole

olleet mukana. Mittareiden suojelualuekohtaisia tavoitearvoja on tarkoitus mieltää yhteistyönä Metsähallituksen ja sidosryhmien edustajien kanssa niiltä osin kuin päätökset eivät perustu esimerkiksi lainsäädäntöön. Haastatteleman ohjausryhmän jäsenet eivät kuitenkaan osanneet nimetä kestävän luontomatkailun mittareita tai kertoa siitä, miten niiden tavoitearvoihin oli päädytty. Tämä voi johtua paitsi siitä, ettei mittareita suunniteltu yhdessä, myös siitä, että mittariarvojen seuranta on Metsähallituksen vastuulla ja Metsähallituksella katsottiin olevan paras asiantuntemus arvojen asettamiseksi. Kävijämääriä koskevat tavoitearvot olivat ainoa mittari, johon ohjausryhmän jäsenet selkeästi kertoivat ottaneensa kantaa. Yrittäjät puolestaan olivat tyytyväisiä kestävän luontomatkailun periaatteisiin eivätkä kokeneet niitä rajoittavina tai ristiriitaisina oman toimintansa suhteen. He pitivät tärkeänä sitä, että Metsähallitus ajaa kestävän luontomatkailun asiaa.

Haastatteleman yrittäjät kokivat Metsähallituksen paikallisella tasolla hyväksi yhteistyökumppaniksi ja olivat sitä mieltä, että yhteistyö luontomatkailusuunnitelmaa laadittaessa oli ollut pääsääntöisesti toimivaa. Samalla nousi kuitenkin esille kysymyksiä siitä, missä kansallispuistojen matkailukäyttöä koskevia päätöksiä loppujen lopuksi tehdään ja mihin päätökset perustuvat. Kysymyksen taustalla voi vaikuttaa se, että samalla kun luontomatkailusuunnitelma kestävän matkailun periaatteineen ja mittareineen on Metsähallituksen suojelualuekohtainen hallinnan väline, se on myös tietynlainen kooste paitsi kansallispuistojen hoitoa ja käyttöä myös aluekehittämistä koskevista laajemmista kansainvälisistä ja kansallisista tavoitteista, jotka puolestaan on viety edelleen erilaisiin maakunnallisiin ja alueellisiin strategioihin, ohjelmiin ja suunnitelmiin. Lisäksi luontomatkailusuunnitelmaan ja sen laatimisprosessiin vaikuttavat Metsähallituksen omat ohjeet siitä, miten prosessi olisi vietävä läpi ja millaisia asioita lopullisessa asiakirjassa tulisi käsitellä.

Hall (2000, 77) kuvailee, että strategisen matkailusuunnitteluprosessin malli koostuu ympäristöstä eli niistä institutionaalisista olosuhteista, joissa suunnittelu ja hallinta tapahtuvat, sekä institutionaalisesta kulttuurista eli toimijoiden arvoista ja asenteista sekä vielä laajemmista taloudellisista, sosiaalisista ja poliittisista kehityssuunnista. Nämä tekijät ovat erittäin tärkeitä, sillä strategisten suunnitelmien tulee olla linjassa lainsäädännön, poliittisten tavoitteiden sekä organisaation rakenteiden kanssa (Hall & Page 2006, 332). Hall (2000) jatkaa, että kestävyys sekä matkailusuunnittelu entistä kestävämpien ja tarkoituksenmukaisempien matkailun muotojen saavuttamisen välineenä pitääkin nähdä sekä poliittisessa kontekstissa että poliittisena tavoitteena. Näin on mahdollista ymmärtää myös suunnittelukysymysten rakennetta. On otettava huomioon

esimerkiksi suunnittelun moniulotteiset mittakaavat, jolloin se, mitä tapahtuu yhdellä tasolla, ei välttämättä ole yhteneväistä toisen tason kanssa, minkä lisäksi suunnitteluprosessiin ja poliittiseen ympäristöön vaikuttavat monenlaiset arvot. Voidaan myös huomata, etteivät suunnittelutyökalut ja -mallit välttämättä toimi erillään ne kehittäneistä ja niitä soveltavista ihmisistä. (Hall 2000, 58, 68)

Kestävän luontomatkailun periaatteet ja mittarit ohjaavat siis Metsähallituksen ja eri sidosryhmien välistä yhteistyötä luonnonsuojelun ja matkailun tavoitteiden ja tarpeiden yhdistämisessä. Jokinen (2004, 14) toteaa, että luonnonvarojen käytön hallinnassa ohjaus perustuu asiantuntijuuteen, mutta se ei yksin riitä monimutkaisien rakenteiden hallintaan. Asiantuntijuuden tukena ovat keskinäiset vakiintuneet toimintatavat, instituutiot, jotka käytännössä ovat erilaisia luokituksia ja standardeja. Luokituksia käytetään yleensä vain yksilöllisiin, paikallisiin ja lyhytaikaisiin tarkoituksiin, mutta standardien vaikutus käsittää laajempia etäisyyksiä ja ajanjaksoja. Bowker ja Star (2002) toteavat että standardoituja menetelmiä tarvitaan monimutkaisten kollektiivisten projektien toteuttamiseksi. Luokittelut ja standardit ovat läsnä kaikkialla ja muodostavat monimutkaisen verkoston. Ne ovat keskinäisriippuvaisia ja usein myös integroituneita. Kun käsitykset menneisyydestä muuttuvat uusien tietojen ja kehityksen myötä, luokitteluja tulkitaan uudelleen. Luokittelujärjestelmän syntyä ja kehitystä tarkasteltaessa ollaan tekemisissä ajan, paikan ja prosessin kaltaisten ulottuvuuksien kanssa. Järjestelmä koostuu vakaista, liikkuvista, kehittyvistä ja häviävistä osista. Mikään luokittelu ei kuitenkaan jäsennä todellisuutta kaikille. Lisäksi on muistettava, että on myös luokittelemattomia ja standardoimattomia alueita, sillä luokkaan ”muut” tai ”luokittelemattomat” kuuluvia asioita on kaikkialla. (Bowker & Star 2002, 14, 37–42) Metsähallitus määritteli kestävän luontomatkailun mittarit sen mukaan, minkälaiset vaikutukset olivat muotoiltavissa mitattavaan muotoon ja mitä oli resurssien puitteissa välttämätöntä ja mahdollista mitata. Kestävän luontomatkailun periaatteet ja mittarit virallistetaan muun muassa luontomatkailusuunnitelmaprosessin sekä luontomatkailusuunnitelman kautta osaksi suojelualueen matkailu- ja virkistyskäytön perusteita puhumalla niistä sidosryhmien kanssa yhteisenä asiana sekä kirjaamalla ne lopulliseen suunnitelmadokumenttiin. Toisaalta suunnitelma olemassaolollaan luonnollistaa matkailun ja matkailua koskevat erilaisissa kansallisissa ja alueellisissa strategioissa määritellyt tavoitteet osaksi luonnonsuojelualueen toimintoja.

Millainen Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailusuunnitelmasta suunnitteluprosessin jäljiltä lopulta muotoutui ja mitkä ovat sen tärkeimmät tavoitteet? Metsähallituksen ohjeiden mukaan luontomatkailusuunnitelman tarpeeseen vaikuttavat alueen matkailullinen vetovoima sekä matkailun kysyntä ja potentiaali. Luontomatkailusuunnitelmaa ei automaattisesti laadita kaikille

kansallispuistoille, mutta sellainen on aina oltava matkailun painopistealueilla. Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelmaa ei olisi ollut Metsähallituksen ohjeistuksen perusteella välttämätöntä laatia. Seitsemistä hyödyntävien luontomatkailuyrittäjien määrä on vähäinen. Seitsemisessä vierailee vuosittain noin 40 000 kävijää, mutta enemmistö heistä määrittellään matkailijoiden sijasta virkistyskäyttäjiksi ja jokamiesretkeilijöiksi. Haastattelujen ja Seitsemistä koskevan tutkimusaineiston perusteella määritelmä muotoutuu siitä, että suurin osa kävijöistä ei hyödynnä luontomatkailuyrittäjien palveluita, Seitsemisen kansallispuisto on useimmiten heidän ainoa kohteensa matkan aikana, he kuluttavat käyntiinsä vähän rahaa ja ovat yleensä alueella vain muutaman tunnin mittaisella päiväkäynnillä. Tämän perusteella luontomatkailun määritelmää rajattaisiin myös siten, että matkailijan tulee yöpyä jossakin matkansa aikana sekä kuluttaa rahaa palveluihin.

Seitsemisessä sijaitsevien palveluiden, reittien ja rakenteiden käyttö on enimmäkseen maksutonta, joten yksittäisten matkailijoiden ei välttämättä tarvitse kuluttaa lainkaan rahaa puiston sisällä. Puiston ympäryskunnat voivat kuitenkin hyötyä matkailusta tarjoamalla esimerkiksi majoitus- ja ruokailupalveluita sekä luontomatkailuyrittäjien ohjelma- ja välinevuokrauspalveluita. Lisäksi kansallispuiston kävijöitä voi kiinnostaa vierailla muissa seudun matkailu- ja nähtävyyshkohteissa. Ohjausryhmän jäsenet toivoivat kävijämäärien ja sitä myöten matkailusta saatavien tulojen lisääntyvän. Metsähallitus puolestaan ei tavoittele suurta kävijämäärien kasvua vaan on asettanut vuoden 2018 tavoitearvoksi maksimissaan 50 000 kävijää. Lisäksi kävijämäärät on kestävä luontomatkailun periaatteissa ja mittareissa luokiteltu sosiaaliseen ulottuvuuteen, jolloin kävijöitä ei tavoiteltaisi niinkään paikallistaloudellisten vaikutusten nimissä vaan pyrkimyksenä on tarjota ihmisille mahdollisuuksia virkistäytyä luonnossa. Kävijätutkimuksen mukaan Seitsemisessä käy paljon samoja kävijöitä, joten Metsähallituksen toiveen hillitystä kävijämäärien kasvusta voi tulkita siten, että paikallistaloudellisten vaikutusten lisäämiseksi näitä samoja kävijöitä tulisi houkuttaa kuluttamaan alueella aikaisempaa enemmän rahaa. Tähän pyritään viipymän lisäämisellä sekä ohjaamalla kävijöitä luontomatkailuyrittäjien palveluiden pariin. Toisaalta puistonjohtajan haastattelusta käy ilmi, että virkistyskäyttömahdollisuuksien ylläpitäminen on jatkossakin Seitsemisessä luontomatkailua tärkeämpää, mutta toisaalta paikallistaloudellisten vaikutusten kasvattaminen edellyttäisi sitä, että vähintäänkin osa nykyisistä jokamiesretkeilijöistä muuttuisi palveluista maksaviksi matkailijoiksi.

Millaiset piirteet sitten tekevät kansallispuistosta vetovoimaisen matkailukohteen? Kansallispuistoihin liitetään sekä kirjallisuuden (Eagles 2002, Puhakka & Rytteri 2009) että

tutkielmaa varten tekemiäni haastattelujen perusteella vahvoja mielikuvia alkuperäisestä ja koskemattomasta sekä siten aidoksi mielletystä luonnosta siitä huolimatta, että muun muassa Seitsemisen tausta ja historia osoittavat, etteivät alkuperäisyys ja koskemattomuus ole kansallispuistoluonnosta puhuttaessa yksinkertaisesti määriteltävissä ja kirjaimellisesti ymmärrettävissä olevia käsitteitä. Vaikka esimerkiksi kansallispuistojen kävijöillä ei olisikaan täsmällistä tietoa suojelun syistä, tavoitteista ja keinoista, mielikuvien syntyyn voi vaikuttaa tietoisuus siitä, ettei puiston alueita enää ole mahdollista hyödyntää maa- ja metsätalouden tarpeisiin eikä liikkuminen ja toimiminen kaikilla kansallispuistojen alueilla ole sallittua edes jokamiehenoikeuden puitteissa. Seitsemisessä ihmisen muokkaamia alueita pyritään ennallistamisen avulla palauttamaan takaisin luonnontilaan. Eräs yrittäjästä kuitenkin esitti kritiikkiä ennallistamista kohtaan ja toivoi, että myös metsätalousmaita arvostettaisiin osana ihmisen ja luonnonkäytön historiaa. Luonnonarvojen ohella kansallispuistojen suosioon vaikuttavat niiden tarjoamat virkistyspalvelut reittiverkostoineen ja aktiviteettimahdollisuuksineen. Reiteillä ja rakenteilla on tässä yhteydessä kaksoistehtävä: ne mahdollistavat erilaisia harrastuksia ja tekevät puistosta kohteena houkuttelevan, mutta samalla ne rajaavat matkailusta ja virkistyskäytöstä aiheutuvan kulumisen ja muut vauriot tietyille alueille.

Luontomatkailusuunnitelmassa ja haastatteluissa korostetaan Seitsemisen profiloitumisen sekä luonnon ja kulttuurin tuotteistamisen tärkeyttä alueen matkailupotentiaalin käyttöön ottamiseksi. Yrittäjät toivoisivat, että Seitsemisessä olisi mahdollista tarjota yhä monipuolisempia aktiviteetteja, mutta Metsähallituksen puolelta harrastusmahdollisuuksien lisäämiseen suhtaudutaan varovaisesti, koska ne voivat vaarantaa kestävyuden tavoitteen. Sen sijaan luontomatkailusuunnitelmassa kannustetaan yrittäjiä kehittämään kulttuuripalveluita sekä luontoon tutustumista ja luonnossa selviytymistä koskevia palveluja. Dicks (2003) tarkastelee muun muassa kansallispuistoja näytteillepanon näkökulmasta. Hänen mukaansa ihmiset odottavat erilaisissa paikoissa vieraillessaan, että paikat esittäytyvät maisemiltaan ja piirteiltään esimerkiksi esitteissä luvutulla tavalla. Myös aineellisten ympäristöjen pitää erottautua tarjoamalla vierailun arvoisia kokemuksia. Monet julkiset tilat on rakennettu vastaamaan ihmisten mielikuvia siitä, millaisia niiden tulisi olla. Kulttuurin tulee olla markkinoitavissa olevissa muodoissa, vaikka se esitetäänkin ainutlaatuisena ja erityisenä. Dicks vertaa paikkoja kulutustavaroihin, joiden houkuttelevuus perustuu erilaisiin mielikuviin. Myös paikat tarvitsevat selkeitä kulttuurisia identiteettejä tullakseen vierailun arvoisiksi. Luonto voidaan siis esittää erilaisissa asuissa, esimerkiksi kulttuurisilla tulkinnoilla koristeltuna tai tarkoituksellisesti koskematta jätettynä. Kuitenkin myös jälkimmäisessä tapauksessa on havaittavissa hidas mutta ilmeinen kehitys kohti teemoittelua ja palveluita, joiden on tarkoitus

tehdä luonnossa vierailu mahdolliseksi ja kiinnostavaksi. Tästä Dicks käyttää esimerkkinä luonnonsuojelualueita, jotka vaikuttavat luonnontilaisilta, mutta joita kuitenkin hoidetaan ja jotka on selkeästi rajattu. (Dicks 2003, 17–18, 33–35, 110–111)

Dicks (2003) toteaa, että tulkinta luonnonpaikoilla palvelee kahta päämäärää. Ensimmäkin paikoista tehdään tulkinnan kautta nähtävyyksiä, jotka lupaavat vastata matkailijan odotuksiin. Tätä tarkoitusta varten käytettävissä on esimerkiksi karttoja, esitteitä, viittoja, opasteita ja erilaisia reittivaihtoehtoja. Ilman tällaisia merkintöjä paikka ei erottuisi tietyinä kohteena vaan olisi vain yksi osa ympäristöä. Toiseksi tulkinnan kautta paikalle rakentuu kulttuurisia merkityksiä, jotka ohjaavat sitä, miten paikkaa tulisi lukea ja ymmärtää. Kun paikkaan liitetään kulttuurisia sisältöjä ja tarinoita, paikasta tulee kohde, jonka merkitykset on valittu käyttäjälle valmiiksi. Näin ollen kävijöillä on edessään luonnon kulttuurinen näytteillepano. Luontokohteista tehdään vierailtavia aluksi yksinkertaisilla palveluilla, esimerkiksi poluilla ja reitistöillä, joiden on tarkoitus opastaa matkailijaa vaikkapa parhaille näköalapaikoille ja toisaalta samalla ohjata häntä pois tietyiltä alueilta ympäristövahinkojen välttämiseksi. Vierailijaa ei siis jätetä tutustumaan kohteeseen yksin ja sattumanvaraisesti vaan kohde muunnetaan ikään kuin tarinaksi, joka ohjaa kävijää kylttien, rakennusten, kulkureittien ja opastaulujen välityksellä kertoen samalla, kuinka paikkaa tulisi lukea. Dicks jatkaa, ettei välitöntä luontokokemusta ole olemassakaan, koska ihminen on osa kulttuuria, joka on kiinnittänyt luontoon tiettyjä kulttuurisia arvoja kuten vapauden tai yksinkertaisuuden. Nykyisille tulkituille paikoille kuitenkin on leimaavaa, että erilaisia merkityksiä korostetaan jo valmiiksi tietyillä merkitsijöillä. Paikkaa on mahdotonta kokea täysin omaehtoisesti, kun siellä liikutaan valmiiksi annettujen symbolien keskellä. (Dicks 2003, 112–117)

Yksi luontomatkaileus suunnitelman keskeisistä tavoitteista on yrittäjien välisen yhteistyön lisääminen, palveluketjujen muodostaminen sekä Metsähallituksen kanssa tehtyjen yhteistyösopimusten määrän kasvattaminen. Yhteistyösopimukset ovat eräs Metsähallituksen keinoista hallita suojelualueilla harjoitettavaa luontomatkaileua. Sopimusyrittäjille tarjotaan näkyvyyttä luontoon.fi-sivustolla, apua tuotteiden kehittämisessä ja enemmän vaikutusmahdollisuuksia kuin sopimuksettomille yrittäjille. Vastineeksi yrittäjien on sitouduttava noudattamaan kestävän luontomatkaileun periaatteita sekä maksettava korvausta alueelle tuomistaan asiakkaista. Lisäksi Metsähallituksen tavoitteena on saada yrittäjät mukaan laadunhallintajärjestelmään, jonka vaatimuksiin huomioitaisiin ympäristökysymysten lisäksi matkaileutuotteet ja palvelut. Laadunhallintajärjestelmä on siis yksi Metsähallituksen välineistä vaikuttaa siihen, millaisia yrittäjiä ja palveluita puistoon toivotaan. Sopimukseton yrittäjä mainitsi

haastattelussa huolensa siitä, että Metsähallituksella olisi isona laitoksena mahdollisuus ohjailta liikaa yksittäisten yrittäjien toimintaa. Yrittäjien kokemuksiin omista vaikutusmahdollisuuksistaan voi olla vaikutusta sillä, ettei Seitsemisen ja Helvetinjärven alueella ole toistaiseksi suurta matkailullista merkitystä sekä sillä, että matkailuyrittäjät tekevät keskenään suhteellisen vähän yhteistyötä. Toisaalta myös nykyistä suurempi yhteistyösopimusten määrä voisi tukea yrittäjien mahdollisuuksia tarpeidensa ja tavoitteidensa edistämässä.

Metsähallituksen suojelutavoitteiden toteuttamisen kannalta on hyötyä siitä, mikäli matkailijat käyttävät kestävän luontomatkailun periaatteisiin sitoutuneiden sopimusyrittäjien palveluita ja liikkuvat alueella omatoimisen retkeilyn sijasta yrittäjien ohjeiden ja opastuksen mukaisesti. Seitsemisessä pyritään myös opastusviestinnän, luontopolkujen ja luontokeskuksen näyttelyiden välityksellä kertomaan kävijöille luonnosta, ihmisen ja luonnon välisestä vuorovaikutussuhteesta sekä kestävästä käyttäytymismalleista. Kirjallisuudessa tällaisten viestien opettavaiseen arvoon suhtaudutaan osittain skeptisesti. Ryanin ym. (2000) mukaan matkailijoiden on todettu reagoivan kohteeseen paremminkin aistinvaraisesti kuin tiedollisesti. Ensin he kokevat kohteen luonnollisena, rauhallisena ja hiljaisena. Sitten he keskittyvät kohteen niihin ominaisuuksiin, joita heille on esitteissä ja opasteissa niin sanotusti markkinoitu. Kävijät pyrkivät kulkemaan niitä polkuja ja näkemään niitä eläinlajeja, joista heille on kerrottu sen sijaan, että he keskittyisivät esimerkiksi tarkkailemaan eläinten ja niiden elinympäristön suhdetta. (Ryan ym. 2000, 160)

Puiston matkailullisen vetovoimaisuuden kehittämistä voi olla hyötyä virkistyskäytölle, koska jokamiesretkeilijät ja matkailijat hyödyntävät samoja puiston tarjoamia maksuttomia palveluita. Toisaalta luontomatkailusuunnitelmassa todetaan, että luontomatkailun kehittäminen saattaisi jättää virkistyskäyttöalueet jalkoihinsa. Puistonjohtajan mukaan virkistyskäyttäjien ja matkailijoiden välillä ei toistaiseksi ole ollut ristiriitoja osittain siitä syystä, että matkailukäyttö on Seitsemisessä niin vähäistä. Haastatteluista on kuitenkin havaittavissa, että sidosryhmien edustajat kokevat ristiriitoja olevan sekä käytännön tasolla että kehittämistarpeista keskusteltaessa oletusten tasolla. Sopimusyrittäjä toivoisi puistoon enemmän ainoastaan matkailuyrittäjille ja heidän asiakkailleen tarkoitettuja taukopaikkoja. Lisäksi haastatteluissa mainitaan puiston profiloitumisen, markkinoinnin ja matkailijoiden houkuttelemisen kannalta vaikeutena esimerkiksi sellaiset kävijät, jotka kokevat erämaisuuskokemuksensa kärsivän, mikäli puistossa tulee vastaan muita ihmisiä. Reittien ja palveluiden kehittämisessä puolestaan nähdään ristiriita niiden välillä, jotka eivät halua puiston luontoa muokattavan lainkaan ja niiden välillä, jotka kaipaisivat nykyistä enemmän ja parempia reittejä ja rakenteita.

Kävijöiden erilaisten tarpeiden ja odotusten lisäksi haastatteluissa ilmeni esimerkki myös siitä, miten luonnon omien toimintojen ja ihmisille annettujen oikeuksien välillä voidaan kokea ristiriita. Eräs yrittäjä ihmetteli, miksi ratsastaminen on puistossa kielletty kestävyyteen ja luonnonarvojen säilyttämiseen vetoamalla, vaikka hirvet saavat vapaasti aiheuttaa puistossa tuhoja. Luonnossa tapahtuu jatkuvasti muutoksia sekä luontoon itseensä liittyvien prosessien että ihmistoiminnan seurauksena (Järviluoma 2006). Kansallispuistoissa ihmistoiminnan aiheuttamat ympäristövaikutukset pyritään minimoimaan, mutta myös luonnon omat muutokset voidaan kokea kansallispuistoa koskeviin luontokäsityksiin sopimattomina.

Kansallispuistojen yksi tehtävä on luonnon kehitystä ja ympäristövaikutuksia koskevan tutkimuksen mahdollistaminen. Luontomatkailun taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten vaikutusten tutkimus ja seuranta on toistaiseksi ollut puutteellista, mutta kansallispuistoissa tehtävä tutkimus voi osaltaan auttaa tämän ongelman ratkaisemisessa. Luontomatkailusuunnitelman yhdeksi tavoitteeksi mainitaan Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen huomioiminen matkailun kehittämistyössä sekä kehittämisen toteuttaminen yhdessä maakunnallisten matkailutoimijoiden kanssa. Samalla korostetaan tutkimus- ja oppilaitosten kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyttä alan tutkimustiedon hyödyntämiseksi käytännössä. Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen aluekokonaisuudesta pyritään kehittämään malliesimerkki kestävän luontomatkailun toteuttamisesta. Tutkimukseen liittyy kuitenkin omat haasteensa, sillä myös kansallispuistoissa on muiden alueiden tavoin vaikea erottaa esimerkiksi luonnon omia muutoksia matkailun aiheuttamista muutoksista. Myöskään virkistyskäytöstä ja matkailusta aiheutuneita vaikutuksia ei ole helppo erottaa toisistaan.

Koska matkailu ei ennen luontomatkailusuunnitelman laatimista ole ollut merkittävässä asemassa Seitsemisen alueella, matkailun, virkistyskäytön ja kansallispuiston muiden tehtävien yhteensovittamisessa ei haastattelujen ja Seitsemistä koskevan kirjallisen aineiston perusteella ole ollut juurikaan ongelmia. Luontomatkailusuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumista ei ollut aineistonkeruuhetkellä mahdollista arvioida, koska suunnitelman laatimisesta ei ollut kulunut riittävästi aikaa. Aineistosta käy kuitenkin ilmi, että luontomatkailun kehittämistyössä eri intressiryhmien tavoitteiden yhteensovittaminen ei ole kaikkien kysymysten kohdalla täysin ristiriidatonta. Olisi mielenkiintoista verrata Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelmaprosessin kulkua sellaisen alueen prosessiin, joka on jo valmiiksi matkailullisesti merkittävässä asemassa, jolla yrittäjät ovat verkostoituneet ja jolla toimii useampia

Metsähallituksen sopimusyrittäjiä. Miten lähtökohdat silloin avaavat ja rajaavat toisaalta Metsähallituksen, toisaalta erilaisten sidosryhmien vaikutusmahdollisuuksia tavoitteiden asettamisessa, käytännön kehittämistoimenpiteiden määrittelemisessä ja mittareiden tavoitearvojen asettamisessa? Lisäksi on huomioitava se, että vaikka kansallispuistoissa ei kehitettäisi luontomatkailua lainkaan tai sen kehittämistavoitteissa ei onnistuttaisi, jokamiesretkeilijöiden määrä voi kuitenkin jatkaa kasvuaan. Voidaanko kävijämääriin tarvittaessa puuttua puiston suojelutehtävän turvaamiseksi ja millaisia keinoja tähän on olemassa?

LÄHTEET

- Arajärvi, A.-M. (1999) Luonnonsuojelun kehitys Suomessa, esimerkikuntana Nokia. Turun yliopiston maantieteen laitoksen monisteita 19.
- Barrett, S. & Fudge, C. (1981) Policy and Action. Methuen, London.
- Beck, U. (1990) Riskiyhteiskunnan vastamyryt. Vastapaino, Tampere.
- Bergström, J. C., Cordell, H. K., Ashley, G. A. & Watson, A. E. (1990) Economic Impacts of Recreational Spending on Rural Areas: A Case Study. *Economic Development Quarterly* 4:1, ss. 29–39.
- Borg, P. (1999) Luontomatkailun järjestelmälliseen kehittämiseen tutkimuksen avulla. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/1999, ss. 110–115.
- Bowker, G. C. & Star, S. L. (1999) Sorting things out. Classification and its consequences. Cambridge (Mass.), MIT Press.
- Budowski, G. (1976) Tourism and environmental conservation: conflict, coexistence, or symbiosis? *Environmental Conservation* 3:1, ss. 27–31.
- Clawson, M. & Knetsch, J. L. (1966) The Economics of Outdoor Recreation. RFF, Washington DC.
- Cullingsworth, B. (1997) Planning in the USA: Policies, Issues and Processes. Routledge, London and New York.
- Deng, J., King, B. & Bauer, T. (2002) Evaluating natural attractions for tourism. *Annals of Tourism Research* 29:2, ss. 422–438.
- Dicks, B. (2003) Culture on Display. The Production of Contemporary Visitability. Open University Press, Buckingham.
- Dye, T. (1976) Policy analysis: what governments do, why they do it, and what difference it makes. University of Alabama Press, Alabama.
- Eagles, P. F. J. (2002) Trends in park tourism: economics, finance and management. *Journal of Sustainable Tourism* 10:2, ss. 132–153.
- Eagles, P. F. J. & McCool, S. F. (2002) Tourism in national parks and protected areas. Planning and management. CABI Publishing, Wallingford.
- Eder, K. (1996) The institutionalisation of environmentalism: Ecological discourse and the second transformation of the public sphere. Teoksessa Lash, S. & Szerszynski, B. & Wynne, B. (toim.) Risk, Environment and Modernity: Towards a New Ecology. Sage, London, ss. 203–223.
- Eder, K. (1998) Onko “todellisuus” todella? Realismi ja konstruktionismi ympäristösosiologiassa. *Tiede & Edistys* 23:2, ss. 96–109.

- Eskola, J. & Suoranta, J. (2005) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Fielding, N. (2005) Qualitative interviewing. Teoksessa Gilbert, N. (toim.) *Researching social life*. Sage, London, ss. 135–153.
- Formica, S. (2002) Measuring destination attractiveness: A proposed framework. *Journal of American Academy of Business, Cambridge* 1:2, ss. 350–355.
- Glesne, C. (2010) *Becoming Qualitative Researchers. An Introduction*. Pearson, Boston.
- Godelier, M. (1987) *Antropologia ja materialismi*. Vastapaino, Tampere.
- Godfrey, K. & Clarke, J. (2000) *The tourism development handbook. A practical approach to planning and marketing*. Continuum, London.
- Gunn, C. A. (2002) *Tourism planning: Basics, Concepts, Cases*. Routledge, New York.
- Haaga Instituutti -säätio. (2009) *Matkailun taloudelliset vaikutukset Pirkanmaalla vuonna 2008*.
- Haila, Y. (1991) Ekologiasta yhteiskuntaan. Onko yhteiskuntaluonnontiede mahdollinen? Teoksessa Massa, I. & Sairinen, R. (toim.) *Ympäristökysymys. Ympäristöuhkien haaste yhteiskunnalle*. Gaudeamus, Helsinki, ss. 49–65.
- Haila, Y. & Levins, R. (1992) *Ekologian ulottuvuudet*. Vastapaino, Tampere.
- Haila, Y. & Lähde, V. (2003) Luonnon poliittisuus: Mikä on uutta? Teoksessa Haila, Y. & Lähde, V. (toim.) *Luonnon politiikka*. Vastapaino, Tampere, ss. 7–36.
- Hajer, M. (1995) *The Politics of Environmental Discourse*. Oxford University Press, Oxford.
- Hajer, M. (1996) Ecological Modernization as Cultural Politics. Teoksessa Lash, S. & Szerszynski, B. & Wynne, B. (toim.) *Risk, Environment and Modernity: Towards a New Ecology*. Sage, London, ss. 246–268.
- Hall, C. M. (2000) *Tourism Planning. Policies, Processes and Relationships*. Pearson Education Limited, Harlow.
- Hall, C. M. & Boyd, S. (2005) Nature-based tourism in peripheral areas: introduction. Teoksessa Hall, C. M. & Boyd, S. (toim.) *Nature-based tourism in peripheral areas: development or disaster?* Channel View Publications, Clevedon, ss. 3–17.
- Hall, C.M. & Page, S. J. (2006) *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. Routledge, London.
- Hanink, D. M. & White, K. (1999) Distance effects in the demand for wildland recreational services: the case of national parks in the United States. *Environment and Planning* 31, ss. 477–492.

- Harkki, S. (2003) Suomen metsät tänään. Teoksessa Harkki, S. Savola, K. & Walsh, M. (toim.) Palaako elävä metsä? – Metsiensuojelun tavoitteita 2000-luvun Suomessa. BirdLife Suomen julkaisuja No. 5.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009) Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.
- Huhtala, M., Vatanen, E. & Berghäll, J. (2009) Kansallispuistomatkojen paikallistaloudelliset vaikutukset – menetelmien vertailu. Terra 121:4, 285–299.
- Hynönen, A. (2002) Matkailun alueellinen suunnittelu kestävän kehityksen näkökulmasta. Teoksessa Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.) Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866, ss. 135–147.
- Häikiö, L. & Niemenmaa, V. (2007) Valinnan paikat. Teoksessa Laine, M. Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Yliopistopaino, Helsinki, ss. 41–56.
- Ingold, T. (2000) The Perception of the Environment. Essays in livelihood, dwelling and skill. Routledge, London.
- Jokimäki, J. & Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L. (2007a) Johdanto. Teoksessa Jokimäki, J. & Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L. (toim.) Matkailualueiden kestävyysindikaattorit. Arktisen keskuksen tiedotteita 52. Painatuskeskus Finland, Rovaniemi, ss. 6–7.
- Jokimäki, J. & Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L. (2007b) Kestävä kehitys ja matkailu. Teoksessa Jokimäki, J. & Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L. (toim.) Matkailualueiden kestävyysindikaattorit. Arktisen keskuksen tiedotteita 52. Painatuskeskus Finland, Rovaniemi, ss. 18–19.
- Jokinen, A. (2004) Luonnonvarojen käytön ja dynamiikan hallinta yksityismailla. Acta Universitatis Tamperensis 1045. Tampere University Press, Tampere.
- Järviluoma, J. (2006) Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa. Acta Universitatis Lapponiensis 96. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.
- Kaivo-oja, J., Vinnari, M. & Vehmas, J. (2006) Pirkanmaan kulutusrakenteen muutos vuoteen 2015 mennessä. Pirkanmaan TE-keskuksen julkaisuja 1/2006.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö. (2006) Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & toimintaohjelma vuosille 2007–2013. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Helsinki. Julkaisuja 21/2006.
- Kauppila, P. (2004a) Matkailukeskukset aluekehityksen vetureina paikallistasolla: esimerkkeinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. Naturpolis Kuusamo koulutus- ja kehittämispalvelut. Työpapereita 4/2004.
- Kauppila, P. (2004b) Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistasolla: esimerkkinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. Nordia Geographical Publications 33:1, Multiprint Oy, Oulu.

Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävä kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2006.

Koivula, E., Saastamoinen, O., Hentinen, L., Loikkanen, T., Määttä, M., Peltonen, A., Saarinen, J. & Tyrväinen, L. (2005) Osa I: Metsät ja luontomatkailu: nykytila ja kehittämistarpeita. Koivula, E. & Saastamoinen, O. (toim.) Näkökulmia luontomatkailuun ja sen tulevaisuuteen. Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta, Tiedonantoja 165, ss. 7–61.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (2007) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Yliopistopaino, Helsinki, ss. 9–38.

Laki Metsähallituksesta 1378/2004.

Leinonen, R., Kauppila, P. & Saarinen, J. (2008) Matkailu syrjäseutujen aluekehityksen välineenä – mahdollisuuksia ja haasteita. Maaseudun uusi aika 1/2008, ss. 35–43.

Loomis, J. (2004) How bison and elk populations impact park visitation: A comparison of results from a survey and a historic visitation regression model. *Society and Natural Resources* 17:10, ss. 941–949.

Luonnonsuojelulaki 1096/1996.

Maa- ja metsätalousministeriö. (2006) Suomen maaseudun kehittämisstrategia 2007–2013. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki, 3.8.2006.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2007) Elinvoimainen maaseutu – ministeriöiden vastuut ja alueellinen kehittäminen. Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007–2010. Sisäministeriö. Sisäministeriön julkaisusarja 19/2007.

Macnaghten, P. & Urry, J. (1998) *Contested Natures*. Sage, London.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007–2013. Pirkanmaan alueohjelma.

Mathieson, A. & Wall, G. (1992) *Tourism: economic, physical and social impacts*. Longman Group Limited, Harlow.

Merton, R. K., Fiske, M. & Kendall, P. L. (1990) *The focused interview. A manual of problems and procedures*. Free Press, New York.

Metsähallituksen päätös Seitsemisen kansallispuiston järjestyssäännöstä 5718/623/2009.

Metsähallitus. (2005) Luontomatkailun ympäristövaikutusten arviointiohje.

Metsähallitus. (2007a) Luontomatkailusuunnitelma – suunnitteluohje.

Metsähallitus. (2007b) Matkailuyhteistyön ohje.

Metsähallitus. (2008) Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 89.

Metsähallitus. (2009a) Seitsemisen suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 51.

Metsähallitus. (2009b) Kansallispuistojen ja retkeilyalueiden kävijöiden rahankäytön paikallistaloudelliset vaikutukset.

Metsähallitus. (2010a) Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelma. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Eraasiatjaretkeily/Virkistyskaytonsuunnittelu/Luontomatkailusuunnitelmat/SeitseminenjaHelvetinjärvi/Sivut/Seitseminenlms.aspx> Katsottu 7.5.2012.

Metsähallitus. (2010b) Osallistaminen luonnonvarojen käytön suunnittelussa. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonvarat/Suunnittelutapa/Osallistaminen/Sivut/Osallistaminenluonnonvarojenkaytonsuunnittelussa.aspx> Katsottu 7.5.2012.

Metsähallitus. (2010c) Kestävän luontomatkailun periaatteet luonnonsuojelualueilla. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Suojelualueidenhoitojakaytto/Virkistyskayttotaluontomatkailu/Kestavanluontomatk/Sivut/Kestavanluontomatkailunperiaatteetluonnonsuojelualueilla.aspx> Katsottu 7.5.2012.

Metsähallitus. (2010d) Yhteiskuntavastuun mittarit ja indikaattorit. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Konserni/Toimintatapa/Yhteiskuntavastuu/mittarit/Sivut/Yhteiskuntavastuunmittaritjaindikaattorit.aspx> Katsottu 7.5.2012.

Metsähallitus. (2011a) Luontopalvelujen yhteystiedot. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Yhteystiedot/Luontopalvelut/Sivut/Luontopalvelujenyhteystiedot.aspx> Katsottu 7.5.2012.

Metsähallitus. (2011b) Seitsemisen luonto. <http://www.luontoon.fi/page.asp?Section=428> Katsottu 23.11.2011.

Metsähallitus. (2011c) Seitsemisen nähtävyydet. <http://www.luontoon.fi/page.asp?Section=429> Katsottu 23.11.2011.

Metsähallitus. (2011d) Pitkäjärven metsätyökämpä. <http://www.luontoon.fi/Retkikohteet/historiakohteet/vanhatrakennukset/pitkajarvenmetsatyokamppa/Sivut/Default.aspx> Katsottu 23.11.2011.

Metsähallitus. (2011e) Seitsemisen historia. <http://www.luontoon.fi/retkikohteet/kansallispuistot/seitseminen/historia/Sivut/Default.aspx> Katsottu 23.11.2011.

Metsähallitus. (2011f) Seitsemisen reitit. <http://www.luontoon.fi/page.asp?Section=433> Katsottu 23.11.2011.

Metsähallitus. (2011g) Seitsemisen harrastusmahdollisuudet. <http://www.luontoon.fi/retkikohteet/kansallispuistot/seitseminen/harrastusmahdollisuudet/Sivut/Default.aspx> Katsottu 23.11.2011.

- Metsähallitus. (2011h) Seitsemisen luontokeskus.
<http://www.luontoon.fi/palvelupisteet/luontokeskukset/seitseminen/Sivut/Default.aspx> Katsottu 23.11.2011.
- Metsähallitus. (2011i) Ennallistaminen Metsähallituksessa.
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Suojelualueidenhoitojakaytto/Ennallistaminen/Sivut/EnnallistaminenMetsahallituksessa.aspx> Katsottu 7.5.2012.
- Metsähallitus. (2012a) Luonnonsuojelua ja virkistyskäyttöä.
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Luonnonsuojelu/Sivut/Luonnonsuojeluaajavirkistyskayttoa.aspx> Katsottu 7.5.2012.
- Metsähallitus. (2012b) Etelä-Suomen luontopalvelujen puistonjohtajat.
<http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Yhteystiedot/Luontopalvelut/EtelaSuomenluontopalvelut/Puistonjohtajat/Sivut/EtelaSuomenluontopalvelujenpuistonjohtajat.aspx> Katsottu 7.5.2012.
- Metsähallitus. (2012c) Seitsemisen kansallispuisto.
<http://www.luontoon.fi/retkikohteet/kansallispuistot/seitseminen/Sivut/Default.aspx> Katsottu 7.5.2012.
- Metsäntutkimuslaitos. 2010. Luonnon virkistyskäytön paikallistaloudelliset vaikutukset arvioidaan jatkossa vuosittain. <http://www.metla.fi/uutiskirje/hyv/2010-02/uutinen-3.html> Katsottu 7.5.2012.
- Metsätilastollinen vuosikirja (2005). SVT, Maa-, metsä- ja kalatalous 2005:45. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa.
- Mowforth, M. & Munt, I. (2003) Tourism and sustainability. Development, globalisation and new tourism in the Thirld World. Routledge, London.
- Nieminen, M. & Saaristo, K. (1998) Suomalaisen luonnon lait. Alue ja Ympäristö 27:2, ss. 72–89.
- Paloniemi, R., Kumela, H., Tikka, P., Hellsten, H.-K. & Massa, I. (2006) Maanomistajien näkökulmia luonnonsuojeluun. Teoksessa Horne, P., Koskela, T., Kuusinen, M., Otsamo, A. & Syrjänen, K. (toim.) METSON jäljillä. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. Vammalan Kirjapaino Oy, ss. 281–283.
- Paltila, P. (2008) Pirkanmaan elämysteollisuuden kehittämismahdollisuuksien selvittäminen.
- Pendelton, L.H. (1994) Environmental Quality and Recreation Demand in a Caribbean Reef. Coastal Management 22, ss. 399–404.
- Pesonen, I., Mönkkönen, T. & Hokkanen, T. (2000) Menestyvä matkailuyritys. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Peterson, A. (1999) Environmental Ethics and the Social Construction of Nature. Environmental Ethics 21:4, ss. 339–357.
- Petäjistö, L. & Selby, A. (2008) Seitsemisen kansallispuisto asukkaiden näkökulmasta: haitta vai hyöty? Metlan työraportteja 72.

Petäjäistö, L. & Selby, A. (2009) Kansallispuisto kunnan matkailukohteena: paikkakunnan avainhenkilöiden näkemys kolmen eri kansallispuiston merkityksestä lähialueelle. Metlan työraportteja 106.

Petäjäistö, L., Selby, A., Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2009) Kansallispuistojen matkailupalvelut kehittyvät hitaasti. Terra 121:2, ss. 147–148.

Pigram, J. J. & Wahab, S. (1997) The Challenge of Sustainable Tourism Growth. Teoksessa Wahab, S. & Pigram, J. J. (toim.) *Tourism, Development and Growth. The Challenge of Sustainability*. Routledge, London, ss. 3–13.

Pirkanmaan ja Tampereen kaupunkiseudun matkailun kärkituotteiden strategia 2007–2013. Strategian seurantatyöryhmä. 17.11.2006.

Pirkanmaan liitto. (2006) Pirkanmaan maakuntaohjelma 2007–2010. Julkaisu A 41. Vammalan kirjapaino Oy.

Pirkanmaan liitto. (2008) Pirkanmaan 1. maakuntakaava. Kaavaselostus. Julkaisu A 43. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri. (2003) Pirkanmaan I maakuntakaavan valmisteluvaiheen aineistosta. Lausunto 14.10.2003.

http://www.sll.fi/tiedotus/lausunnot/piirit/2003/pirkanmaa_maakuntakaava_aineisto Katsottu 7.5.2012.

Pirkanmaan maaseutustrategia 2005–2015. Pirkanmaan liiton julkaisu D 83. Domus-Offset Oy, Tampere, 2006.

Pouta, E. & Sievänen, T. (2001) Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksen tulokset: Kuinka suomalaiset ulkoilevat? Teoksessa Sievänen, T. (toim.) *Luonnon virkistyskäyttö 2000*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802, ss. 32–76.

Pouta, E. & Sievänen, T. (2002) Eteläsuomalaiset luontomatkaajat ja luontomatkojen suuntautuminen. Terra 114:3, ss. 149–156.

Puhakka, R. (2007) Kansallispuistot murroksessa. Tutkimus luonnonsuojelun ja matkailun tavoitteiden kohtaamisesta. Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Joensuun yliopisto, Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta, n:o 81.

Puhakka, R. & Rytteri, T. (2009) Johdanto: katse kansallispuistoihin. Terra 121:2, ss. 139–153.

Puhakka, R. & Rytteri, T. (2008) Kansallispuistojen muuttuvat merkitykset. Ympäristöpolitiikan ja -oikeuden vuosikirja II, ss. 103–148.

Puustinen, J., Pouta, E., Neuvonen, M. & Sievänen, T. (2007) Kansallispuistojen kävijämäärää selittävät tekijät. Metlan työraportteja 52.

Robson, C. (1995) *Real world research. A resource for social scientists and practitioner-researchers*. Blackwell, Oxford.

- Rouvala, A. & Peltonen, T. (2008) Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 47.
- Ryan, C., Huhghes, K. & Chirgwin, S. (2000) The gaze, spectacle and eco-tourism. *Annals of Tourism Research* 27:1, ss. 148–163.
- Saarinen, J. (1998) Kestävyys, kantokyky ja matkailun kehittyminen: näkökulmia kestävän matkailun problematiikkaan. Teoksessa Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.) Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671. Hakapaino Oy, Helsinki. ss. 15–31.
- Saarinen, J. (1999) Luontomatkailu metsän käyttömuotona. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/1999, ss. 94–98.
- Saarinen, J. (2001) The Transformation of a Tourist Destination. Theory and Case Studies on the Production of Local Geographies in Tourism in Finnish Lapland. Nordia Geographical Publication. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.
- Saarinen, J. (2004) Tourism and touristic representations of nature. Teoksessa Lew A. A., Hall, C. M. & Williams, A. M. (toim.) *A companion to tourism*, 438–449. Blackwell, Malden.
- Saarinen, J. (2005) Luontomatkailun kehittäminen ja tutkimus Suomessa. Teoksessa Tuulentie, S. & Saarinen, J. (toim.) Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä. *Metlan työraportteja* 20, 119–129.
- Saarinen, J. (2007) Tourism in peripheries: the role of tourism in regional development in northern Finland. Teoksessa Müller, D. K. & Jansson, B. (toim.). *Tourism in peripheries: perspectives from the far north and south*. CAB International, Wallingford, ss. 41–52.
- Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (2000) Luonnonsuojelualueet ja matkailu. Teoksessa Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (toim.) *Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760, ss. 5–12.
- Saaristo, K. (2000) Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 66. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Selby, A., Sievänen, T., Neuvonen, M., Petäjistö, L., Pouta, E. & Puustinen, J. (2007) Kansallispuistoverkoston matkailullinen luokittelu. *Metlan työraportteja* 61.
- Selby, A., Neuvonen, M., Petäjistö, L. & Sievänen, T. (2010) Kansallispuistojen merkitys maaseutumatkailulle. *Metlan työraportteja* 161.
- Sepponen, P. & Lohiniva, S. (1994) Luontomatkailu – uusi tutkimuskohde. Teoksessa Sulonen, S. & Kangas, J. (toim.) Näkökohtia metsien monikäyttöön: Metsien monikäytön tutkimusohjelman tutkimuspäivä Espoossa 1993. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 488. ss. 113–122.
- Seppälä, R. (2002) Västäräkki karhun ja ilveksen välissä. Pirkanmaa alusta alkaen 1952–2002. WS Bookwell, Porvoo.

Sharpley, R. (2002) Sustainability: A Barrier to Tourism Development? Teoksessa Sharpley, R. & Telfer, D. J. (toim.) *Tourism and Development. Concepts and Issues*. Channel View Publications, Clevedon, ss. 319–337.

Sulkava, P. & Norokorpi, Y. (2007) Luontomatkailun ja alueiden virkistyskäytön vaikutusten indikaattorit ja seuranta suojelualueilla. Teoksessa Jokimäki, J. & Kaisanlahti-Jokimäki, M.-L. (toim.) *Matkailualueiden kestävyuden indikaattorit*. Arktisen keskuksen tiedotteita 52. Painatuskeskus Finland, Rovaniemi, s. 49.

Talonen, H. & Laiho, M. (2004) Pirkanmaan matkailun ennakoiva kilpailukykyanalyysi. Pirkanmaan TE-keskuksen julkaisuja 12.

Tampereen kaupunkiseudun ja Pirkanmaan kärkituotteiden matkailustrategia 2002–2006. MKTK:n julkaisuja F:9.

Toivonen, A.-L., Kettunen, J., Honkanen, A. & Saarinen, J. (2005) Luonto- ja elämysmatkailu – elinkeinon edellytykset. Esiselvitys tutkimusaiheista. Kala- ja riistaraportteja 352. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki.

Tunturi, K. (2008a) Seitsemisen kansallispuiston kävijätutkimus 2006–2007. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 95.

Tunturi, K. (2008b) Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen yritystutkimus. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 96.

Valkama, S. (1997) Luontomatkailun ja ympäristönsuojelun kohtaaminen: Vaikeuksien takana piilee myös todellisia mahdollisuuksia. Julkaisussa: Borg, P. & Condit, S. (toim.). *Kestävä matkailu. Kestävän matkailun julkaisuja 1*. Matkailun osaamiskeskus ja matkailualan verkostoyliopisto, Savonlinna. s. 96–102.

Valkonen, J. (2003) Lapin luontopolitiikka. *Acta Universitatis Tamperensis* 284. Juvenes Print Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.

Valkonen, J. (2007) Luontopolitiikan paikallisuus. *Alue ja Ympäristö* 36:1, ss. 27–37.

Valkonen, J. (2010) Ympäristösosiologinen luonto. Teoksessa Valkonen, J. (toim.) *Ympäristösosiologia*. WSOYpro, Helsinki, ss. 29–49.

Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. 13.2.2003.

Vatanen, E., Pirkonen, J., Ahonen, A., Hyppönen, M. & Mäenpää, I. (2006) Luonnon käyttöön perustuvien elinkeinon paikallistaloudelliset vaikutukset Inarissa. *Metsätieteen aikakauskirja* 4/2006, ss. 435–451.

Virsta. Virtual Statistics. Työpaikkaomavaraisuus. <http://www.stat.fi/virsta/taloust/kasitteet/tyopaikkaom2174/index.html> Katsottu 7.5.2012.

Williams, R. (2003) Luontokäsitykset. Teoksessa Haila, Y. & Lähde, V. (toim.) *Luonnon poliittisuus*. Vastapaino, Tampere, ss. 40–66.

Yearley, S. (1991) *The Green Case. A Sociology of Environmental Arguments, Issues and Politics*. Harper Collins, London.

Ylönen, M. (2010) Tieto, tiede ja asiantuntijuus. Teoksessa Valkonen, J. (toim.) *Ympäristösosiologia*. WSOYpro, Helsinki, ss. 83–100.

Ympäristöministeriö. (2002) *Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi*. Suomen ympäristö 535. Alueiden käyttö.

Ympäristöministeriö. (2008) *Metsien monimuotoisuuden turvaaminen – keinot ja niiden kohdentaminen*. Suomen ympäristö 17/2008. Helsinki

Zonabend, F. (1992) The monograph in European ethnology. *Current Sociology* 40:1, ss. 49-54.

LIITTEET

LIITE 1 Haastattelurunko: Puistonjohtaja

TAUSTA

Mikä on asemasi / mitkä ovat tehtäväsi Metsähallituksessa?

MATKAILU JA SEITSEMINEEN

Millaisia vaikutuksia (hyötyjä, haittoja, mahdollisuuksia) Seitsemisen kansallispuistosta ja matkailusta siellä alueen kunnille ja kaupungeille sekä maakunnalle yleensä mielestäsi on?

Miten hyvin Seitsemisen kansallispuisto on mielestäsi otettu huomioon esimerkiksi Pirkanmaan matkailustrategiassa ja -suunnitelmissa sekä alueen kuntien ja kaupunkien matkailussa?

Miten Seitsemisessä ennen luontomatkailusuunnitelman laatimista selvitettiin, suunniteltiin ja seurattiin luontomatkailua sekä virkistyskäyttöä?

HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA HANKKEESEEN VALMISTAUTUMINEN

Millaisista syistä luontomatkailusuunnitelman ja kestävän matkailun mittariston laatiminen tuli tarpeelliseksi ja ajankohtaiseksi?

Millainen oli aloite luontomatkailusuunnitelman laatimiseksi ja ohjausryhmän perustamiseksi?

Miten Metsähallitus hankkii ja saa tietoa virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyen? Millaista (tilastollista, muuta) tietoa käytetään virkistyskäytön suunnittelussa ja seurannassa?

Millaisia erilaisia tietoja Metsähallitus hyödynsi nimenomaan luontomatkailusuunnitelman laatimisessa?

Miten Metsähallituksessa valmistauduttiin suunnitelman laatimiseen? Millaisia toimia suunnitelman ja kestävän matkailun mittariston laatiminen edellytti?

Minkälaiset asiat mielestäsi vaikuttavat luontomatkailusuunnitelman ja kestävän matkailun mittariston tarpeen ja laatimisen taustalla (esim. lainsäädäntö, kestävän matkailun periaatteet, ilmastonmuutos, maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen jne.)? Millaiset aluekohtaiset tekijät suunnitelman laatimiseen vaikuttivat?

SUUNNITTELUPROSESSI, SUUNNITELMA JA MITTARIT

Millaisia olivat Metsähallituksen luontomatkailusuunnitelmaa ja kestävän matkailun mittaristoa koskevat tavoitteet ja toiveet?

Oliko Metsähallituksella suunnitelman laatimiseen liittyen esimerkiksi jonkinlaisia huolenaiheita? Millaisia?

Millaista oli yhteistyö ja vuorovaikutus muiden toimijoiden kanssa suunnitelmaa laadittaessa?

Millaisia muita toimijoita suunnitelman laatimisessa olisi mielestäsi vielä pitänyt olla mukana?

Millaisia olivat ohjausryhmän kokoontumiset?

Millaisia kysymyksiä, haasteita, tavoitteita, toiveita, kehitysehdotuksia tai huolenaiheita ohjausryhmän keskusteluissa nousi esille ja kenen toimesta? Ilmenikö eri toimijoiden välisissä näkemyksissä ristiriitoja? Millaisia?

Painottuiko mielestäsi keskusteluissa erityisesti jokin kestävä matkailun ulottuvuus (taloudellinen, sosiaalinen, ekologinen)? Mikä? Olisiko jotakin ulottuvuutta pitänyt painottaa enemmän? Mitä? Oliko jonkin ulottuvuuden käsitteleminen ja ulottuvuutta koskevien mittareiden laatiminen hankalampaa kuin muiden? Miksi?

Miten mittarit luotiin, toisin sanoen asetettiin ensin tavoitteet ja sitten keinot niiden saavuttamiseksi vai pitikö toisinaan asettaa tavoitteet keinojen mukaan?

Miten mittarit mielestäsi vaikuttavat luontomatkailun määrittelyyn? Miten käytetty luontomatkailun määrittely vaikutti mittareiden luomiseen?

Miten sitovia mittarit ovat, miten ne vaikuttavat esimerkiksi kansallispuistossa toimivien yrittäjien toimintaan?

Miten virkistyskäytön ja luontomatkailun aiheuttamien vaikutusten erottamiseen muiden tekijöiden aiheuttamista vaikutuksista pyritään?

Millaisia asioita luontomatkailusuunnitelmassa olisi vielä pitänyt ottaa huomioon? Minkälaisia asioita olisit halunnut suunnitelmaan vielä lisätä?

Mitkä ovat mielestäsi nykyisen suunnitelman ja kestävä matkailun mittariston vahvuudet / heikkoudet? Tärkeimmät piirteet?

Millaisia vaikutuksia suunnitelmalla toivottiin olevan? Millaisia vaikutuksia (odotetut ja odottamattomat) sillä on tähän mennessä ollut?

Miten toteuttamiskelpoisia suunnitelma mielestäsi on? Millaisia tavoitteita on helppo ja millaisia vaikea saavuttaa?

TULEVAISUUS

Millaisia asioita luontomatkailusuunnitelman toteuttaminen Metsähallitukselta edellyttää?

Mitä suunnitelman ja kestävä matkailun mittariston laatimisesta Metsähallituksessa opittiin?

Miten näkisit luontomatkailusuunnitelman vaikuttavan Pirkanmaan liiton ja alueen kuntien ja kaupunkien sekä Seitsemisen kansallispuiston väliseen suhteeseen?

Millaisilla tavoilla yhteistyö muiden toimijoiden kanssa jatkuu luontomatkailun puitteissa?

LIITE 2 Haastattelurunko: Pirkanmaan liiton edustaja

TAUSTA

Mikä on asemasi / mitkä ovat tehtäväsi Pirkanmaan liitossa?

Millä tavalla olet mukana liiton virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvässä toiminnassa?

MATKAILU JA SEITSEMINEN

Millä tavalla Pirkanmaan liitto on mukana maakunnan virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvässä toiminnassa?

Miten tärkeä elinkeino matkailu ja nimenomaan luontomatkailu Pirkanmaalla on?

Millaisia vaikutuksia (hyötyjä, haittoja, mahdollisuuksia) Seitsemisen kansallispuistosta ja matkailusta siellä Pirkanmaalle on?

Miten Seitsemisen kansallispuisto on otettu huomioon Pirkanmaan matkailustrategiassa ja -suunnitelmissa?

Millaista virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvää yhteistyötä Pirkanmaan liitto on aikaisemmin tehnyt Metsähallituksen sekä alueen kuntien ja kaupunkien kanssa?

Mikä on mielestäsi Seitsemisen kansallispuiston tärkein tarkoitus (esim. luonnonsuojelu, ulkoilukeskus, taloudellinen rooli)?

HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA HANKKEESEEN VALMISTAUTUMINEN

Millainen oli aloite luontomatkailusuunnitelman laatimiseksi ja ohjausryhmän perustamiseksi?

Miksi / miten sinut valittiin liiton edustajaksi ohjausryhmään?

Miten liitossa saadaan ja hankitaan tietoa virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyen? Millaista (tilastollista, muuta) tietoa liitossa käytetään virkistyskäytön suunnittelussa ja seurannassa?

Mistä liitossa saatiin ja hankittiin tietoa nimenomaan luontomatkailusuunnitelman laatimiseksi?

Miten Pirkanmaan liitossa muuten valmistauduttiin suunnitelman laatimiseen?

Minkälaiset asiat mielestäsi vaikuttavat luontomatkailusuunnitelman ja kestävän matkailun mittariston tarpeen ja laatimisen taustalla (esim. lainsäädäntö, ilmastonmuutos, maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen jne.)?

SUUNNITTELUPROSESSI JA SUUNNITELMA

Millaisia olivat Pirkanmaan liiton luontomatkailusuunnitelmaa koskevat tavoitteet ja toiveet?

Oliko liitolla suunnitelman laatimiseen liittyen esimerkiksi jonkinlaisia huolenaiheita? Millaisia?

Millaista oli yhteistyö ja vuorovaikutus muiden toimijoiden kanssa suunnitelmaa laadittaessa?

Millaisia muita toimijoita suunnitelman laatimisessa olisi mielestäsi pitänyt olla mukana?

Millaisia olivat ohjausryhmän kokoontumiset?

Millaisia kysymyksiä, haasteita, tavoitteita, toiveita, kehitysehdotuksia tai huolenaiheita ohjausryhmän keskusteluissa nousi esille ja kenen toimesta? Ilmenikö eri toimijoiden välisissä näkemyksissä ristiriitoja? Millaisia?

Painottuiko mielestäsi suunnitelman laatimisessa erityisesti jokin kestävän matkailun ulottuvuus (taloudellinen, sosiaalinen, ekologinen)? Mikä? Olisiko jotakin ulottuvuutta pitänyt painottaa enemmän? Mitä? Oliko jonkin ulottuvuuden käsitteleminen hankalampaa kuin muiden? Miksi?

Millaisia asioita luontomatkailusuunnitelmassa olisi vielä pitänyt ottaa huomioon? Minkälaisia asioita olisit halunnut suunnitelmaan vielä lisätä?

Mitkä ovat mielestäsi nykyisen suunnitelman hyvät / huonot puolet (yleisesti ja nimenomaan Pirkanmaan liiton näkökulmasta)?

Millaisia vaikutuksia suunnitelmalla toivottiin olevan? Millaisia vaikutuksia (odotetut ja odottamattomat) sillä on tähän mennessä ollut?

Mitä Pirkanmaan liitossa ajateltiin / ajatellaan Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailusuunnitelmasta? Kuinka toteuttamiskelpoisena suunnitelmaa pidetään? Millaisia tavoitteita on helppo ja millaisia vaikea saavuttaa?

TULEVAISUUS

Millaisia asioita luontomatkailusuunnitelman toteuttaminen Pirkanmaan liitolta edellyttää?

Mitä suunnitelman laatimisesta Pirkanmaan liitossa opittiin?

Miten luontomatkailusuunnitelman laatiminen vaikuttaa Pirkanmaan liiton ja maakunnan sekä Seitsemisen kansallispuiston väliseen suhteeseen?

Millaisilla tavoilla yhteistyö muiden toimijoiden kanssa jatkuu luontomatkailun puitteissa?

LIITE 3 Haastattelurunko: Kuntien edustajat

TAUSTA

Mikä on asemasi / mitkä ovat tehtäväsi kunnassa?

Millä tavalla olet mukana kunnan virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvässä toiminnassa?

MATKAILU JA SEITSEMENEN

Miten tärkeä elinkeino matkailu ja nimenomaan luontomatkailu kunnassa on?

Millaisia vaikutuksia (hyötyjä, haittoja, mahdollisuuksia) Seitsemisen kansallispuistosta ja matkailusta siellä kunnalle on?

Miten Seitsemisen kansallispuisto on otettu huomioon kunnan matkailustrategiassa ja -suunnitelmissa?

Millaista virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyvää yhteistyötä kunta on aikaisemmin tehnyt Metsähallituksen, Pirkanmaan liiton sekä alueen muiden kuntien ja kaupunkien kanssa?

Mikä on mielestäsi Seitsemisen kansallispuiston tärkein tarkoitus (esim. luonnonsuojelu, ulkoilukeskus, taloudellinen rooli)?

HANKKEEN LÄHTÖKOHDAT JA HANKKEESEEN VALMISTAUTUMINEN

Millainen oli aloite luontomatkailusuunnitelman laatimiseksi ja ohjausryhmän perustamiseksi?

Miksi / miten sinut valittiin kunnan edustajaksi ohjausryhmään?

Miten kunnassa saadaan ja hankitaan tietoa virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyen? Millaista (tilastollista, muuta) tietoa kunnassa käytetään virkistyskäytön suunnittelussa ja seurannassa?

Mistä kunnassa saatiin ja hankittiin tietoa nimenomaan luontomatkailusuunnitelman laatimiseksi?

Miten kunnassa muuten valmistauduttiin suunnitelman laatimiseen?

Minkälaiset asiat mielestäsi vaikuttavat luontomatkailusuunnitelman ja kestävän matkailun mittariston tarpeen ja laatimisen taustalla (esim. lainsäädäntö, ilmastonmuutos, maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen jne.)?

SUUNNITTELUPROSESSI JA SUUNNITELMA

Millaisia olivat kunnan luontomatkailusuunnitelmaa koskevat tavoitteet ja toiveet?

Oliko kunnalla suunnitelman laatimiseen liittyen esimerkiksi jonkinlaisia huolenaiheita? Millaisia?

Millaista oli yhteistyö ja vuorovaikutus muiden toimijoiden kanssa suunnitelmaa laadittaessa?

Millaisia muita toimijoita suunnitelman laatimisessa olisi mielestäsi pitänyt olla mukana?

Millaisia olivat ohjausryhmän kokoontumiset?

Millaisia kysymyksiä, haasteita, tavoitteita, toiveita, kehitysehdotuksia tai huolenaiheita ohjausryhmän keskusteluissa nousi esille ja kenen toimesta? Ilmenikö eri toimijoiden välisissä näkemyksissä ristiriitoja? Millaisia?

Painottuiko mielestäsi suunnitelman laatimisessa erityisesti jokin kestävän matkailun ulottuvuus (taloudellinen, sosiaalinen, ekologinen)? Mikä? Olisiko jotakin ulottuvuutta pitänyt painottaa enemmän? Mitä? Oliko jonkin ulottuvuuden käsitteleminen hankalampaa kuin muiden? Miksi?

Millaisia asioita luontomatkailusuunnitelmassa olisi vielä pitänyt ottaa huomioon? Minkälaisia asioita olisit halunnut suunnitelmaan vielä lisätä?

Mitkä ovat mielestäsi nykyisen suunnitelman hyvät / huonot puolet (yleisesti ja nimenomaan kunnan näkökulmasta)?

Millaisia vaikutuksia suunnitelmalla toivottiin olevan? Millaisia vaikutuksia (odotetut ja odottamattomat) sillä on tähän mennessä ollut?

Mitä kunnassa ajateltiin / ajatellaan Seitsemisen ja Helvetinjärven luontomatkailusuunnitelmasta? Kuinka toteuttamiskelpoisena suunnitelmaa pidetään? Millaisia tavoitteita on helppo ja millaisia vaikea saavuttaa?

TULEVAISUUS

Millaisia asioita luontomatkailusuunnitelman toteuttaminen kunnalta edellyttää?

Mitä suunnitelman laatimisesta kunnassa opittiin?

Miten luontomatkailusuunnitelman laatiminen vaikuttaa kunnan ja Seitsemisen kansallispuiston väliseen suhteeseen?

Millaisilla tavoilla yhteistyö muiden toimijoiden kanssa jatkuu luontomatkailun puitteissa?

LIITE 4 Haastattelurunko: Yrittäjät

PERUSTIEDOT

- Milloin yritys on perustettu?
- Mikä on yrityksen pääasiallinen toimiala?
- Mitkä ovat yrityksen tärkeimmät palvelut ja aktiviteetit?
- Millaisia muita palveluita yritys tarjoaa?
- Montako henkeä yrityksessä työskentelee?
- Millaista henkilökuntaa yrityksellä on?
- Millainen koulutus yrityksen henkilökunnalla on?
- Millaista koulutusta vielä haluttaisiin?

ASIAKKAAT

- Millaisia asiakkaita yrityksellä on?
- Kuinka suuri osa asiakkaista ulkomaalaisia?
- Milloin palvelujen kysyntä on vilkkainta (sesonkiajat), tulojen jakautuminen?

MARKKINOINTI

- Miten yritys markkinoi itseään ja millaiselle kohderyhmälle?
- Markkinoidaanko yritystä paikallisena, alueellisena, maakunnallisena (identiteetti)?
- Miten yritys erottuu ja luo oman liiketoiminta-ajatuksensa?
- Miten asiakkaat löytävät yrityksen palvelut?

ALUEEN KÄYTTÖ

- Mitä luontomatkailualueen kohteita (paikat, reitit, tukikohdat) yritys käyttää toiminnassaan?
- Mitä muita alueita käytetään (esim. Lappi, muut kansallispuistot)? (Vertailua?)
- Kuinka usein luontomatkailualueita käytetään?
- Millaisia luontomatkailualueen käyttöä koskevia suunnitelmia yrityksellä on tulevaisuutta ajatellen?
- Mitä mieltä yritys on luontomatkailualueesta yleensä / alueen palveluista, rakenteista, ympäristön laadusta, turvallisuudesta, saavutettavuudesta, esitteistä ja oppaista? Millaisia kehitysehdotuksia on?
- Millaisena oma alue nähdään; mitkä ovat alueen rikkaudet? Mikä erottaa sen muista?
- Onko kuvaa ulkopuolisten käsityksistä alueesta, ts. tietoa alueen nykyisestä imagosta?
- Kuinka hyvin kulttuurihistoriaa tunnetaan ja hyödynnetään yritystoiminnassa?

YHTEISTYÖ

- Miten hyvin yritykset tuntevat alueen muita yrityksiä?
- Tehdäänkö yhteistyötä muiden yritysten kanssa? Jos ei, miksei? Jos tehdään, millaista yhteistyötä? (esim. markkinointi, myynti, kalusto, tapahtumat, tuotteet, tuotekehitys, majoituspalvelut, ruokailupalvelut, ohjelmapalvelut, kuljetuspalvelut)
- Tarvitaanko enemmän yhteistyötä? Miksi? Mitä hyötyjä ja haittoja yhteistyöhön liitetään?
- Millaisia yhteistyömuotoja on olemassa/kokeiltu? Millaisia kaivattaisiin?
- Millaista on yhteistyö Metsähallituksen kanssa? (esim. alueen käyttöä koskevat sopimukset)

ja luvat, markkinointi, palvelut, alueen käytön suunnittelu jne.)

- Millaisissa asioissa toivottaisiin lisää yhteistyötä?
- Mitä ajatellaan kestävän matkailun periaatteista (jos ovat tuttuja) → hyväksyttävyyden, soveltuvuus omaan toimintaan, toteuttamiskelpoisuus, selkeys jne.?
- Mitä ajatellaan yrittäjäsopimuksista ja niihin liittyvistä kestävyistä koskevista ehdoista?
- Jos ei ole tehty yrittäjäsopimuksia, oltaisiinko sellaiseen valmiita?
- Millaisten muiden tahojen kanssa Metsähallituksen lisäksi yritys on tekemisissä? Millaisissa asioissa?

IMAGO

- Millaisia ovat yrityksen arvot? Millainen on toimintafilosofia?
- Millainen näkemys yrityksellä on kestävästä matkailusta? Miten yrityksessä noudatetaan / edistetään kestävä matkailua?
- Millainen on yrityksen näkemyksen mukaan kestävä matkailutuote?

TULEVAISUUDEN VISIOT

- Miten yrittäjä hahmottaa riittävän pitkäkestoisen toimintasuunnitelman, joka kantaa vuosittaisten kausivaihteluiden yli?
- Millainen on yrityksen tulevaisuuden visio (tavoitteet)?
- Onko yritys halukas ja onko sillä valmiuksia asiakasmäärän kasvattamiseen?
- Millainen on yrityksen liikevaihto?
- Mistä tulevat yrityksen voitot ja tappiot? Miksi?

KEHITTÄMISKESKUS

- Miten yritys hallitsee hallintoviranomaisten vaatimukset ja toisaalta hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia tukia?
- Millaiseksi koetaan matkailualan yrittäjyyden toimintaedellytykset yleensä / Pirkanmaalla / luontomatkailualueella?
- Millaisia mahdollisuuksia ja haasteita matkailun kehittämiseen liittyen nähdään? Millaisia resursseja ja panostuksia tarvitaan?
- Millaisten toimijoiden tehtävä olisi kehittää matkailua?
- Millaista koulutusta yrittäjät jatkossa toivoisivat olevan tarjolla?
- Millaista tietoa yrittäjät tarvitsisivat toimintaansa varten? (esim. asiakkaista, muista palveluista, rahoitusmahdollisuuksista, koulutusmahdollisuuksista jne. → tilastotieto, tutkimukset, selvitykset, oppaat jne.)
- Mitä yrittäjät toivoisivat matkailun kehittämiskeskukselta? Millaisena näkisivät kehittämiskeskuksen toiminnan? Kokevatko kehittämiskeskuksen tarpeelliseksi?

LIITE 5 Haastattelurunko: GoTampere

- Millainen on GoTampereen historia? Milloin perustettu, miten jne.?
- Mitä GoTampere tekee? (esim. markkinointi, neuvonta, myyntityö, kumppanikunnat)
- Mitkä ovat Pirkanmaan luontomatkailun vahvuudet? / Mikä erottaa Pirkanmaan luontomatkailukohteena muista maakunnista/alueista?
- Miten hyvin eri luontomatkailukohteet tunnetaan kotimaassa ja ulkomailla?
- Miten hyvin nimenomaan Seitsemisen-Helvetinjärven alue tunnetaan kotimaassa ja ulkomailla?
- Miten Pirkanmaan luontomatkailua markkinoidaan?
- Millaista tietoa luontomatkailun markkinoinnissa tarvitaan?
- Miten kestävä matkailu huomioidaan markkinoinnissa?
- Millainen on näkemyksesi mukaan kestävä (luonto)matkailutuote?
- Miten kulttuurihistoriaa hyödynnetään matkailupalveluissa ja matkailun markkinoinnissa?
- Millainen on Visit Tampere Region -hanke?
- Millaisten tahojen kanssa GoTampere tekee yhteistyötä?
- Millainen on tilanne Pirkanmaan ja Tampereen matkailuportaalin suhteen (Tredea)?
- Millaiset toimijat yleisesti ottaen ovat mukana ja keskeisiä luontomatkailun kehittämistyössä?
- Minkälaista tietoa matkailun kehittämistyössä tarvitaan? Onko tietoa saatavalla riittävästi ja monipuolisesti? Mistä sitä saadaan?
- Millainen visio GoTampereella on kehittämiskeskuksesta?
- Millaisia luontomatkailuyrityksiä Pirkanmaalla on (toimiala, suuruus eli henkilöstön määrä, sesonkiluonteinen/jatkuva toiminta)?
- Millaista on yritysten välinen yhteistyö? Millaisia hyötyjä ja haasteita yhteistyöhön liitetään?
- Millaisia yhteistyöhön ja verkostoitumiseen tähtääviä hankkeita on ollut aikaisemmin? Millaisia kokemuksia niistä on?
- Minkälaisia luontomatkailijoita Pirkanmaalla käy? Mitkä ovat tärkeimmät asiakasryhmät? Miten se huomioidaan markkinoinnissa?
- Miten matkailijat löytävät Pirkanmaan luontomatkailupalvelut?
- Millaisia haasteita matkailijoiden houkuttelemiseen liittyy?
- Mitkä ovat suosituimmat luontomatkailukohteet?
- Milloin luontomatkailupalveluiden kysyntä on vilkkainta (sesonkiajat)? Mitkä ovat eri sesonkien vahvuudet ja heikkoudet? Kehitettävää?

LIITE 6 Haastattelurunko: Erikoissuunnittelija

TAUSTA

Mikä on asemasi / mitkä ovat tehtäväsi Metsähallituksessa?

Miten Metsähallitus hankkii ja saa tietoa virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun liittyen? Millaista (tilastollista, muuta) tietoa Metsähallituksessa käytetään virkistyskäytön suunnittelussa ja seurannassa?

KESTÄVÄN LUONTOMATKAILUN PERIAATTEET

Miten kestävä luontomatkailun periaatteet on laadittu?

Miten periaatteita hyödynnetään Metsähallituksen omassa toiminnassa? Entä matkailuyrittäjien toiminnassa? Millaista palautetta periaatteista on saatu yrittäjiltä ja sidosryhmiltä (millaisista toimijoista sidosryhmät koostuvat?)?

Mitä kumppanuusperiaate yrittäjien kanssa käytännössä tarkoittaa? Millaisia ovat yrittäjäsopimukset? Mitä tarkoitetaan osallistuvalla suunnittelulla? Millaista palautetta sopimusyrittäjyydestä on tullut?

LUONTOMATKAILUSUUNNITELMA

Minkälaiset asiat mielestäsi vaikuttavat luontomatkailusuunnitelmien ja kestävä matkailun mittariston tarpeen ja laatimisen taustalla (esim. lainsäädäntö, kestävä matkailun periaatteet, ilmastonmuutos, maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen jne.)?

Millainen on Metsähallituksen luontopalvelujen suunnitteluhierarkia? (Luontomatkailusuunnitelma kuuluu toimenpidesuunnitelmien kategoriaan)

Millaiset toimijat osallistuvat suunnittelualueen määrittelyyn luontomatkailusuunnitelmia laadittaessa? Millaisia vaikutusmahdollisuuksia eri toimijoilla on?

Miten suunnitelman vaikutusten arviointi tehdään? ("Suunnitelman ympäristövaikutusten arviointi yhteistyöryhmässä")

MITTARIT

Millaisia toimia luontomatkailusuunnitelmien ja kestävä matkailun mittariston laatiminen edellyttää? Millainen on mittareiden historia? Millaisia mittareita ja mihin tarkoituksiin oli jo olemassa? Millaisia uusia mittareita piti laatia? Onko mittarit edelleen jaoteltu yhteisesti käyttöön otettaviin sekä valinnaisiin?

Millaisia ovat Metsähallituksen luontomatkailusuunnitelmia ja kestävä matkailun mittaristoa koskevat tavoitteet ja toiveet? Millaisia vaikutuksia luontomatkailusuunnitelmilla ja mittaristolla on ollut?

Miten valittiin se näkökulma, josta luontomatkailua tarkastellaan ja mitä sillä tarkoitetaan? Miten mittarit mielestäsi vaikuttavat luontomatkailun määrittelyyn? Miten käytetty luontomatkailun määrittely vaikutti mittareiden laatimiseen?

Miten mittarit laaditaan, toisin sanoen luodaanko ensin tavoitteet ja sitten etsitään keinot niiden saavuttamiseksi vai pitääkö toisinaan asettaa tavoitteet keinojen mukaan?

Hyväksyttävän muutoksen raja?

Onko jonkin kestävä matkailun ulottuvuuden käsitteleminen ja ulottuvuutta koskevien mittareiden laatiminen hankalampaa kuin muiden? Miksi? Entä helpompaa?

Mitkä ovat mielestäsi kestävä matkailun mittariston vahvuudet / heikkoudet? Tärkeimmät piirteet?

Miten toteuttamiskelpoinen mittaristo mielestäsi on? Millaisia tavoitteita on helppo ja millaisia vaikea saavuttaa?

Miten sitovia mittarit ovat, miten ne vaikuttavat esimerkiksi kansallispuistossa toimivien yrittäjien toimintaan? Entä luontomatkailun kehittämiseen suunnitelma-alueella?

Miten mittaristoa kehitetään edelleen? Miten mittareita päivitetään (yleisesti ja aluekohtaisesti)?

Millaisten tahojen kanssa tehdään yhteistyötä mittariston kehittämisessä? (Pohjoismaat ja Baltia?, laatuohjelmat yrittäjille?)

LIITE 7 Luontomatkailun mittarit Seitsemisen kansallispuiston alueella

YLEINEN PERIAATE ja tarkentavia tavoitteita	MITTARI	MITTAUSTAPA	LÄHTÖTASO (v. 2008)	TAVOITE-ARVO VUONNA 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN KÄYTÖN JA OHJAUKSEN KEINOT
1. Luontoarvot säilyvät ja toiminta edistää luonnonsuojelua: matkailu ja virkistyskäyttö eivät vaaranna uhanalaisten ja harvinaisten lajien esiintymiä, luontomatkailu edistää tai ei ainakaan huononna maisema-arvoja.	Kuikka, selkälokki ja muu arvokas vesilintulajisto, onnistuneiden pesintöjen lukumäärä Seitsemisen kansallispuistossa	Linnustoseurannat (pesästä lähteneiden poikasten lukumäärä)		Min. nykytason säilyminen		Arvioidaan, onko matkailu ollut vaikuttava tekijä, ja sen mukaan valistus, reittimuutokset, rajoitukset mairinnousuun
	Pöllöjen ja haukkojen onnistuneiden pesintöjen lukumäärä Seitsemisen kansallispuistossa	Vuosittaisten rengastusten yhteydessä		Min. nykytason säilyminen		Arvioidaan, onko matkailu ollut vaikuttava tekijä, ja sen mukaan valistus, reittimuutokset, rajoitukset mairinnousuun
	Suolinnuston pesimärauha on turvattu Seitsemisen kansallispuiston suoalueilla	Linnustoseurannat		Min. nykytason säilyminen		Arvioidaan, onko matkailu ollut vaikuttava tekijä, ja sen mukaan valistus, reittimuutokset, rajoitukset mairinnousuun
2. Ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän: maaston kuluneisuus on hyväksyttävissä rajoissa, käytetään merkittyjä reittejä ja huollettuja rakenteita, ympäristöä säästävä retkeily on yleisesti käytössä, polttopuun käyttö on säästävää.	Kävijöiden kokemus kuluneisuudesta Seitsemisen kansallispuistossa	Kävijätutkimus n. 5 vuoden välein	4,55 (v. 2006-2007) asteikko 1-5	Min. 4,5	4	Reittien ja rakenteiden suunnittelu, käytön ohjaus
	Kävijöiden kokemus roskaisuudesta Seitsemisen kansallispuistossa	Kävijätutkimus n. 5 vuoden välein	4,65 (v. 2006-2007) asteikko 1-5	Min. 4,5	4	Valistus ja tiedotus

YLEINEN PERIAATE ja tarkentavia tavoitteita	MITTARI	MITTAUSTAPA	LÄHTÖTASO (v. 2008)	TAVOITE-ARVO VUONNA 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN KÄYTÖN JA OHJAUKSEN KEINOT
	Maaston kuluneisuusarviointi Seitsemisen kansallispuistossa, erityisesti Multiharjulla ja Soljasilla	Puistoalueen oma seuranta maastotöiden yhteydessä, silmämääräinen arvio		Min. nykytason säilyminen		Villien polkujen alkukohtat tarkoitus aidata Multiharjulla
	Polttopuun kokonaismenekki Seitsemisen kansallispuistossa	Puistoalueen oma seuranta		Polttopuun kokonaiskulutus säilyy ennallaan	10 %:n nousu nykytasosta	Rakenteiden suunnittelu ja sijoittelu
3. Arvostetaan paikallista kulttuuria ja perinteitä: Metsähallituksen toiminta on paikallisesti hyväksyttävää, yhteistyöyrittäjien toiminta on paikallisesti hyväksyttävää, kävijät ovat kiinnostuneita alueen kulttuuriperinnöstä.	Koveron perinnetilan käyntimäärä	Kävijälaskenta	12 500 käyntiä (2007)	Max 15 000 kävijää/kesä		
4. Asiakkaiden arvostus ja tietämys luonnosta ja kulttuurista lisääntyvät: asiakkaat tuntevat paikallisen kulttuurin erityispiireet, asiakkaat ovat kiinnostuneita luonnosta ja kyselevät sekä hankkivat lisätietoa, luonto on matkan tärkeä motiivi.	Seitsemisen luontokeskuksen käyntimäärä	Kävijälaskenta	35 000 käyntiä (2007)	Max 38 000 kävijää/vuosi		
	Seitsemisen kansallispuiston opastettujen ryhmien määrä (luontokeskus ja Kovero)	Kävijälaskenta	100 ryhmää (1500 asiakasta) (arvio 2008)	120 ryhmää (1800 asiakasta/vuosi)		

YLEINEN PERIAATE ja tarkentavia tavoitteita	MITTARI	MITTAUSTAPA	LÄHTÖTASO (v. 2008)	TAVOITE-ARVO VUONNA 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN KÄYTÖN JA OHJAUKSEN KEINOT
	Seitsemisen kansallispuiston tapahtumiin osallistuneiden lukumäärä	Kävijälaskenta	1257 (2007)	2000/vuosi		
5. Asiakkaiden mahdollisuudet luonnossa virkistäytymiseen paranevat: virkistys- ja matkailukäyttöarvoja parannetaan luontoarvoja vaarantamatta. Riuttaskorven käyttöä pyritään lisäämään. Tavoitteena on ylläpitää laadukasta ja palveluiltaan monipuolista virkistysympäristöä.	Seitsemisen kansallispuiston käyntimäärä	Kävijälaskenta, kävijätutkimus	44 000 käyntiä (v. 2007) ulkomaalaisten osuus 5 %	Max 50 000 kävijää/vuosi, ulkomaalaisten osuus 7 %		
	Riuttaskorven viskistysmetsän käyntimäärä	Kävijälaskenta	5 000 käyntiä (arvio v. 2007)	10 000 kävijää /vuosi		
	Seitsemisen kansallispuiston luontoon.fi käyntimäärät	Luontoon.fi-seuranta	n. 33 000 (2007)	Nykytason säilyttäminen		
	Seitsemisen kansallispuiston kävijätyytyväisyysindeksi	Kävijätutkimus, asiakastutkimus, asiakaspalvelun jatkuva palaute	Kävijätutkimus 4,23 (v. 2006-2007), jatkuva palaute 4,26 (2007)	Molemmat 4,5	Molemmat 4,5	
	Yrittäjien tyytyväisyys Seitsemisen kansallispuiston palveluihin	Vuosittain yhteistyöyrittäjiltä kerättävä yritys palaute		Min 4 (asteikon ollessa 1-5)	4	
	Negatiivisen palautteen määrä Seitsemisen kansallispuistosta	Web- ja ympäristöpalaute	v. 2007 3 negatiivista palautetta	Max nykytaso		

YLEINEN PERIAATE ja tarkentavia tavoitteita	MITTARI	MITTAUSTAPA	LÄHTÖTASO (v. 2008)	TAVOITE-ARVO VUONNA 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN KÄYTÖN JA OHJAUKSEN KEINOT
6. Asiakkaiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi vahvistuvat: kävijät tuntevat rentoutuvansa ja virkistäytyvänsä luonnossa, kävijät saavat henkilökohtaisia luontokokemuksia ja elämyksiä, palvelurakenteiden turvallisuus taataan.	Rentoutumisen merkitys kävijöille Seitsemisen kansallispuistossa	Kävijätutkimus	4,4 (v. 2006-2007)	3-4, asteikon ollessa 1-5		
	Kunnoltaan hyvien rakenteiden prosentiosuus kaikista rakenteista Seitsemisen kansallispuistossa	Luontorakenteiden kuntoarvio (Reiska)	50 %	90 %	Nykytila	
7. Vaikutetaan myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen: luontomatkailu edistää paikallistaloutta.	Luontomatkailuyrittäjäsopimusten määrä Seitsemisen-Helvetinjärvi-alueella	Vuosittainen toiminnan seuranta	4	15	4	
	Kävijöiden kokonaisviipymä Seitsemisen kansallispuistossa	Kävijätutkimus	21 990 (v. 2006-2007)	10 % kasvu		
	Asiakkaiden paikallistalouteen jättämä rahamäärä Seitsemisen-Helvetinjärvi-alueella	Kävijätutkimus, kävijälaskenta ja paikallistaloudellisten vaikutusten arviointimalli			15 % kasvu v. 2015 mennessä	

YLEINEN PERIAATE ja tarkentavia tavoitteita	MITTARI	MITTAUSTAPA	LÄHTÖTASO (v. 2008)	TAVOITE-ARVO VUONNA 2018	RAJA-ARVO	ALUEIDEN KÄYTÖN JA OHJAUKSEN KEINOT
8. Viestintä ja markkinointi on laadukasta ja vastuullista: kerrotaan avoimesti ja kattavasti mitä eri suojelualueilla saa ja on soveliaista tehdä. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä.	Miten hyvin harrastusmahdollisuudet sekä reitit ja rakenteet vastaavat kävijöiden ennakko-odotuksia Seitsemisen kansallispuistossa	Kävijätutkimus n. 5 vuoden välein	Harrastusmahdollisuudet: 76 %:lla odotukset täyttyivät hyvin tai erittäin hyvin; Reitit ja rakenteet: 86 %:lla odotukset täyttyivät hyvin tai erittäin hyvin. (v. 2006-2007)	80 %:lla odotukset täyttyvät hyvin tai erittäin hyvin		
9. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä: Metsähallituksen ja matkailuyritysten yhteistyö on luontevaa ja vuorovaikutteista, asiakaspalaute kerätään ja se käsitellään, sidosryhmäyhteistyö on hyvää ja säännöllistä.	Seitsemisen-Helvetinjärvi-alueen yrittäjien kanssa järjestetään vähintään kerran vuodessa tapaaminen	Vuosittainen toiminnan seuranta		Yhteensä järjestetty 11 tapaamista		
	Seitsemisen-Helvetinjärvi-alueen matkailutoimijoiden kanssa järjestetään säännöllisesti yhteisiä tilaisuuksia	Tilaisuuksien lukumäärää seurataan kumuloiduvasti v. 2018 saakka		Yhteensä järjestetty min 9 tapaamista		

(Lähde Rouvala & Peltonen 2008, 65–71)